

Päivitys 14.2.2026

Tämä aineisto on julkaistu www.kultahippu.fi –sivustolla.

JÄLJET JÄIVÄT KIVELIÖÖN 1 (A-L) JJK

Ivalojoen alue = (I), Lemmenjoen alue = (L), katso myös = *

Asia- ja paikkatiedosto julkaistiin ensimmäisen kerran Kultahippusivustolla helmikuussa 2013.

A

A B C D E F G H I J K L

AHOKKAAN KÄMPPIÄ (* Sotajoki)

Ahokas rakensi vuonna 1884 kämpän Vuijeminhaaran suulle Sotajoen etelärannalle. Heikki Kivekäs uitti hirret vuonna 1925 Pahaojan Kultalaan. Vuijeminhaaran suulla on vielä jäljellä kämpästä savupiipun rauniot.

AIHKI

Vanha honka (*kelo ja mänty)

AITAVAARA (L)

Miessijoen ja Jäkälä–äytsin välillä, korkeus noin 440 metriä, rinteessä poronerotuspaikka. Vaaran pohjoispuolella on polku josta pääsee Miessijoelle Pihlajamäen kämpälle.

AJOLAUTA

Rihlojen etupuolelle sijoitettu lauta, joka ohjaa maa–aineksen sujuvasti rihloille. Nykyisin ajolaudan käyttö on vähentynyt, koska ränneihin tehdään tila rihloille eli rihlojen kohtaa on "pudotettu" alemmaksi. Näin rihlojen eteen ei jää koroketta johon kivet kasaantuisivat.

AKMEELINKUMPU

Akmeeli oli tunnettu lapinvelho, tietäjä ja lovinoita. Hän piti majaa Luiron Vanhakotamaassa tai Sompionjärvellä. Akmeeli saattoi laulaa itsensä sudeksi, maata karhuna kuusen alla, lentää lintuna tai uida kalana. Hän pärrytti rumpuaan kunnes keikahti kumoon kodan loukkoon ja jäi makaamaan kuin kuollut.

Sompionjärven pohjoisrannalla Hietajoensuussa sijaitsee hautakumpu, johon Akmeeli on tarun mukaan haudattu. Akmeelin kerrotaan lahonneen ennen kuin hänen huonomuistinen akkansa oli saanut mieleensä taikasanat, joilla Akmeeli olisi herännyt tainnostilastaan.

Paikalla on Sompio–seuran pystyttämä kota.

ALAJÄRVI

Järvi on Ivalon lentokentän eteläpuolella. Eskottijoki laskee Alajärveen.

ALAKOSKI (= Kultalankoski = Saariporttikoski) (* Ivalojoki)

ALAKOSKI

Sotajoessa, Ivalojoelta noin 600 m ylävirtaan (* Sotajoki).

ALAOJA (= * Vaskisjoki)

Laskee Ivalojokeen pohjoisesta, Sotajokisuusta 800 m alavirtaan.

ALAPALSI

Ivalojoen pohjoisrannalla Palsiojan suusta 300 m ylävirtaan.
Prospektor Oy:n tukikohta vuonna 1902 (* Prospektor Oy).

ALKEMIA

Keskiajan kemia, jonka tarkoituksena oli muuttaa epäjaloja metalleja kullaksi viisasten kiven avulla. Alkemistit eivät löytäneet viisasten kiveä siksi, että he saattoivat vaikuttaa vain atomien pintaan, eivät ytimeen (* Diplosis).

ALLIVUOTSO

Pokka–Menesjärvi tien länsipuolella Inarin ja Kittilän rajalla. Paikalla on ollut vanha käräjätupa. Oikeutta jaettiin siellä viime vuosisadalla. Rakennus paloi ja jäljellä on vain kivikasa. Myöhemmin käytettiin käräjäpaikkana pari kilometriä pohjoisempana olevaa Mirhaminmaan tupaa. Rangaistukset olivat usein miten raippoja (* Mirhaminmaa).

ALLUVIAALINEN KULTA

Kun kallion ylin kerros murentuu pieniksi siruiksi vuosituhansien mittaisen rapautumisen takia, kuljettavat jäät tai virtaava vesi pois täten muodostuneen soran. Tällöin kulta irtaantuu ns. emäkalliosta.

Kulta kasaantuu suuren ominaispainonsa takia kuoppiin, painanteisiin ja jokuomiin. Tällaista kullan rikastumista kutsutaan alluviaaliseksi kullaksi, tavallisessa puheessa käytetään yleensä nimitystä vaskaus– tai huuhdontakulta.

AMALGAMOINTI

On pölykullan erottamista elohopealla vaskausupasta. Kulta ja elohopea muodostavat yhdessä nestemäisen metalliseoksen, jota sanotaan amalgaamiksi. Kuumentaessa elohopea haihtuu höyrystymällä ja kulta jää jäljelle.

*elohopea, huuhdonta, kulta, syanidimenetelmä ja upa.

AMMATTISORMUS

Teemu Ypyä teki kullankaivajille ammattisormuksia 1960 ja 1970 luvun vaihteessa.

Sormus painoi 15,1 g ja se oli 18 karaatin kultaa. Sormuksessa oli lapio, hakku, vaskooli ja kaksi hippua. Sormusidea lähti Pekka Muhosen aloitteesta. Sormuksia tilattiin 12 kappaletta ja ne oli numeroitu. Sormusta tilasivat ainakin Heikki Kokko, Niilo Raumala, Ville Keurulainen, Martti Marttila ja tietysti Pekka Muhonen. Reijo Raumalalla on sormus numero 9.

AMETISTI

Läpikuultava violetti korukivi, joka on kvartsiryhmän jalokivien huomattavin edustaja.

Asser Siitonen löysi 14.9.1976 Luoston Pyhätunturilta ametistia.

Jorma Valkama alkoi etsiä vuonna 1985 ametistia Lampivaaran alueelta. Paikasta löytyi ametistikidesykeröitä. Sirpa Valkama sai valtausoikeuden esiintymään vuonna 1986.

ANALYYSI

On testi, jolla tutkitaan mm. jalometallin pitoisuus korussa (* jalometallit).

ANELLIN KORVAT (* Ivalojoeki)

Ivalojoen koski Ruikanojan kohdalla ja alapuolella.

ANGELI

Inarijoen rannalla oleva kylä, jossa on vanhaa saamelaisasutusta (* Sallivaara).

Tie Inarin suunnasta valmistui vuonna 1975.

Kylän kohdalla Norjan puolella on ollut vanhoja kultakaivoksia 1800-luvun alussa (* Norja).

ANNEBERGINOJA (ANNABELLANNOJA) (* Sotajoki)

Laskee Sotajokeen idästä Pahaojan Kultalasta 700 m ylävirtaan. Vanhassa topografiassa 1:50000 kartassa vuodelta 1974 oja on nimetty väärin Moberginojaksi. Samaisessa vanhassa kartassa Annabellanojaksi on merkitty Halvarinniemen kohdalle laskeva oja, joka on kuitenkin nimeltään Löfgreninoja. Vuoden 1998 topografisessa kartassa ojat ovat merkitty oikeille paikoille. Mutta ojan oikea nimi pitäisi olla Anneberginoja valtauksen omistajan mukaan.

ANNINOJA

Kalaojaan idästä laskeva sivupuro, yläosalla Anninlampi.

ANTERIJOKI

Saariselkä, Sokostin itäpuolella, laskee Venäjän puolelle.

Saariselkä Oy (Leonid Holman) suoritti tutkimuksia vuonna 1936. Joen sorakerrosta tutkittiin nykyisen valtakunnan rajalle asti (ennen Sodankylän ja Petsamon pitäjien raja). Kultaa löytyi vähäisiä määriä. Mitä alemmaksi jokea tutkittiin, sen syvemmältä kultapi-toinen kerros löytyi (* Saariselkä Oy ja Vuoksenniska Oy).

Jaakko Kemppainen ja Uule Mikkola kävivät itäkairassa 1960-luvulla etsimässä kultaa Anterijoesta. He tutkivat myös Anterin latvoilla olevaa kuivaa kurua. Kullasta löytyi pieniä merkkejä.

APPELSIINITURISTIT

Ko. turistit vaeltavat lähimmälle kämpälle, kuorivat eväsappelsiinin ja palavat majapaik-kaansa hotellille tai hirsikämppään.

APPISJOKI (* Ivalojoeki) (Ahppesjohka)

Laskee Ivalojokeen pohjoisesta, Kultalan Kruunun Stationista 2,3 km länteen. Nimen taustana lienee app = voima.

Polku raivattiin 1870-luvulla Kitisenrantaan Rovasen taloon.

Inkinen (tai Suurikeroinen) rakensi majan ja katosi salaperäisesti.

Viktor Koivula etsinyt kultaa.

APPISJÄRVI

Järvestä lähtee Appisjoki, joka virtaa Ivalojokeen.

Appisjärven eteläpäässä asusteli pienessä mökissä "Hiiri-Matti" ehkä 1950- tai 1960 luvulla. Matin kämppä paloi jossain vaiheessa.

APPISKOSKI (* Ivalojoeki) (= Appisköngäs)

Ivalojoessa, Appisjoken suusta 1,2 km ylävirtaan.

APPISNULKKI (I)

Appistunturin etelä-länsipuolella, korkeus 470 m. Nulkki on korkeassa maastokohdassa oleva erillinen korkea laki.

Jaakko ja Jari Kangasniemellä oli valtaus ko. paikassa vuonna 1987.

APPISSUVANTO (* Ivalojoeki)

Ivalojoessa, Appisjokisuusta ylävirtaan.

APPISTUNTURIT (Ahppestuoddarak)

Appisjoen latvaosan länsipuolella oleva 483,6 m korkea tunturi.
Tunturialueelta lähtevistä puroista Hännisen pojat löysivät kultaa.

ARSEENIKIISU

Metallikiilto ja on väriltään hopeanvalkoisesta teräksenharmaaseen. Haisee sipulilta vasaralla lyötäessä. Kullan seuralainen.

AUREOLI (= huntu)

Aureolilla tarkoitetaan esimerkiksi kultamalmin ympärillä olevaa kehää, jossa kiven koostumus ja/tai rakenne on kultaa tuoneen liuoksen vaikutuksesta muuttuneet. Koska aureoli eli huntu on malmia laaja-alaisempi ja monesti myös heikommin rapautuva, se on helpompi löytää ja täten suureksi avuksi malminetsinnässä.

AUSKOTTIVAARA

Vaara on Saariselän ja Ivalon puolivälin paikkeilla, nelostien länsipuolella.
August Puhakka ja Henry Kerkelä aikoivat kaivaa paikasta kalliokultaa vuonna 1902 (*Palkisoja).

AVDSHIKASOIVI (L)

Kivikkoinen tunturiselänne (korkeus 470 m) Kaskoavien, Hukkaajan ja Kiviojan välissä, Pihlajakurun latvoilla.

B

A B C D E F G H I J K L

BAVTAJOK (* Norja)

BIOTIITTI

Helmiäiskiilto, väriltään tummanruskea, –vihreä tai musta kiillemineraali (= katinkulta = kissankulta= kiilleliuske). Esimerkiksi saunan kiukaassa rapautuneen kiilleliuskeen biotiitti on joskus väriltään eksoottisesti kultaa muistuttavaa.

BJÖRKLUNDINKOSKI (* Ivalojoen)

On Ivalojoessa Kultalasta 3 km alavirtaan, Pataojasuun alapuolella.

BJÖRKLUNDINOJA

Laskee Ivalojokeen Björklundin- ja Rovaniemenkosken välille pohjoisesta. Vuoden 1998 topografisessa kartassa oja on merkitty Grönholmanojaksi.

Viranomaisilla oli suuri tuparakennus 1870-luvulla Ivalojoen etelärannalla Pataojasuulla.

BJÖRKLUNDINSUVANTO

Ivalojoessa noin 700 m pitkä suvanto Björklundin– ja Grönholmankosken välillä.

BOLIDEN YHTIÖ

Ruotsalainen yhtiö, joka louhi rikasta kultamalmaa Skellefteån lähellä.

Yhtiötä edustanut suomalainen Lorenz Silverhjelm anoi vuonna 1935 valtausta laajaan alueeseen Tankavaaran ympäristössä.

A. Hedberg myi vuonna 1938 valtaukset Luttojoelta, Suomujoelta ja Muoravaarakkoelta yhtiölle.

* Lemmenjoki, Lutto, Luttojoen Kulta Oy, Mopen kämpä, Purnuoja, Ritakosken Kultala ja Tankavaaran Kultakylän ympäristö.

C

A B C D E F G H I J K L

CASKENJOK (* Norja)

COALGASBORE

Utsjoella Äimijoen ja Tenojoen välissä.

Paikassa on ollut saamelaisten muinainen markkinapaikka. Paikalla on kahdeksan vanhaa rakennuksen pohjaa (Äimijoen pohjoisrannalla noin 400 m Äimijoen sillasta ylävirtaan).

* Kultatietoa ja Äimijoki

D

A B C D E F G H I J K L

DELTA

Suomessa nimitystä käytetään lähinnä muinaisen mannerjäätikön sulavesien kasaa-
mista suistoalueista. Nykyisessä luonnossa muinainen delta näkyy hiekkaisena
tasanteena, jonka pinnalla saattaa havaita vanhoja uomia.

DETEKTORI (= Metallinilmaisin)

DIPLOSIS (= kullan kahdennus)

On jo muinaisten egyptiläisten keksimä ja käyttämä lisätä "kullan määrää". Heidän
mielestään kulta ei huonontunut, vaikka siihen sekoitettiin halvempia metalleja, kuten
kuparia. Väri ja muutkin ominaisuudet pysyivät liki ennallaan, ainoastaan ominaispaino
muuttuu (* alkemia).

DRUMLIINI

On jäätikön virtaussuunnan mukainen moreeniselänne, jolla on usein kalliosydän.
Drumliinien suunnasta voidaan päätellä muinaisen mannerjäätikön virtaussuunta.
Tyypillisessä drumliinissa jään tulosuunnan puoleinen pää on tylpempi ja jyrkkärin-
teimpi kuin vastakkainen, kiilamaisesti kapeneva pää (* jääkausi).

DUPLEE (Douple)

On nimitys kahdelle päällekkäin hitsatulle metallille.

DYYNIT

On tuulen vaikutuksesta syntyneitä lentohiekkakasaumia. Dyynejä on Lapissa havu-
metsäalueen ulkopuolella. Niistä osa on syntynyt pian muinaisen mannerjäätikön
sulamisen jälkeen, jolloin maa oli vielä kasvipeitteetön. Osa dyyneistä on kasvillisuuden
peitossa ja näkyvät maastossa loivina hiekkakumpareina.
Ivalojoen pohjoisrannalta lähellä Tolosjoen suuta Kuppiojan ympäristöstä löytyy
dyynejä.

E

A B C D E F G H I J K L

EIRA (* Ivalon Matti)

EJEKTORI (* Suihkupumppu)

ELINKAUTINEN (* kultakuume)

ELOKUVA

Åke Lindman on tehnyt Lapin kultaryntäyksestä kertovan kokoillan elokuvan. Ensimmäistä käsikirjoitusta on työstetty 1970 – luvun alussa, jossa apuna olivat Paavo Pitkänen ja Herman Stigzelius. Käsikirjoitusta on muutettu useita kertoja, myös kirjoittajat ovat vaihtuneet ja lopullisen teki Heikki Vuento. Televisiosarjan piti olla valmis vuonna 1993, mutta filmin teko siirtyi. Tankavaarassa värvättiin vuonna 1995 vapaehtoisia näyttelijöitä sivuosiin.

Elokuvan ensi-ilta oli syksyllä 1999 ja aineistosta työstetty tv-sarja valmistui vuonna 2001.

Elokuvaa varten rakennettiin vuonna 1998 erilaisia rakennuksia Ivalojoen länsirannalle. Porttikosken kohdalla Porttiojan suulla oli yksi hirsikämpä ja rännejä. Kaksi hirsikämpää oli Porttikosken yläpuolella.

Kultalan Kruunun Stationi, väentupa, saluuna ja leipomo sijaitsivat Kyläjokisuulta n. 0,5 km ylävirtaan Ivalojoen länsirannalla. Rakennukset olivat tehty elokuvaa varten ja niissä vain etu- ja sivuseinät näyttivät hirsisiltä. Takaseinät olivat bituliittilevyä, savupiiput, takat ja kivijalat styroksia. Lattioita puuttui myös rakennuksista.

Lisäksi kuvauksia tehtiin Tankavaarassa, Ivalossa, Kittilässä, Sipoossa ja Helsingissä.

ELOHOPEA

Tiheys 13,6 kg/l, kiehumispiste 357 °C (* amalgamointi).

Elohopeaa on käytetty ainakin Vuujemilla 1880-luvulla. Vesa Luhta imuroi Kultalankoskea ja joen pohjasta löytyi elohopeajäämiä. Kukkala kertoi, että Hangasojan valtaukselta myös löytyi elohopeaa.

ELSAOJA (I)

Laskee pohjoisesta Palsiojaan (* Palsioja). Oja on saanut nimensä Elsa-nimisestä metsurien kokista, joka kaivoi kokkauksen välillä ojan suulla 1950-luvulla.

Paikassa on huuhdottu 1950-luvulla.

Pekka Talvio tuli paikalle vuonna 1976 ja valtaus oli voimassa 1979–84.

Pekka Järvenpää ja Taisto Mäntykangas ovat kaivaneet 1980-luvulla ojan suuosalla.

LKL:n valtaukselta (Sopu-kulta) on löytynyt 6 g:n ja lisäksi yli 2 g:n ainakin kolme kappaletta. Pienempiä hippuja on löytynyt useita kymmeniä.

Aaro Paananen löysi liiton valtaukselta 3,8 grammaisen hipun 2010 ja Tuomas Taivassalo 1,95 grammaisen.

EMÄKALLIO

On todennäköisesti useita, huuhdontakulta on peräisin rapautuneista ja kuluneista yläosista. Toistaiseksi ei ole tavattu sellaista kallioesiintymää, jossa olisi silmin näkyvää kultaa.

Emäkallio on se kohta kallioperää, josta lohkareet ovat irronneet ja kulkeutuneet ympäristöön. Malmilohkareiden emäkallio on malmi puhkeama eli paikka, jossa malmiesiintymä näkyy kalliiossa.

Kullan emäkalliota täytyy etsiä jonkin matkan päästä sen nykyisestä löytöpaikasta. Jos ainoastaan vesivirrat ovat kuljettaneet kultaa, olisi ratkaisu yksinkertaisempi.

Mutta vaikeus onkin siinä, kuinka paljon maajää on lisäksi työntänyt kultaa. Oli kumpi tahansa kuljettanut kultaa, voidaan vain todeta mitä karkeampaa kultaa ja mitä korkeammalla rinteessä, sitä lyhyemmän matkan se on siirtynyt emäkalliosta.

Parhaat valtaukset sijaitsivat veden eniten kuluttamien alueiden alapuolella ja heikko-
tuottoisten yläpuolella missä kulutusvaikutus on ollut vähäisempi. Edellä mainittu asia pätee Ivalojoella ja myös Sotajoella, Vuijemilla ja Palsiojalla.

Ruihtun (* Ruihtuäytsi) latvakurusta löytyi vuonna 1990 kaksi kvartsikimpaletta, joista toisessa on silmin nähtäviä kultajyviä ja toisessa suurennuslasilla. Geologian tutkimus-
keskus jäljitti kullan emäkalliota laajoilla koekairauksilla Lemmenjoella keväällä 1991.

Lisäksi tutkijat halkaisivat Lemmenjoelta löydettyjä sekahippuja kullan alkuperän
paljastamiseksi. Lopputulos oli, ettei kultaista emäkalliota ole.

* alluviaalinen kulta, fluidit, kalliokulta ja Naukussuo.

EOLINEN

Tuulen tekemää, maankamaraa muuttavaa työtä sanotaan eoliseksi toiminnaksi. Sen
tuloksena syntyvät mm. dyynit (* dyynit).

EPIDOOTTI

Suosittu korukivi, joka on kellertävän-, kirkkaan- tai tummanvihreä, esiintyy paikoin
suurehkoina lohkareina.

EPÄJALOT METALLIT

Ovat muita metalleja ja metalliseoksia kuin kulta, hopea ja platina metallit (* jalometal-
lit).

ERKKILÄNNIEMI (I)

Sotajoen länsirannalla, Ruosteoja laskee idästä niemen kohdalle.

EROOSIO

Juokseva vesi, aallokko, tuuli ja jään virtaus kuluttavat maa- ja kallioperää. Tätä
tapahtumaa sanotaan eroosioksi. Sen aiheuttamat muutokset maisemassa ovat
yleensä hitaita.

ERÄMAA

On suuri luonnontilainen alue.

ESIHISTORIA (* muinaislöydöt)

ESKOTTIJOKI

Laskee Alajärven lounaispuolelle ja Alajärvestä Ivalojokeen.

Yrjö Kangasniemellä oli valtaus vuonna 1903, T. Törmänen oli mukana kaivamassa.

Koijerivaaran alueella oli valtauksia 1990-luvulla.

Vanhoja valtauksia oli Hangasvaaran korkeudella.

Veikko Rajala on kaivanut alueella.

Kulta on pientä ja maa voi olla jäässä vielä heinäkuulla. Routaa voi olla kymmeniä
senttejä vielä heinäkuun puolivälin paikkeilla.

Eskottijoen latvalla, Riekkovaarasta lähtevän ojan yläosalla on kultaa.

ESPANJANTAUTI

Tauti on raivonnut vuosina 1918–1920 ankarana influenssaepidemia (* Hammasjärvi ja Lemmenjoki).

Ville Kangasniemi ja Hannu Mattus löysivät hienoa kultaa ja 2 g:n hipun vuonna 1919. He palasivat sumussa leirille, eivätkä enää löytäneet kultapaikkaa (luultavasti Miessijoen latvoilla). Keväällä 1920 miehet kuolivat espanjantautiin.

ETA–SOPIMUS

Ulkomaalaiset kaivosyhtiöt saivat Eta–sopimuksen mukaisesti vuoden 1994 alussa oikeuden kaivostoimintaan Suomessa.

EVERSTI

Kaivos on Hangasojasta 300 m etelään, Tolosjoelta 600 m itään.

Prospektor Oy:n koekaivos kuilun syvyys 14,5 m (* Prospektor Oy). Paras näyte sisälsi kultaa 5,5 g/t.

Suomen Malmi Oy otti vuonna 1953 näytteitä kivikasoista, kultaa ei löytynyt.

F

A B C D E F G H I J K L

FALLI

Tarkoittaa rännin laskua eli kaltevuutta ja sillä säädellään virtausnopeutta (* ränni).

FINLAND –BONANZA GOLDMINING CO

G. Sherman perusti yhtiön ja vuonna 1912 yhtiö lähetti 30 miestä Lappiin etsimään kultaa. Etsinnän tuloksista ei ole tietoa.

FINNISH–AMERICAN MINING COMPANY

* Suomalais–Amerikkalainen Kaivosyhtiö

FLUIDIT

Keski–Lapin kulta on peräisin vajaan kahden miljardin vuoden takaa, jolloin sula graniitti alkoi vähitellen jäähtyä ja kohota 15–20 kilometrin syvyydestä ylöspäin.

Kiteytyvästä graniitista jäi yli fluideja eli kuumia paineisia höyryjä ja nesteitä. Höyryt vaikuttivat kiviin, joihin ne tunkeutuivat.

Fluideihin oli liuenneena piitä ja metalleja kuten kuparia ja kultaa. Fluidit puhkoivat itselleen väyliä kohti maanpintaa. Matkalla fluidien paine aleni ja lämpötila laski, liukoinen pii alkoi kiteytyä kvartsiksi ja yksittäiset kulta–atomit kerääntyivät paikoin jopa suuriksi hipuiksi.

Sulan graniitin ja fluidien reitit muuttivat vihreäkivien rakennetta ja saivat kerrokset romahtelemaan ikään kuin portaiksi toistensa lomaan. Syntyi heikkous vyöhykkeitä, joiden seassa kvartsi ja kulta sekä metallit nykyään risteilevät kapeina juonina (* emäkallio ja kultajuonet).

Metallit saostuivat ja jäähtyivät tiettyihin lämpötilavyöhykkeisiin, mutta kulta saattaa saostua hyvin laajalla lämpötila–alueella. Siksi kulanetsintä on niin vaikeaa.

FRANSUN AITTA (L)

Frans Kangasniemi rakennutti vuonna 1902 hirsinen kauppa–aitta Lemmenjoelle Puskuojan suulle vuoden 1903 kultaryntäystä varten. Aitan rakensi Ville Kangasniemi 1902–03.

Aitta kunnostettiin vuonna 1987 metsähallituksen toimesta, korjaajina olivat Jari, Aki ja Pentti Kangasniemi (* Puskuoja).

G

[A](#) [B](#) [C](#) [D](#) [E](#) [F](#) [G](#) [H](#) [I](#) [J](#) [K](#) [L](#)

GALDDOJOKKA (* Norja)

GEMMOLOGIA

Jalokivioppi, tutkii jalokiviä, helmiä, meripihkaa, koralleja ja synteettisiä korukiviä.

GEOFYSIKAALINEN TUTKIMUS

Tutkimuksessa käytetty laitteisto mittaa magneettisia arvoja ja sähköjohtokykyä. Asiantuntija tulkitsee mitattuja arvoja ja tekee kartan niiden perusteella.

Tutkimus paljastaa valtauksen tai kaivospiirin omistajalle alueen kalliopohjan piirteet ja sen sähköjohtokyky selvittää löytyykö kallioperästä ruhjeita ja mahdolliset juonteiden olemassaolon sekä niiden kulkusuunnan.

GEOLOGIAN TUTKIMUSKESKUS

Keskus alkoi etsiä 1980-luvulla Suomessa järjestelmällisesti kultaa. Vuonna 1995 keskuksella oli 147 kulta- ja timanttivaltausta.

<> Viranomaisten valtaustiedot:

"Tankajoki 1-437" Hopiaoja–Purnumukka–Siivikkahaara-Tankaoja 1949–50 (437 kpl),

"Morgam 1-18" Morgamoja ja Kotaoja (Lemmenjoki) 1955–58 (18 kpl),

"Jäkälä-äytsi 1-12" Jäkälä-äytsi (Ravadasjoki) 1955–58 (12 kpl),

"Kotaoja 1-4 (Morgamoja, Lemmenjoki) 1960–61 (4 kpl),

"Tankavaara 1-31" Hopiaoja (Tankajoki) 1962–66 (31 kpl)

GEOLOGINEN KOMISIO

Tsaari Aleksanteri III perusti vuonna 1885 tutkimuslaitoksen, jonka ensimmäiseksi johtajaksi nimitettiin Karl Adolf Moberg.

Vuoden 1925 asetuksessa viraston nimeksi tuli Geologinen toimikunta.

Vuonna 1946 nimi muuttui Geologiseksi tutkimuslaitokseksi.

GEOLOGINEN TUTKIMUSLAITOS

Perusti tukikohdan Vuotsoon, joka tutki mm. Tankavaaran esiintymää.

* Mäkärärova, Palokiimaselkä ja Tankavaaran Kultakylän ympäristö.

GEOLOGISET KARTAT JA JULKAISUT

Geologisessa kartassa on merkitty kivilajit, maalajit, mineraalilöydökset ym. eri väreillä ja merkeillä.

S. A. Forsiuksen kirjoittama "Minerographia" ilmestyi vuonna 1643. Se on maamme ensimmäinen geologian, mineralogian ja malminetsinnän oppikirja.

Jakob Forsskål kirjoitti vuonna 1736 malmioppaan, joka tosin löydettiin ja painettiin vasta vuonna 1975.

Henrik Holmberg laati vuonna 1858 Suomen malmivaroista teoksen "Materialier till Finlands geognosi", jota käytettiin kauan malmivarojen käsikirjana.

Anders M. Jernströmin julkaisussa "Material till Finska Lappmarkens geologi" vuonna 1874 oli liitetty kartta Utsjoen ja Inarin läntisestä alueesta mittakaavaan 1:800`000.

Kartta on vanhin kenttähavaintoihin perustuva kallioperäkartta Lapista. Maastotyöt on tehty vuosina 1868, 1871 ja 1872.

Karttaan on merkitty paikka Ivalojoen varrella (Pokka–Menesjärvi tien länsipuolella 4 km), josta Jernström luuli löytäneensä kultaa kalliosta. Kivinäyte on säilytetty Geologisen tutkimuskeskuksen kokoelmassa ja tutkittu myöhemmin mikroskoopilla. Kiiltävät pikku suomut osoittautuivat kellertäväksi kiteeksi eli katinkullaksi.

Anders M. Jernström laati 1:1`000`000 kartan "Geologisk öfversigtskarta öfver nordöstra delen af Finska Lappmarken" ja C. P. Solitander täydensi sitä vuonna 1878.

Axel Tigerstedt julkaisi vuonna 1882 matkakertomuksen "Beskrifning af de geoliska formationerna i sydöstra delen av Enare samt nordöstra delen av Sodankylä socknar". Kartan mittakaava on 1:887`000 ja siinä käsitellään granuliittivyöhykkeen etelärajan itäistä jatketta.

GOLFVIRTA

Ilman Golfvirtaa Lapin luonto olisi huomattavasti karumpi ja kylmempi.

GOSJOKKA (* Norja)

GRANAATTI

Korukivi, kovuus 6,5–7,5 ja on väriltään tavallisesti punainen, joskus myös musta.

Lapin granaatit ovat koostumukseltaan almandiinia (rauta–alumiinigranaattia).

Jäävät vaskauksen loppuvaiheessa vaskoolin pohjalle (* upa ja vaskaus). Ja ovat yleensä alle 3 mm:n rakeita.

Pekka Itkonen löysi syksyllä 2005 Miessijoelta 10,3 grammaisen granaatin.

GRANULIITTI

Kivilaji, joka sisältää runsaasti granaatteja. Parhaat kultaesiintymät ovat löytyneet läheltä granuliittikaaren eteläreunaa.

GRANULIITTIVYÖHYKE

Ivalojoen – Saariselän alueen kallioperä kuuluu osana granuliittivyöhykkeeseen, joka ulottuu luoteesta Utsjoelta kaaren muotoisena Inarin – Lapin yli jatkuen Venäjän puolelle. Vyöhykkeen yleisin kivilajityyppi on vaalean punaharmaa kvartsimaasälpägneissi, jonka selvästi näkyvät tummanpunaiset mineraalirakeet ovat granaattia.

GRÖNHOLMANKOSKI (* Ivalojoki)

Ivalojoessa, Björklundinsuvannon alapäässä ja Sotajokisuusta 2 km ylävirtaan, keskellä koskea saari.

GRÖNHOLMANOJA (* Ivalojoki) (= Ylionsaaja) (Mustanpirtinoja)

Oja laskee Ivalojokeen pohjoisesta, Grönholmankosken alapuolelle, käytetään myös Hunajapisaraoja nimeä vuoden 1998 topografisessa kartassa. Grönholmanoja on samaisessa kartassa merkitty Björklundinojan kohdalle.

GRÖNHOLMANSUVANTO (* Ivalojoki)

Ivalojoessa, Sotajokisuusta ylävirtaan 800–1700 m, Merimies – ja Grönholmankosken välillä.

GYNTHER–WAGNERIN KAIVOSYRITYS

Suomalainen insinööri Nikolai Peronius vetäjänä Suomessa. Vuonna 1935 saksalainen yhtymä hankki valtauksia Hangasojalta Henry Kerkelän vanhan kaivoksen ympäriltä. Valtauspiiriin kuului myös Sotajoki sivuojineen. Yritys ei suorittanut tutkimustoimintaa ja valtaukset myytiin Luttojoen Kultra Oy:lle (* Luttojoen Kultra Oy).

H

[A](#) [B](#) [C](#) [D](#) [E](#) [F](#) [G](#) [H](#) [I](#) [J](#) [K](#) [L](#)

HAKKU (= "tikkakuokka")

Kuokan tapainen työväline jossa toinen pää on terävä ja toinen leveämpi, käytettiin ennen kaivos- ja tientekotöissä. Hakku on hyvä työväline maan poistamiseen kivien rakosista ja niiden irrottamiseen.

HAKOMA-ASEMA (*Miessijoki)

HAKU OY

Henry Kerkelän perustama kullankaivuyhtiö, oli toiminnassa vuosina 1902–04.

HALOILMIÖ

Haloilmiö johtuu jääkidepilvestä, varsinkin harsopilvestä, tapahtuvasta auringon- tai kuunvalon taittumisesta tai heijastumisesta. Tällaisia valoilmiöitä ovat kuuta tai aurinkoa ympäröivät kehät sekä valeaurinko. Kehät voivat olla joko valkoisia tai värillisiä. Haloilmiön syntyyn vaikuttavia jääkidepilviä esiintyy usein säärintamien edellä. Ilmiö saattaa siis ennakoida sadetta.

HALVARINNIEMI (I) (= Riitamukka)

Niemi on Sotajoen länsipuolella, Löfgreninoja laskee niemen kohdalle (* Sotajoki)

HAMINA (* Kultahamina)

HAMINANHARJUT

Kutturantien pohjoispuolella, Sotajoentien länsipuolella ja pohjoisessa rajoittuu Harrijokeen, itäpuolella Merilintulampi.

HAMINANKOSKI

Sotajoessa Kutturantien sillan kohdalla (* Sotajoki).

HAMMASJOKI (I)

Laskee Ivalojokeen pohjoisesta, Louhiojasta noin 1,5 km alavirtaan. Läheltä suosaa Konrad Lihrin porukka löysi vuonna 1868 vähän kultaa.

HAMMASNIVA

Sijaitsee Ivalojoessa Louhiojan suulta alavirtaan.

HAMMASJÄRVI

Vanha kultapolku (kärrytie) kulkee pohjoisesta Ivalojoen Kultalaan.

Asutus oli sijoittunut kautta aikojen Viljaniemeen, Auniolahteen ja Akulahteen.

Påhl Olofsson Morotta (k. 1740) muutti 1700-alkupuolella asumaan Hammasjärven rannalle.

Appisjokisuulta muutti Gabriel Aikio Akuniemeen, paikalla ei ole enää mitään jälkiä rakennuksista, luultavasti siirretty muualle. Aikio muutti Lemmenjoelle Sotkajärven rannalle (* Riitala).

Paikalle muutti Aikion jälkeen Lassi-Uula West. Akuniemen kenttä tyhjeni vuonna 1918 Inarissa raivonneen Espanjantaudin aikoihin.

Järven eteläpuolella Vuorhavaarassa on ollut Kyrön paliskunnan poroerotuspaikka. Vuorhavaaran aita rakennettiin vuonna 1934. Erotusaidan ympäristössä on useita kämppien ja turvetien raunioita.

Järven eteläpäässä kokeilivat rännitystä Jaakko Kempainen, Liisa ja Pekka Talvio. He kävivät myös Kirakkajokeen laskevassa Ahvenjoessa (Hammasjärveltä noin 3,5 km itään) kaivamassa. Kultaa löytyi kohtuullisesti, mutta matka oli liian pitkä kohteisiin.

Järveä padottiin ja alettiin säännöstellä vuonna 1963 Kirakkakönkään voimalaitoksen takia. Säännöstelystä luovuttiin vuonna 1976 Kirakkajoen suppamuodostuksen takia. Säännöstelyväli oli 1,5 m (* Rahajärvi).

HAMMASTUNTURI

Tunturin korkeus on 530,6 m ja se sijaitsee Hammasjärven eteläpuolella. Tunturialueelta lähtevistä puroista Hännisen pojat löysivät kultaa.

HAMMASTUNTURIN ERÄMAA-ALUE

Alueen pinta-ala on 1820 km² ja sijaitsee Inarin kunnassa. Erämaalaki n:o 62, annettu 17.1.1991 ja se tuli voimaan 1.2.1991.

6 § Kaivoslain (503/65) mukaista kaivospiiriä ei saa määrätä erämaa-alueelle, ellei valtioneuvosto ole antanut siihen lupaa.

12 § Laki antaa luvan rakentaa tien Pokka–Menesjärvi maantieltä Kutturin kylään (* Kutturin tie).

HANGAS

Hangas on ansa-aita (johdeaita), jolla pyydettiin peuroja. Aita oli muutamia kilometrejä pitkä, kesällä yhden orren, talvella lumen vuoksi 2–3 orren korkuinen, ulottuen poikki kairan joesta toiseen.

Ansapyynnistä luovuttiin 1860-luvulla, mutta pohjois- Sodankylässä lienee viimeinen hangas nähty Muoravaarakkajoen varrella vielä vuonna 1899 (* peura).

HANGASOJA

Oli Prospektor Oy:n tukikohdan nimenä ja se sijaitsi Hangasojan pohjoisrannalla Tolosjoelta 1,2 km. Prospektor Oy:n työmaarakennuksia vuonna 1902 (* Prospektor Oy).

Koekaivos Eversti on Hangasojasta 300 m etelään, Tolosjoelta 600 m itään.

Prospektor Oy:n koekaivos kuilun syvyys 14,5 m (* Prospektor Oy). Paras näyte sisälsi kultaa 5,5 g/t.

Suomen Malmi Oy otti vuonna 1953 näytteitä kivikasoista, kultaa ei löytynyt.

HANGASOJA

Laskee Tolosjokeen idästä (* Kuivakuru), Tolosjoen sillasta 2,7 km pohjoiseen.

Heikki Kyröllä oli kolme valtausta vuonna 1887, alimmainen 200 m Tolosjoelta ja kaksi ylimmäistä 1800 m Tolosjoelta.

Kaivajia 1800-luvun lopulta: Mikko Niemelä, Petter Törmänen, Pekka ja Aatami Kyrö, näiden kaivajien paras kaivupaikka tuotti kultaa 9–18 g päivässä.

Pekka Törmäsen paras kaivupaikka oli Kerkelän kaivoksen lähellä.

Viljami Kyrö on kaivanut Hangasojalla.

Vuonna 1898 huuhdottiin Hangasojan alueelta eniten kultaa.

Ryyne Kukkala kaivanut ja sai 3–4 g päivässä.

Jakob Sederholm oletti vuonna 1898 paikalla esiintyvän kalliokultaa (ns. valkoinen kvartsikallio). Henry Kerkelä valtasi alueen Sederholmin oletuksen perusteella. Henry Kerkelä perusti vuonna 1902 Kerkelän Kultakaivos Oy Pohjolan sekä Kaivosyhdistys Pohjolan, yhtiö louhi useita kuiluja, syvin 41 m (* Kerkelä, Kerkelän Kultakaivos Oy Pohjola ja Suomalais–Amerikkalainen Kaivosyhtiö).

Kerkelän kentällä (Vähä–Hangasojasta 100 m pohjoiseen) on päärakennuksen, saunan, kahden kämpän ja pikkurakennuksen haamut. Maanvuokrasopimuksen loputtua Kerkelän rakennukset siirtyivät Metsähallitukselle. Kerkelän rakennuksissa asusteli Lapin Kulta Oy:n miehiä vuonna 1925 ja myöhemmin samana vuonna Ivalojoki Oy vuokrasi rakennukset. Ivalojoki Oy toiminta loppui marraskuussa 1926 ja rakennukset jäivät tyhjilleen. Niila Hirvasvuopio vuokrasi rakennukset vuonna 1936. Niila kunnosti rakennuksia ja rakensi pirtin sekä saunan ojan varteen. Niila perheineen muutti Tolosjoelle vuonna 1944. Saksalaiset polttivat rakennukset syksyllä 1944 (* Lapin sota).

Vähä–Hangasojan pohjoispuolella oli 5 kaivoskuilua, pajan ja tamppimyllyn (kultamalmin hienontamiseen tarkoitettu mylly) rauniot sekä eteläpuolella 2 kuilua.

Lapin Kultalan Säätiö on pystyttänyt opastaulun Kerkelän asuinkentälle.

Mauritz Waenerbergillä useita valtauksia vuonna 1901, Samuli Pekkalan valtaus vuosina 1906–13 ja norjalaisen Normannin valtaus vuonna 1913.

Aleks Kiviniemi löysi vuonna 1915 isomuksen, joka oli kokonaispainoltaan 395 g, mutta hakulla lyötäessä siitä oli lähtenyt pala ja lopuksi hippu painoi 384,57 g ("Aleksi"). Hippu löytyi Prospektor Oy:n tukikohdasta 200 m ylävirtaan päin (n. 1,3 km nelostieltä). Isomuksen löytöpaikaksi on myös määritelty Kuivakuru lähellä Tolosjokea. Kosti Nordlundin vuonna 1924 piirtämään karttaan on merkitty paikka, mistä on löydetty Suomen suurin nuketti (Evert Kiviniemen isomus löytyi vasta vuonna 1935). Myös löytövuoden tiedoissa on eroja, toisissa lähteissä se on vuonna 1910 ja toisissa vuonna 1915.

Geologian tutkimuskeskus tutki keväällä 1994 Suomen toiseksi suurinta tunnettua kultahippua. Hippu painoi 384,57 g. Hipun mitat: pituus 57 mm, leveys 52 mm ja paksuus 28 mm sekä tilavuus 29,34 cm³.

Kuivakurusta on löydetty 250 g:n hippu.

Lapin Kulta Oy:n huuhdontapaikka vuonna 1924 lähellä Tolosjokea (* Lapin Kulta Oy). Ivalojoki Oy:n valtaus oli vuonna 1925 alaosalla Kuivakurussa, kaivettu kaivukoneella ja valtaus Tolosjoen rannalla (* Ivalojoki Oy ja Kuivakuru).

Myös Suomen suurimman hipun (392,9 g) löytöpaikaksi on väitetty Hangasojan Kuivakurua.

Evert Kiviniemellä ja Jeremias Huhtamellalla oli 1930–luvulla valtaus. Syksyllä Huhtamalla sairastui kovaan kuumeeseen ja Evert Kiviniemi vei hänet kotiin Huuhkajaan. Evert Kiviniemi palasi Hangasojalle yksin kaivamaan. Jeremias Huhtamalla väitti, että juuri tuolloin E. Kiviniemi löysi ison hipun ja epäilyksiä hälventääkseen piti isomusta monta vuotta piilossa (* Kuivakuru, kultahippu, Laanila, Laanioja, Moberginoja ja Lutto).

Ville Keurulainen kaivoi vuonna 1947. Jalmari Hepo–oja kaivoi vuonna 1947.

Kari Merenluoto kaivoi koneella kultaa vuonna 1995.

HANGASOJAN KULTA OY

<> Kullanhuuhdontalupa:

HL2015:0013 "Vapaa pudotus" Lismanpalo, (Lismajoki), Sodankylä, konekaivu, 2017–20. Kullanhuuhdontaluvan siirto 2018, siirron saaja Kuha Pentti.

HL2019:0035 "Aurinko nousee" Zellberginojan keskiosalla, Palsioja, konekaivu, 2024–28. Siirto 2025, saaja Kallio-Mannila Heikki.

HL2019:0036 "Puiden siimes" Zellberginojan keskiosalla, sivukuru, Palsioja, konekaivu, 2024–28. Siirto 2025, saaja Kallio-Mannila Heikki.

HL2019:0037 "Vihreät kunnaat" Zellberginojan keskiosalla, sivukuru, konekaivu, 2024–28. Siirto 2025, saaja Kallio-Mannila Heikki.

HANGASSELKÄ

Selkä on Laanilan ja Tolosjoen välillä, Iso–Hangasselän korkeus 347,9 m ja Pieni–Hangasselän 310 m.

Suomalais–amerikkalaisella kaivosyhtiöllä oli kaivospiiri vuonna 1913.

HANGASVAARA

Vaara on Tolosjokisuusta 2,5 km itään ja korkeus 260 m.

Suomalais–amerikkalaisella yhtiöllä oli kaivospiiri vuonna 1913.

HARALD

Prospektor Oy:n koekaivos. Kaivoksen nimi tulee yhden yhtiön perustajan nimestä, Harald Neoviuksesta. Kuilun syvyys 7 m. Näytteissä ei ollut kultaa (* Prospektor Oy).

HARJUKUOPPA (= * suppa)

HARJUT

Syntyivät lähellä jään reunaa railoissa ja tunneleissa sulamisvesien kasaamasta hiekasta ja sorasta. Huomattavimpia harjujaksoja ovat Ainikkaharjun – Ivalojoenkilaakson, Kulmakurun – Palkisvaaran, Tankavaaran – Kopsusjärven sekä Luton harjujaksot.

HARME

On malmissa olevaa arvotonta mineraaliainesta. Kultamalmeissa on kvartsi harmittavan yleinen harmemineraali.

HARRIAAPA

Härkäselän ympäristössä.

Lapin Kulta Oy: n (vuosina 1924–27) työnjohtajan johdolla ryhdyttiin suota ojittamaan viljelystarkoitukseen, paikalle tuotiin kylvökone, lehmiä ja separaattori.

HARRIJOEN SILTA

Sotajoen tiellä olevan sillan Kutturantien puoleinen maatuki oli osittain sortunut ja Metsähallitus laittoi sillalle kahden tonnin painorajoituksen. Sillan kunnostusta on suunniteltu vuosia, mutta rahoittajia ei löytynyt.

Silta kunnostettiin lokakuun alussa 2016. Sillan teräsmateriaalin lahjoitti SSAB ja Lapin Kullankaivajain Liitto osallistui myös kustannuksiin.

Runsasluminen talvi ja runsaat sateet aiheuttivat suuren kevättulvan kesäkuun alussa 2020. Sillan vieressä olevasta etelänpuoleisesta tiestä tulva vei maamassat mennessään. Metsähallitus korjasi sillan ja tien ajettavaan kuntoon juhannusviikolla.

HARRIJOKI

Laskee Sotajokeen idästä, Kutturantiestä 600 m pohjoiseen.

Sotajokea muutamia kymmeniä metrejä ylävirtaan, itärannalla on kaivettu 1980-luvulla, kulta hienoa.

Sotajoesta 100 m ylävirtaan oli vanha kaivos.

Sotajoen rannassa Harrijoen suuosalla ja Harrijoella Sotajoelta noin 200 m on kaivettu koneellisesti vuonna 1984.

Sotajoelta 2 km ylävirtaan Harrijängän reunalla on kaivanut Timo Kropsu vuonna 1985 koneellisesti.

Sotajoesta 3 km ylöspäin, pohjoisesta laskevan puron suuosalla oli valtauksia 1990-luvulla.

Teuvo Tuomivaara ja Seppo Saresto ovat imuroineet joen pohjaa. Muita kaivajia on ollut: Anita Patala, Matti Vesterinen, Hannu Rajala ja Jari Timonen.

HARRIJOKI (= * Pikku-Harrijoki)

Laskee Tolosjokeen lännestä, Laaniojan suosan eteläpuolelle.

HARRIJÄNKÄ

Harrijoen varrella, Sotajoelta itään 6 km.

Jängän eteläosan kangas oli Kivekkään mukaan riittävän kultapitoista, vesi pitäisi pumpata.

R. Kukkala tutki jängän eteläpuoleista kangasta ja totesi paikalla olevan riittävä kultapitoisuus, mutta paikalla on veden vähyyden kanssa ongelmia.

HARRIMOROSTOT

Tolosjoen länsipuolella, 6 km Kutturin tiestä pohjoiseen, korkeus 400 m.

M. Härkösellä ja J. Kurikalla valtaus vuonna 1913.

HARRIOJA (= Pikku-Harrioja)

Laskee Tolosjokeen lännestä, Harripään ja Kulmakurun pohjoispuolelle. Yläosassa Siliänselänlampi, jonka pituus 570 m ja leveys n. 40 m.

Juho Kangasniemen ja Nils Kyrön valtaus vuosina 1873–74.

Anton Schneiderin valtaus (n:o 38) vuonna 1873 ja vuonna 1874 Z. A. Nordbergin valtaus. Kultaa löytyi kahtena kesänä 176 g.

Edellisen valtauksen alapuolella 175 m oli Nils Kyrön valtaus (n:o 32) vuonna 1882. Kolme miestä oli töissä ja kultaa löytyi 170 g.

Juho Kangasniemellä ja Nils Kyröllä oli kaivos vuonna 1887.

Ivalojoen Oy:n oli valtaus vuonna 1925.

Ylä- ja alaosassa on ollut valtauksia 1980-luvulla.

Valtauksia 1990-luvulla suosalta 2 km ylävirtaan.

HARRIPÄÄN RUMAKURU

Kurussa olevan ojan vedet virtaavat Tolosjokeen lännestä ja se on Harripään pohjoispuolella.

HARTIKAINEN

Laaniojan itärannalla, Kaunispääojan yhtymäkohdasta 700 m ylävirtaan (pohjoispuolella * Sarlin). Prospektor Oy:n koekaivos vuonna 1902, syvyys noin 24 m. Ympäristössä useita 1–2 m syviä koekuoppia (* Prospektor Oy).

Kaivosaukko on aidattu Lapin Kultalan Säätiön toimesta.

HAUKKAPESÄPÄÄT

Solojärveltä noin 10 km lounaaseen. Paikka on luultavasti lähellä Irrajärvestä laskevaa puroa. Paikassa oli saksalaisten vankileiri. Vielä vuonna 1974 paikassa oli kaksi

ränsistynyttä rakennusta piikkilankojen ympäröimänä. Toisen rakennuksen pituus oli noin 12 metriä.

HAUTAMUISTOMERKIT

Neuvostosotavankien hautapaikkoja ja muistomerkkejä löytyy Saariselältä pohjoiseen ajettaessa Palkisojalta, Ivalon hautausmaalta, Möyssjärveltä, Sikovuonosta, Hyljelahdesta, Karigasniemen tien risteyksestä ja Kaamasmutkasta. Myös Nangujärvellä (*Nangujärvi) ja Paloselässä (Ivalosta 25 km Nellimin suuntaan) on muistomerkit.

HAUTUUMAASAARET

Inarijärnessä, Vanhahautuumaasaari ja Hautuumaasaari, jälkimmäinen on lähellä Ukkoa.

Vanhempaan haudattiin viimeiset vainajat luultavasti vuonna 1838 ja uudempaan Hautuumaasaareen vuonna 1910. Tutkijat kaivuttivat hautoja 1800 – luvun lopulla sekä myöhemmin 1930 – luvulla vieden mm. toistasataa pääkalloa mukanaan. Vainajien luut ja kallot palautettiin takaisin vuonna 1995 Hautuumaasaareen.

Saarten hiekkarannat syöpyivät aallokon ja säännöstelyn takia ja vainajien luita tuli näkyviin. Rantoja vahvistettiin mukulakivillä vuonna 1975.

Saaret ovat rauhoitettu ja niihin on asetettu maihinnousukielto.

HAVUPUUVYÖHYKE

Tuntureilla havupuuvyöhyke ulottuu 300–400 metrin korkeudelle. Lämpimillä lounaisrinteillä se nousee korkeammalle kuin kylmillä pohjois- ja koillisrinteillä (*paljakka).

HEIKKILÄNOJA (L)

Laskee Morgamojaan etelästä, Morgamojan Kultalan länsipuolella.

Jouni A. Jomppasen valtaus vuosina 1948–51 (vuonna 1950 ei ollut kaivutoimintaa).

F. Heikkilän porukan valtaus vuosina 1948–51 (vuonna 1950 ei ollut kaivutoimintaa).

K. Karppisen valtaus vuosina 1948–52 (vuonna 1950 ei ollut kaivutoimintaa). Siirtyi Yrjö Hummarkosken nimiin, töissä olivat Ilmari Paldanius, Erkki Olkkonen, Kortteinen ja Mauno Ojakangas. Toiminta tuotti tappiota.

L. Savolaisen valtaus vuosina 1950–51.

Jukka Pellisen porukka kaivoi vuonna 1951 alaosalla, kultaa ei löytynyt.

Suomen Malmi Oy:n toimesta otettiin pintanäytteitä 1950-luvulla magneettikiisuesiintymästä. Kultaa esiintyi vähäisiä määriä.

Lauri ja Eeva Ollila kaivoivat 1970-luvulla.

Yläosassa vanha kammi.

Pekka Itkosella oli valtauksia 1980- ja 1990-luvuilla ja lapiokaivulla suurin löytynyt hippu painoi 0,25 g.

HEIKKISENOJA (* Ivalojo)

Laskee Ivalojokeen lännestä Väänäsennivan paikkeille.

Juoksutusoja oli kaivettu Östmanin veljesten valtaukselle Ivalojoen länsirannalle.

Timantti- ja Möllerinojan väliseltä alueelta löytyi vähän kultaa.

HELMET

Ovat simpukoiden kuorensa sisällä erittämiä helmiäispalloja, jotka koostuvat aragoniitti-kalsiumkarbonaatista ja sarveisainetta olevasta konkliinista.

Jokihelmisimpukkaa (raakkua) on esiintynyt mm. Luiro-, Kopsus- ja Suomujoessa (* Luirojoki).

Löytääkseen yhden halvan helmen on kerättävä 300–500 raakkua ja arvokkaan helmen keksimisessä onnistuu sitten vasta kun on nostanut joesta 10000 raakkua.

Raakku on 7–8 cm:n mittaisena 20 vuotias, jolloin se voi jo sisältää halvan helmen. Kun raakku on 12–13 cm:n pituinen, se on suunnilleen 100 vuotias ja voi sisältää arvokkaan helmen. Jokihelmissimpukka rauhoitettiin 4.3.1955.

HEMATIITTI

Metallinkiiltainen rautamalmimineraali, joka on väriltään teräksenharmaa (verikivi).

HENGENAHDISTUKSENMÄKI (L)

Morgamjärven kultahaminasta lähtevä polku nousee mäen päälle. Nousua on kahden kilometrin matkalla noin 150 m.

HENGETÖN

Aivan pieni kullan hiven (* kultahiput).

HEVOSENHARJA

Ivalojoen pohjoispuolella Ritakosken kohdalta alkava selänne joka jatkuu Nuovakkajoelle asti.

HEVOSKURU

Tankavaaran Kultakylästä 2 km kaakkoon, Pikku–Tankavaaran eteläpuolella. Kullervo Korhonen anoi valtausta vuonna 1940 ja menetti sen, koska hän ei ollut maksanut vuoden 1941 puolustusmaksua. Kullervo Korhosen ja Jukka Pellisen valtaus vuonna 1945, rakensivat hirsikämpän (kartalla Hevoskuru), mukana myös Vilho Seppälä, huonosti kultaa. Nykyään kämppää kutsutaan Saarisen kämpäksi (Vilho Saarinen).

Hevoskurussa vesi ei riittänyt kuivina kesinä, Korhonen ja Pellinen kaivoivat kaksi juoksutusojaa Pikku–Tankavaaran huipulta 700–800 m etelään. Korkeammalla rinteessä oleva juoksutusoja oli 500 metriä pitkä ja se alkaa Tankavaaranojasta, jossa oli pato. Alemman ojan pituus oli 860 metriä.

Kai Mobergin valtaus 1990–luvulla.

HIESU

Raekoko 0,02–0,002 mm.

HIETA

Raekoko 0,2–0,02 mm.

HIHNAKULJETIN

Muutamit kullankaivajat ovat käyttäneet hihnakuljetinta maa-aineksen siirtoon joko rumpu- tai täryseulalle tai rännin päästä pestyä maata eteenpäin.

Hihnakuljetinta ovat käyttäneet mm. Eino Justander Tolosjoella, Heikki Korhonen Palsiojalla ja Kari Merenluoto Hangasojalla.

Werner Thieden kaivuporukka käytti hihnakuljetinta Tankavaarassa Lauttaojalla. Kuljetin nosti maa-aineksen montusta noin kolme metriä korkealle ja siitä se putosi ränniin.

Myös muutamit lapiokaivajat ovat käyttäneet pieniä hihnakuljettimia.

HIIDENKIRNU

Virtaavan veden vaikutuksesta on muodostunut kallioon kovertuneita kuoppia. Kuopan kaivajana on usein ollut virran pyörittämä kivi. Kirnuja on Ivalojoella mm. Korhosenkoskella, Rovaniemenkoskella, Saarnakönkällä ja Saunakoskella.

HIIDENLINNA Oy

<> KULLANHUHDONTALUPA:

HL2018:0028 "Kassun kultala" Elsaajan latvaosalla, (Palsioja), konekaivu, 2019–23.

Aikaisempi haltija: Runolinna Kalle. Luvan siirto: Jurvakainen Jenny, 2021–23. Luvan siirto 12.2022, siirron saaja Hiidenlinna Oy. Alueen uusi nimi: "Hilden Goldmine"

HIPPU (* isomus ja kultahiput)

HIRVASSALMI

Pokka–Menesjärvi tien varrella oleva kämppä (= Ministerikämppä). Kämppä on purettu pois tarpeettomana 1990–luvulla.

HIRVASSELKÄ

Tolosjoen sillalta pari kilometriä etelään Tolosjoen länsipuolella.

Lapin Malmi Oy tutki vuonna 1983 kultapitoista suomuista magnetiittia ja hematiittia sisältävää juonisysteemiä.

HIRVASSUVANTO

Kutturun kylästä länteen noin 6 km.

Ivalojoen alueelle suunniteltiin suuria hakkuita ja uittoa valmisteltiin 1930 –luvun loppupuolella. Tätä tarkoitusta varten rakennettiin paikkaan kämppä. Talvisota keskeytti hakkuuhankkeen.

HIRVASVUOPION KÄMPPÄ (*Sotajoki)

HIRVASVUOPION TALO (* Tolosjoen silta)

HIRVIKURU (L) (= * Härkäoja)

HIRVIKURU (L)

Morgamojan pohjoispuolella oleva kuru, lähellä Jomppastenojaa.

HIRVISUVANTO

Ivalojoessa Kutturun kylästä n. 6 km länteen.

Ivalojoen varren hakkuita ja uittoa valmisteltiin 1930 –luvun loppupuolella. Tätä tarkoitusta varten rakennettiin paikkaan kämppä. Talvisota keskeytti hakkuuhankkeen.

HOIKANNIEMI (I)

Sotajoen länsipuolella, Moberginon suosan paikkeilla (* Sotajoki).

HONKAVAARA

On Ivalojoen itäpuolella Repojoen suuta vastapäätä.

Ivalojoen alueelle suunniteltiin suuria hakkuita ja uittoa valmisteltiin 1930 –luvun loppupuolella. Tätä tarkoitusta varten rakennettiin paikkaan kämppä. Talvisota keskeytti hakkuuhankkeen.

Vuonna 1956 presidentti Urho Kekkonen yöpyi Kutturun matkallaan kämpässä.

HOPEAVAARA (=Silbavaara=Hopeakivenvaara)

Utsjoen eteläosassa lähellä Inarin rajaa Kaamasjoen latvoilla.

Juho Kangasniemellä oli kymmenkunta kaivospiiriä.

Kemin Kullansyntäyhtiö osti Kangasniemeltä osuuden valtaukseseen ja louhi kolme n. 9 m:n kuilua vuonna 1902 Juho Kangasniemen johdolla, kultaa ei löytynyt (* Kemin kullansyntäyhtiö).

HOPIAOJA (= * Jäkäläoja, Jäkälä-äytsi) (L)

HOPIAOJA (= Ruosteoja = Raisio-oja = Raisoja)

Virtaa Tankavaaran Kultakylän eteläpuolella itä-länsi suunnassa ja kääntyy etelään nelostien länsipuolella.

Kun turistihuuhdonta alkoi 1960-luvulla, oja alettiin kutsua Hopiaojaksi.

Hopiaoja nimeä (myös Raisio-oja tai Raisoja) käytettiin 1930- ja 1940-luvuilla 1,5 km etelämpänä kulkevalle ojalle. Oja virtaa Hopiaojanjängällä, jossa kasvaa hopeanvärisiä pajupuskia.

Kun E. Matssonilta kiellettiin kaivaminen 22.5.1937 Purnuojalla, siirtyi hän Hopiaojalle ja löysi elokuun alussa hyvän esiintymän. O. V. Itkonen ja Erik Matsson hakivat 19:sta valtausta Purnuojalle ja yhtä Hopiaojalle (nelostieltä 300 m länteen). E. Matssonille myönnettiin 26.8.1937 haetut valtaukset. Perustivat Tankavaara Oy:n vuonna 1938.

Syyskuun alussa vuonna 1938 saksalainen arkkitehti Werner Thiede tuli Tankavaaraan. Kahdeksan miehen voimin tehtiin koehuuhdontaa Hopiaojalla välittämättä Tankavaara Oy:n valtauksesta n:o 20. Koekuopista saatiin kultaa keskimäärin 1,5–2 g/m³. Thiede haki valtausta (Purnu) Jarl Ugglan avulla Ruosteojalle (Hopiaojalle) maantiestä itään eli Matssonin valtaus Tankavaara 20 oli samalla alueella.

Thiede sai apua Laanilan kestikievarilta Max Peroniukselta ja Peroniuksen poikapuolilta Jouko ja Tauno Virtaselta. Thiede rakensi syksyllä 1938 huvilamaisen kämpän ja saunan Tankavaaraan (nykyiselle museoalueelle ja nykyisin omistaa Virtanen).

Vuoden 1938 päättyessä oli Matssonilla ja Thiedellä valtauskirja samaan alueeseen (valtaukset Tankavaara ja Purnu). E. Matssonilta jäi puolustusmaksu maksamatta vuoden 1938 lopussa, mutta rahoittajan avulla 15.3.1939 hän maksoi sen.

J. Ugglan joutui siirtämään nimissään olevat Thiede valtaukset R. Kruskopfille. Kesäkuun alussa 1939 Thiede saapui Hampurista Tankavaaraan. Välittömästi hän ryhtyi puolikoneellisen huuhdonnan valmisteluihin, rakensi tien valtaukselle ja aloitti työmiesten majoitustilojen rakentamisen.

Thiede haki valtaukset kaivospiiriksi. Töissä oli kuusi miestä mm. Reino Lehtinen ja Aaro Raumala. Järjesti Hopiaojan patoamisen, tammen tekivät Aaro Raumala ja Eljas Mäki. Hankki kaksi moottoripumppua ja hihnakuljettimen. Pumppuja koekäytettiin 21.7.1939. Kesken Ruosteojan kaivospiiritoimitusta 1.8.1939 tuli tieto Thieden karkotus päätöksestä.

Valtaus n:o 20 (Tankavaara) tuli kattamaan Hopiaojan parhaan osan.

Lokakuussa 1939 Matsson jätti anomuksen kaivospiiritoimitusta varten Tankavaara 20:n alueelle. Matsson ei maksanut ajoissa vuoden 1939 puolustusmaksua, mutta hän sai anoa maksun pidennystä.

R. Lehtinen suoritti vuonna 1940 huuhdontaa Kruskopfin luvalla.

Itkonen ja Matsson eivät työskennelleet valtauksella vuosina 1939–40 (sota alkoi loppuvuodesta 1939). Matsson menetti valtauksen, koska ei ollut maksanut puolustusmaksua.

Thiede oli keväällä 1940 seurannut Saksan miehitysjoukkoja Norjaan. Hän jätti 22.4.1940 anomuksen, että saisi Hopiaojan valtaukset. Hakemus hylättiin 24.7.1941.

Kaivospiiritoimitus suoritettiin 26.8.1940 Tankavaara 20:n alueella. Itkonen jätti 9.9.1940 uuden ennakoilmoituksen Tankavaara 20 alueesta ja 6.11.1940 val-

tausanomuksen. Matsson menetti 11.11.1940 valtauksen, koska rahoittaja ei ollut maksanut takautuvasti vuoden 1939 maksuja.

Thieden asiamies R. Kruskopf jäi yksin Purnu- nimisen valtauksen haltiaaksi. Max Peronius haki valtausta alueeseen vuonna 1940, hakemus hylättiin koska Kruskopfin valtaus oli voimassa.

Itkonen jätti valtausanomuksen 6.11.1940. Valtausalueeseen kuului myös Tankavaara 20. Hän sai 16.1.1942 valtauskirjoja Hopiaoja 1–2 -nimiseen alueeseen, ei kuitenkaan Tankavaara 20:een.

Keväällä 1943 M. Peronius pääsi sopimukseen Kruskopfin kanssa huuhdontaoikeudesta ja kaivutyö pääsi käyntiin.

Nikolai Peronius haki valtausta vuonna 1943 Hopiaojan yläosaan. Kruskopf anoi 8.10.1943 Peroniuksen laskuun kaivospiiritoimitusta.

Lapin Mineraali Oy rakensi vuonna 1944 parakkeja, patoja ja huuhdontarännejä.

Max Peroniuksen huuhdontaoikeus vuonna 1945. Kaivospiiri hyväksyttiin 27.8.1945 Kruskopfin nimiin. Peronius menehtyi elokuussa 1946 saksalaisen panssarimiinan räjähtäessä kaivutöiden yhteydessä. Kaivosoikeudet siirtyivät Elina Peroniukselle. Töissä olivat hänen poikansa Jouko ja Tauno Virtanen.

Jouko ja Tauno Virtanen kaivoivat vuosina 1947–55 ja löysivät vuonna 1950 sekahipun, joka uusimmassa punnituksessa painoi 186,5 g ja sisältää kultaa n. 120 g (vanhimmassa punnituksessa paino oli 160 g ja myöhemmin 163 g). Pentti Ilola oli mukana myös. Löysivät myös 37,56 g:n hipun. Paras kahden päivän pesusta saatu kultamäärä oli 136 g.

V. Pääkkösen valtaus vuonna 1949, samalla paikalla kaivoivat Säilä ja Jääskeläinen sekä syksymmällä Vilho Seppälä, jonka paras päiväsaalis oli 23,5 g ja isoin hippu 3,5 g. H. Jalanderin ja T. Keskinarkauksen valtaus vuosina 1949–52.

Geologinen tutkimuskeskus suoritti vuonna 1951 timanttikairauksia valtauksella Purnu. Geologisen tutkimuslaitos tutki vuosina 1956–65.

Hiput olivat kulmikkaita ja kiiltäviä.

* Lapin sota, Purnuoja, Tankavaara ja Tankavaara Oy

HUKKAOJA (L)

Alkaa Kaskoaivin itäpuolelta ja laskee Marastoäytsin kautta Maddib Ravadakseen.

L. Savolaisen valtaus oli vuosina 1950–51. Kaapin Aslakan valtaus 1950-luvulla.

Bernhard Pehkonen koekaivoi 1950-luvulla sekä Mäkipuron porukka kaivoi 1950-luvulla.

Heikosti kultaa.

Nykyinen huoltoreitti talvisin kulkee Hukkaajan kurua pitkin Ravadasjoelle, Keinoäytsiä pitkin Hanhijärvelle, edelleen Heinäjärville ja polkua pitkin Kaapin Jouniin.

HULLUN KULTA (= rikkikiisu)

Rikkikiisu (tai kuparikiisu) on hämännyt monta kertaa aloittelevan kullanetsijän. Rikkikiisu on kovaa ja haurasta sekä mustaksi jauheeksi murskautuvaa, mutta kultaa on pehmeää ja taottavaa.

HUNAJAPISARANPURO (=Ylialaoja)

Vuoden 1998 topografisessa kartassa Hunajapisaranoja on nimeltään Kaarreoja ja Grönholmanoja on Hunajapisaranoja.

Laskee Ivalojokeen, Sotajokisuusta 1 km ylävirtaan. Joissakin kartoissa seuraava oja länteen eli Grönholmanoja.

Erään tiedon mukaan Hunajapisara olisi pieni puro, joka laskee pohjoisesta Ivalojokeen Sotajokisuusta 200 m länteen päin ja samainen lähde käyttää purosta nimeä Hunajapisama.

HUNAJAPISARANNIEMI

Niemessä kaivoi 1920-luvun paikkeilla Nils Kyrö. Nils palkkasi Linda Mikkolan kokiksi työmaalle. Nils sanoi, että Linda on kaunis kuin hunajapisara. Ja niin ruvettiin käyttämään tätä nimiä niemestä ja purosta.

HUUHDONTA

Huuhdonta on kullan vanhin erottamistapa. Kullanhuuhdonta on raskautta hyödyntävä menetelmä, jossa kulta erotetaan arvottomasta materiaalista. Alkeellisimmin se suoritetaan tasapohjaisella vaskoolilla. Tehokkaampaa on rännihuuhdonta, jossa veden avulla saadaan kultapitoisesta sorasta erilleen kulta. Hydraulisessa huuhdonnassa käytetään voimakasta vesisuihkua. Vedenalainen huuhdonta suoritetaan imuroimalla. Aivan pienet kultahiukkaset saadaan talteen amalgamoimalla (elohopealla). Kiisumalmeista kulta erotettaessa amalgamointi ei sovellu, vaan on turvauduttava syanidimenetelmään.

* amalgamointi, imurilaite, lulla, ränni, ränninpesu, syanidimenetelmä, upa, vaskaus ja vaskooli.

HUUHDONTAPANNU (= * vaskooli)

HUUHKAJA

On kylä Ivalon lentokentän lähellä.

HUUHKAJAN KULTA OY

<> KULLANHUUHDONTALUPA:

HL2022:0001 "Ruhje" Kuusikkoselkä, Iso-ojan valuma-alueella, Sodankylä, konekaivu, 2022–26.

HUUHKAJANPÄÄNPAISTAMA

Purnumukan ja nelostien risteyksestä 6 km itään.

Isonojanpalosta lähtee saksalaisten tekemä huoltotie. Huuhkajanpäänpaistaman ja Vosavaaran väliseen kuruun ovat saksalaiset rakentaneet kaksikerroksisen puupukkisillan. Sillan kokonaispituus on 56,5 m, suurin korkeus 8 m ja ajoleveys 3,4 m.

Siltaa ei voi enää käyttää kurun ylittämiseen, koska alku- ja loppupäät ovat lahonneet. Myös jäljellä oleva osa on osaksi sortumassa (tilanne vuonna 1995) (* Kaita-Kotsamo).

HYYPÄNKUMPU

Mäkärärovan pohjoispuolella Kivihaaran rannasta 700 m etelään.

Esa Hyyppä on rakentanut pienen kämpän vuonna 1953 alueelle.

HÄRKÄJÄRVI (L)

Njurkulahdesta 8 km ylävirtaan.

HÄRKÄKOSKI (L)

Ravadasjärven ja Härkälänjärven välissä.

Venematkalaiset joutuvat nousemaan veneestä matalan veden aikaan ja kulkemaan rannalla kosken ohi.

HÄRKÄOJA (L) (= Hirvikuru)

Alkaa Jäkäläpään itäpuolella olevasta pienestä lammesta ja laskee Maddib Ravadakseeseen.

S. Karukorvella ja V. Hannulalla oli kaksi valtausta vuosina 1950–51. Latvaosalla olevan lammen ympäristö oli vallattu 1980-luvulla.

HÄRKÄOJA (I)

Laskee Uusihaaraan, ojan latvat ovat Kutturantien vieressä Härkäselässä.

HÄRKÄSELJÄNOJA

Laskee lännestä Sotajokeen. Latvalla on ollut Lapin Kulta Oy:n tukikohta vuonna 1925. Latvaosalla on Merilintulampi.

HÄRKÄSELKÄ

Kutturantie ylittää Härkäselän Sota- ja Tulosjoen välillä. Korkein kohta on 345 m. Jakob Sederholm tutki vuonna 1897 valkoista kvartsikallion juonta, kultaa ei löytynyt. Heikki Kivekkäällä ja Juho Kurikalla oli varaus vuonna 1901. Heikki Kivekäs koekaiivatti kvartsikalliota vuonna 1902, huhun mukaan löysi platinaa.

Prospektor Oy teki tutkimuksia vuonna 1902 (* Prospektor Oy).
M. Härkösen ja J. Kurikan valtaus vuonna 1913.

Nelostieltä n. 13,5 km, Kutturantiestä 200 m pohjoiseen, kämpän ensimmäisen osan rakensi Heikki Kivekäs 1900-luvun alussa. Lapin Kullan tukikohta vuonna 1925, esimiehenä Heikki Kivekäs ja töissä mm. Bernhard Pehkonen, rakennettiin päärakennuksen toinen osa, työmiesten asunto, varasto, sauna, talli, paja ja sahalaitos, lisäksi tehtiin tie. Höyrykoneella pyöritettiin sahaa. Paikalla suoritettiin huuhtonta käsityönä. Päärakennus kunnostettiin vuonna 1958 metsätyökämpäksi ja siirrettiin vuonna 1977 Tankavaaran museoalueelle.

Erkki Kreivin valtaus vuonna 1978 Kutturantien pohjoispuolella. Samoihin aikoihin Pentti Miettisen valtaus Kutturantien eteläpuolella aivan tien läheisyydessä. Kutturantien pohjois- ja eteläpuolisilla valtauksilla konekaivua 1990-luvulla.

HÄRKÄSELÄN KÄMPPI

Härkäselässä oli pieni kämppi. Rauno Ruuhijärvi kuvasi kämpän vuonna 1947. Kämpän poltti Metsähallitus.

HÄRKÄSELÄN LANSIALUE

Lapin Kullankaivajain liiton jäsenet saavat varastoida väliaikaisesti lanssialueelle valtauksella olleita tavaroita, asuntovaunuja, seularumpuja, ränniä, letkuja, vessoja ym. Alueelle on lisäksi tehty aitaus johon voi tuoda käytöstä poistettua metallitavaraa. Ongelmana on ollut syksyisin pitkäkyntiset, jotka ovat murtaneet asuntovaunujen ovia. Varkaat ovat vieneet pumppuja, letkuja ja kaasupulloja.

HÖYRYKONE

Hangasoja, Härkäselkä, Ivalojoen Oy, Kaarle Kustaa, Kuivakuru, Lapin Kulta Oy, Lutto, Pahaojan Kultala ja Ritakoski.

I

A B C D E F G H I J K L

IISALMENOJA (* Ivalojoeki)

Laskee Ivalojokeen etelästä Vaskisuvannon kohdalle, Sotajokisuulta 1,9 km alavirtaan.

Iisalmenojaa ylöspäin 400–550 m ja 800–850 m itärannalla sekä 650–750 m länsirannalla on tehty summittaisia kaivauksia vuonna 1902.

Ivalojoelta ylävirtaan 2 km, putouksen alapuolella Moikan ja Enblomin valtaukset.

Latvaosalla Tuomas Törmäsellä neljä valtausta ja Kemppaisen valtaus.

Kulta on hienoa ja ruosteen värjäämää.

IISKONOJA

Lemmenjoen alueella ja on Puskuojan sivuoja noin puoli kilometriä pohjoiseen Puskun mutkasta.

I. Näkkälänjärvellä oli valtaus vuosina 1950–52.

IKELÄISENOJA (=* Jääskeläisenoja, Palsiojan sivuoja)

ILMAJOKI (* Pohjanmaa)

IMUKAIVU

Kultapitoinen maa-aines imuroidaan veden alta ja johdetaan rihlastoon. (*imurilaite). Myös montun pohjalta veden alta voidaan imeä maa-ainesta ejektorin avulla ränniin (*imurilaite ja suihkupumppu).

IMURILAITE

Koostuu imuosasta ja rihloista, työskentely tapahtuu veden alla. Imulaitteita on kahta mallia sen mukaisesti, tapahtuuko kullan erottelu veden pinnan alla tai pinnalla olevassa rihlastossa (*imukaivu).

Ivalojoella imuroinnin ja sukellusetsinnän aloitti vuonna 1960 Per-Olav Janssonin porukka (ensimmäisenä Suomessa). He imuroivat kymmenenä kesänä, työpäiviä oli 124 ja saivat kultaa 1726 g (* isomus, lappoimurointi ja suihkupumppu).

INARI

Inari – saameksi Aanaar – esiintyy ensimmäisen kerran historian lehdillä vuonna 1517. Kysymys oli inarilaisten vanhasta oikeudesta Ruijanmeren rantaan ja kalaan.

Olof Treskin laatimassa kartassa (ilmestyi vuonna 1642) esiintyy Inari-niminen lappalaiskylä.

Tie Ivalosta Inariin valmistui vuonna 1925.

Ilmari Itkonen löysi nykyisen Saamenmuseon läheisyydestä vuonna 1909 painanteita, joita hän piti asumuksen pohjina. Hän tuli toimeenpanneeksi ensimmäisen varsinaisen arkeologisen kaivauksen Inarin kunnan alueella (* Nukkumajoki).

Inarin eteläpuolella on taisteltu 7.11.1944. Suomalaiset koukkasivat länsipuolelta 13.11.1944, mutta saksalaiset olivat jättäneet asemat. Inarin ympäristön olivat saksalaiset miinoittaneet vahvasti.

INARIJOKI

Tellef Dahll löysi vuonna 1867 kullan merkkiä Karigasniemestä etelään Inarijoen mukulakivirannalta (Mokkarensjarj).
Lihrin retkikunta löysi vuonna 1868 pölymäistä kultaa.

Mikko Saijets oli vuoden 1888 paikkeilla oppaana venäläisen kullanetsintäretkikunnan mukana. Porukka oli myös kiinnostunut "Tshaski" tai sen tapaisesta joesta. Norjan puolelta laskee Tshaskemjoki (* Norja, Caskenjokka).
Olaus Ranttilan valtaus vuosina 1911–13, Kietsimäjokisuulta 1,5 km alavirtaan.

INARIJÄRVI

Järven vesipinta-ala on 1043 km², saaria 3318 kpl, syvin kohta 92 m, säännöstely aloitettu vuonna 1948, säännöstelyväli lähes kaksi metriä (* Hautuumaasaaret, jääkausi, Kaamassaari).

INARI-SEURA

Seuran toimesta paljastettiin 19.7.1997 kullankaivajapatsas kunnianosoituksena kullankaivajille.

INTERNET-TIETOVERKKO

Verkosta löytyy tietoa, kun käytetään esim. hakusanoja "isomus", "kullanhuuhdonta", "kulta", "vaskooli" ym.

IRTOKULTA (= vapaa kulta)

On kiinteiden siteiden rapautuessa vapautunut alkuperäisen ympäristönsä kahleista. Irtipäässeensä se on kullanmurusina päätynyt sedimenttien patjoihin ja siellä toisinaan rikastunut. Vapaa irtokulta löytyy tavallisesti peitteiden alta tai välistä jokien sisäkaarteista, kuopista ja kohoumien takaa, yhtyvien jokien suuosista ja putouksien alapuolisista koloista.

IRTOLOHKARE

On kallioperästä jäiden liikkeiden mukana liikkeelle lähtenyt kappale tai järkäle kiveä tai malmia. Malmilohkare on viite siitä, että jossain jään tulosuunnassa on kallioperässä malmipuhkeama.

ISKURASJOKKA (* Norja)

ISO HANGASSELKÄ

Laanilasta 2 km länteen, korkeus 347,9 m. Eteläpuolella Kerkelän asuinkenttä vuonna 1902 ja Hangasoja.

ISO-KURKIO

Enontekiössä, Lätäsenon koski (* Lätäseno).

ISOMUS (* Hippu, Hipputiedosto, Isomus ja Kultahiput), myös isomus ja isoimmus
Ivalojoen isoja hippuja on salakuljetettu Norjan puolelle 1870–80-luvuilla (* kultahiput ja kultamäärät).

Isomus on suuri vähintään pähkinän kokoinen kultahippu.

Maailmalta löytyneitä suuria kultakimpaleita, joissa on ollut mukana kiviainesta:
Chile 151,16 kg vuonna 1851, Kalifornia 72,8 kg vuonna 1854, Australia 86,5 kg vuonna 1869 ja Siperia 93 kg.

Maailmalta on löytynyt isoja kultahippuja:

Australia Victoria 71 kg vuonna 1869, Australia 69 kg vuonna 1869, Brasilia 61 kg (kultaa 52 kg) 1990-luvulla, Australia 54 kg, Australia 53 kg, Australia 50 kg, Venäjä Ural 35 kg vuonna 1842, Australia 27,2 kg, Australia 25,4 kg vuonna 1999, Gayna 13 kg, Kolumbia 11 kg, Kalifornia 8 kg, Kiina 6,5 kg, Australia Ballaratin kaupunki 5,5 kg 17.1.2013 (löytyi detektorilla), Alaska Nome 4,8 kg ja Kanada Klondike 2,25 kg (sekahippu, kultaa 1,19 kg).

Suurin kalliiossa löytynyt kimpale painoi 235 kg ja sisälsi kultaa 95 kg. Kimpale löytyi Australiasta vuonna 1872.

Euroopasta on löytynyt isoja hippuja:

Irlanti Ballinvalley River 684 g vuonna 1795, Ranska 537 g vuonna 1889, Suomi 393 g vuonna 1935 ja Sveitsi 123 g vuonna 1995.

ISOMUSHIPPUSEULA

Noin 10 cm korkuinen vaskoolin päälle asetettava 4–10 mm:n teräsverkkoseula. Se on tehty ympyrän muotoiseksi ja siinä on puukehikko ja vanerilaidat.

ISONOJANPALO

Nelostien itäpuolella, Purnumukan tienhaarasta 3,5 km koilliseen.

Saksalaisten tykkiasemia (125 ja 175 mm) ja rakennuksia, maastosta löytyy erilaista metallitavaraa. Mäen pohjoispuolella oli saksalaisten huoltotie Riestonaapaan.

* Huuhkajanpäänpaistama, Lapin sota ja Tankavaara.

ISO-OJA

Laskee Tankajokeen Purnumukan eteläpuolella. Loijakkokuru laskee Iso-ojaan.

Iso-ojan eteläpuolella Paloharjulla on metsätyökämpä. Kämpä oli sodan jälkiä puhdistavien miinanraivausporukoiden tukikohtana. Myöhemmin kämpä oli metsurien käytössä.

Lapinkullan Ystävät vuokrasi kämpän vuonna 1999 jäsentensä käyttöön ja se ostettiin tontteineen omaksi vuonna 2003. Kämpän korjaustyöt aloitettiin 1.4.2008. Kämpä purettiin, tehtiin uusi kivijalka ja kasattiin hirret takaisin perustuksien päälle. Heinäkuussa vietettiin harjakaisia ja elokuussa 2009 kaikki oli valmista. Kämpän korjaus tehtiin talkootyönä (* Kotkakuru).

ITKOSENKURU

Tankavaarassa Purnuojan (Lauttaojan) latvakuru (*Purnuoja).

Olli-Matti Pasanen löysi syyskuussa 2006 vaaleanpunaisen korundin, joka painoi 73,4 g.

ITÄ-LAPIN KULLANKAIVAJIEN YHDISTYS

Pohjois-Sallassa Tuntsan alueella kullan kaivamista suorittavat henkilöt perustivat yhdistyksen maaliskuussa 1995. Yhdistys järjesti juhannuksena 1995 huuhtontakisat Tuntsan maisemissa.

IVALO

Ensimmäinen suomalainen uudisasukas Heikki Henrik Mikonpoika Kyrö asettui asumaan vuonna 1758 Kyröön eli Ivaloon.

Maantie Törmäseen valmistui vuonna 1912 ja jatkettiin Ivaloon vuonna 1913. TVH:n seitsemän hengen Fiat auto kävi Ivalossa vuonna 1913. Ensimmäinen postiauto ajoi Ivaloon heinäkuussa 1921.

Saksalaisten vankileiri Ivalon kylästä 400 m itään. Ivalon alueella oli saksalaisten miinoja erittäin paljon.

Ivalon hautausmaalla paljastettiin vuonna 2002 talkoovoimin pystytetty Kullankaivajien hautamuistomerkki.

IVALOJOEN KULTALA (* Kultalan Kruunun Stationi)

IVALOJOKI

Nimet ovat alavirrasta ylävirtaan ja jokusen kosken pituus ja kaltevuus metreinä.

Inarijärvi
Kyrö = Ivalo
Törmäsen kylä
Alajoki–Alajärvi–Eskottijoki
Huuhkaja
Tolonen
Tolosjoen Kultamalla
Tolosjoki (Stossjok)
Tolossaari
Toloskoski 850 m / 4,6 m
Kuppisoja
Hentansuvanto, Hentansaari
Hentanniva 600 m / 1,4 m
Tomperinsaari
Ansajoki (Onsajoki)
Härkäsaari ja Härkäniva 750 m / 1,9 m
Hammasjoki, Hammaskoski
Hammasniva 350 m / 0,9 m
Louhioja
Nuovakkajoki (Nuovakjohka)
Lihrin muistomerkki
Nulkkamukka
Kuivaniva 600 m / 2,4 m
Palsiniva 150 m / 0,8 m, Palsiniemi
Palsinsuvanto
Palsioja (ennen on käytetty Palsinoja–nimeä)
Ritaniemi
Ritakoski 1400 m / 6,5 m
Ritaoja, Lappalaisenoja
Ritakosken Kultala
Mopen tupa
Liljeqvistin ruoppaaja, Ryssänpirtti
Vaskissuvanto
Iisalmenoja
Sotajoenniva (Vaskiniva) 500 m / 0,5 m
Vaskisjoki = Alajoki
Sotajoenkoski (Sotajoensuukoski) 700 m / 2,4 m
Sotajoki
Merimieskoski = Patakoski (= Merimiestenkoski = Kaarreniva) 200 m / 1,0 m
Yliälaoja = Hunajapisaranpuro, Hunajapisaranniemi (vuoden 1998 topografisessa kartassa Kaarreoja)
Grönholmansuvanto
Ylionsajoki = Grönholmajoki (vuoden 1998 topografisessa kartassa Hunajanpisaranoja)
Grönholmankoski 800 m / 3,8 m
Björklundinsuvanto
Björklundinkoski 500 m / 2,0 m
Björklundinoja ((vuoden 1998 topografisessa kartassa Grönholmajoki)
Pataoja
Rovaniemenkoski = Rovaniemenköngäs 200 m / 0,8 m
Kolmoskoski (Kolmosenkoski) 350 m / 1,3 m
Paavonoja, Paavonkallio

Alakoski = Kultalankoski 350 m / 2,5 m, riippusilta rakennettu vuonna 1964 ja tulvat veivät sen vuonna 1966
 Saariporttikoski
 Kotioja
 Kartano-oja
 Kultala
 Lihrin kallio
 nykyinen riippusilta
 Saunakoski (Savonakoski, Mathleininkoski) 150 m / 0,8 m, kosken yläosaan valmistui uusi riippusilta vuonna 1968
 Rumanieniemi
 Korhosenkoski 1250 m / 8,4 m
 Korhosenoja
 Appisjoki (Ahppesjohka), Kaapin Jounin talonpaikka
 Appissuvanto
 Appiskoski (-köngäs) 250 m / 0,7 m, Appiskorva
 Anellin korvat 150 m / 0,8 m, (Pikku- ja Iso-Aneli)
 Ruikanoja
 Saarikorva 200 m / 1,4 m
 Penttilänkoski 450 m / 1,8 m eli Ruikankoski
 Ruikanmutka ja Unto Koivusen kämppä
 Ruikansuvanto ja Yrjönoja
 Surmaköngäs 500 m / 2,0 m
 Saarnaköngäs 70 m / 1,2 m
 Möllerinoja ja Möllerinkoski 550 m / 1,4 m
 Möllerinniva
 Väänäsenoja
 Heikkisenoja ja Väänäsenniva 700 m / 1,6 m
 Timanttioja
 Åströminniva, Timanttiköngäs, Juusolanniva 900 m / 2,4 m
 Kyläjoenniva (Kyläjoen suusta alaspäin)
 Kyläjoki ja Viktor Koivulan kämppä
 Porttioja (Porttikallion pohjoispuolella)
 Porttikoski 1400 m / 5,3 m
 Porttiniva 350 m / 1,4 m
 Kalaoja
 Aaponoja
 Korsuoja
 Kutturin kylä (Kuhtur)
 Kotiniva (Peuraniva) (Kutturin kylän kohdalla)
 Taimenjoki = Ruosteoja (Kuovdsurjohka)
 Kivijoki
 Hirviniva, Hirvikoski, Hirvisuvanto
 Harriniva, Mukkakoski, Suljukoski
 Saarikoski, Kivikoski
 Karvajoki (Soousajuuhka)
 Karvasuvanto
 Repojoki (Riebanjohka)
 Pokka-Menesjärvi tie
 Sallijoki (Sallejohka)
 Lemmekäsijoki
 Vertijoki
 Nautajoki
 Huuvajärvi
 Ivalon Matin talo (Eira) (Avvil Mahtte)
 Pokka-Menesjärvi tie
 Lismajoki ja Lisman kylä
 Jäkäläoja (Jeägeljogas)
 Naskamajoki
 Ivalon Erkin talomaa
 Kultakuru, Kultajärvi
 Korsajärvi (Korsajavri)
 Korsalompolo

IVALOJOKI

Kyläjokisuun yläpuolella on jokilaakso leveä ja rantatörmät matalia, mutta Kyläjoen alapuolella joki puristuu jyrkkien kallio- ja kivirinteiden väliin.

Alaspäin mentäessä törmät jyrkkenevät ja Kultalan kohdalla ne kohoavat 85–100 m joesta. Ritakosken alapuolella jokilaakso laajenee ja muuttuu vähitellen aina vain loivatörmäisemmäksi.

Samantapaisia ovat Sotajoen ja Palsiojan laaksot, kun taas Tolosjoen ja Luton laaksot ovat avarampia ja matalatörmäisempiä.

Talvinen Ivalojoen kanjoni on kolkko. Kylmä ilma painuu läheisistä vaaroista rotkon pohjalle. Matalalla kiertävä aurinko ei tavoita vielä kevättalvellakaan joen lumipeitettä.

Ivalojoella kultakerroksen vahvuus on ollut 0,18–0,98 m ja annottoman maapeitteen paksuus 0–0,8 m. Parhaiden valtauksien korkeus Ivalojoen pinnasta on ollut 6,5–17,5 m (* Kullan liikkeet).

Ivalojoen laaksossa olleiden 21 valtauksen annollisen pintakerroksen paksuus oli keskimäärin 0,56 m ja leveys enintään 15 m. Sen päällä oli keskimäärin 0,36 m paksuinen annoton kerros.

Valtausten piti olla 1870-luvulla pituudeltaan 1000 syliä (1781 m) ja leveydeltään 150 syliä (267 m). Myös puolikkaita valtauksia myönnettiin, 500 x 150 syliä (891 x 267 m).

Vuonna 1870 annettiin 80 etsintälupaa ja määrättiin 19 kaivospiiriä.

Vaikka venäläisiä ryhmiä oli useita, niin yksikään ei yltänyt kaivospiiriin asti, joten kullanetsintä jäi luonnostaan suomalaisten käsiin.

Vuonna 1871 töissä 491 henkilöä ja kultaa saatiin 56,7 kg (* kultamäärät).

Swedelius arveli soran kultapitoisuuden olleen alkuvuosina jopa 13 g/m³.

Ivalojoen itärannalla Palsiojasta 900 m alavirtaan nimettömän ojan varrella kämpän rauniot., joka on rakennettu todennäköisesti 1900-luvun alussa.

Ivalojoen pohjoisrannalla Palsiojasta 200 m alavirtaan Kivekkään rakennuttaman kämpän, vajan ja sahan jäännöksiä sekä höyrykoneen osia (* Lapin Kultra Oy, Ritakosken Kultala ja Ritakoski).

Yleisen käsityksen mukaan kultaa ei löydy pohjoisesta Ivalojokeen laskevista puroista. Viktor Koivulan tutkimusten mukaan kultaa löytyy myös näistä puroista.

Osa valtauksista on ollut ylhäällä rinteessä. Vesi oli johdettava korkealta jokitörmältä. Puroihin oli tehtävä patorakennelmia ja veden johtamiseksi oli kaivettava kilometrien pituisia ojia. Maastossa on nähtävissä tänä päivänäkin sorteineita patoja ja kuivuneita ojia.

IVALOJOEN PAIKAT ALAVIRRASTA YLÄVIRTAAN

IVALOJOKI, TOLOSJOEN KULTAMELLA

Ivalojoessa, Tolosjokisuun alapuolella.

Lihrin retkikunta löysi 8–12 hippua jokaisesta vadillisesta.

Selection Trust suoritti kairauksia vuonna 1936.

Ivalojoki varren hakkuita ja uittoa valmisteltiin 1930-luvulla. Tätä tarkoitusta varten rakennettiin paikkaan suuri kämpä. Talvisota keskeytti hakkuuhankkeen.

IVALOJOKI, HAMMASJOKI

IVALOJOKI, LOUHIOJASUU

Laskee Ivalojokeen etelästä Nulkkamukan paikkeille.

Peter Nenykoffin lähettämä retkikunta saapui senaatin erikoisluvalla Louhiojasuulle vuonna 1869. Joukkoa johti Paul Gudkov ja töissä oli 16 miestä. Paikassa tehtiin töitä kuusi päivää ja kultaa löytyi 220 g. Elokuussa pystytettiin paikalle valtauspaalut.

Louhiojasuulta ala- ja ylävirtaan päin oli C. Brobergin valtaus n:o 16 vuonna 1870. Töitä tehtiin vain kolme päivää heinäkuulla ja kultaa löytyi 4,4 g. Parina seuraavana kesänä paikassa ei työskennelty.

Seuraava valtaaja oli Jakob Simelius vuonna 1873. Xenofon Nording kaivoi paikassa vuonna 1874 Simeliuksen valtuuttamana. Kultaa ei löytynyt.

IVALOJOKI, NUOVAKKAJOKI

IVALOJOKI, LIHRIN MUISTOMERKKI

Ivalojoen etelärannalla Nulkkamukassa Louhiojan suulta 500 m ylävirtaan.

Konrad Lihrin porukka löysi kultaa Nulkkamukasta vuonna 1868, joka johti kultaryntäykseen.

Kultamuseon retkikunta (Kimmo Ahonen, Toivo Launonen, Juhani Magga ja Kauko Launonen) pystytti vuonna 1986 muistomerkin Lihrin porukan muistoksi. Muistomerkki on muurattu luonnonkivistä, jonka kylkeen kiinnitettiin kuparinen vaskooli. Patsaan sisään muurattiin 200 mg kultaa. H. Stigzelius suoritti 14.8.1987 patsaan paljastuksen.

IVALOJOKI, NULKKAMUKKA

Ivalojoessa Louhioja- ja Nuovakkajokisuun paikkeilla. Lihrin kertomuksessa Nulkkamukka oli määritelty Palsiojasuusta 300 m Ivalojokea ylävirtaan eli Ritakosken ja Palsiojan välillä. Paikannuksessa on täytynyt tulla jokin sekaannus.

Oli Ivalojoen ensimmäinen kullan löytöpaikka. Konrad Lihrin 14 henkinen porukka löysi kultaa 200 mg/ 19 vaskoolia ja suurin hippu 60 mg 16.9.1868 (* Lihrin retkikunta).

Louhiojasuusta 600–650 m ylävirtaan Ivalojoen etelärannalla. Kultaa esiintyy kallion rakosissa.

Paul Gudkoffin porukka löysi vuonna 1869 kultaa 220 g, kaivoivat 33 m³ ja pystyttivät valtauspaalut Peter Nenjukoffin nimiin.

C. J. Brobergin valtaus (n:o 16), kultaa vain 4 g.

Jakob Simeliuksen valtaus vuonna 1873, ei saanut kultaa.

Ångelinin (Kultalan järjestysmies) valtaus vuonna 1874, (entinen Simeliuksen valtaus), kultaa vain 4 g.

Josef Sallila huuhtonut kultaa 1910-luvun alussa.

Tästä alaspäin ei kultaa juuri tavata, koska muinainen Inarijärven pinta oli tällä korkeudella. Inarijärven altaan vesipinta oli noin 15 m korkeammalla (134 m merenpinnan yläpuolella).

IVALOJOKI, PALSINIEMI

Frans ja Tuomas kaivoivat niemessä 1920-luvulla.

IVALOJOKI, PALSIOJASUU

Paikka pidettiin pitkään Lihrin retkikunnan tekemän vuonna 1868 kultalöydön paikaksi. Lihrin raporttien ja kuvausten mukaan löytöpaikka on Louhiojan suun yläpuolella Ivalojoen rannalla.

Ivalojoen pohjoisrannalla Palsiojasta 300 m ylävirtaan Liljeqvistin kaksi parakkia ja Prospektor Oy:n kämpän rauniot.

IVALOJOKI, RITANIEMI

Ritakosken Kultalasta 600 m alavirtaan ja Palsiojasuusta 300 m ylävirtaan Ivalojoen pohjoisrannalla.

Niemen kohdalla Ivalojoen etelärannalla on imuroinut Erkki Kreivi 1980-luvulla.

IVALOJOKI, RITAKOSKEN KULTALA

Ivalojoen pohjoisrannalla Ritakosken kohdalla.

Luultavasti Heikki Kivekäs rakensi tuvan vuonna 1914 (* Ritakoski). Mahdollista on myös se, että H. Kivekäs rakensi jo vuonna 1905 ensimmäisen kämpän, kun hän anoi oikeutta huuhtoa kultaa Sotajoen alaosalla.

Ympäristöstä löytyy kämpän, savusaunan ja kellarin haamut.

Heikki Kivekäs rakennutti vuonna 1924 päärakennuksen (Kivekkään kartano), tallin, navetan, erikoisen koirankopin kannon päähän, pajan ja makasiinin sekä hakkautti tielinjan Tolosesta.

Kultala kunnostettiin vuonna 1935 ja siinä asui Luttojoen Kultra Oy:n miehiä.

Piha-alueelle on rakennettu ns. MOPEN KÄMPPÄ Ivalojoki Oy:ltä jääneistä laudoista vuonna 1935 Boliden yhtymän toimesta. Toisen tiedon mukaan kämppä on rakennettu hirsistä, joita oli aiemmin käytetty Ritakosken patoamiseen. Kämpä on nimetty Laura Francisca Bonon mukaan. (* Boliden yhtiö, Luttojoen Kultra Oy). Kämpä on kunnostettu 1970-luvulla Kultalan Säätiön toimesta.

Ivalojoen alueen hakkuita ja uittoa valmisteltiin 1930-luvun lopulla. Tässä tarkoituksessa rakennettiin paikkaan suuri kämppä. Talvisota keskeytti hakkuuhankeen. Kämpä on pystyssä alkuperäisessä paikassa.

Autio- ja vuokratupa 16 henkilölle. Tupa on rakennettu vuonna 1914 (Kivekäs). Rakennukset ovat entisöity vuosina 1975–77 ja 1991.

Lähiympäristössä on useita kaivoskuiluja, joita eri kultayhtiöt ovat kaivaneet. Syvimmät jopa 16 metriä.

IVALOJOKI, RITAKOSKI

Ivalojoessa Palsiojasta 1 km ylävirtaan.

Konrad Lihrin retkikunta löysi kultaa vuonna 1868 joka vaskoollisesta 10–12 mg.

Nils Lepistö ja Edvard Björkman kaivoivat vuonna 1869 sekä myös Nenjukovin porukka. Iisalmen Kullankaivuyhtiöllä oli valtaus vuonna 1870.

Johan Enblomilla oli valtaus vuonna 1898.

Inkeroinen on kaivanut. Katosi jäljettömiin matkalla Laanilaan.

Heikki Kivekäs ja G. Willand anoivat vuonna 1905 oikeutta padota koskea ja huuhtoa kultaa.

IVALOJOKI, RITAKOSKEN ALAOSA

Kaivettu alue on pohjoisrannalla Ritaojasta 400–500 m ylävirtaan ja Ritaojan suulta aina 200 m alavirtaan etelä- ja pohjoisrannalla.

Feodor Oesterreichille merkittiin valtaus n:o 26 vuonna 1871. Valtauksesta riitelivät F. Oesterreich, Kyrön saamelaiset sekä Karl Govenius ja Frans Björklund. Valtaus merkittiin elokuussa 1871 Karl Goveniukselle ja Frans Björklundille. Valtauksella olivat töissä vuonna 1871 Johan Juusola, Nils Keskitalo, Matts Luoma, Elias Nääs, Johan Vanhala, Erik Tuohimaa, ja Karl Helisten. Vuonna 1871 kultaa löytyi 1,06 kg. Seuraavana vuonna valtauksella ei kaivettu.

Risto Lohen valtaus vuonna 1882, kuusi miestä töissä, kultaa 243 g.
Frans Huhtamalla kaivoi pohjoisrannan ylintä kaivosta.
Samuli Kyrön (Pekkanen) ja Mikko Rauhalan valtaus oli vuonna 1913.

Maija Riestola oli kokkina vuonna 1918 Heikki Kivekkään työmaalla. Kivekäs myi Ritakosken valtauksen Charles Hillin (entiset nimet Mäki Kalle ja Sjöblom Kaarlo) ja Nestor Toivosen kultayhtiölle. C. Hillin ja N. Toivosen yhtiö suoritti koeporauksia vuosina 1920–21 (* Röntgenin kullanvaltaus).

Bernhard Pehkonen on kaivanut vuonna 1916.

Heikki Kivekkään valtaus vuonna 1924 ja teki lisää rakennuksia Ritakosken Kultalaan. Palsiojasaun paikkeille Ivalojoen pohjoisrannalle Heikki Kivekkään johdolla vuonna 1924 rakennettiin kämpä, vaja, saha ja höyläämö. Höyrykone tuotettiin Englannista ja Aleks Hirvonen kuljetti koneen Ivalojoen rannalle. Kone pyöritti sirkkelä ja höylää.

Lapin Kultra Oy teki tutkimuksia kesällä 1935. Felix Tegengrenin apulaisina olivat Aleksander Hedberg, Anatolij Widstedt ja Alexander Schubakoff. Työmiehinä olivat Konstantin Sinerkari, Sergei Hedberg, Saukkonen, Lauri Vaarankorpi, Vilho Kimpiharju, Sikala, Aaltonen, venemiehinä Huhtamellan veljekset ja kokkina J. Veskonieni.

A. Schubakoff kuvasi Prospector Oy:n räjähdysainevarastoksi tarkoitettua varastoa rakennusvaiheessa vuonna 1935.

Boliden yhtiö teki jäähautoja vuonna 1935 ja kaivoi pohjaa.

IVALOJOKI, RITAOJA

Laskee etelästä Ivalojokeen Ritakosken paikkeille.

Aivan Ritaojan suulla törmän päällä pieni kaivettu alue.

Suosalta 150 m ylävirtaan, Samuel Törmäsellä oli valtaus vuonna 1883.

IVALOJOKI, RITAKOSKEN YLÄOSA

Feodor Oesterreichin valtaus oli n:o 25 vuonna 1871. Valtauksella työskenneltiin heinä-elokuun aikana alle kuukauden. Työväki vuonna 1871: Petter Hamberg, Sofia Waara, Anders Nissilä, Konstantin Kauranen, Anders Spets, Henrik Mikkonen, Jakob ja Johan Moilanen, Jakob Suutari, Michel Anttila, Thomas Mustonen, Johan Lehtola, Israel ja Greta Spak, Petter Manginen, Magnus Käyräkangas, Erik Piippo, Wilhelm Hukkanen, Juhan Lehtola, Aleksander ja Johan Junttila. Kultaa löytyi vain 10,5 g.

Kaivettu alue on Ryssänpirtistä alavirtaan Ivalojoen etelä- ja pohjoisrannalla.

Ritaojasta 800 m ylävirtaan Ivalojoen etelärannalla kämpän ja pajan rauniot (lähellä kauharuoppaajaa Vaskissuvannon alapäässä).

Ritaojasta 500 m ylävirtaan Ivalojoen etelärannalla nimettömässä ojassa kaksi patoa, kämpän rauniot ja kaksi koekuoppaa. Alueella on kaivettu jopa 15 m:n syvyisiä monttuja.

Mikko Huhtamellan valtaus pohjoisrannalla kosken niskalla vuosina 1908–13. Huhtamellan valtauksen alapuolella oli vuonna 1911 August Puhakan valtaus pohjoisrannalla, tämä valtaus siirtyi Heikki Kivekkäälle vuonna 1914.

Venäläisen rahoittajan avulla Henry Kerkelä ja teknillisenä johtajana oleva Wallhsten aikoivat padota kosken.

Charles Hill teki koeporauksia talvella 1921–22. Hevonen puri miestä käteen, jonka seurauksena oli verenmyrkytys. Hill lähti hevosella jäätä pitkin Ivaloon lääkäriin. Jää petti Toloskoskessa ja Hill hukkui (* Röngän Kullanvaltaus).

Ivalojoki Oy teki talvella 1924–25 jäähautoja, töissä mm. Mikko Raudasoja eli Ruikan Mikko sekä Kosti Nordlund. He löysivät kultaa 100 g. Nikolai Peronius työskenteli vuonna 1926 Ivalojoki-yhtiön työmaalla.

Yhtiöltä jäi paikalle erilaista rautaromua ja lokomo-biili (* Ivalojoki Oy).

Lapin Kulta Oy yritti padota jokea Kerkelän johdolla vuonna 1925.

Anselmi Yliriesto ja Hartvig Pehkonen kaivoivat 1920-luvulla koemonttuja.

Ivalojoki varren hakkuita ja uittoa valmisteltiin 1930-luvulla. Tätä tarkoitusta varten rakennettiin suuri kämppä Ritakosken yläpuolelle. Talvisota keskeytti tämän laajan hankkeen.

Muisto Massalan valtaus vuosina 1949–50.

Toivo Liljeqvistin porukka kaivoi kauharuoppaajalla vuonna 1953 Ivalojoen pohjaa (* Liljeqvistin ruoppaaja ja Vaskissuvanto).

IVALOJOKI, VASKISSUVANTO (= Porttikosken suvanto, vanhoissa kartoissa)

Ivalojoessa oleva 2 km pitkä suvanto, Ritakosken yläpuolelta aina Sotajoen nivalle asti. Kaivettua aluetta on lisalmenojan suusta 250 m ylävirtaan ja 50 m alavirtaan, suurin osa kaivoksista Ivalojoen etelärannalla.

lisalmen Kultayhtiö kaivoi vuosina 1870–72, kultaa 1,2 kg, esimiehenä August Nylund, kaivos lisalmenojan alapuolella (* lisalmenoja).

Ryssänpirtin kohdalla ja alavirtaan 200 m etelä- ja pohjoisrannalla oli vanhoja kaivoksia. Osa kaivoksista on käsitelty Ritakosken yhteydessä.

Ivalojoki Oy teki vuosina 1924–25 joen pohjan tutkimuksia talvella. Ritakoskelta Vaskisjoen alapuolella olevaan nivaan asti. Kivillä täytettyjä rautaisia lieriöitä upotettiin avannosta joen pohjaan. Vesi jäättyi lieriöitten ympärille pohjaan asti. Kun jää oli tarpeeksi paksua, lieriöitä lämmitettiin ja nostettiin pois. Näin päästiin kaivamaan joen pohjaa. Näitä töitä johti Kosti Nordlund. (* Ivalojoki Oy).

Ivalojoki Oy padotti Ryssänpirtin kohdalla Ivalojoen pohjoisrantaan kesällä 1926 suvantoa 11000 m²:n alueelta. Koehuuhdonnassa käsiteltiin soraa 186 m³ 0,3–0,6 m:n syvyydeltä ja kultaa saatiin 110 g.

Liljeqvistin ruoppaajasta Kultalaan päin 60–120 m on pajan ja kämpän haamut. Hannu Leskinen on imuroinut etelärantaa 1980-luvulla.

IVALOJOKI, LILJEQVISTIN RUOPPAAJA

Nykyisin kauharuoppaaja on Ivalojoen etelärannalla Ritakosken Kultalasta noin 500 m ylävirtaan Vaskissuvannon alapäässä.

Ruoppaaja on rakennettu puusta ja se tehtiin Ivalojoen rannalla Tolosen talon pihassa vuonna 1953. Ruoppaaja uitettiin oman moottorin avulla. Ponttoonit olivat 11 m pitkät ja

1,5 m leveät. Kuutiometrin vetoinen kauha oli 95 cm:n levyinen. Kauha oli valmistettu kahden senttimetrin paksuisesta raudasta.

GM:n 6 sylinterinen bensamoottori pyöritti kiilahihnojen välityksellä kytkinakselin kautta kahta kuorma-auton tasauspyörästä. Pyörästöjen päässä on kaksi vaijerikelaa. Toisella vaijerikelalla on nostettu kauha ylös ja toisella vedetty alas. Kuorma-auton kytkimillä ohjattiin vaijerikelojen toimintaa. Välitys tasauspyörästä kytkinakselille tapahtuu kettingillä. Kytkinakselin päästä on otettu kiilahihnan avulla suoraveto vesipumpulle. Pumpattu vesi ohjattiin ränniin.

Kauhan nostama maa-aines kaadettiin 80 cm leveään yläränniin, jossa on 4 cm:n seula. Seulan läpi menevä sora kulki 40 cm leveään alaränniin, joka jakautuu kahteen osaan puolesta välistä. Leveydeltään 25 cm:stä rännin osaa pitkin meni karkeampi sora ja leveydeltään 17 cm:stä ränniä pitkin kulki hienoin aines rännien kautta jokeen.

Kone yritti kaivaa kivistä joenpohjaa kesällä 1953 Vaskisuvannossa. Kultaa koneella ei onnistuttu saamaan.

Entisöiminen aloitettu vuonna 1991 ja valmistui vuonna 1994.

IVALOJOKI, RYSSÄNPIRTTI

Ivalojoen pohjoisrannalla Iisalmenojuasuusta 1100 m alavirtaan, Ritakoskelta 400 m ylävirtaan.

On iso kämppä, ilmeisesti Nenjukovin porukan rakentama.

IVALOJOKI, VASKISSUVANTO-IISALMENOJA

Kaivettu alue on pääosin Ivalojoen etelärannalla Iisalmenojuasta 400 m ylävirtaan. Ivalojoen pohjoisrannalla pieni kaivettu alue.

Iisalmen kullankaivuyhtiön valtaus (puolikas huuhtomo n:o 7) oli Iisalmenojuasuusta Ivalojokea ylä- ja alavirtaan päin. Edustajana oli August Nylund, Kärkkäinen ja Rautio olivat yhtiökumppanina sekä töissä oli 8 miestä. Kultaa löytyi 105 g vuonna 1870, mutta kultaa katosi eikä sitä löydetty.

Vuonna 1871 yhtiökumppanina olivat Matti Salmen, Pehr Pöksyläinen, Gustaf Kumpulainen, Henrik Lipin, Jakob Kultalo, Michel Kulju, Carl Luoto ja Alatalo Johan. Muu työväki: Wilhelm Kumpulainen, Isak Raad, Anders Niskanen, Johan Tikkanen, Johan Hukkanen, Henrik Pehkonen, Henrik Hukkanen, Johan Toppinen, Matti Sorvari, Isak Kandelberg, Jakob Ohukainen, Thomas Hauvenlampi, Petter Katainen ja Petter Sonninen. Kultaa löytyi 1,14 kg vuonna 1871.

Vuonna 1872 työnjohtajan oli Anders Ohukainen ja 11 työmiestä. Töitä tehtiin kesäkuulla vain pari viikkoa.

Valtauksen luoteisnurkassa Vaskissuvannon pohjoisrannalla oli kaksi kämppää.

Vaskissuvannon nimi on vanhoissa kartoissa Porttikosken suvanto.

Suuosalla kaivoi vuonna 1882 Samuel Törmänen, töissä viisi miestä, kultaa 109 g.

Juoksutusojat länsipuolelle (250 ja 300 m) ja itäpuolelle (430 m), ojat johtivat Ivalojoen etelärannan kaivoksiin. Kämpän rauniot ojan länsipuolella Ivalojoelta 130 m.

IVALOJOKI, SOTAJOENNIVA (= Vaskisniva)

Niva on Ivalojoessa Vaskisjokisuusta alavirtaan päin.

IVALOJOKI, VASKISJOKI (= Alaoja)

Laskee pohjoisesta Ivalojokeen Sotajoenkosken alapäähän, Sotajokisuusta 900 m alavirtaan.

Suuosasta Ivalojokea 200–250 m ja 400–450 m alavirtaan pohjoisrannalla (Ivalojoessa pieni saari tällä kohtaa) sekä etelärannalla 150–300 m vanhoja kaivoksia. Paikassa ollut Johan Tallgrenin valtaus mikä ulottui palan matkaa Vaskisjoen suulta alavirtaan päin.

Etelärannalla törmäkaivos.

Pohjoisrannalla oli Yrjänä Mustan kaivos vuonna 1902.

Alaosa on vallattu 1980-luvulla.

IVALOJOKI, SOTAJOEN SUUPANKKI

Sijaitsee Ivalojoen eteläpuolella, Sotajoen itärannalla.

Ivalo–Sotajoen Kullanhuuhdontayhtiön kokki Taava Suopanki pesi patoja ja löysi kultaa. Tämä johti korkealla olevien rantaterassien kaivamiseen vuonna 1889. Yhtiöllä oli valtaus vuosina 1889–1900 ja kultaa löytyi n. 20 kg. Yhtiön johdossa oli Xenofon Nordling.

Huuhdottu alue on noin 100 x 600 m² ja kaksi 600 metriä pitkää vesiojaa kaivettu Sotajoelta. Pankki ei ollut kovin rikas, mutta pintaosa oli helppoa kaivaa.

Prospektor Oy:n toimi paikalla vuosina 1902–04 ja rakennutti kämpän.

Myöhemmin vanhan kämpän hirsistä on tehty sisäpuolelle pienempi kämpppä. Siinä on tilaa kahdelle yöpyjälle.

Edellä mainitun kämpän itä- ja länsipuolella sekä kaivetun alueen keskellä kämppien haamut.

Viktor Koivula on asunut kämpässä vuonna 1963.

Ivalojoki Oy on tutkinut aluetta vuosina 1925–27.

IVALOJOKI, SOTAJOENKOSKI (= Sotakoski)

On Ivalojoessa Sotajokisuulta alavirtaan Vaskisjoelle asti.

Johan Tallgrenin valtaus (n:o 2) ulottui Patakosken yläpuolelle Ylialaojan suulle asti, kaivettua aluetta Ivalojoen pohjoisrannalla Sotajokisuusta aina 400 m alavirtaan. Ivalojen pohjoisrannalla oli kolmen rakennuksen ryhmä. Yhtiömiehinä olivat Henrik Tallgren, Fredrik Grönholm, Hahl ja Broberg. Töissä oli kymmenen miestä. Töitä tehtiin kaksi kuukautta, maata käsiteltiin 601 m³ ja kultaa löytyi 1,7 kg vuonna 1870.

Työnjohtajina olivat vuonna 1871 Wiktor Gustafson ja F. Löfgren. Työväki: Kaisa Kokko, Edvard Turunen, Jeremias ja Johan Kemppainen, Gustaf Särkelä, Karl Hellström, Michel Haaraoja, Daniel Anttila, Johan Mehtälä, Johan Pehkonen, Karl Mikkonen, Johan Raitis, Jakob Loukola, Abram Pietilä, Johan Ikonen, Abram Mikkonen, Pahl Koskäär, Johan Skopa, Lars Tuohina, Abram Ohukainen, Johan Karvonen, Henrik Anttila, Pehr Määttä, Jakob Junttila, Anders Ohukainen, Matts Marttila, Herman Niemelä ja Mats Rehn.

Töissä olivat vuosina 1872–73 mm. Kaisa Kokko, Gustafson ja Löfgren.

Työjohtajana ja yhtiömiehenä oli vuonna 1874 Löfgren ja emäntänä Susanna Kaattari.

Vuonna 1875 olivat edelleen mukana Gustafson ja Kokko. Töissä oli 21 henkilöä.

Kultaa löytyi 5,73 kg vuonna 1871; 3,5 kg vuonna 1872; 3,8 kg vuonna 1873; 2,9 kg vuonna 1874; 2,6 kg vuonna 1875; 2,1 kg vuonna 1876; 1,5 kg vuonna 1877.

Tallgren myi valtauksen Fredrik Ekbergin vuonna 1879. Yhteyshenkilönä oli Karl Ekman. Kaivupaikat olivat 9–13 m Ivalojoen pintaa ylempänä ja paikalle oli vaikea saada vettä.

Vuonna 1882 esimiehenä J. G. Mathlein ja 10 miestä töissä. Mathleinin johdolla rakennettiin pato Ivalojokeen Sotajoen suun alapuolella olevaan pieneen nivaan (Mathleininkoski).

Kultaa löytyi 2,5 kg vuonna 1879; 4,2 kg vuonna 1880 ja 1106 g vuonna 1882. Suurin hippu painoi 30 g. Paikasta kultaa 30,52 kg vuosina 1870–80.

Karl Bäcklund löysi vuonna 1887 Ivalojoesta Sotajoensuun läheisyydestä 20,14 g painavan hipun.

Ivalo–Sotajoen kullanhuuhdontayhtiön valtaus vuosina 1889–1900, johdossa oli Xenofon Nordling (* Sotajoen suupankki).
Justus Raatikaisen porukka on kaivanut joen pohjaa 1980-luvulla.

Eräs kullankaivaja raivasi kulku-uran Sotajoen suuosan paikkeille Pahaojan kämpän suunnalta 1980-luvulla. Ivalojoen rantapengertä yritettiin kaivaa Sotajoenkosken paikkeilla.

IVALOJOKI, SOTAJOKISUU

Ivalojoen pohjoisrannalla Sotajokisuun kohdalla on kolmen kämpän haamut sekä juoksutusojia Hunajapisarasta.

Talollisten Mikko Mikkolan ja Petter Törmäsen sekä Ivalo-Sotajoen kullanhuuhdonta yhtiön kesken syntyi kiistaa vuonna 1889. Yhtiön johdossa X. Nordling. Maa jaettiin siten että yhtiö sai itärannan ja talolliset länsirannan. Talollisten ranta osoittautui kullattomaksi ja länsirannalta sitä löytyi.

IVALOJOKI, KURTHIN MÖKKI

Ivalojoen rannalla vastapäätä Sotajokisuuta on sortunut kämppä.
Jakob Sederholm tutki vuonna 1902 kvartsijuonta lähellä mökkiä.

IVALOJOKI, MERIMIESKOSKI (= Patakoski, Merimiestenkoski, Kaarreniva)

Ivalojoessa Sotajokisuusta 500 m ylävirtaan.

Anders Helakosken valtaus n:o 22 vuonna 1871. Raahelaiset merimiehet olivat porukassa mukana: Matts Holma, Mathias Rönnfors, Matts Pyhälä, Johan Manninen, Matts Eskola, Anders Leppäluoto ja Jakob Tuhkala.

Kultaa löytyi 175 g vuonna 1871. Ivalojoen etelärannalle rakennettiin kämppä.

Vuonna 1872 mukana olivat Anders Helakoski, Matts Holma, Johan Manninen, Matts Eskola ja Matts Pyhälä. Porukkaan liittyivät Abram Sjögren, Emmanuel Joula ja Nils Pönnilä. Kultaa löytyi vain 268 g ja syyskuulla 1872 valtauksen toiminta päättyi.

Johan Witikan valtaus vuonna 1881.

Eerikki Kivilahden valtaus vuonna 1882, töissä oli 4 miestä. Kultaa löytyi 536 g. Vesi johdettiin Hunajapisarasta Ivalojoen yli 135 m pitkää puuränniä pitkin. Rännit kulkivat joen yli 6–8 m korkeiden pukkien varassa.

Vettä johdettiin myös Sotajokisuun paikkeille ja Patakosken etelärannalle. Alue kuului 1870-luvulla valtauksen n:o 2 (* Ivalojoki, Sotajoenkoski).

Carl Bäckström hankki vuonna 1888 eräitä Juho Kangasniemen valtaamia alueita.

Heikki Kivekäs ja G. F. Willand anoivat vuonna 1905 oikeutta padota ja huuhtoa kultaa koskesta.

Ivalojoen etelärannalla kaivetun alueen keskellä on kämpän rauniot.

IVALOJOKI, HUNAJAPISARANIEMI, YLIALAOJA (* HUNAJAPISARANPURO)

Laskee pohjoisesta Ivalojokeen, Sotajokisuusta 1 km ylävirtaan.

Niemessä kaivoi 1920-luvun paikkeilla Nils Kyrö. Nils palkkasi Linda Mikkolan kokiksi työmaalle. Nils sanoi, että Linda on kaunis kuin hunajapisara. Ja niin ruvettiin käyttämään tätä nimiä niemestä ja purosta.

Pekka Puurosella oli valtaus vuonna 1883.

IVALOJOKI, GRÖNHOLMANSUVANTO

Ivalojoessa, Sotajokisuusta ylävirtaan 800–1700 m, Merimies- ja Grönholmankosken välillä.

Suvannon puolivälissä raahelaisten Anders Helakosken, Matts Holmin, Jakob Puhakan ym. valtaus (n:o 22), kultaa 0,2 kg vuonna 1871 ja 0,3 kg vuonna 1872. Porukka siirtyi Palsiojalle vuonna 1873 (* Palsioja, Raahen pirtti).

Johan Witikan valtaus vuonna 1882–, töissä 3–7 miestä ja kultaa löytyi 886 g.

IVALOJOKI, YLIONSAOJA (= Mustanpirtinoja, Grönholmanoja)

Laskee pohjoisesta Ivalojokeen, Sotajokisuusta 2 km ylävirtaan, Grönholmankosken alapuolelle. Hunajanpisaranoja nimeä on käytetty vuoden 1998 topografisessa kartassa. Grönholmanoja on samaisessa kartassa merkitty Björklundinojan kohdalle.

Suosan paikkeilla Matti Junkkaran valtaus vuosina 1882–83, töissä 8 miestä ja kultaa löytyi 1446 g.

Juoksutusoja Grönholmankoskelle ja ojan molemmin puolin kämpän haamut lähellä Ivalojoen rantaa.

Viktor Koivula aloitti kaivamisen vuonna 1947.

Suosalla P. O. Janssonin sukellusporukka imuroi vuonna 1974.

IVALOJOKI, GRÖNHOLMANKOSKI

Ivalojoessa, Björklundinsuvannon alapäässä ja Sotajokisuusta 2 km ylävirtaan, keskellä koskea saari.

Fredrik Grönholmilla oli valtaus (n:o 17) ja yhteistyökumppanina oli Johan Tallgren. Töissä oli 12 miestä. Töitä tehtiin 48 päivää, maata käsiteltiin 291 m³ ja kultaa löytyi 2,02 kg vuonna 1870.

Työväki vuonna 1871: Eri Timonen, Abram Pellikka, Johan Saarela, Mats, Henrik ja Abram Sutela, Jakob Kaveri, Lars Maijala Efraim Koivu, Johan Ohranen, Jakob Poutala, Gustaf Nordin, Kaija Päätaalo, Anders Uusitalo, Johan Wähä, Matti Filppula, Johan Laurila, Matts Suutari, Matti Konttila, Jakob Huhtala, Gustaf Särkinenb, Henrik Kilpelä, Herman Leppäniemi, Lachris Wäisänen, Abram Tuovinen, Johan Hytinkoski, Daniel Lundqvist, Johan Ollila, Petter Tapio, Matts Mäntyjärvi, Johan Ingeröinen, Israel Trast, Emmanuel Sithofning, Johan Maunu, Johan Koivuranda, Gustaf Tärkkilä ja Pehr Maunu.

Kultaa löytyi 8,8 kg vuonna 1871; 7,17 kg vuonna 1872; 3,37 kg vuonna 1873; 2,95 kg vuonna 1874; 3,0 kg vuonna 1875; 1,21 kg vuonna 1876; 493 g vuonna 1877. Kultaa vuosina 1870–78 yhteensä 29,03 kg.

Kultaa kaivettiin pohjoisrannalla ja Grönholmin kämpä ulkorakennuksineen oli koskessa olevan suuren kiven kohdalla pohjoisrannalla.

Helsinkiläisporukka kokeili Grönholmankosken patoamista vuonna 1873. Pato rakennettiin kosken keskellä olevan suuren kiven kohdalle. Vesimassat hajottivat padon ja työt lopetettiin.

Johan A. Witikan valtaus vuonna 1881 (Grönholman entinen).

Witikan alapuolella Josef Mannisen valtaus vuonna 1883.

Pohjoisrannalla kämpän rauniot ja juoksutusoja Grönholmanojasta.

Ryyne Kukkala kaivoi koskessa olevaa saarta 1900–luvun alussa.

Walter Thiede padotti koskea vuonna 1937, kultaa löytyi kohtalaisesti. Koskeen rakennettiin noin 50 m pitkä pato, jota jatkettiin myötävirtaan 20 m. Paikalle rakennettiin kämpä ja parakki. Töissä oli alkujaan 25 miestä ja kokkina Laura Bono (Moppe). Thieden rahavaikeudet heinäkuussa kuitenkin keskeyttivät työt. Neljä miestä (mm.

Reino Pyykkönen) sekä Moppe ostivat Thiedeltä työvälineet, mökit tulivat kaupanpäällisenä. He kaivoivat loppukesän ja saivat kultaa parhaina päivinä henkeä kohti 6–7,5 g. Porukka aikoi jatkaa kaivamista seuraavana kesänä, mutta talven kuluessa joukko hajosi niin ettei töiden jatkamisesta tullut mitään.

IVALOJOKI, BJÖRKLUNDINSUVANTO

IVALOJOKI, BJÖRKLUNDINKOSKI

On Ivalojoessa Kultalasta 3 km alavirtaan, Pataojasuun alapuolella.

Frans Björklund oli krapulassa nukahtanut rannalle ja unessa lapin akka sanoi: " älä nuku kullan päällä ". Uni toistui kolme kertaa. Paikasta tuli antoisin valtaus Lapin kullan historian aikana.

Frans Björklundin ja M. Melanderin valtaus (n:o 8) vuonna 1870. Kultaa löytyi 837 g ja 12 g:n hippu vuonna 1870. Töitä tehtiin 45 päivää ja maata käsiteltiin 65 m³.

M. Melander ei ollut saapunut paikalle ja Björklundilla ei ollut rahaa palkata 8 työmiestä. Björklund ja Melander riitautuivat ja se johti käräjille. Riidat sovittiin ja uusia osakkaita otettiin mukaan.

Björklund teki sopimuksen 30.6.1870 Anders Jussilan kanssa valtauksen kymmenesosan myymisestä. Jussila samalla sitoutui toimittamaan osaltaan työväen.

Björklund ja Melander tekivät sopimuksen 7.2.1871, jonka mukaan heidän yhtiönsä osakkeista tuli kuulua 6/10 Björklundille, 2/10 Melanderille, 1/10 Z. Nordbergille ja 1/10 Jussilalle. Työväki vuonna 1871: Isak ja Johan Hurtig, Matti Hekkala, Petter Qvick, Johan Pertunen, Anders Näppä, Susanna Harju, Kaisa Loukinen, Nils Juntti, Michel Kurtio, Pehr Katajamaa, Michel ja Nils Keskitalo, Abram Taskila, Anders Kivilahti, Gustaf Annaperä, Alexander Rasmus, Påhl Laitila, Daniel Käkelä, Johan Majava, Abel Loihto, Efraim Luukkonen, Matts Kataja, Fredik Tuovi, Israel Bränholm ka ja Lassi Tuuhino.

F. Björklundin valtaus ja Karl Govenius rahoittajana vuosina 1871–82. Kultaa löytyi 10,4 kg vuonna 1871.

Kesällä 1872 työnjohtajana oli J. Olin ja yhtiömiehinä Nordberg, Knoblock ja Torkkola. Työväki vaihtui usein, sillä Kultalan kirjurit joutuivat tekemään kolme toisistaan poikkeavaa henkilöluetteloa. Työväki vuonna 1872: Johan Friikko, Greta Erkkilä, Sanna Hurnasti ja Anna Junntila.

J. Olin, Johan Frimodig, Johan Martti, Erkki Piuva, Pehr ja Herman Drufhagel olivat tulossa valtaukselle, mutta vene kaatui Surmakönkäällä 30.5.1872 ja kaikki hukkuivat tulvivaan jokeen. Kultaa löytyi 9,86 kg vuonna 1872.

Otto Björklundin (F. Björklundin perillinen) ja K. Goveniuksen valtaus, esimiehenä vuonna 1873 Johan Juusola ja vuosina 1874–75 Jakob Ervast.

Kultaa 10,9 kg vuonna 1873 (yhtiön saalis, jossa mukana valtaukset 1, 3, 8 ja 9); 5,3 kg vuonna 1874; 1,7 kg vuonna 1875; 1,4 kg vuonna 1876. vuonna 1877; 1,6 kg vuonna 1878. Vuoden 1873 suurin hippu painoi 63,25 g.

Björklundin valtauksella kaivettiin joka kesä vuoteen 1879 asti ja kultaa saatu tilastojen mukaan 39,36 kg.

Venäläisten santarmien vene kaatui koskessa 1870–luvulla, neljä miestä hukkui.

Max Peronius oli tammikuusta huhtikuulle vuonna 1930 Ivalojoella ja teki jäähautoja Ala-, Björklundin- ja Rovaniemenkoskella. Jäähautoja oli 10 kappaletta ja kultaa löytyi joen pohjasta hyvin.

Paikalla on useita kämppien raunioita joen molemmin puolin. Unto Koivusen vene kaatui koskessa.

IVALOJOKI, PATAOJA

Laskee etelästä Ivalojokeen Björklundinojan paikkeille.

Suosalta Ivalojokea alavirtaan Björklundin kaivospiiri tuottoisin tilastojen mukaan (* Björklundinkoski).

Viranomaisten valvontatupa Ivalojoen etelärannalla 1870-luvulla (* Rovaniemenkoski). Jouko Koski imuroinut Ivalojoella vuodesta 1981 lähtien. Hän löysi Pataojan suulta vuonna 1986 pennin kolikon vuodelta 1871.

IVALOJOKI, ROVANIEMENKOSKI (= ROVANIEMENKÖNGÄS)

Koski on saanut nimensä Matti Korvan kotiseudun mukaan, Kultalasta 2,3 km alavirtaan, Pataojasuun yläpuolella

Matti Korvan valtaus (puolikas huuhtomo n:o 15). Yhtiökumppaneina olivat Adolf Laurell, Matts Kauppi ja Matts Blomqvist.

Maata kaivettiin 116 m³ vuonna 1870.

Kultalan kirjuri on kirjoittanut tästä yhtiöstä kaksi täysin erilaista nimelistaa vuonna 1871. Matti Korva lunasti itselleen koko valtauksen. Työväki vuonna 1871: Matti Jauho, Eva Pänkiö, Isak Raimmainen, Isak Fris, Juhan ja Nils Eira, Matts Jaakobinpoika, Michel Korva, Johan Uusitalo, Johan ja Michel Lantto, Johan Helisten, Johan Witikka, Matts Korva, Matts Keinokangas, Elias Isomäki, Jakob Jussila, Nils Trakkula, Henrik ja Pehr Halvari, Nils Paakkolanvaara, Juhani ja Tuomas Huhta, Matts Körkkö, Karl Kokkila, Anders Lahdenkauppi, Matts Oikarinen, Karl Illikainen, Michel Keränen, Johan Mikkola, Matts Kyrö, Lars Sieppi, Johan Kostamo, Nils Karppanen, Pekka Kokkila, Jakob ja Antti Salmula.

Kultaa löytyi 2,31 kg vuonna 1870; 5,58 kg vuonna 1871; 3,73 kg vuonna 1872; 2,35 kg vuonna 1873; 943 g vuonna 1874 (vuoden 1874 kultamäärässä mukana myös valtaus 19), kultaa vuosina 1870–75 yhteensä 14,91 kg.

Kosken etelärannalle pystytettiin neljä kämppää ja joen pohjoisrannalle työmaan viereen yksi kämppää.

Konrad Annebergin valtaus vuonna 1889.

Karl Bäcklundin valtaus oli vuosina 1890–92.

Heikki Karisaaren valtaus oli vuonna 1892.

Henry Kerkelä etsi kalliokultaa vuonna 1897 Ivalojoen etelärannalta Pataojan länsipuolella. Kuilut ovat näkyvissä tänä päivänäkin.

Etelärannalla kosken keskipaikkeilla kämpän, saunan ja pajan jäännökset.

Pohjoisrannalla kosken yläpäässä Viktor Koivulan kammi ja Yrjänä Mustan kämpän rauniot.

Max Peronius oli tammikuusta huhtikuulle vuonna 1930 Ivalojoella ja teki jäähautoja Ala-, Björklundin- ja Rovaniemenkoskella. Jäähautoja oli 10 kappaletta ja kultaa löytyi joen pohjasta hyvin. Max hajotti puolet Adolf Laurelin (tai Matti Korvan) kämpästä ja käytti hirret jäähautojen pohjien sulattamiseen.

IVALOJOKI, KOLMOSKOSKEN ALAOSA

Ivalojoessa, Kolmoskoski on Kultalasta 1,2 km alavirtaan. Koski on voinut saada nimen kivipyykistä n:o 3, joka on kosken etelärannalla. Tai nimi voi johtua myös siitä, että koski on kolmas Kultalasta alavirtaan.

Samuel Aspegrenin ja Petter Niskanderin valtaus (puolikas huuhtomo n:o 3) vuosina 1870–72 ja yhtiömiehinä olivat Karl Govenius ja L. Knoblock. Töissä oli 14 miestä kesällä 1870. Maata käsiteltiin 272 m³.

Kultaa löytyi 2,69 kg vuonna 1870; 4,34 kg vuonna 1871; 2,31 kg vuonna 1872, 1,79 kg vuonna 1873, 1,15 kg vuonna 1874 ja 3,21 kg vuonna 1875.

Työväki vuonna 1871: Henrik Kastren, Samuel Pellonpoika, Salomon Äijälä, Johan ja Petter Heikurainen, Immanuel Nissilä, A. Walenius, Karl Hakala, Petter Wähälässi, Nils, Johan ja Brita Pietilä, Matts Kieri, Henrik Tolonen, Stenudd, Isak Lempeä, Nils Partanen, Henrik Toratti, Jakob Erkkilä, Johan Nevanperä, Johan Korhonen, Erik Lilljeblad, Lars Moilanen ja Johan Kätkelä.

Valtaus n:o 3 ja 1 yhdistettiin ja muodostettiin uusi yhtiö vuonna 1871. Pääosakkaina Karl Govenius, S. Aspegren, Petter Niskander ja S. Kariniemi, lisäksi mukana Edvard Björkman, Johan Juusola, A. E. Liljeblad, Johan Korhonen, Johan Nevanperä, Jakob Erkkilä ja Ludvig Knoblock.

Goveniuksen Alakosken (n:o 1) ja tästä valtauksesta löytyi kultaa yhteensä 5,5 kg vuonna 1874; 6,9 kg vuonna 1875; 1,6 kg vuonna 1876; 2,0 kg vuonna 1878, kultaa 22,06 kg vuosina 1870–81, esimiehenä Edvard Björkman.

Edvard Björkmannin valtaus (n:o 3) vuonna 1881.

Johan Sukulan valtaus vuosina 1882–83, töissä 3–6 miestä, kultaa 1284 g.

Suvannon yläosassa etelärannalla Prospektor Oy:n kämppien raunio ja haamu.

P. O. Janssonin sukellusporukka imuroi koskea vuosina 1977, 1979 ja 1980 sekä 1980 alapuolista suvantoa.

IVALOJOKI, KOLMOSKOSKEN YLÄOSA

Robert Ullnerin valtaus (puolikas huuhtomo n:o 18) vuonna 1870 ja kultaa löytyi 202 g. Työväkeä oli 8 miestä.

Albert Pietelin osti vuonna 1871 valtauksen n:o 18 ja kultaa 55 g. Pietelin hoiti osaksi Kultalan leipomoa ja kapakkaa.

Gustaf Moberg osti valtauksen n:o 18 vuonna 1873 ja kultaa löytyi 98 g ja vuonna 1873 151 g.

Pohjoisrannalla kosken yläpäässä kämpän haamu sekä kosken keskipaikkeilla sukeltajan majan ja kämpän haamut.

H. Kivekäs patosi kosken (vuonna 1907?), mutta räjäytti padon rahoituserimielisyyksien takia, tutki koskea talvella jäähautojen avulla. Fredrik Akujärvi oli työnjohtajana kosken patoamistyömaalla. Viljami Kyrö oli töissä kahtena kesänä.

Enok Kangasniemi ja Sammeli Saijets kaivoivat jäädyttämällä pohjaa vuonna 1928, myöhemmin kesällä saivat 300 g kultaa.

Toivo Poutiniemi, Muisto Massala, Viljo Mikkola ja Lahtisen veljekset (sukellusporukka) rakensivat vuonna 1950 Kultalan väentuvan hirsistä padon. Porukka osti luhistumassa olevan väentuvan hirsiä valtiolta ja ryhtyivät niistä rakentamaan patoa Kolmoskosken etelärannalle koskessa olevan kallion kohdalle. He löysivät kultaa niukasti.

Per Olav, Peter ja Lars Jansson sukelsivat vuonna 1968 kosken keskiosalla, kultaa kallion koloista 407 g. Myös he sukelsivat yläosassa vuosina 1975 ja 1976.

IVALOJOKI, PAAVONOJA, PAAVONKALLIO

IVALOJOKI, ALAKOSKI (= Kultalankoski = Saariporttikoski)

Ivalojoessa Kultalan saunarannasta 100–500 m alavirtaan päin, kosken keskellä kalliopaasi. Koskesta on käytetty ennen myös nimeä Porttikoski.

Lihrin retkikunnan ollessa kotimatalla vuonna 1868 Oulussa, olivat Jakob Ervast ja Nils Lepistö saaneet luultavasti tietää Fredrik Grönholmilta, minkä joen varrelta oli saatu parhaat merkit kullasta.

Jakob Ervast ja Nils Lepistö saivat luvan etsiä kultaa ja huuhtoivat 2 kg kultaa kolmessa viikossa vuonna 1869, suurin hippu 28 g (he salasivat kuvernööriltä löydöstään 1,6 kg ja ilmoittivat vain 0,4 kg). He lähtivät Kittilään ilmoittamaan löydöstä kruununvouti Konrad Plantingille. Planting kehotti kullankaivajia 5.9.1869 ilmoittamaan löydöstä Oulun läänin kuvernöörille, koska asia oli niin merkityksellinen.

Kun Ervast ja Lepistö olivat lähteneet matkaan, Planting kirjoitti vuorihallitukselle anoakseen itselleen valtausta Saariporttikoskelta. Plantingin valtausanomus tuli virastoon Kuopioon 10.9.1869.

Kunnia Saariporttikosken kohdalta löydetyistä kullasta kuuluu Jakob Ervastille ja Nils Lepistölle.

Edvard Björkman löysi loppukesästä 1869 kultaa 620 g samasta paikasta kuin Ervast ja Lepistö. Kultalan kohta oli ainut paikka, johon sai helposti huuhtontaveden ja johon Ervast ja Lepistö olivat jo kaivaneet ojan.

Myös Peter Nenjukoffin 14–miehinen retkikunta löysi vuonna 1869 kohtuullisesti kultaa. J. Ervast ja N. Lepistö saapuivat ensimmäisen kullanetsintäyhtiön (* kullanetsintälupa) edustajina Ivalojoelle 22.4.1870. He eivät olleet silloin tietoisia uusien valtaussäännösten sisällöstä. Saatuaan kuulla niistä he kiirehtivät paaluttamaan 9.5.1870 löydöksensä. Silloin he huomasivat, että K. Planting oli jo 7.5.1870 antanut paaluttaa asiamies Fredrik Tengströmin osittain samaa aluetta omiin nimiinsä ja että Karl Govenius oli Björkmannin neuvomana (todennäköisesti Björkman itse oli paaluttanut) antanut paaluttaa loput löydösalueesta jokea ylöspäin. Ervastin edustamalle yhtiölle ei näyttänyt jäävän Kultalan kohdasta yhtään aluetta. Ervast lähti (9.5.1870) Ouluun ja kävi Oulun läänin kuvernöörin Georg von Alfthanin puheilla, joka oli varsin kiusaantunut alaisensa K. Plantingin valtaushankkeesta. Kuvernööri kirjoitti Ervastin kirjalliseen protestiin välipäätöksen, joka antoi Ervastille moraalista oikeutta, mutta ei kuitenkaan kieltänyt valtauksen myöntämistä Plantingille ja Goveniukselle.

Kultalan poliisikonstaapeli Anton Schneider antoi todistuksen, että K. Goveniuksen 17.6.1870 valtauksen n:o 1 määrätyllä alueella löytyi paalu merkinnällä "Jakob Ervastin 9. toukokuuta 1870 ottama kullanetsintäalue", etsintälupa oli esitetty Olinille 1. kesäkuuta 1870.

Lisäksi saman alueen olivat paaluttaneet Peter Nenjukoff ja Paul Gudkoff jo edellisvuonna (1869) syyskuun alkupäivinä, mutta heidän valtauspaalunsa olivat uusien säännösten vuoksi merkityksettömiä.

Karl Goveniuksen valtauspaikalle oli anottu 20.6.1870 kaivospiiritoimitusta ja hän sai väliaikaisen valtauskirjan eli hänelle määrättiin ensimmäinen valtaus Ivalojoen varrella Kultalan saunan kohdalta ylävirtaan (* Saunakoski).

Plantingin löydön tarkastus ja kaivospiirin pano oli määrätty suoritettavaksi 27.6.1870. Ervast oli jättänyt Plantingin tapauksesta 23.6.1870 vuorimestarille kirjallisen protestin, jonka hän oli jättänyt tekemättä Goveniuksen tapauksessa.

Kultalan saunasta alavirtaan päin oli Konrad Plantingin väliaikainen valtaus (n:o 9 ja 28) vuonna 1870, kultaa 405 g kahdessa viikossa 14 miehen voimalla.

Kuvernööri antoi päätöksen 5.7.1870 töiden kieltämisestä. Kultalan järjestysmies julisti vasta 18.7.1870 kaivukieltoon kokonaan Plantingin (n:o 9) valtaaman alueen ja Goveniuksen (n:o 1) 140 metrin matkalta (töitä sai jatkaa 192 metrin pituudelta jokea pitkin).

Kihlakunnanoikeus antoi ratkaisunsa Plantingin ja Goveniuksen eduksi 23.7.1871. Molemmat osapuolet valittivat Vaasan hovioikeuteen sillä seurauksella, ettei kumpikaan riitapuoli päässyt kaivamaan vuoden 1871 aikana.

Hovioikeus teki päätöksen 22.3.1872, Plantingin valtausoikeus (n:o 9 ja 28) ja osa Goveniuksen alueesta (n:o 1) tulisi kuulua Ervastille. Hovioikeus tuomitsi edellä mainitut henkilöt maksamaan korvausta Ervastille siitä kullasta, jonka he riidanalaiselta alueelta olivat huuhtoneet. Planting valitti korkeimpaan oikeuteen.

Ervast ryhtyi toimeen 18.6.1872 saadakseen haltuunsa Kultalan rantaa (n:o 28) kruununstationista 610 syltä (1086 m) alaspäin kullankaivua varten. Vuorimestari Adolf Moberg ei pitänyt Ervastista ja siksi hän allekirjoitti vasta 13.8.1872 valtauskirjan. Heinäkuussa tuli kuivuuden takia pulaa vedestä ja Björkman käytti kaiken veden Kultalan pihan kautta juoksevasta ojasta. Ervast sai tyytyä vuorimestarin lupaan johtaa tätä vettä omiin alempana oleviin ränneihinsä ainoastaan öisin.

Kaikesta huolimatta Ervast sai valtaukselta 28 loppukesästä 1872 kultaa viisi kiloa. Govenius ja Ervast menettivät oikeutensa sanottuihin valtauksiin (numerot 1 ja 9) vuoden 1873 alusta.

Kullanetsinnästä Lapissa tuli voimaan uusi julistus vuoden 1873 alussa ja valtio otti haltuunsa Goveniuksen valtauksen n:o 1 sekä Plantingilta Ervastin johtamalle kultayhtiölle siirtyneen valtauksen n:o 9. Valtausoikeus myytiin eniten tarjoavalle Karl Goveniukselle vuodeksi.

Valtaus (n:o 1 ja 9) huutokaupattiin julkisesti Helsingissä, Goveniuksen tarjous voitti. Goveniuksen piti luopua valtauksesta vuonna 1876, koska Kultalan lähiympäristö varattiin valtion harjoittamaa huuhtontaa varten (* Kolmoskoski).

Erilaisten oikeuskäsittelyjen jälkeen Ervast sai Plantingin omaisuuden ulosmittaukseen, mikä kuitenkin kumottiin 28.2.1876, koska Planting oli kuollut.

Valtauksilta 9 ja 28 huuhdottiin vuosina 1870–76 kultaa 12,55 kg. Koskea yritetty padota vuonna 1872, tulvat veivät padon.

Govenius osti Plantingin rakennuttaman pirtin Kultalan rannasta vuonna 1873.

Gustaf Swedeliuksen porukka (työnjohtajana J. G. Mathlein) patosi kosken pohjoishaa-
ran (5000 m²) vuonna 1876, ennen elokuulla tullutta tulvaa pohjaa ehdittiin käsitellä 900 m², kultaa löytyi pohjasta 530 g ja rannalta 286 g.

Kesällä 1877 patoa kunnostettiin, kultaa löytyi 1290 g joka saatiin pääasiassa rannalta. Kultaa 350 g vuonna 1878 rannalta ja 400 g vuonna 1879.

Heikki Kivekäs rakennutti vinon padon keskellä jokea olevan kallion eteläpuolelle vuonna 1905 ja seuraavana vuonna pohjoispuolelle. Fredrik Akujärvi oli työnjohtajana patoamistyömaalla kahtena kesänä.

Kosken alaosassa Ivalojoen etelärannalla keskellä kaivettua aluetta on kämpän kivijalka.

Max Peronius oli tammikuusta huhtikuulle vuonna 1930 Ivalojoella ja teki jäähautoja Ala-, Björklundin- ja Rovaniemenkoskella. Jäähautoja oli 10 kappaletta ja kultaa löytyi joen pohjasta hyvin. Max hajotti puolet Edvard Björkmannin kämpästä ja käytti hirret jäähautojen pohjien sulattamiseen.

P. O. Janssonin sukellusporukka imuroi vuonna 1960 kosken alapäässä ja vuonna 1964 saunarannasta alaspäin.

Vesa Luhta löysi vuonna 2003 hopeakolikon (50 penniä vuodelta 1865) ja hipun 58,70 g ("Onnenlantti").

Riippusilta rakennettu vuonna 1964 ja tulvat veivät sen vuonna 1966. Uusi riippusilta valmistui vuonna 1968 Saunakosken yläosaan (* Saunakoski).

IVALOJOKI, KOTIOJA, KARTANO-OJA

IVALOJOKI, KULTALAN ALUE

Paikassa on kämpän haamu väentuvan itäpuolella, rakennettu ennen Kultalan muita rakennuksia. Paikka on ollut paljon ennen kultaryntäystä jokea kulkevien levähdyspaikana.

Alakosken alapuolelle laskevasta ojasta (Paavonkallion itäpuolelta) on johdettu vettä kolmioränniä pitkin (vuonna 1874) Alakosken pohjoisrannalla olevalle valtaukselle. Toiminta oli 1870–90-luvuilla vilkasta. Kultalasta oli kärrytie Hammasjärvelle. Eräs talonpoika toi 22 lypsävää lehmää vuonna 1870 Sodankylästä.

Gustaf Swedelius havaitsi vuonna 1875, että Kultalan kohdalla on kolme terassia, ylin 55 m:n ja alin 20 m:n korkeudella joen pinnasta, vain alin sisälsi riittävästi kultaa (* terassi).

Kultalan ympäristöä on kaivettu vuosina 1869–78.

Kultalan lähiympäristö varattiin syksyllä 1878 valtion harjoittamaa huuhdontaa varten (4,3 x 4,3 km²) (* Suomen senaatti).

Kultaa 198 g vuonna 1882 ja 126 g vuonna 1883.

E. Björkman, Anton Schneider, Matti Ruikka ja Gustaf Moberg anoivat lupaa vuonna 1882 kullanhuuhdontaan. Fredrik Ekbergin anoi lupaa vuonna 1884 kaivamiseen.

Kultalasta käsin suoritettiin revontulitutkimuksia talvella 1882 – 83 sekä 1883–84. Lapin ensimmäinen puhelinlinja vuonna 1883 oli Pietarlauttasesta Kultalaan pituudeltaan 3,5 km. Tutkimuksia johti Selim Karl Lemström (* Pietarlauttanen).

Revontulituttajien matkakertomuksessa mainitaan rantatöyräällä oleva sauna sekä jonkun matkan päässä vasemmalla ravintola, keilarata ja pienempi paviljonki.

Johan Tallgren ja Johan Sukula olivat anoneet lupaa vuoden 1885 kaivamista varten.

Kultalan alue jaettiin neljään valtaukseseen 9.8.1887, jotka tulisi luovuttaa vuodeksi kerrallaan huutokaupassa eniten tarjoavalle.

Fredrik Ekberg antoi korkeimman tarjouksen ja sai vuonna 1888 oikeuden kaivaa kultaa neljällä valtauksella. Hän kaivoi vuosina 1888–90 ennen koskemattomia alueita ja sai hyvin kultaa.

Nils Kyrön tarjous oli vuonna 1895 korkein osa-alueisiin 2 ja 4.

Valtaus 1 annettiin Yrjö ja Mikael Kangasniemelle, valtauksesta 2 osa Nils Kyrölle, valtaus 3 Mikko Karisaarelle ja valtauksesta 4 osa Frans Kangasniemelle.

Henry Kerkelä etsi kultaa vuonna 1897.
Löytyi 13,4 g:n platinahippu vuonna 1898 (* platina).
Fredrik Akujärvi kaivoi 1890-luvulla, myöhemmin Heikki Kivekkään työnjohtajana.

Kruununaseman ranta-alue oli 445 metrin pituudelta varattu valtion käyttöön. Vuonna 1900 päätettiin jättää huutokaupattavaksi kaivosoikeus 65 metrin leveydeltä rantaviivasta. Vuokra-aika oli kolme vuotta. Ivalojoen rannasta vievä tie asemalle oli viiden metrin leveydeltä jätettävä kaivamatta sekä saunan ympärys.

Mikko Karisaari tarjosi eniten alueesta 3 ja sai oikeuden kullaa kaivamiseen vuosina 1902–03. Karisaaren porukassa kaivoivat Antti Akujärvi, Jaakko Ekorre, Erkki Mikkola ja Ryyne Kukkala (entinen Mikkola), Karisaaren valtauksen osti Heikki Kivekäs.

Heikki Kivekkään porukka kaivoi ympäristöä ja vuokrasi Kultalasta kaksi kamaria ja keittiön vuosina 1902–03. Viljami Kyrö oli Kivekkäällä töissä.

Kultalan alueelta saatiin yli 2 kg kultaa vuonna 1902.

Mikko Karisaari kaivoi saunarannassa vuonna 1904.

Heikki Kivekkään perustama Ivalo Oy vuokrasi vuonna 1907 Kultalan.

Nils Kyrö sai kaivosoikeuden vuosiksi 1909–11 ja vuokrasi Kultalan.

Järjestysmies Mikko Rauhala vuokrannut valtauksen vuonna 1913, muut vuokraajat olivat Samuli Kyrö sekä August Puhakka.

Sammeli (Samuel) Saijets vuokrasi kaivosoikeudet vuosina 1915–18 ja asui Kultalassa vuosina 1929–32, kaivoi myös saunan kohdalla rinteessä, oli viimeinen järjestyksenpitiäjä.

Tuomas Törmänen teki vuonna 1921 tarjouksen piireistä 1 ja 3, samoista paikoista Ivalo Oy teki myös tarjouksen.

Ensio Rislakki, Arne Laitakari ja Sakari Hellemaa nostivat 1930-luvulla saunan lattialankut ylös, kaivoivat ja löysivät kultaa.

Puotiniemen sukellusporukka asui Kultalassa vuonna 1950 ja kaivoi joen pohjaa (* Ivalojoki, Kolmoskoski).

Viktor Koivula asusti viimeisenä ammattikaivajana Kultalassa vuonna 1968.

Per Olov, Peter ja Lars Janssonin sukellusporukka asui vuonna 1968 (* imurilaite).

Unto Koivunen asui ja kaivoi sekä toimi museovahtina kunnostuksen jälkeen vuonna 1972– (* Ivalojoki, Kotioja).

Autiotupa on rakennettu vuonna 1970. Rakennus paloi maaliskuussa 1995.

Nykyisen riippusillan paikka, rakennettu vuonna 1968 Tunturiladun talkootöinä ja sen pituus oli 78 m.

Metsähallitus purki heikkokuntoisen sillan ja rakensi tilalle uuden vuonna 1997 pituudeltaan 88 m. Sillan teräksiset vaijeritornit tuotiin Ilmavoimien helikopterilla vuonna 1997. Samalla kertaa helikopteri veti paikoilleen sillan kannatinvaijerit.

Riippusilta asetettiin käyttökieltoon tammikuussa 2020, runsas lumikuorma aiheutti rakenteisiin vaurioita. Kevättalvella moottorikelkoilla kuljetettiin korjaustarvikkeet paikan päälle. Nopea lumien sulaminen ja pitkään jatkunut tulva piti työt keskeytyneenä useita kuukausia. Metsähallitus tiedotti 5.8.2020, että riippusilta on korjattu ja on taas käytettävissä.

Urho Kekkonen kirjoitti isoon kiveen nimikirjaimensa entisöidyn Kultalan vihkiäisissä 22.7.1977. Nimikirjaimet ja päiväys hakattiin kiveen myöhemmin.

IVALOJOKI, KULTALAN KRUUNUN STATIONI

Ivalojoen keskuspaikka 1870 – luvulla (* Ivalojoen, Kultalan alue).

Oululainen rakennusurakoitsija lähti Ivalojoelle maaliskuussa vuonna 1870 Kultalaa rakentamaan. Vuonna 1870 on rakennettu päärakennus (koko 8 x 15 metriä, 4 kamaria ja keittiö), työväen tupa (* Ivalojoen, Kolmoskoski), leipomo, makasiini ja kellari (* Ivalojoen, Kultalan alue).

Ensimmäisissä piirustuksissa Stationi oli kaksi kertaa suurempi kuin lopullisesti toteutettu. Tarkoitus oli sijoittaa myös sairastupa samaan rakennukseen.

Rakennuspaikan yläpuolelta olevasta rinteestä kaadettiin mäntyjä ja ne vieritettiin alas. Rinteestä löytyy vieläkin vanhoja kantoja, joista hirret kaadettiin rakennuksia varten.

Valtion laskuun lähetettiin 38 miestä, mm. vuorimestari Anders Thoreld, vuorimestarin apulaisena Konrad Lih, tarkastaja Aslak Laiti, maanmittausoppilas Fredrik Lönnqvist, maanmittari Petter ja Josef Aurén, maanmittausinsinööri Karl J. Bärlund, poliisien päällikkö Alexander Theslöf, järjestysmiehenä M. Solitander, tulkki Alarik Krook ja kirjuri Karl Nyberg. Ivalojoella työskenteli viisi poliisia ja 23 työmiestä, X. Nordling, Anton Schneider, Johan Rutikka, Erik Huovi, Efraim Keränen, Jakob Rapp, Efraim Willström, Abram Nikkinen, Thomas Svärd, Michel Ingeröinen, Olof Takku, Erik Klinck ja Alexander Willstrand.

Kuvernööri Alfthan vieraili Kultalassa seurueineen heinäkuussa ja mukana oli mm. Tellef Dahl.

Kultalassa puhkesi lavantauti ja siihen sairastuivat Lih, Laiti, Theslöf, Lönnqvist, Halvari ja emäntä. Apteekkarit Z. Wacklin ja K. Ekman auttoivat lääkkeineen sairaita.

Poliisikonstaapeli Anton Schneider jäi talveksi 1870–71 Kultalaan vahdiksi ja sairastui talven aikana.

Valtion laskuun vuonna 1871 lähetettiin 16 miestä, retkikunnan johtaja vuorimestari Karl A. Moberg ja mukana olivat Anders M. Jernström, Fredrik Lönnqvist, Xenofon Nordling ja kolme poliisia sekä kahdeksan apumiestä.

Saluuna oli rakennettu vuonna 1871 ja se sijaitsi Kultalan Kruunun Stationista noin 200 m itään päin ja 60 m Ivalojoesta. Saluuna oli yksikerroksinen ja käsitti kaksi huonetta. Saluuna oli kooltaan 4,5 x 11 m². Albert Pietelin hoiti osaksi kapakkaa ja leipomoa sekä myös H. Zellberg.

Vuonna 1872 vuorihallituksen edustajina olivat edelleen Karl Moberg, Anders Jernström, Fredrik Lönnqvist ja uutena miehenä K. W. Ångelin, kaikkiaan retkikuntaan kuului 17 miestä.

Talven 1872–73 olivat Kultalan vahtina konstaapelit Jaakob Rapp ja Erik Huovi.

Vuonna 1873 päällikkönä edelleen Karl Moberg. Mukana myös K. Ångelin, F. Lönnqvist, K. Favorin ja M. Wahlforss. Koko retkikunta käsitti 17 henkeä.

Vuonna 1874 määrättiin vuori-insinööriksi Gustaf Swedelius, tarkastajaksi F. Lönnqvist ja järjestysmieheksi Jakob Simelius. Porukan koko vahvuus oli 11 miestä.

Vuonna 1875 määrättiin vuori-insinööriksi G. Swedelius ja järjestysmieheksi Karl Nybergh.

Vuonna 1876 toimi edelleen G. Swedelius ja uudeksi järjestysmieheksi J. Mathlein.

Vuonna 1877 olivat Swedelius ja Mathlein Kultalassa sekä 12 miestä.

Vuonna 1878 määrättiin vuorimestariksi Carl Solintander ja järjestysmieheksi J. G. Mathlein.

Vuosina 1879–80 oli tarkastajana Sodankylän nimismies Gustaf Åhlberg.

Vuonna 1881 tarkastajana oli Viktor Åkerblom. Åkerblom kuljetti syksyllä runsaan kilon verran kultaveroa laivalla Kemistä Ouluun. Simon satamassa kultalaukku varastettiin. Varas napattiin kiinni ja kulta saatiin takaisin (* Kultamäärät ja Salakuljetus).

Vuonna 1882 määrättiin vuorimestariksi C. Solintander ja hänen avukseen Axel Tigerstedt. Työmiehenä olivat Olli ja Mikko Halvari.

Vuonna 1883 toimi A. Tigerstedt tarkastajana ja järjestysmiehenä.

Kultala kunnostettiin syksyllä 1883 revontulitutkimuksia varten. Talvella 1882 – 83 suoritettiin ensimmäisiä mittauksia ja tulokset olivat lupaavia. Tutkimuksia päätettiin jatkaa talvella 1883 – 84 ja korjata Kultala. Kahteen huoneeseen vaihdettiin osaksi lattialankut. Kaikki seinät tilkittiin ja tulisijoja muurattiin, muutamia aivan kokonaan. Muutamasta päärakennuksen lähellä olevasta aitasta tehtiin havaintopaikka. Niihin laitettiin uudet tulisijat ja lattiat (* Ivalojoeki, Kultalan alue ja Pietarlauttanen).

Kultalasta käsin virkavalta valvoi kullan kaivamista vuosina 1870–1900.

Järjestysmiehinä Mikko Kiviniemi, Mikko Rauhala, Fredrik Akujärvi, Sakari Hellemaa ja viimeisenä Sammeli Saijets.

Heikki Kivekkään porukka vuokrasi Kultalasta kaksi kamaria ja keittiön vuosina 1902–1903.

Kivekkään kolme työmiestä ja nainen asuivat koko talven 1906–07 Kultalassa. Kivekkään perustama Ivalo Oy vuokrasi vuonna 1907 rakennuksen.

Päärakennus oli lähellä palaa maan tasalle 18.3.1906. Salin ja keittiön välinen seinä syttyi liekkeihin. Kolme hirttä oli uusittava.

Järjestysmiehen toimi lakkautettiin vuonna 1929.

Päärakennuksen katon korjautti Suomen Kuvalehti vuonna 1931.

Väentuvan hirsistä on tehty Kolmoskoskeen pato vuonna 1950 (* Ivalojoeki, Kolmoskoski).

Lähemmäksi Ivalojokea on rakennettu autio- ja varaustupa vuonna 1970. Tupa paloi pääsiäisenä 1995. Uusi autio- ja varaustupa rakennettiin syksyllä 1996 entisestä paikasta pari sataa metriä alavirtaan päin

Päärakennus entisöity vuosina 1972–73 ja retkeilijät voivat sitä käyttää yöpymiseen.

Leipomo on kunnostettu vuonna 1977.

Väentupa rakennettu uudestaan vuonna 1982, joka on varauskäytössä ja siihen mahtuu parikymmentä yöpyjää. Rakennus siirtyi Metsähallituksen hoitoon vuonna 1999.

IVALOJOKI, SAUNAKOSKI (= Mathleininkoski = Savonakoski)

Koski on Ivalojoessa, Kultalan saunarannasta ylöspäin.

Karl Goveniuksen ja yhtiömiehen Samuel Aspegrenin valtaus (n:o 1) oli Kultalan saunan kohdalta ylävirtaan vuosina 1870–73. Työnjohtajana oli Edvard Björkman ja työväkenä oli vuonna 1871 Johan Pietilä, Pehr Stenudd, Isak Lempeä, Nils Partanen, Nils Pietilä, Henrik Toratti, Jakob Erkkilä, Johan Nevaperä, Johan Korhonen, Erik Liljeblad, Matts Hannu, Lars Moilanen ja Jakob Ylitalo. Kultaa löytyi 5,5 kg vuonna

1870; 970 g vuonna 1871; 3,24 kg vuonna 1872. Löytyi hippu painoltaan 9,3 g:n vuonna 1870 (* Ivalojoki, Alakoski).

Valtaus n:o 1 pantiin kiellon alaiseksi 140 m:n matkalta ja töiden sallittiin jatkuvan 192 m:n pituudelta jokea pitkin. Kultaa 11,69 kg vuosina 1870–76.

Valtaukset n:o 1 ja n:o 3 yhdistettiin sekä muodostettiin uusi yhtiö vuonna 1871 (* Kolmoskoski). Uudessa yhtiössä olivat osakkaana K. Govenius, Petter Niskander, S. Aspegren, S. Kariniemi, E. Björkman ja lisäksi kuusi muuta osakasta.

Goveniuksen ja Aspegrenin välissä oli Hellströmillä puolikasvaltaus vuosina 1870–74.

Kultalan alapuolelta löydetty vuonna 1875 platinahippu, joka painoi 5,7 g (* platina).

Heikki Kivekäs ja G. Willand anoivat oikeutta padota koskea vuonna 1905 ja huuhtoa kultaa kosken niskalla ja yläpuolisessa suvannossa (* Ivalojoki Oy).

Nykyisen riippusillan paikka, rakennettu vuonna 1968 ja pituus 78 m.

Metsähallitus purki heikkokuntoisen sillan ja rakensi tilalle uuden vuonna 1997 pituudeltaan 88 m.

Silta asetettiin käyttökieltoon tammikuussa 2020 runsaan lumikuorman aiheuttamien vikojen takia.

IVALOJOKI, RUMANIEMI

Ivalojoessa, Kultalasta 900 m ylävirtaan.

Jakob Sederholm tarkasti 8 cm leveän kvartsijuonen vuonna 1902, jota Heikki Kivekäs ja Juho Kurikka olivat tutkineet.

IVALOJOKI, KORHOSENKOSKI

Ivalojoessa, Kultalasta 1,5 km ylävirtaan.

Otto Korhosen valtaus (puolikas huuhtomo n:o 11) vuosina 1870–71. Maata kaivettiin 147 m³ ja kultaa löytyi 320 g vuonna 1870. Seuraavana vuonna kultaa löytyi 384 g. Työväki vuonna 1871: Lars Atsinki, Karl Mattlein, Zachris Isomaa, Anders Wikman, Johan Ollikainen, Otto Korhonen nuorempi, Isak Raappana, Johan Juusola, Abram Hörkkö, Anders Hohvall ja Simon Sieppi.

Petter W. Aurénin valtaus (n:o 29, entinen 11) vuonna 1872. Valtauksen rajoja siirrettiin vähän lähemmäksi Kultalaa, valtauksen n:o 1 rajalle. Kultaa löytyi hieman yli 0,4 kg vuonna 1873. Työväki: J. K. Frosterus toimi työnjohtajana, Jakob ja Lars Poikela, Lars Atsinki, Johan Tolonen, H. Tegström, Erik Takkula, Esaias Sitajärvi, Johan Luusua, Olof Tavia, Jakob Kelloniemi, Gustaf Luokkinen, Anders Langi, Johan Hemmi, Johan Similä, Henrik Kynsijärvi, Olof Rötkönen, Johan Wanha ja Abram Halonen.

Rantamaat ovat huono tuottoisia.

Ryynne Kukkala patosi isänsä kanssa etelärannasta koskea vuonna 1901, kaivoivat myös 20–30 m korkealla vesirajasta.

Kosken etelärannalla on kivimuuri, todennäköisesti ollut paja.

Rantakallioissa useita on syviä hiidenkirnuja.

IVALOJOKI, KORHOSENOJA

Laskee pohjoisesta Ivalojokeen, Kultalasta 1,4 km ylävirtaan.

Korhosenojan ja Kultalan välillä Karl Goveniuksen valtaus (* Ivalojoki, Alakoski).

Suuosan itäpuolella lähellä Ivalojoen rantaa ovat kämpän rauniot ja pajan haamu. Ojassa on ollut kolme patoa.

IVALOJOKI, APPISJOKISUU – KORHOSENKOSKI

Nils Lepistön ja Jakob Ervastin valtaus vuonna 1873 (huhu n:o 37). Kultaa löytyi vain 276 g. Johan W. Snellman rahoitti työmaan ja työt loppuivat liian pienen kultamäärän takia. Työväki: Gabriel Saugi, Simon Ahoniemi, Abram ja Matts Wittaniemi, Matts Särkelä, Johan Kuusijärvi, Simon Ahola ja Henrik Keränen.

IVALOJOKI, APPISJOKISUU

Laskee Ivalojokeen pohjoisesta, Kultalan Kruunun Stationista 2,3 km länteen. Nimen taustana lienee app = voima.

Polku raivattiin 1870-luvulla Kitisenrantaan Rovasen taloon.

Jokisuussa itärannalla Kaapin Annan eli Kaapin Aikion talo. Talosta myytiin 1870-luvulla maitoa ym. ruokatarvikkeita kullankaivajille. Kaapi muutti kultaryntäyksen alussa Utsjoelta Ivalojoelle. Hän asui Appisjokisuun talossaan vain vähän aikaa, kun kevättulvan tuomat jäät patoutuivat jokisuuhun ja veivät eteisen. Kaapi muutti 1900-luvun alkupuolella Hammasjärvelle ja kutturalaiset ostivat pirtin, aitan ja navetan. Ne purettiin ja siirrettiin Kutturään. Jäljelle jääneet rakennukset ovat tuhottu lopullisesti 1950-luvun alussa.

Huhun mukaan Kaapin Annan kultakätkö on jonkin matkaa Kultalan polusta, kahden toisistaan metrin päässä olevien kivien välissä kuparipannussa. Anni Paadar oli 1900-luvun alussa apulaisena Annan Kaapilla. Hän kertoi apulaiselleen kuolinvuoteella kultakätkön paikan.

Appisjoen suun itärannalla törmän päällä on lapintalon haamu ja Toivo Liljeqvistin kämpän rauniot (Appisjoesta n. 20–25 m). Samalla törmällä n. 60 m Appisjoesta on kaksiosaisen kämpän haamu.

Ivalojokeen etelästä laskevan ojan (postipolun kohdalla, Appisjokisuun alapuolella) varrella valtaus 1990-luvulla.

IVALOJOKI, APPISSUVANTO

Ivalojoessa, Appisjokisuusta ylävirtaan.

Appisjoen suulla Jakob Ervastin valtaus (n:o 37), kaivoi vain vuonna 1873 ja vuonna 1881, kultaa 276 g.

Johan Witikan valtaus vuosina 1882–83, viisi miestä töissä ja kultaa 552 g.

Suvannon yläosassa Ivalojoen itärannalla (* Mustamutka) on viiden rakennuksen haamut. Suvannon puolivälissä (Appisjoen suusta 350 m ylävirtaan) Ivalojoen etelärannalla kämpän rauniot ja juoksutusojia suolta.

IVALOJOKI, MUSTAMUTKA

Ivalojoen itärannalla Appissuvannon ja Appiskönkään välillä.

Rannalla on useita kämpän raunioita ja juoksutusojia.

IVALOJOKI, APPISKOSKI (= Appisköngäs) – ANELLINKORVAT

Ivalojoessa, Appisjoen suusta 1,2 km ylävirtaan.

Kosken ja Appissuvannon kohdalla Frans Nordbergin valtaus (n:o 23) ja yhtiömiehenä Matts Korva. Alaosassa ei rajoittunut toiseen valtaukseseen ja yläosassa n:o 13. Työväkenä olivat kesällä 1871 Herman Malin, Isak Koivukangas, Daniel Hirva, Pekka Jääski, Johan Kiviniemi, Henrik Patolampi, Johan Pesonen, Salomon Korva, Matts Witikka, Anders Karjanlahti, Juhan A. Helisten, Juhan L. Helisten, Johan Takkinen, Gustaf Finsjö, Johan Nojonen, Helena Katariina Matti, Niku Oinas ja Simon Sieppi. Kultaa löytyi 381 g vuonna 1871 ja 1,7 kg vuonna 1872.

Xenofon Nordling osti Nordbergin valtauksen vuonna 1873 ja kultaa löytyi 1,1 kg. Johan Witikan valtaus vuosina 1881–83.

IVALOJOKI, ANELLIN KORVAT - PENTTILÄNKOSKEN ALOSA

Ivalojoen koski Ruikanojan kohdalla ja alapuolella.

O. Annellin valtaus oli (n:o 13) vuosina 1870–72 ja yhtiömiehenä Isak Jussila. Rajoittui alaosassa valtaukseseen n:o 23 ja yläosassa 4. Töissä olivat vuonna 1870 K. F. Perante, Johan Wallala, Pehr Höynälänmaa, Henrik Mäkitalo, Isak Oravainen, Pehr Purra ja Karl Kastenius. Maata kaivettiin 441 m³ ja kultaa löytyi 1036 g vuonna 1870.

Työväkenä kesällä 1871 olivat Antti Isak, Henrik Stenudd, Abram Juusola, Gustaf Mosabacka, Johan Kumpu, Johan Tuuteri, Johan Klini, Petter Stridfeldt, Johan Kourilehto, Johan Isomettä, Fredrik Ahvenjärvi, Salomon Lunga, Pehr Ketola, Isak Tervahauta, Isak Kummu, Alexander Träg, Michel Heikka, Erik Stenudd, Pehr Luusuanniemi, Alfred Wendelin, Johan Korpijärvi, Matti Nikupeteri, Salomon Korva, Johan Hinkka ja Gustaf Laris. Kultaa löytyi 2634 g.

Yhtiömiehenä oli S. Aspegren ja työväkenä kesällä 1872 olivat Johan Isomettä, Isak Tervahauta, Tuisku, Pelimanni, Fredrik Ahvenjärvi ym. Kultaa löytyi 1431 g.

Karl Govenius ja yhtiömiehenä Samuel Aspegren ostivat vuonna 1873 Annellin valtauksen. Töitä johti Petter Starkman ja töissä oli 7 miestä. Kultaa löytyi 428 g.

Enok Kangasniemi ja Sammeli Saijets kaivoivat vuonna 1927 könkäiden välisellä etelärannalla.

Ruikanojan suulta 300 m alavirtaan Ivalojoen länsirannalla on kämpän haamu.

Ruikanojan suulta 100 m alavirtaan Ivalojoen itärannalla (Ivalojoesta 125 m) majan jäännökset ja Ruikanojan suusta ylävirtaan 80–100 m kahden kämpän ja pajan haamut. Useita juoksutusosia on kaivettua ympäristöön.

IVALOJOKI, RUIKANOJA

Laskee lännestä Ivalojokeen.

Suuosalla Mikko Sipovaaran valtaus, esimiehenä Alferd Mathlein, töissä 4 miestä, kultaa vuonna 1882 löytyi 196 g.

LIIRINOJA

Laskee idästä Saarikorvan ja Penttilänkosken välille

IVALOJOKI, SAARIKORVA – PENTTILÄNKOSKI

Ivalojoessa Ruikanmutkan ja Ruikanojan välillä.

Suosan yläpuolella ja Saarikorvan paikkeilla Robert Snellmannin valtaus (puolikas huuhtomo n:o 4). Alaosassa rajoittui valtaukseseen n:o 13 ja yläosassa n:o 20. Kesällä 1870 töissä oli kahdeksan miestä. Kultaa löytyi 450 g ja maata kaivettiin 156 m³.

Kesällä 1871 yhtiömiehiä ja työväkeä oli valtauksella: J. F. Candelin, J. A. Åkerman, J. F. Lindgren, Petter Bengtilä, Georg Snellman, N. Åström, J. Olin, G. Haggren, Samuel Hirvaskari, Johan Juusola, Gustaf Poikela, Johan Kitinprami, Samuel Hautala, Robert

Ollakka, Sylvester Palkki, Matts Kant, S. Hurvasti, Pehr Friis, Henrik Hurmanen, Gustava Kiviniemi, Simon Riihimäki ja Wilhelm Hukkanen. Kesällä 1872 töissä olivat Petter Bengtilä, Mats Kant, Henrik Orava, Karoliina Orava, Henrik Mäntylä ja lisäksi palkattiin 11 työmiestä. Kultaa löytyi 5,96 kg vuonna 1871; 2,95 kg vuonna 1872; 0,45 kg vuonna 1873; kultaa vuosina 1870–75 yhteensä 10,2 kg. Kaksi kämppää rakennettiin 1870-luvulla Ivalojoen länsirannalle.

IVALOJOKI, PENTTILÄNKOSKI (= Ruikankoski)

Ivalojoessa Ruikanmutkan kohdalla

Rantoja kaivettu ja kultaa löytyi aika hyvin.

Koski saanut nimensä Pehr Bengtilästä, joka oli sekä osakkaana että työnjohtajana paikan ensimmäisenä vallanneena kultayhtiössä.

Koskeen hukkui 1990 – luvun puolivälissä tsekkiläinen kanoottiretkelijä kevättulvan aikana.

IVALOJOKI, RUIKANMUTKA-PENTTILÄNKOSKI

Ivalojoella Penttilänkosken kohdalla, Yrjönoja laskee samoille paikkeille.

Thomas (Tuomas) Ruikalla oli valtaus (n:o 20). Rajoittui alaosassa valtaukseseen n:o 4 ja yläosassa n:o 6. Karkeaa kultaa löytyi 4,9 kg vuonna 1871; 6,4 kg vuonna 1872 ja vain 31 g vuonna 1873, kultaa vuosina 1871–73 yhteensä 11,41 kg. Huhun mukaan on löytynyt 395 g:n hippu.

Työväki vuonna 1871: Johan ja Thomas (Tuomas) Klemettilä, Johan Hytinkoski, Olof Niemelä, Erik Körkkä, Johan ja Erik Peltovuoma, Matts Jankkila, Johan Lämsä, Henrik Halvari, Adam Storm, Anders Rautio, Matts Lampela, Johan Peltoperä, Isak Leinonen, Olof Yliruikka, Pehr Pukula, Erkki Yliportimo, Johan Körkkö, Juhan Paavotniemi, Juhan Lumpus, Heikki Wälitalo ja Olof Koivuniemi.

Ruikan valtauksella kuri oli kovaa ja työväki vaihtui tiheään. Ivalojoella liikkui paljon väkeä ja valtaukselle voitiin palkata lisää työvoimaa.

Seuraavana kesänä 1872 Ruikalla oli töissä yli 50 ihmistä, joukossa kaksi naista: Brita Waara ja Anna Löfgren. N. H. Löfgren oli valvojana kun vaskausta suoritettiin.

Matti Ruikan kaivos vuonna 1879, kultaa 72 g, huhun mukaan löysi 384,5 g:n hipun.

Ivalojoen länsirannalla Unto Koivusen kämpän vieressä on ollut Ruikan suuri kämppä.

Koivusen kämpästä 170–230 m alavirtaan päin, paikasta löytyy kahden kämpän ja saunan haamut.

Mutkan pohjoispuolelle laskevasta ojasta on johdettu vesiä kaivoksiin kolmioränniä ja juoksutusojia pitkin. Ojassa on ollut kaksi patoa, alempi 230 m ja ylempi 900 m Ivalojoelta.

Pisimpään kaivoi Mikko Raudasoja ("Raudas Mikko tai Ruikan Mikko") ja rakensi hirsikämpän. Kaivoi vuosina 1903–27, huhun mukaan löysi 370 g:n hipun. Suomen Kuvalehdessä vuonna 1926 on kuva 128 g:n hipusta. Raudasoja löysi kivikautisia esineitä (* muinaislöydöt).

Aleksi Hirvosella valtaus oli vuosina 1907–13.

Joitakin kesiä kaivoi Viktor Koivula 1940-luvun loppupuolella.

Viljo Mikkolan valtaus vuosina 1949–51.

Unto Koivunen kaivoi ja rakensi vanhan rakennuksen hirsistä puolikorsun ja savusaunan vuonna 1951, asui vuoteen 1982 ympäri vuoden.

Syksyllä 1979 Ruikamutkaan tuli toimittaja Toini Imponen. Toini auttoi Untoa kaikenlaisissa hommissa. Unto rakensi Toinille pienen kämpän, apuna olivat Jouni ja Esa Magga. Kämpä purettiin talvella 1995 ja hirret oli viety johonkin luultavasti pyyntimiesten tukikohdaksi. Jossain on tieto että kämpä olisi poltettu, kämpän kattopuut oli vain poltettu, ei muuta.

Unto Koivunen kokeili useana talvena jäähautamenetelmää Ruikanmutkassa. Koivunen löysi talvikaivantojensa pohjasorasta laudasta ja hirrestä tehtyjä rengastammia. Niitä on käytetty apuna joen pohjasoraan pääsemiseksi ehkä sata vuotta sitten.

Koivunen teki vuonna 1986 kolme jäähautaa, mutta talvi yllätti. Kaksi hautaa täyttyi pintavedellä. Skop:n rahoituksen avulla tuotiin pieni kaivuri paikalle. Pohjasoraa nostettiin 100 m³. Lisäksi imuria käytettiin kallion pinnalla olevan maa-aineksen nostoon. Koivunen siirsi soran Ivalojoen rannalle odottamaan kesää, mutta kevättulvat veivät maat.

Mutkan pohjoispuolella Robert Snellmannin kaivos (* Ivalojoen, Ruikanoja). Penttilä kaivoi myöhemmin samalla paikalla.

Vesa Luhta valokuvasi vuonna 2023 Ruikanmutkassa rakennuksia. Ne olivat huonossa kunnossa. Korsukämpän etuosa oli sortumassa, latotyyppinen puuvaja varustettu kamiinalla ja muutettu metsästyskämpäksi ja savusauna oli vielä kohtuullisessa kunnossa. Kasvimaat olivat ruohottuneet. Metsähallitus on määrärahojen vähyden vuoksi kämpäkentän hoitamisen.

Prospäkkäri 1/2024 Vesa Luhta, Unto Koivusen kentän kohtalo: s. 16–20

IVALOJOKI, RUIKANSUVANTO

Ivalojoessa Surmakönkään ja Penttilänkosken välissä.

Ruikansuvannon ja Surmakönkään paikkeilla oli Petter Heickellin valtaus (n:o 6). Alaosassa rajoittui valtaukseseen n:o 20 ja yläosassa n:o 24. Yhtiömiehinä olivat Z. Wacklin, J. W. Bäckström, Matts Kurth, N. Sipola, Josef Kurth ja Niilo Tyynelä. Surmakönkään niskalle lännestä laskevan puron ja Ivalojoen kohtaan rakennettiin kämpä. Työporukkaan kuuluivat Erik Maijala, Johan Niemi, Matti Patokoski, Johan Ruonala, Olof Ruona, Matts Lehtoniemi, Ferdinand Kurtti, Nils Sipola, Pehr Hiltunen, Matts Kaunisto, Pehr Halonen, Lars Majala, Erik Koskela, Jakob Ylitalo ja Pehr Hyvärinen. Kultaa ilmoitettiin viranomaisille 48 g vuonna 1870. Maata kaivettiin 133 m³. Petter Heickell kertoo vuonna 1883 ilmestyneessä julkaisussa kultaa löytyneen 350 g eli kaikkea kultaa ei välttämättä ilmoitettu viranomaisille. Kultaa löytyi 130 g vuonna 1871 ja 81 g vuonna 1872. Kyseisessä paikassa ei kaivettu tämän jälkeen vuosikausiin.

IVALOJOKI, RUIKKA

Ruikanmutkassa Prospektor Oy:n kaivos vuonna 1902, esimiehenä oli Petter Timonen, kuilun syvyys 14 m ja louhittu 26 m³. Suurin kultapitoisuus oli 4g/t. Vuonna 1951 ison talon hirsistä on rakennettu vanhaan kaivantoon kämpä.

Herman Stigzelius tutki vuonna 1953 Ruikan juonen, löytyi vain annoton ruhjevyöhyke kalliosta.

IVALOJOKI, YRJÖNOJA

Laskee kaakosta Ivalojokeen Ruikanmutkan kohdalle.

Suuosalla Yrjö Heikkinen kaivoi 1907 ja rakensi kämpän (jäännökset tunnetaan Yrjön kämpänä).

IVALOJOKI, SURMAKÖNGÄS

Koski Ivalojoessa, Ruikansuvannon yläpuolella.

Vene kaatui koskessa 30.5.1872 ja hukkuivat J. Olin, Johan ja Herman Drufhagel, Johan Martti, Johan Frimodig ja Erik Piuva (miehet olivat menossa töihin Frans Björklundin ja Karl Goveniuksen valtaukselle).

Viktor Gustafsson ja Johan Löfgren hukkuivat 12.6.1876.

Mikko Niemelä kaivoi 1880-luvulla.

Yrjö Heikkisellä oli valtaus vuosina 1907–13.

Ivalojoen länsirannalla on Heikkisen kämpän rauniot (rannasta 50 m) ja liiteri. Lisäksi läheisyydessä on kahden kämpän haamut ja mahdollisesti pajan perustus. Juoksu-tusoja oli kaivettu nimettömästä ojasta sekä tehty patorakennelmia.

Enok Kangasniemi ja Sammeli Saijets kaivoivat vuonna 1927 könkään alapuolta, kultaa 800 g.

P. O. Janssonin sukellusporukka imuroi vuonna 1961, saivat kultaa 30 g.

Vesa Luhta on imuroinut 1990-luvulla, suurin hippu 9,3 g.

IVALOJOKI, SAARNAKÖNGÄS (= Maaherrankoski)

Ivalojoessa Möllerinojan suuosan alapuolella.

Pappi saarnasi 1870-luvulla hiirenkirnusta könkään alla.

Toisen nimen koski on saanut siitä, kun erään maaherran vene kaatui koskessa.

Albert Pietelin valtaus (n:o 24) vuonna 1871 ja osakkaina olivat Jakob Ervast, Adolf Laurell sekä Nils Lepistö. Valtaus rajoittui alaosassa valtaukseseen n:o 6 ja yläosassa n:o 5. Valtauksella oli työväkenä vuonna 1871 Anders Morottaja, Juho Jurva, Henrik Heikka ja Erkki Jukola.

Valtaus 24 siirtyi heinäkuussa 1871 Feodor Oesterreichin omistukseen ja kultaa löytyi 1048 g.

Valtauksella oli jatkossa hiljaista ja vasta vuonna 1876 viranomaisten tilastoissa on kultaa kirjattu löydetyn 217 g.

Matti Ruikan valtaus, töissä kaksi miestä, kultaa 72 g.

Heikki Pehkonen on kaivanut 1800-luvulla.

Bernhard ja Heikki Pehkonen ovat kaivaneet vuonna 1918.

Könkään niskan paikkeilla Ivalojoen itärannalla on kämpän rauniot ja kiviseinää. Vesi on johdettu suolta juoksu-tusojaa pitkin valtaukselle.

IVALOJOKI, MÖLLERINKOSKI

Ivalojoessa Saarnaköngään yläpuolella Möllerinojan kohdalle.

Räsäsen veljekset Lasse ja Heikki löysivät vuonna 1989 kosken pohjasta 28,8 g:n hipun ja joitakin yli 5 grammaisia.

IVALOJOKI, MÖLLERINOJASUU, MÖLLERINKOSKI – SAARNAKÖNGÄS

Laskee luoteesta Ivalojokeen.

Gustaf Möllerin valtaus ojan suulla (puolikas huuhtomo n:o 5) vuosina 1870–73. Alaosasta rajoittui valtaukseseen n:o 24 ja yläosasta ei rajoittunut toiseen valtaukseseen.

Kultaa löytyi 1382 g vuonna 1870 ja 1715 g vuonna 1871. Maata kaivettiin 215 m³ vuonna 1870. Työnjohtajana oli Johan Joensuu vuonna 1871 ja työnväkenä olivat Gustaf Seppälä, Henrik Heikkilä, Nils Hilgren, Nils Pulja, August Mäkitalo, Johan Lakela, Matts Joensuu ja Jöran Tykäkinoja.

Seuraavana kesänä Möllerin yhtiömiehinä olivat Johan ja Matts Joensuu, Nils Hilgren, Henrik Heikkilä, Johan Nikula ja Tuomas Erkkilä. Kultaa löytyi huonosti vain 385 g. Toiminta loppui tällä paikalla moneksi vuodeksi.

Möllerinojasta on kaivettu suuosan pohjoispuoliseen kaivokseen 600 m ja eteläpuoliseen 250–400 m pitkät juoksutusojat.

Möllerinojan suuosan pohjoispuolelle rakennettiin 1870-luvulla kaksi kämppää.

Luultavasti Viktor Koivula on käyttänyt näistä kahdesta vanhasta kämpästä kelvollisen puutavaran hyödyksi.

IVALOJOKI, VÄÄNÄSENNIVA

Timanttikönkään ja Möllerinkosken välillä.

Pekka Väänäsen oli valtaus vuosina 1909–13.

Väänäsen kämpän haamu Väänäsenojasta 120 m ylävirtaan.

Länsirannalla on kämpän haamu, 120 m pitkä juoksutusojja valtaukselle sekä patorakennelmia.

IVALOJOKI, VÄÄNÄSENOJA, VÄÄNÄSENNIVA – MÖLLERINKOSKEN YLÄOSA

Väänäsenoja laskee idästä Ivalojokeen, Väänäsennivan ja Möllerinkosken välille.

Suosan alapuolella Karl Plantingin valtaus (puolikas huuhtomo n:o 12). Alaosasta valtaus ei rajoittunut toiseen valtaukseseen ja yläosasta n:o 19. Töitä tehtiin runsas viikko vuonna 1870 kunnes työt piti lopettaa kuvernöörin päätöksellä. Kultaa tuli vain 11 g.

Peter Aurènin valtaus vuonna 1873 (entinen K. Plantingin).

Anton Scheider hankki Aurènin valtauksen vuonna 1874 ja kultaa löytyi 661 g.

Kämpän haamu 60 m ja vanha patorakennelma 80 m Ivalojoelta.

Pieni nimetön oja Väänäsenojasta alavirtaan 200 m, Ivalojoen itärannalla kämpän rauniot. Juoksutusojja oli kaivettu rinteeseen.

IVALOJOKI, HEIKKISENOJA

Pieni oja joka laskee Ivalojokeen lännestä Väänäsennivan paikkeille.

Juoksutusojja oli Östmanin veljesten valtaukselle Ivalojoen länsirannalle.

IVALOJOKI, TIMANTTIOJA

Laskee idästä Ivalojokeen Timanttikönkään alapuolelle.

Vanhoja kaivoksia on alaosalla.

Timantti- ja Möllerinojan väliseltä alueelta löytyi vähän kultaa.

IVALOJOKI, TIMANTTIKÖNGÄS (= Åströminniva, Juusolanniva)

Koski Ivalojoessa Kyläjokisuusta alavirtaan, nimen kerrotaan tulleen löydetystä timantista. Mutta luultavasti nimi tulee kosken rannalta löydetystä titaanikiteistä.

Könkään alapuolelle sai valtauksen (n:o 19) Esaias Eskola vuonna 1870. Valtaus rajoittui alaosasta valtaukseseen n:o 12 ja yläosasta n:o 14. Hän ei kuitenkaan saanut

ottaa käyttöön valtausta, vaan siirsi sen A. M. Åströmille ja kaivu alkoi vuonna 1871. Mukana olivat Johan Åström nuorempi, Elias ja Karl Robert Hemming, Nils Åström, C. Nyman ja Esais Eskola. Työväki: Henrik Brunell, Nils Juntikka, Karl Juntikka, Johan Karling, Gustaf Huovinen, Herranen Bertill, Petter Eskuri, Hans Lämsä, Karl Bäkman ja Juström. Kultaa löytyi 1,55 kg vuonna 1871; 2,9 kg vuonna 1872 ja 2,3 kg vuonna 1873. Kaksi kämppää rakennettiin Ivalojoen länsipuolelle valtauksen puoliväliin 1870-luvulla.

Anton Schneider hankki Åströmin valtauksen vuonna 1874, kultaa 677 g, ja vuosina 1871–75 kultaa 7,43 kg. Karl Jankkila kaivoi Schneiderin valtauksella vuonna 1874.

IVALOJOKI, KYLÄJOKI

Laskee Ivalojokeen idästä.

Kyläjokisuussa on ollut Hammastunturin erämaa-alueen ainoa rekisteröity palvontapaikka. Eräs kullankaivaja oli kertonut vuosisadan alussa nähneensä kallion lähellä poronsarvien jäännöksiä ison kasan.

Suosan etelärannalla korkealla törmällä karkeaa kultaa harvassa (* Kyläjoki).

IVALOJOKI, KYLÄJOKISUU, ALA- JA YLÄVIRTAAN

Ivalojoella Kyläjokisuusta ylä- ja alavirtaan päin oli Joachim Putkosella valtaus (n:o 14) vuosina 1871–72. Rajoittui alaosasta valtauksen n:o 19. Kultaa löytyi 152,5 g vuonna 1870 ja 288 g vuonna 1871.

Kyläjokisuulta Ivalojokea vähän alavirtaan oli Ahlbergillä valtaus vuosina 1870–74.

Samoilla paikkeilla kaivoi G. W. Dahlbäckin joukko.

Kultalan kirjureiden toisissa papereissa kultaa on kirjattu G. W. Dahlbäckille ja toisissa papereissa Joachim Putkoselle.

Yhtiön palkkalistoilla oli 8 työmiestä vuonna 1870. Ryhmään kuuluivat Frans Dahlbäck, Joachim Putkonen, Gustaf Wenäläinen, J. H. Kotilainen, Fredrik Dahlbäck ja J. K. Castren. Töitä tehtiin 30 päivää ja maata kaivettiin 116 m³.

Valtaus 14 on merkitty vuoden 1872 tiedoissa veljekset Åströmin ja kumppaneitten nimiin, mutta kaivutöitä paikalla ei tehty.

Ivalojoessa kosken pohjalta kultaa kallion raoista.

Useita yrittäjiä vuosina 1871–74, kultaa 7,5 kg.

Länsirannalla tuottoisa kaivos, johon huuhtontavesi johdettiin juoksutusojaa pitkin noin kilometrin päästä Porttiojasta.

Ivalojoen länsirannalla Kyläjokisuusta 200 m alavirtaan on Kemi-yhtiön kämpän, leipomon ja saunan haamut.

Juho Kangasniemi kaivoi vuonna 1889, Petter Timonen vuonna 1893 ja Frans Kangasniemi vuonna 1902.

Pekka Niemi yritti kaivaa Ivalojoen pohjasta kultaa, ei onnistunut.

Kyläjokisuun ja Porttikallion väliltä on löydetty magneettikiisuesiintymä. Suomen Malmi Oy:n toimesta alueelta otettiin 1950-luvulla pintanäytteitä. Kultaa löytyi vähäisiä määriä. Ivalojoen ylimmät valtaukset ja kämpät on selvitetty Kyläjoen yhteydessä.

Viktor Koivula kaivoi länsirannalla Kyläjokisuusta 100 m alavirtaan vuosina 1972–79, rakensi kämpän, saunan ja kellarin.

Åke Lindmannin ohjaaman kulta-aiheisen elokuvan filmaukset tehtiin Kyläjokisuun paikkeilla vuonna 1998. Paikalle rakennettiin mm. "kulissikultala" (* elokuva).

IVALOJOKI, PORTTIKOSKI JA PORTTINIVA

Gustaf Möllerillä oli valtaus (n:o 30) vuonna 1872. Kultaa löytyi vain 170 g. Samassa kohdassa kuin Möllerillä oli valtaus, niin Jakob Ervastian ja D. E. Lingrenin valtasivat paikan vuosina 1882–83. Esimiehenä toimi Johan Juusola ja 7 miestä töissä. Kultaa löytyi 1077 g.

IVALOJOKI, PORTTIOJA

Laskee lännestä Ivalojokeen Porttikosken yläpäähän. Ojasta johdettiin vettä Kyläjokisuun valtauksille 1870-luvulla.

IVALOJOKI, KORSUOJA

Laskee lännestä Ivalojokeen Kutturán kylán alapuolelle. Kaksi venäläistä sotilaskarkuria (tai sotavankia) tekivät korsun kuruun syksyllä 1944 noin kilometri Kutturasta. He kävivät varastamassa ruokaa Kutturán kylán kellareista. Karkurit luulivat olevansa piilossa mutta savun haju paljasti heidät. Heidät annettiin olla rauhassa ja he lähtivät omia aikojaan pois.

VALTAUKSEN PAIKKA EI OLE TIEDOSSA:

Frans Kangasniemellä oli kuusi valtausta vuonna 1902.

Norjalainen Normannilla oli valtaus vuonna 1913.

H. Kivekäs teki vuonna 1914 K. Joutsenen kanssa laajat valtaukset, jotka rekisteröitiin nimellä Joutsenen Ivalon kaivospiirit.

Viljami Kyrö kaivoi useana kesänä sekä Mikko Niemelä kaivanut.

Eenokki Kangasniemi kaivoi vuosina 1926–27.

Asianajaja J. Ugglá toimi välikätenä ja hankki saksalaiselle Werner Thiedelle valtauksia vuonna 1934, kullan etsintä oli varsin vähäistä.

J. Suorsan valtaus vuosina 1946–49.

T. Unto etsinyt kultaa vuonna 1951 Kultalan ja Kyläjoen välillä.

Väinö Hoppu kaivoi vuosina 1956–61, siirtyi Ruihtuäytsille.

IVALOJOKI OY

Toiminnassa vuosina 1925–27, perustajina Verner Ryselin, Nestor Toivonen, M. Rönkä, K. Paloheimo, Emil Aaltonen, J. Stenberg, J. Stjernvall, Kaarlo Holma, Väinö Jaakkola ja Erik von Schantz.

Paavo Kyrenius tuli teknilliseksi johtajaksi marraskuussa 1925 ja Max Peronius kirjanpitäjäksi vuonna 1927.

Tutkimusten johtajana Pentti Eskola, kenttätöissä Aarne Laitakari ja E. Nordenswan, työnjohtajana Kostu Nordlund, töissä mm. Eenokki Kangasniemi vuonna 1927 ja Heikki Huhti.

K. Nordlundin väitetään suolanneen näytteitä.

Talvella vuosina 1924–25 on tehty jäähautoja Vaskisuvannossa, Ritakoskessa, Sotajoenkoskessa ja Sotajoella (* jäädyttäminen ja Sotajoen–Ivalon tutkimusyhdistys).

Valtauksia Ivalojoella, Palsiojalla, Laaniojalla, Moberginjoella, Anneberginjoella, Vuijemilla, Sotajoella, Hangasojalla, Loivistonjoella, Tolosjoella ja Luttojoella.

Ritakoskella tutkittiin maaperää jopa 11 m:n syvyyksillä montuilla. Sotajoetta tutkittiin suuosalta 5 km ylävirtaan. Louhiojalle rakennettiin kämppä.

Päätyömaa Kuivakurussa (* Kuivakuru). Yhtiö hankki Hampurista höyrykoneella toimivan kaivukoneen. "Hullu–Jussi" tuotiin Kuivakurun työmaalle vuonna 1925.

Konetta käytettiin kesäkuussa 1926, mutta kaivutulos oli mitätön. Kauhan tilavuus oli 750 l. Ensimmäinen kaivukone Lapin kultamailla.

Tolosjoen rannalla oli huuhdontalaitos, johon maa kuljetettiin kapearaiteista rautatietä pitkin (* Tolosjoki).

Ritakoskelle tuotiin huuhdontalaitteet ja koneet. Koskea padottiin 200 m:n matkalta. Höyrykone siirrettiin Kuivakurulta ja käytti pumppuja. Vaskissuvannossa on padottu jokea kesällä vuonna 1926 (* Vaskissuvanto).

E. Mikkola teki tutkimuksia vuonna 1925 Ivalon alueella yhtiön laskuun. Hän tuli siihen tulokseen, etteivät jokilaaksot yleensä olleet täyttyneinä penkereiden tasoa myöten sekä etteivät nuo penkereet ole jäännöksiä sulavesivirtojen suistomuodostuksista siinä mielessä kuin aikaisemmin oli oletettu. Vaan niiden aines olisi kerrostunut laaksojen reunoilla virranneista lievevirroista aikana, jolloin ylempi osa tätä seutua oli jo vapautunut jäädästä, mutta laaksot olivat jääkielekkeiden täyttämiä. Tämän valossa olisi ymmärrettävää se, että näissä laaksoissa on kultaa korkeillakin rinnepenkereillä, mutta ei välttämättä jokiuomien pohjalla. Ivalojoiki poikkeakaan useimmista muista huuhdontakultaa sisältävistä alueista, sillä alue on ollut jään peitossa.

IVALON EERIKKI (ERKKI)

Ivalojoen latvoilla Korsajärvestä 10 km itään. Kultaryntäyksen aikana 1870-luvulla ainoa asuttu oli paikka Korsajärven suunnalta tultaessa. Muuttanut paikkaan 1850-luvulla.

IVALON HELMI

Ivalojoen Kultalan ympäristöä kutsutaan tällä nimellä.

IVALON MATTI (Avvil Mahtte)

Ivalojoen mutkassa lähellä Pokka–Menesjärvi tietä.

Postipolku kulki paikan kautta 1800-luvulla pohjoiseen, entinen postitupa.

Ensimmäisenä asukkaana oli peltovuomalainen M. Eira ja paikkaa kutsuttiin Eiraksi.

Jussi Eira on asustellut. Paikalla on asunut myös Uula Aikio ja Jussi Ivalo.

Ivalon Matti muutti tupaan vuonna 1877.

IVALO OY

Heikki Kivekäs ja Karl Hägglund perustivat vuonna 1905. Tarkoituksena oli kaivaa kultaa Ivalojoen pohjasta Ritakosken, Mathleininkosken, Merimieskosken ja Kultalan aseman kohdalta sekä Sotajoen pohjasta suosalta kaksi kilometriä ylöspäin. Osakeyhtiö vuokrasi Kultalan Kruunun Stationin vuodeksi 1907. Yhtiö oli tehnyt tarjouksen vuonna 1921 Kultalan alueen 1 ja 3 piireistä.

IVALO–SOTAJOKI KULLANHUUHDONTAYHTIÖ

* Sotajoenkoski

Oli toiminnassa vuosina 1889–1900. Valtaus vuonna 1889 Sotajoen suulla (* Sotajoen suupankki).

<> Viranomaisten valtaustiedot:

"Sotajoki 1–2" M. Waenerbergin paikka, Sotajoki 1889–91 (2 kpl),

"Kaivospiiri 1" Sotajoki 1889–91

J

[A](#) [B](#) [C](#) [D](#) [E](#) [F](#) [G](#) [H](#) [I](#) [J](#) [K](#) [L](#)

JALOKIVISEULA (* Isomushippuseula)

JALOKORUNDI

Marjut Telilän 1990–luvun alussa löytämä jalokorundi oli ensimmäinen Suomesta laboratorioissa todennettu rubiini. Rubiiniksi se tosin tunnistettiin vasta vuonna 2008. Myös safiireja on tunnistettu.

JALOMETALLIT

Ovat raskaita metalleja (kulta, hopea ja platina), joiden kemiallinen reaktiokyky on huono. Ne esiintyvät luonnossa yleensä vapaina ja pysyvät ilmassa muuttumattomina (* epäjalot metallit).

JASPIS

Korukivi, joka on hienorakeista ja tiivistä kvartssia. Epäpuhtautena on muita mineraaleja mm. hematiittia.

JAURUJOKI

Saariselän kaakkoisosassa, laskee Venäjän puolelle

A. Tigerstedt kävi tutkimassa jokea vuonna 1882 ja kultaa löytyi vain nimeksi.

Samuel Korvanen ja Pekka Puuronen tutkivat vuonna 1882 valtion palkkaamina ympäristöä. He kiersivät 4–5 viikkoa alueella ja saivat kullan merkkejä melkein kaikkialta.

Saariselkä Oy suoritti tutkimuksia vuonna 1936. Vongoivajoen suun kohdalta Jaurujoen etelärannalta löytyi 30 kultahippua. Jaurujokeen pohjoisesta laskevista Siula– ja Turuojan (Tyyrojan) varsilta löytyi myös kultaa.

JOKITERASSIT

Muodostuivat laaksoihin joen kiemurrellessa ja siirtyessä hitaasti laakson reunalta toiselle. Jokiterassit ovat vanhoja kuiville jääneitä joen pohjien tasoja (* kame– ja rantaterassit).

JOMPPASENOJA (L)

Laskee Morgamojaan Ruihtoskaidin pohjoispuolelle.

A. Tujulan ja M. Sorsan valtaus vuosina 1950–51.

JORPULIPÄÄ

Tankavaaran korkein huippu 468 m. Huipulla saksalaisten vartiopaikka (* Lapin sota)

JOUKONTIE

Tie lähtee Kutturantieltä pohjoiseen ja loppuosasta lähtevät polut Kummitusojalle sekä Kyläjoen yli Rovasen maantielle kohti Appisjokisuuta.

JOULUA (* meanderit)

JOUTOMAA

On turvetta sekä maa–ainesta, jossa ei ole kultaa.

JOUTSEN & KIVEKÄS KAIVOSYHTIÖ

Vuonna 1913 yhtiö suoritti Ivalojoen ja sen sivujokien varsilla kullan koehuuhtomista.

JUONET (* kultajuonet)

JUORUMATTO (= Juoru)

Rännin yläosaan laitetaan lokeroinen kumimatto (esim. auton lattiamatto) tai varta vasten tehty matto. Mattoon jäävät hiput hyvin näkyville ja niistä voidaan poimia kulta pinseteillä tai pipetillä talteen.

JURMUROVAT (* Solojärvi)

JUSSIN KULTARIHLA

Kumista valmistettu kotimainen rihlamatto (ei juorumatto). Tuotetta myy T:mi Kiikan muotti.

JUURAKKOJOKI

Laskee Njurkulahteen Lemmenjoen itäpuolelta, alkaa Joenkilisen länsirinteestä. J., P. ja A. Jomppasen sekä M. Poro-ojan viisi valtausta vuonna 1950.

JUUSOLANNIVA

On Ivalojoessa, Kyläjokisuusta alaspäin. Niva on saanut nimen Johan Juusolan mukaan 1870-luvulla.

JUUTTUANJOKI

Laskee Inarin pohjoispuolelle Inarijärveen.

Suurimmat kosket: Jäniskoski (pituus/pudotus 750 m / 6,6 m) ja Ritakoski sekä Jurmukoski.

N. Löfgren sai kullanetsintäluvan vuonna 1870.

JÄKÄLÄOJA (L) (= Hopiaoja = Palmrootinoja)

Jäkälä-äytsin pohjoisempi latvahaara.

Frans Julin ja Sven Karukorpi kaivoivat 1950-luvulla ja rakensivat hirsikämpän.

Heikki Kokko rakensi kämpän vuonna 1980. Heikki Kokko ja Ville Keurulainen kaivoivat vuosina 1980–81.

Reino Raumalalla oli valtaus vuonna 1989 ja Tapio Raumala oli myös kaivamassa.

Kai Rantanen on kaivanut ja asunut H. Kokon kämpässä 1990-luvulla. Kaivospiirin numero 5207/1 ja omistajana Ekström Marcus.

JÄKÄLÄPÄÄ (L)

Miessijoen, Maddib Ravadaksen ja Jäkälä-äytsin välissä. Samalla nimellä toinen tunturi noin 20 km länteen lähellä Norjan rajaa.

Ensin mainitun tunturin korkeus on 490 m ja jälkimmäisen 544 m.

Hammastjärven länsipuolella on myös Jäkäläpää (korkeus 416 m).

Lentokenttä raivattiin tunturin kaakkoisosaan vuonna 1950. Jukka Lindström suoritti lentoja vuonna 1950. "Lentoasema" rakennettiin vuonna 1951, radioliikennettä hoiti Erkki Kangasniemi. Lentoliikenteestä huolehti myöhemmin Erkki Jaakkola. Turistilentoja lennettiin vuosina 1952–53.

Ville Saarinen ja Heikki Mykkänen Geologiselta tutkimuslaitokselta suorittivat vuonna 1954 erilaisia mittauksia.

H. Stigzeliuksen johdolla kaivettiin kalliota näkyviin vuonna 1973 magneettisten häiriöiden selvittämiseksi, ei ilmennyt mitään ratkaisevaa.

Lautarakennus ja puhelinantenni ovat nykyisin paikalla.

JÄKÄLÄ–ÄYTSI (L)

Laskee lounaasta Maddib Ravadasiin.

Nimet alhaalta ylävirtaan:

Nevalaisen muistomerkki
Kone–Korhosen työmaa 1950–luvulla
Lentokentänoja
Pihlajakuru (–oja)
Pohjoiskuru
Jäkäläoja
Lampikuru
Kajannonoja

ALAOSA:

Ensimmäiset kullan merkit löytyivät vuonna 1947.

Alin valtaus Veikko Nevalaisella vuonna 1948, hän kuoli kämpän palossa vuonna 1978.

Veikko toimi kättilönä 3.10.1966 kämpässään. Helsinkiläinen 21–vuotias tyttö tuli kämpälle ja synnytys alkoi. Poikalapsi oli Oula Nykänen.

Erkki Kokon valtaus vuosina 1947–51 ja kaivospiiri vuodesta 1951 –.

Sven Karukorven, Frans Julinin ja E. Koskelan kaksi valtausta vuosina 1949–52.

Volmari, Oskari ja Jouni Kangasniemi rakensivat hirsikämpän vuonna 1948 ja uuden kämpän vuonna 1950 (Kullervo Korhonen käytti tukikohtana vuosina 1951–52).

V. M. ja T. O. Kangasniemen valtaus vuosina 1947–50, Kullervo Korhosen valtaus vuosina 1950–51, kaivospiiri voimassa vuosina 1951–52.

J. Tuoriniemen valtaus vuonna 1949, H. Kangasniemen vuosina 1949 –50 ja Kullervo Korhosen vuosina 1950–52.

Kullervo Korhonen rakennutti talvella 1951 ison hirsikämpän. Osti valtiolta tukkeja, joista auton moottorin käyttämä sirkkelisaha halkoi lankkuja. Lisäksi tehtiin pitkä puutyöhuone ja siihen liittyvä asunto–osa. Myös rakennettiin ruokalarakennus ja siihen tuli keittiöhenkilökunnan asuintilat. Paja ja varasto tehtiin paikalle.

Ruotsalainen telaketjuilla liikkuva Åkerman kaivukone tuotiin Tornioista vuonna 1951 junalla Rovaniemelle. Täältä Erkki Löfgren kuljetti 10–pyöräisellä kuorma–autolla koneen Sikavuonoon ja edelleen Mörön auraamaan jäätietä pitkin Muddusjärven yli Paadarin kautta Lemmenjokisuuhun. Geologisen tutkimuslaitoksen Mörö kuljetti Tauno Virtasen ohjastamana koneen saksalaisilta jääneen suuren tukkireen päällä Jäkälä–äytsiin. Koneessa oli 800 litran kauha.

Niila Jomppanen poikineen oli tallannut 1500 poroa käsittävällä tokalla reittiä kaivukoneen siirtoa varten.

Kaivukone painoi 6,5 tonnia, kauhan tilavuus 250 litraa ja maksoi 2,5 miljoonaa markkaa.

Pian osoittautui, ettei kaivukone kelvannut kuin pintamaiden poistoon, kulta sijaitsi peruskalliota vasten eikä siihen päässyt käsiksi suurella kauhalla. Kultapitoisen maan rännittäminen tapahtui siis edelleen miestyövoimalla.

Työmaalla oli kivipesukone ja moottorilla toimiva kahden tonnin nosturi. Työmaa oli käynnissä vuosina 1951–52, töissä 20 henkeä mm. Mauno Ojakangas, Johan Parviainen, Nisse Waselius ja Paula Korhonen. Hollantilainen Cornelie Gallois (Lily) kokin apulaisena vuonna 1952.

K. Korhonen löysi 24,56 grammaisen hipun vuonna 1951. Kultaa löytyi vuonna 1951 konekaivutyömaalta 12 kg (joissakin tiedoissa kullan määräksi ilmoitetaan 8 kg).

Epäonnistuneen kullan kaivuyrityksen jälkeen K. Korhonen päätti lähteä siirtämään kaivukonetta syksyllä 1952 jo lumisessa maastossa ihmisten ilmoille (* Lammaspää ja Mörö).

Yrjö "Karhu" Korhonen kaivoi Heikki Korhosen kanssa vuonna 1951 sekä myöhemmin vuonna 1953 Kullervon kaivukoneen jälkiä, he poistivat tyhjän sorakerroksen ja alta löytyi uusi kultakerros. Kaivannot olivat 3–4 m syviä. Y. Korhonen omisti Hippu-koiran, asui Kangasniemien rakentamassa kämpässä ja rakensi saunan sekä raivasi kasvi-
maan.

Y. Korhonen sai kultaa toistakymmentä kiloa ja löysi vuonna 1951 hipun, joka painoi 20,33 g.

Kaivukoneen jälkiä parsivat myös Ville Keurulainen, Onni Kupiainen, Veikko Nevalainen, Eino Rossi ja Mäkipurot.

Pellervo Kankainen kaivoi vuonna 1951 ja osti myöhemmin suuren kämpän metsähallituksesta (Kangasniemien rakentama).

Kangasniemien yläpuolella Erkki Kokon valtaus, myöhemmin Yrjö Korhosen (osti metsästyskiväärillä valtauksen), apulaisina Heikki ja Jalmari Korhonen.

Erkki, Heimo ja Oiva Kangasniemen valtaus vuosina 1948–52, valtauksella töissä vuonna 1950 Pierra Mattus, Niilo Jomppanen, Eenokki Karppinen ja Onni Savolainen.

K. E. Kangasniemen valtaus vuosina 1948–52.

Väinö Palmroos kaivoi vuonna 1953.

Mika Telilän kaivospiiri vuonna 1998 entisen Nevalaisen paikan alapuolella. Telilän työmaalla kaivukone, täryseula, vesipumppu ja sähköaggregaatti.

Yrjö Korhosella oli kaivospiiri vuonna 1998 entisen Kullervo Korhosen valtauksen kohdalla. Kaivukonetyömaalla oli mukana Jalmari Korhonen, Erkki Rannikko ja Esa Tolvanen.

Löydetty hiput olivat pyöristyneitä ja ruostekalvon peittämiä. Vuonna 1994 löytyi mm. 35 ja 28 gramman painoiset hiput.

Y. Korhonen, J. Korhonen ja Mauri Mäenpää löysivät 27.8.2002 isomuksen painoltaan 62,5 g ja se sai nimeksi "Karhu".

KESKIOSA:

Eino Rossilla oli valtaus.

Pihlajakurun kohdalla V. A. Kangasniemen valtaus vuosina 1948–50 ja M. N. Kangasniemen vuosina 1950–51, kaivospiiri voimassa vuosina 1951–52.

Volmari ja Jouni Kangasniemellä sekä Kullervo Korhosella oli yhtymä vuonna 1950, työväkenä Mikko, Matti ja Oskari Kangasniemi, Erkki Kokko, Valma Isokoski, Salli Mäläskä, Toivo Kaukonen, Matti Laakso, Veikko Säily, Lauri Sälvi, Matti Aikio, Matti Korppila, Onni Savolainen, Eeti Korppila, Pierra Mattus ja Mauno Ojakangas.

Eenok Karppinen "Humu", Jouni Jomppanen, Oiva ja Heimo Kangasniemi kaivoivat vuosina 1951–52.

E. Karppinen kaivoi vuonna 1953, rakensi turvekammin.

Erkki Kokko kaivoi, kultakerros painui paksujen maakerrosten alle.

K. Korhosen kaivukone kaivoi syksyllä 1952.

Pohjoiskurun kohdalla M. Sorsan valtaus vuosina 1950–51.

Mäkipuron porukka kaivoi Pohjoiskurussa, karkeita hippuja.

YLÄOSA:

Veikko Jaskari ja Topi Jokiniemi löysivät Mauri Mäkisen kaivospiiristä 21.9.2005 isomuksen painoltaan 34,4 g ("Ankka").

Paavo Korhonen löysi 25,98 grammaisen hipun ("Savu") 11.7.2006 Pihlajakurun alapuolelta. Vähän aiemmin rummusta löytyi 10,54 grammainen hippu (Kati).

Löytöpaikka on Mauri Mäkisen kaivospiirissä. Lisäksi löytyi viisi muuta isomusta yhteispainoltaan 64 grammaa.

Toivo Jokiniemen ja Mauri Mäkisen kaivospiiriltä löysi Erkki Raumala 56,3 grammaisen hipun 13.6.2009.

Toivo Heinon oli valtaus 1970-luvulla.

Yksi konetyömaa oli vuonna 1987.

Tenho Tuomivaara teki laajoja koekaivauksia.

Lampikurussa Jomppasten veljekset kaivoivat parina kesänä. J. Jomppasen valtaus vuosina 1950–52.

Väinö Palmroos kaivoi latvakurussa.

Suomen Malmi Oy:n toimesta otettiin pintanäytteitä 1950-luvulla magneettikiisuesiintymästä. Kultaa oli vähäisiä määriä.

Toivo Heino aloitti vuonna 1982 konekaivuun pienkoneella, rakensi Lampikuruun turvekammin. Kaivoi vielä vuonna 1997 (kartalla Heino).

Yrjö Korhonen kaivoi koneella vuonna 1995, paikasta ei ole tietoa.

JÄLJET

Kiveliöstä löytyy erilaisia ihmisten tekemiä jälkiä (*kiveliö).

Vanhempia jäänteitä muinaisesta pyyntikulttuurista ovat erilaiset pyyntikuopat (*hangas ja peura).

Riistan säilyttämiseksi tehtiin aikoinaan kuoppia ja lauttasia (*Kakslauttanen).

Maastosta löytyy vanhoja kulkureittejä ja ne merkittiin veistämällä petäjän kylkeen pilkka. Puista voi myös löytyä nimikirjaimia tai muita merkintöjä (* Prospektorin tie, Rovasen maantie (Postipolku), Ruijan polut Vaulojoki ja Vaulolampi).

Petunkeruupuita on yhä elossa ja ne näkyvät suorakaiteen muotoisena kaarnattomana osan rinnan korkeudella puun kyljessä.

Nuoremmat ihmistoiminnan jäljet erottuvat ympäristöstään poikkeavan kasvillisuuden vuoksi. Sortuneiden kämppien pohjien muodot voi havaita vaikka rakennuspuut ovat jo kadonneet. Ivalo- ja Sotajoen alueella näkyvät vanhat kultakaivannot jäkälien peittäminä kivikasoina ja rakennusten paikat sortuneina tulisijoina. Vanhat poronerotuspaikat erottuvat monesti heinäisinä kenttinä.

JÄNISPÄÄT

Pokka–Menesjärvi tien ja Vaijoen välillä, Lemmenjoen kansallispuistossa, korkeus 459 m.

H. Stigzeliuksen porukka (mukana mm. Jorma Valtonen) koehuuhtoi kannettavilla alumiiniränneillä vuonna 1976 ja kultaa löytyi vähän. Porukka kaivoi vain muutaman montun. Kallion pintaa he eivät tavoittaneet isojen kivien takia. Rännitys ei onnistunut kunnolla, koska vesi virtasi kivien välissä näkymättömissä.

JÄTEMAA

Jätekaasa, pesukasa, rännin päähän kertyvä kivi- ja hiekkakasa, josta kerätään mm. korundit ja muut korukivet talteen. Rännien päähän voi sijoittaa kottikärryt, jolloin vältytään turhalta lapioimiselta. Yleensä jätemaalla täytetään aiemmin kaivettuja monttuja.

JÄTEMAKSU

Kullankaivajien pitää maksaa jätemaksua joka oli 31 € vuonna 2001 ja 78 € vuonna 2012.

JÄTKÄN KYNTTILÄ

On yhdestä ristiin sahatusta tai –halkaistusta tervaspölkystä tehty nuotio. Puu ei saa haljeta kokonaisuudessaan. Pölkky laitetaan pystyasentoon ja tuli sytytetään halkaisuun kohtaan.

Ounasjoen ylittävä silta Rovaniemellä on jätkän kynttilä nimeltään.

JÄTTÖPAIKKA

Stopparin kohdalle muodostunutta pankkia kutsutaan jättöpaikaksi (*jääkausi, pankki ja stoppari)

JÄÄDYTTÄMINEN

Käytettiin pohjallisia rautaputkia, halkaisija 60 cm. Ne laskettiin kivillä täytettynä pystyyn joen pohjalle neliön muotoon. Pakkasten aikana vesi jäättyi putkien ympärille. Putkia kuumennettiin ja nostettiin ylös. Tämän jälkeen päästiin kaivamaan pohjaa.

Ivalojoeki Oy käytti Ritakoskella 2,5 m ja Mathleininkosken alla 4 m pitkiä putkia. Pitkillä putkilla ei saatu tarpeeksi kestävä jäänäytystä (* Kolmoskoski).

JÄÄHAUTA

Jäähautamenetelmää käytetään joen pohjasta kultapitoisen soran kaivamiseksi. Ivalojoella käytettiin hautoja jo 1910– ja 20– ja -30 luvuilla.

Haudan teko voidaan aloittaa, kun joessa on 30–40 cm jäätä ja pakkasta -16°C . Jäätä veistetään päivittäin 10–15 cm. Haudan koko on vaihdellut 3 x 4 m:stä 4 x 5 m:iin. Kun joen pohja on tavoitettu, käytetään nuotiota soran sulattamiseksi. Seinämät suojataan lämmöltä. Jos haudan nurkkiin tulee vuotoja, yritetään tutkia reiät räteillä. Vuodon tukkiminen ei onnistu, jos ei ole tarpeeksi pakkasta (*Alakoski, Björklundinkoski, Kopsuoja, Ritakoski, Rovaniemenkoski ja Ruikanmutka).

JÄÄJÄRVI

On jäätikön sulamisvesien täyttämä allas, jonka yhden seinämän muodosti jään seinä. Jääjärvet ovat olleet yleensä lyhytikäisiä, sillä jään reunan peräännyessä avautui patoutuneille vesille purku-uoma. Järvien tyhjentyminen tapahtui nopeasti.

Lapissa tämänkaltaisia järviä on ollut jääkauden loppuvaiheessa. Jää vetäytyi Sodankylän kunnan alueella lounaaseen. Ensimmäisenä vapautui jäältä Luttojoen laakso, jonka rinteitä Jäämeren aallot tuolloin huuhtoivat (korkein ranta 130 m). Vetäytyvän jäätikön reuna oli linjalla Lokka–Tankavaara. Posoaavan jääjärvi oli pisimmillään 40 km ja purkautui Jäämereen Jaurujokea pitkin.

Toinen pienempi jääjärvi oli Tankavaaran pohjoispuolella. Kittilän kunnan alueelta jää vetäytyi etelälounaaseen. Ounasjoen laaksossa on ollut useita erikokoisia jääjärviä. Kun jään reuna oli Vaijoen ja Salliojoen laaksossa, muodostui Viipustunturien, Oahoivin ja Jänispäiden välille jääjärvi.

Muinairannat kuvastavat jääjärven vedenpinnan tasoa.

JÄÄKAUSI

On ajanjakso, jolloin huomattava osa mannerjalustasta oli jään peitossa. Jääkausia on ollut useita, viimeisessä Veiksel–jääkaudessa voidaan erottaa vanhempi (100000 vuotta sitten) ja nuorempi (20000 vuotta sitten) jäätiköityminen. Lappi vapautui jäädä 10000 vuotta sitten.

Pohjois-Lapissa tapahtui jään sulaminen Jäämereltä käsin etelää ja lounasta kohti, Saariselän eteläpuolella kaakosta luoteeseen.

Pohjois-Lapissa jäätikön yleinen liikesuunta on ollut jäätiköitymisen loppuvaiheessa lounaasta koilliseen. Paksujen moreenipatjojen pohjaosista löytyy myös lännestä itään suuntautuneen jään liikkeen merkkejä.

Edetessään jäätikkö kuljetti mukanaan irtaimen kiviaineksen, joka ennen jääkautta oli verhonnut kallioperää. Raivattuaan tieltään irtomaan mannerjäätikkö kulutti kallioperääkin. Jääkautinen kulutus on ollut Sotajoen alueella pieni johtuen siitä, että muinainen jäänjakaja on sijainnut näillä seuduilla.

Kallioperän kohoumat jää hioi virtaviivaisiksi silokallioiksi, joiden loivasti kaartuva vastasivu näyttää jäätikön tulosuunnan ja rosainen suojasivu sen menosuunnan.

Kalliokohouman korkeimman kohdan sivuuttanut jää louhi kallion suojuolesta lohkaraita ja siirsi ne pois alkuperäisiltä paikoiltaan. Jään työtavassa ilmenevä ero aiheutuu siitä, että jää oli vastasivua noustessaan suuremman paineen alainen kuin kallion laen ylitettyään. Paineen kasvaessa jää sulii hankauspinnassa ja sulaminen edisti jään liukumista. Suojuosivun pienemmässä paineessa jää ei sulanut, vaan työntyi kiilana kallion rakoihin, jolloin kallio särkyi.

Malmin puhkeamasta irtautuneet kivet levisivät jäätikön kuljettamina viuhkan muotoiselle, jäätikön etenemissuuntaan yhä leveämmäksi käyväälle alueelle. Alustan korkeussuhteet vaikuttivat kuitenkin huomattavasti lohkariviuhkan muotoon. Tasaisella alustalla, missä jäätikkö pääsi vapaasti etenemään suuntaansa muuttamatta, lohkariviuhkan kyljet muodostuivat melkein yhdensuuntaisiksi. Kumpuisessa maastossa lohkariviuhka sen sijaan nopeasti levisi emäkalliosta loitontuessa. Jokaisen kukkulan kohdalla jäätikkövirta jakautui kahtia, tämän johdosta lohkaraita loitontuivat yhä enemmän emäkallion kautta kulkevasta, uurteiden suuntaisesta ns. keskiviivasta. Samalla kuitenkin melkoinen osa lohkaraineksesta pyrki siirtymään kohti keskiviivaa.

Malmilohkaraita esiintyy pääasiassa verraten lähellä emäkalliota, koska suurtenkin malmien puhkeamat ovat alaltaan varsin pieniä. Yleensä ei maanpinnalla malmin puhkeaman kohdalla esiinny lainkaan malmilohkaraita. Vasta jonkin matkan päässä puhkeamasta lohkaraitajuus äkkiä kasvaa ja pysyy muutaman kilometrin, useimmiten enintään 3–4 km matkalla suhteellisen suurena. Jos ensiksi löydetyn malmilohkareiden ympäristössä on useita malmilohkaraita, ei emäkallio ole kaukana.

Lohkareitutkimusten tehostamiseksi vähäkivisillä seuduilla kaivetaan usein sopiviin kohtiin kuoppia ja paljastuneet kivet tarkastetaan. Muutamat malmit rapautuvat helposti, joten niiden lohkaraita ovat voineet täydellisesti hajota ja hävitä maanpinnalta.

Lohkariviuhka ei ole kuitenkaan aina täysin "säännöllinen". Siihen on voinut vaikuttaa eri-ikäiset ja erisuuntaiset jäätikkövirrat. Lohkariviuhka on voinut muuttua myös matalissa järvioltaissa jäiden työntäessä kiviä ja laaksojen rinteillä maanvieremien ansiosta.

Malmiesiintymän paikantamiseen voidaan käyttää myös seuralaiskivilajien lohkaraita, koska niitä aina esiintyy runsaammin kuin malmikiviä.

Johtolohkareiden etsintään yksittäisen malmilohkareiden ympäristöstä lohkaraita joistakin epätavallisista kivilajeista, joita kallioperässä yleensä esiintyy suhteellisen pienillä aloilla. Tämän etsintäjohtajien tulokseen selvitetään kallioperäkartoituksen avulla, esiintyykö löydettyjen johtolohkareiden edustamia kivilajeja jollain tietyllä alueella. Johtolohkaraita kulkeutuivat näet mannerjäätikön mukana yhdessä malmilohkareiden kanssa, joten ne ovat siis tulleet samalta suunnalta.

Inarijärnessä Veskoniemestä pohjoiseen on Korkia–Maura niminen saari. Saarella on n. 25 neliömetrin suuruinen luola, jossa on ikuinen 10–18 m paksu jääpohja. Ikijää on saattanut olla paikallaan jo ennen viimeisintä jääkautta.

* alluviaalinen kulta, jääjärvi, moreeni, podsol–muunnos, puljut, turve, uurteet ja vakoumat.

JÄÄKÄRIKÄMPPÄ (* Suomuniemi)

JÄÄMERENTIE

Rovaniemi–Liinahamari (Petsamossa), 531 km pitkä tie.

Tie Ivaloon valmistui vuonna 1913. Keväällä 1921 aloitettiin tien rakentaminen Ivalosta Petsamoon ja oli valmis vuonna 1931.

Saksalaisten suljettua meritien Itämerelle, suoritettiin tavarankuljetukset Jäämeren kautta kevästä 1940 kesään 1941.

Suurimmillaan Pohjolan Liikenne Oy:n autokanta oli vuonna 1941. Käytössä oli 1573 kuorma–autoa ja noin 1000 perävaunua. Lisäksi kuljetuksia suoritti sadat yksityiset autot ja mukana oli myös melkoinen määrä ruotsalaisia sekä norjalaisia yrittäjiä.

Ruotsin ilmavoimat tilasivat Yhdysvalloista hävittäjiä keväällä 1940. Lentokoneet kuljetettiin Liinahamarista Haaparantaan maanteitse 680 km pituisen matkan. Ruotsalaisilla oli enimmillään 401 autoa kuljetuksia suorittamassa.

Vuoden urakan aikana kuljetettiin yli 520000 tonnia erilaista rahtia. Jäämerentie elätti noin 10000 työntekijää mm. lastaus–, purku–, tienhoito– ja huoltotehtävissä.

Kahdessa vuodessa Jäämerentien liikenteessä kuoli yli 300 kuljetuksiin osallistunutta henkilöä. Liikenne päättyi kaksi päivää (20.6.1941) ennen jatkosodan alkamista.

* Kakslauttanen, Laanila ja Urupää.

JÄÄSKELÄISENOJA (=IKELÄISENOJA) (I)

Laskee lännessä Palsiojaan Multatunturin luoteispuolelle.

Jääskeläisen valtaus 1950–luvulla (* Palsioja).

K

[A](#) [B](#) [C](#) [D](#) [E](#) [F](#) [G](#) [H](#) [I](#) [J](#) [K](#) [L](#)

KAAMANEN

On Kaamasjoen rannalla sijaitseva kylä. Kaamanen oli Lapin kävijöiden etappipaikka 1800-luvulla.

Tie Inarista valmistui vuonna 1932.

Kylän läheisyydessä on saksalaisten vuosina 1941–44 sodan aikana rakentama lentokenttä. Sodan lopussa kenttä tuhottiin, samoin suuret varasto- ja huoltorakennukset (* Lapin sota). Saksalaiset miinoittivat perääntyessään Kaamasen ympäristön vahvasti.

KAAMASSAARI (Inarijärvi)

Saaren itäpäässä on Täyssinän rauhan (vuonna 1595) aikainen vanha rajapyykki.

KAAMOS

Kaamosken voi kohdata talvella Napapiirin pohjoispuolella. Aurinko ei nouse tuolloin ollenkaan. Kaamos on lyhyempi kuin kesällä yötön yö. Tämä johtuu siitä, että maan kiertoliike auringon ympäri on nopeampi talvella kuin kesällä.

KAAPIN ANNAN TALO (I)

Gabriel Annanpoika Aikion talo (* Appisjoki).

KAAPIN JOUNIN TALO (L)

Entinen Karhu–Antti Morottajan talo (* Sotkajoki).

KAARINAISET (= Hukkaselkä)

Tunturiselänne (korkeus 410 m) Kotaojan, Marastoäytsin ja Hukkaajan välissä.

KAARLE KUSTAA

Pikku Hangasselän eteläosassa, Kutturin tiestä 50 m pohjoiseen.

Prospektor Oy:n kaivoskuilu vuosina 1902–04 (* Prospektor Oy). Kaivos on nimetty johtokunnan jäsenen Carl–Gustaf Standertskjöldin mukaan.

Loppukesästä 1903 siirrettiin Luton kaivoksesta höyrykoneet, nostolaite ja kaivospumput. Vuoden 1903 lopussa oli kuilun syvyys 30 m ja vuonna 1904 lopetettiin louhinta 50 m:n syvyyteen. Kallio oli voimakkaasti rapautunutta 28 m:n syvyyteen asti ja vasta 40 m:n syvyydessä päästiin käsiksi täysin ehjään kallioon. Analyysi pienestä näytteestä antoi 50 g tonnilta ja suuremmasta erästä 15 g. Vedentulo kuilussa oli peräti 60000–100000 litraa tunnissa. Toiminta lopetettiin toukokuun lopussa vuonna 1904.

Suomen Malmi Oy:n valtaus vuonna 1953– ja otti näytteitä kivikasoista vuonna 1953. Eräistä yleisnäytteistä löytyi kultaa 24,8 g tonnilta.

Kaivosaukko on aidattu Lapin Kultalan Säätiön toimesta, paikalle on myös pystytetty opastaulu.

KAARREOJA (L)

Laskee etelästä Miessijokeen, Isolan kämpän lähelle.

Arvo Ezzellin valtaus vuosina 1949–52. Mukana oli Heikki Heikkinen vuonna 1950. Miessijoelta 300 m ylävirtaan itärannalla on Ezzellin ja Heinosen kämpän haamu.

Aulis Kajannolla oli valtaus vuonna 1949. Ville Keurulainen kaivoi vuonna 1951 Kajannon kaverina.

August Seppäsen valtaus vuosina 1949–52 ja toinen vuosina 1951–53. Töissä oli mukana Onni Kupiainen vuonna 1950.

Ville Keurulainen, Seppänen ja Onni Kupiainen rakensivat kämpän vuonna 1952.

Vihtori Kosken valtaus vuonna 1954 idästä laskevassa pikkupurossa (Koskenojassa) ja hän löysi 22,89 g:n hipun.

Jaakko ja Kalle Lipposen sekä Viktor Kosken valtaus vuosina 1949–52 Koskenojan paikkeilla. K Lipponen löysi 16,46 ja 10,90 grammaiset hiput. V. Koski kaivoi vuonna 1954 ja löysi 22,89 g:n.

E. Kyrön valtaus vuonna 1950.

E. Rossin valtaus vuosina 1950–51 Rossinojalla (laskee lännestä Kaarreojaan).

F. Westerlundin valtaus vuosina 1950–51.

Erkki ja Kari Pakarisen valtaus, rakensivat kämpän, joka paloi myöhemmin.

Yksi konekaivuporukka kaivoi vuonna 1987.

Paikassa oli kaksi kaivospiiriä 1990-luvulla ja käytössä traktorikaivuri.

Ilmari Orajärvi kaivaa koneella.

Kalle Liekovuolteen kaivospiirin on hankkinut itselleen 1990-luvun puolivälissä Reino Karjalainen.

Olavi Telilä ja Raija–Liisa Karjalainen löysivät 13.8.2005 hipun ("Neitsyt Maria") painoltaan 23,0 g. Edelliset henkilöt löysivät 88,3 grammaisen hipun vuonna 2006. Lisäksi löytyivät 17, 16, 13 ja 11 grammaiset hiput.

Antti Kotamäki löysi 61,2 grammaisen hipun 17.8.2007.

Hiput lankamaista kultaa, ei voi olla kulkeutunut kaukaa.

KAARREOJA

Laskee Kakslauttaseen Kiilopään eteläpuolella.

KAARRIJOKI (I)

Laskee Repojokeen

Haettiin 26 valtausta vuonna 1903, mukana olivat A. Manninen, Adolf Anttila, Kaarlo Forström, J. Möller ja Hj. Törnroth.

KAFEA GUFHTAR (* Kioski Kutturantiellä)

KAHDENTOISTAKATTILANOJA

Laskee Uusihaaran, latvaosa Härkäselän itäpuolelta ja Kutturantien eteläpuolella. Oja kulkee LKL:n väliaikaisen varastolanssin itäreunassa.

KAIRA

Pohjois–Suomessa käytetty nimitys metsäerämaasta, joka on tavallisesti jokien tai jokihaarojen rajaama.

KAITA–KOTSAMO

Purnumukasta pohjoiseen Sota–aavan suuntaan saksalaiset rakensivat huoltotien ja puupukkisillan. Silta on pienempi kuin Huuhkajanpäänpaistaman silta (* Huuhkajanpäänpaistama).

KAIVOKSET

Kalliokullan etsimiseksi tehtiin seuraavat koekaivokset: Eversti, Hartikainen, Kaarle Kustaa, Kerkelä, Lutto, Moberg, Palsi, Professor, Ramsay, Ruikka, Sarlin ja Wille

Lisäksi seuraavissa paikoissa on louhittu kalliota: Hopeavaara, Palsitunturit ja Rovaniemenkoski

KAIVONETSINTÄ (*Viikset)

KAIVOSASETUS

KAIVOSLAKI

KAIVOSPIIRI

Lemmenjoen alueella sijaitsevat kaivospiirit lakkautetaan 1.7.2020, ellei jotain ihmettä tapahdu. Samalla loppuu konekaivu, lapiokaivajat voivat hakea entisistä kaivospiireistä kullanhuhdontalupa-alueita.

KAIVOSYHDISTYS POHJOLA

Henry Kerkelän perustama yhdistys vuonna 1898 (* Hangasoja).

KAIVUKONE

* Ivalojoen, Jäkälä-äytsi ja konekaivu

KAJANNONOJA (L)

Laskee Jäkälä-äytsiin Lampikuraa pitkin.
F. Westerlundin valtaus vuosina 1950–51.

KAKSLAUTTANEN

Nelostien varrella Kiilopäälle risteävän tien kohdalla.

Lauttanen tarkoittaa metsästyssaaliin säilytyspaikkaa. Tukeva puu katkaistiin parin metrin korkeudelta ja päälle rakennettiin lava, jolle tehtiin seinät halkaistuista puun rungoista. Saalis nostettiin lavalle ja peitettiin nuotalla, tuohella tai kuusenhavuilla. Painoksi pantiin kiviä. Runko kuorittiin ja muutama oksa jätettiin kiipeämistä varten. Lavalla saalis oli turvassa petoeläimiltä.

Laanilan entinen tulliasema oli vuonna 1920 Sodankylän ja Inarin rajalta 200 m pohjoiseen Kakslauttasesta 800 m nelostien itäpuolella. Paikkaa kutsutaan Laanilantulliiksi.

Inarin ja Utsjoen pitäjiin sai tuoda tavaraa tullitta niin Norjasta kuin Petsamostakin, mutta etelään sitä ei saanut tullitta viedä. Tullivapaus kesti vuoteen 1938 saakka (* Laanila).

Kakslauttanen Arctic Resort Oy

<> KULLANHUHDONTALUPA:

HL2020:0058 "Kultakolikko" Kultaoja, (Tolosjoki), lapiokaivu, 2022–26.

HL2020:0059 "Unssi" Kultaoja, (Tolosjoki), lapiokaivu, 2022–26.

KALAOJA (= Rullaoja)

Laskee idästä Ivalojokeen Kutturin kylän kohdalta 2,5 km alavirtaan.

Valtaus 1990–luvulla Kutturin tien eteläpuolella.

Idästä Kalaojaan tulee Anninoja, yläosalla Anninlampi.

Olavi Salmelalla oli valtaus vuosina 1998–99 Kutturin tien eteläpuolella.

KALASTUS

Metsähallituksen nettisivuilta löytyy tietoa lupa-alueista. Lupia myyvät Metsähallituksen toimipisteet, jotkut kaupat ja hotellit.

KALLIO

Monasti kultaa on keräytynyt eniten kallion rososiin kohtiin, kallio on toiminut rihlana (* lahokallio ja rakopohja).

KALLIOKULLAN ETSINTÄYHTIÖT

* Kerkelän Kultakaivos Oy Pohjola vuosina 1902–05, * Prospektor Oy vuosina 1902–04, *Kemin Kullanetsintä Oy vuosina 1902–06, *Ivalo Oy vuonna 1905, *Ivalojoki Oy vuosina 1924–27 ja *Lapin Kulta Oy vuosina 1924–27.

KALLIOKULTA

Lappiin lähetettiin geologinen retkikunta vuonna 1898 etsimään kalliokultaa. Johtajana oli Jakob Sederholm ja lisäksi mukana Emil Sarlin, Anders Brofeldt sekä Leonard Borgström. Porukka asui mm. Laaniojan varrella olevassa kullankaivajan kämpässä. Retkikunta kävi Kultalassa ja tutki Taimenjoen suussa "rikkikiisupitoista kvartsisuonea". Härkäselässä (*Valkoinen kallio) ja Vähä–Hangasojalla tutkittiin valkoista kvartsikalliota. Henry Kerkelä haki valtausta Vähä–Hangasojan valkoiseen kallioalueeseen. Hän oli kuulut Sederholmin lausahduksen "tästä jos mistään pitäisi hakea Lapin kalliokullan alkukohtaa". Kerkelälle myönnettiin valtauskirjat tälle paikalle 5.12.1898.

Kullan alkuperää on haettava tulivuoritoiminnasta eli vulkanismista, sillä kulta saattoi rikastua tulivuoren purkauksissa syntyneiden kiisumalmien yhteyteen. Erään tärkeän malmityypin Lapissa muodostavat kvartsi– karbonaatti, –kiisujuonet, joissa kulta voi olla kätkeytyneenä kiisuihin tai esiintyä itsenäisinä hippuina (* emäkallio ja kulta).

KALLIOPERÄKARTTA (* Geologinen kartta)

KALTIO

Lähde, hete, suonsilmä.

KAME–TERASSIT

Laaksoissa olevien jääkielekkeiden reunoille kasaantuneesta hiekasta, sorasta ja moreenista muodostuivat jään sulettua kame–terassit (* joki– ja rantaterassit).

Kutustajanharjut ovat kame–muodostumia (Sotajoen länsipuolella ja Kutturin tieltä etelään).

Ainikkaharjun (Pahaojan latvoilla) pitkittäisharju ja kame–muodostuma kulkee Ivalojoen Ritakoskelle.

KAMMI

Turveasumus, –kota. Runko on tehty yleensä puun rungoista ja ulkopuoli verhottu turvemättäillä. Kammit ovat lähinnä käytössä siellä missä ei esiinny materiaalia hirsirakentamista varten.

KAPSUOJA

Laskee Lemmenjokeen Morgamojasausta 500 m alaspäin. Polku Hengenahdistuksenmäen päälle kulkee Kapsuoajan latvaosan kautta.

Valtauksia oli 12 kpl vuosina 1902–03, vallattu Lemmenjoelta asti aivan latvaosalle asti.

KARAATTI

Jalokiven paino ja lyhennys ka. 1 ka = 0,2 g = 200 mg (* kulta, kultapitoisuus ja mittayksiköt).

Jalometallin määrä korun materiaalista ja lyhennys K, esim. 14 K = 14/24 = 583,33 ‰ (* kulta, kultapitoisuus ja mittayksiköt).

Karaattien ja tuhannesosien vertailutaulukko:

Karaatit	1000-osat	Kg / litra
24	1000,00	19,36
23	958,33	
22	916,66	17,70
21	875,00	
20	833,33	
18	750,00	15,58
16	666,66	
14	585,00	13,40
12	500,00	
10	416,66	
8	333,00	

Suomessa myytävien kultakorujen alin sallittu kultapitoisuus on 14 karaattia. Ulkomailta turisteille voidaan myydä jopa 8–9 karaatin koruja.

KARASJOKI (* Norja)

KARENSSIVALTAUS

Valtausajan loputtua alue on kaksi vuotta karensissa. Karensissa olevalta valtaukselta tavaroiden poistamisen jälkeen voidaan tehdä pienimuotoista tutkimustyötä. Uusia hakemuksia otetaan vastaan KTM:ään kaksi kuukautta ennen karensiajan päättymistä. Karensiaikaa ei ole uudessa kaivoslaissa 1.7.2011 alkaen.

KARHUKURU

Harrijoen valuma-alueella (Sotajoki), Härkäselän luoteisosassa, Kutturin tiestä noin kilometri pohjoiseen, Merilintulammen länsipuolella.

Lapin Kultra Oy:n oli valtaus vuonna 1925. Heikki Kivekäs toimi vetäjänä. Vesiränniä varten rakennettu korkeat ristikkopylväät, kultaa 191 g.

Koneellista kaivutoimintaa 1980-luvulla, kultaa hienoa.

KARHUOJA

Laskee lännestä Lemmenjokeen Puskujoen ja Puskujoen välille, vajaa 1,5 km pitkä liru. Suuosalla oli valtauksia vuosina 1902–03.

KARHUPANKKI

Sotajoen alaosalla, 750–800 m Ivalojoesta (* Sotajoki).

KARHUNIVA

Sotajoen alaosalla

KARTANO-OJA (= Kehäoja)

Laskee Ivalojokeen Kultalan piha-alueen läpi, väentuvan ja leipomon välistä.

Väentuvasta 200–300 m ylävirtaan on kämpän haamu ja joitakin muita vanhoja rakennelmia.

KARTAT (* alkulause).

KARUKORVENKURU (L) (= Paadsasoja)

Laskee Maddib Ravadasiin Jäkäläpään pohjoispuolella.

S. Karukorvella ja V. Hannulalla oli kaksi valtausta vuosina 1950–52, Pekka Morottaja mukana kaivamassa.

KARUOJA (L)

Laskee Maddib Ravadasiin Jäkäläpään itäpuolella, Jäkälä-äytsin suulta 2,8 km ylävirtaan päin.

S. Karukorven valtaus vuonna 1950 ja V. Hannulan vuonna 1951.

Jouko Korhonen, Jari Järvinen ja Erkki Rannikko ovat kaivaneet 1990 – luvulla.

Jouko Korhonen ja Jari Järvinen löysivät 15.7.2000 isomuksen, joka on painoltaan 74,9 g. Hipulle löytäjät antoivat nimen ”Karpaasi”.

KARVAJOKI (–OJA)

Laskee pohjoisesta Ivalojokeen Järnäkönkään paikkeille.

Sammeli Saijetsin mukaan oli Ivalojoen ylin paikka missä on tavattu kultaa.

KARVASELKÄ

Pokka–Menesjärvi tien varrella Repojoelta 8,5 km pohjoiseen.

Vuosisatoja vanha polku Kittilä – Inari kulki Karvaselän kautta.

Tupa rakennettiin 1870–luvulla vanhan kulkureitin varrelle. Kämpässä kuulemma kummitteli ("Kummituskämpä"). Allekirjoittanut yöpyi kämpässä 1980-luvun lopulla, ei silloin ainakaan tapahtunut mitään kummallisuuksia.

Autiotupa paloi ja uusi rakennettiin 200 m Inarin suuntaan. Tupa purettiin 1998 ja pystytetään Luttojoen rantaan Saariselälle. Se tulee olemaan edelleenkin majoituskäytössä.

KARVASUVANTO

On Ivalojoessa Repo– ja Karvajoen välillä.

Yrjö Heikkinen kaivoi vanhan peurakuopan pohjaan koemontun ja löysi raudasta taotun nuolenkärjen (* muinaislöydöt).

KASKOIVI (L)

Kotaojan ja Pihlajakurun välillä, korkeus 475 m, polku Jäkälä-äytsille.

KASTE

Kirkkaina ja tyyninä kesäoina maanpinta jäähtyy nopeasti ja voi saavuttaa kastepisteen. Tällöin maanpinta on jäähtynyt niin paljon, että sitä lähellä oleva ilman vesihöyry tiivistyy kastepisaroiksi.

Selkeä ja tyyni sää on kasteenmuodostukselle suotuisa. Siksi viileä ja kosteinen aamu ennakoii lämmintä ja kaunista päivää.

KATAJA

Lemmenjoelta on löydetty yli tuhat vuotta vanha kataja.

KATARIINAN KÄMPPÄ

Heikki Korhonen perusti turistihuuhtomon Palsiojalle ja rakensi kämpän. Se tuhoutui tulipalossa syksyllä 1986 (* Korhonen Heikki ja Palsioja).

KAUHARUOPPAAJA (* Liljeqvistin ruoppaaja)

KAUNISPÄÄ

Korkeus 437,7 m.

Ensimmäinen auto on kivunnut rinteelle vuonna 1914.

Kaunispään huipulla oli 1930–luvulla rakennuksia, palovartijan maja, suurehko aita ja jokunen pieni apurakennus. Sodan aikana rakennukset tuhoutuivat.

Huipulla saksalaisten vahva tuliasema (* Lapin sota ja Tankavaara). Saksalaiset avasivat tulen huipulta 1.11.1944 suomalaisia kohti. Suomalaiset koukkasivat 2.11.1944 Alajoen latvoille Tolosjoen suunnalta Urupään pohjoispuolelle ja saksalaiset jäivät mottiin, josta he pääsivät murtautumaan autoilla hurjasti ajaen. Suomalaiset menettivät 34 miestä.

Huipulle rakennettu hirsimaja vuonna 1952 ja matkailutoiminta alkoi vuonna 1954.

Vanhan hirsimajan viereen rakennettiin vuonna 1986 ravintola. Rakennusta laajennettiin vuonna 1998.

KAUPPA- JA TEOLLISUUSMINISTERIÖ

Urpo J. Salo käsitteli KTM:ssä kaivosvarauksia, kaivosvaltauksia ja kaivospiirien perustamisia. Salon jälkeen oli tarkastajana Heikki Vartiainen, joka jäi eläkkeelle vuonna 2003. Jatkokajaksi nimettiin Krister Söderholm.

1.1.2008 nimi vaihtui Työ- ja elinkeinoministeriöksi (TEM).

KEHÄPÄÄ

On Ivalojoen Kultalasta 2 km pohjoiseen oleva 390 m korkea tunturi. Kärrytie kulki 1800-luvulla tunturin länsirinteessä.

Kehäpää on 1,5 km etelämpänä, mitä karttoihin on merkitty. Kehäpää on Pietarlauttanan (Lauttapää) ja täällä oli ollut hirsikämpä, josta suoritettiin revontulimittauksia (* Pietarlauttanan).

KEINOLAKI (= Vaskispää)

KEINOPÄÄ (= Keinolaki = Vaskispää)

Ivalojoen pohjoispuolella Palsiojasuusta 2 km, korkeus 355 m.

KEKKOSENJOJA

Laskee lännestä Vuijeminhaaraan, latvaosat Kyläjoenjängällä.

Valtauksia on ollut alaosalla 1990-luvulla.

KELLOTAPULINNIEMI

Vuijeminhaaran ja Kellotapuliojan välissä (* Vuijeminhaara).

KELLOTAPULINOJA (= Koiranuittama)

Laskee Vuijeminhaaraan, Sotajoen yläosalla (* Vuijeminhaara).

Uusimmissa kartoissa nimeen on tullut s lisää (Kellostapulinoja).

Suosan länsipuolella Johan Puolakan kivikämpä, mies katosi 1910-luvulla, kivääri ja reppu vain löytyivät.

Kellotapulinojan suulta ylävirtaan 1 km länsiranta, 2 km itäranta ja 2,8 km molemmat rannat; soraa on 1 m ja alla halkeillut kallio, kulta karkeaa. Jängän alaisessa uomassa kulta on hienoa.

Leo Sorsa, Aatos Salminen, Tauno Vesala ja Martti Koivisto ovat 1980-luvulla kaivaneet.

Pertti Haimi on kaivanut 1980-luvulla.

Kellotapulinojan mutkassa lähellä latvaosaa kokeilivat seinäjokelainen koneporukka jängän laidan kaivamista, kulta hienoa ja pitoisuus alhainen.

Latvaosassa ja suosalla valtaus oli 1990-luvulla.

KELO

On pystyyn kuivunut Lapin honka. Vanhempien kelojen iäksi arvellaan 400–500 vuotta ja vielä kaatuneenakin saattaa se säilyä parisataa vuotta.

Kelon säilyvyyttä ovat auttamassa tervan aineosat terpeenit, jotka ehkäisevät lahottajainten muodostumista. Niitä on enemmän tummassa ydinpuussa kuin vaaleassa ja vielä elävässä mantopuussa. Ydinpuun osuus kasvaa puun vanhetessa. Kun puun kuori irtoaa, se saa pian kelolle ominaisen hopeanharmaan värinsä.

Toistaiseksi ei varmuudella tiedetä, miksi karuissa olosuhteissa kasvavat hongat kiertyvät kasvaessaan. Tiedetään, että se johtuu tietyistä syrjäkain asettuvista puiden soluista, mutta ei pystytä selittämään, mikä sen aiheuttaa olosuhteet, perintötekijät vai hidas kasvu (*mänty).

KELTAKULTA

Kultaseos, johon seostetaan pääasiassa kuparia ja hopeaa (* valkokulta).

KELTANOKKA

Vasta-alkaja, on vasta kuoriutunut kullankaivaja.

KEMI

Kemijoen rannalta Laurilan mailta löytyi vuonna 1836 kultapitoinen kivi, tutkimuksia vuosina 1837–40 ja 1844 (* kultatietoa).

Prospektor Oy suoritti vuosina 1939–41 tutkimuksia alueella (* Prospektor Oy).

Suomen Malmi Oy on timanttikairannut Antti Mikkolan johdolla vuonna 1955 Laurilan alueella. Kairattiin kaksi reikää yhteispituudeltaan 185,5 m. Syvällä yli 50 metrissä tavattiin parhaimmillaan kultaa 3,4 g/t ja hopeaa 77 g/t.

KEMIN KULLANETSINTÄ OY

Perustajina Edvard Hirnu ja Axel von Schrowe ja asiamiehenä Frans Tiura. Mukana myös K. Östring, P. Nordberg, J. Jokiperä ja H. Halonen. Juho Kangasniemeltä ostettiin Hopeavaaran valtaus (* Hopeavaara). Toiminnassa vuosina 1902–06, kaivauksia suoritettiin vain vuonna 1902. Louhittiin kolme 9 m:n syvyistä kaivoa, vesi täytti kuopat. Kultaa ei löytynyt.

KEMPPAISENOJA (* Palsioja)

Laskee Palsiojaan kaakosta Multatunturin pohjoispuolelle. Suuosalla on kaivettu, kultaa hienoa ja pitoisuus heikko.

KERKELÄ

Vähä–Hangasojan varrella Laanilasta 2,5 km lounaaseen (* Hangasoja).

Henry Kerkelä valtasi alueen vuonna 1898. Kesän 1900 lopussa ensimmäinen kuilu saavutti 10 metrin syvyyden. H. Kerkelä kaivautti uutta kuilua vuonna 1901 edellisestä kuilusta 150 m pohjoiseen. Tämän kuilun näytteistä löytyi kultaa 67, 217 ja 289 g tonnista. Paikalle rakennettiin myös kultamyly ja amalgameerauslaitos, kalliota murskattiin 35,7 tonnia 1.6–3.7.1902 ja siitä saatiin kultaa 28,3 g eli 0,8 g/t. Kaivos n:o 4 otetuista näytteistä löytyi kultaa 1,0–3,4 g tonnia kohti. Kaivosaukko n:o 4 on syvin (41 m).

Karl Solitander asensi höyrypannun ja hänellä oli apunaan Tani Olsen.

August Puhakka osti Kerkelän rakennukset. Myyjänä oli Metsähallitus. Kaikki rakennukset oli purettu 1940-luvun alussa ja siirretty Törmäseen.

Kaivosaukko on aidattu Lapin Kultala Säätiön toimesta.

Suomen Malmi Oy:n valtaus vuonna 1953– ja otti näytteitä kivikasoista vuonna 1953 sekä kairasi kvartsikalliota vuonna 1957, kummassakaan tapauksessa ei löytynyt kultaa. Paikalla ei ole suoritettu syväkairauksia.

KERKELÄN ASUINKENTTÄ (* Hangasoja)

KERKELÄN KULTAKAIVOS OY POHJOLA

Perustajana Henry Kerkelä, valtauskirjoja oli 150 alueelle. Asiantuntijana oli Hans von Post.

Osakkaina mm. Edv. Åström, Clementina ja Emanuel Åström, C. M. Dahlström, K. A. Snellman, R. Weckman, H. W. Snellman, August Snellman, Matti Kerkelä, P. Salminen, W. Poropudas, J. Vitikka, A. Heikel, V. Hellman, G. Hernberg, F. Nordberg, J. Parlin, J. Pentzin, J. W. Snellman ja Y. Winter.

Loppukesästä 1902 Wille Hall siirtyi yhtiön palvelukseen ja palkattiin kemisti–insinöörit Einar Kahelin sekä Severi Alanne.

Kaivauksia vuosina 1902–03 (työmiehiä 45 ja 16) sekä vuonna 1905 (työmiehiä 5), Aleks Hirvonen työnjohtajana. Kalliota louhittiin 32 m³ vuonna 1903 ja 70 m³ vuonna 1905.

* Hangasoja ja Kerkelä.

Suomalais–Amerikkalainen Kaivos Oy osti vuonna 1906 Kerkelän kaivoksen ja perustettiin Suomalais–Amerikkalainen Kaivosyhdistys Pohjola (* Suomalais–Amerikkalainen Kaivos Oy).

KERKELÄNOJA (= * Vähä-Hangasoja)

Latvaosalla suoritettu konekaivua vuosina 2000–04 ja kultaa huonosti.

KERO

On paljas, pyöreä tunturin laki.

KESKIYÖNAURINKO

Ilmiö on mahdollista siksi, että maan pyörähdysakseli on vinossa maan rataa nähden ja pohjoinen pallonpuoliskomme on kallistuneena auringon suuntaan.

Utsjoen korkeudella yöttömän yön pituus on kolmisen kuukautta, Sodankylässä noin 40 vuorokautta, mutta Rovaniemen korkeudella aurinko on näkyvässä yli yön vain juhanusviikolla.

Yöllä auringon säteet tulevat alas hyvin vinosti ja joutuvat kulkemaan pitkän matkan ilmakehässä, joten aurinkoa voi katsoa paljain silmin, eikä se lämmitä juuri lainkaan.

KETTUJOKI

Muddusjävrin (Mutusjärvi) ja Paatarin välillä.

Venereitti Lemmenjoen kultamaille vuoteen 1959 asti (* Kettukoski ja Njurgulahti).

KETTUKOSKI

Kettujoessa Inari–Angeli tien kohdalla. Veneet vedettiin rataa pitkin kosken ohi, myöhemmin perattiin kosken toiselle sivustalle väylä jota pitkin veneet vedettiin ja laskettiin köysillä.

KIELAJOKI

Laskee nelostien alitse Kaamasjokeen, latvaosat ovat Muotkatuntureilla.

Eräällä latvapurolla on ollut valtaus.

KIETSIMÄJOKI (= Skietshimjoki)

Inarijoen latvaosa

Lihrin retkikunta koehuuhtoi vuonna 1867, löytyi hienoa kultaa vähäisesti.

Michael Sidoroff anoi 28.7.1869.valtauksia, nämä ovat ensimmäiset Suomessa myönnetyt valtaukset.

Axel Tigerstedt tutki vuonna 1882, löysi hienoa kultaa.

Lassi Lohi ja Kangasniemi tutkivat jokea valtion laskuun vuonna 1882, kultaa löytyi erittäin niukasti.

Arthur Aspelin ja Erkki Logren kaivoivat vuosina 1910–11 ja vuonna 1914.

Mikko Sipilän valtaus vuosina 1911–13, luultavasti Lauravaaran pohjoispuolella Mikonjärven ja Mikonjohkan paikkeilla.

Kietsimäjoen latvoilla lähellä Repojoen alkulähdettä on kaivettu useita vuosia, vedenvähyys ollut haittana.

KIETSIMÄTUNTURI (Pohjoinen Kietsimätunturi) (Skiehttsoaivi)

Angelista 23 km lounaaseen, korkeus 555 m.

Matti Ranttila löysi kultaa ja myös platinaa 6 g, kultaa jopa 30 m korkealla joen pinnasta, kulta hienoa, paras kesän saalis oli lähes 1 kg (* Stuorrabogg).

KIILO-OJA

Kiilopään länsipuolella, laskee Kakslauttaseen.

J. Kivilahden valtaus vuonna 1913.

Valtaus 1980-luvulla.

KIILOPÄÄ

Korkeus 546,3 m, Kakslauttasesta Kiilopään juurelle raivattiin tieura syksyllä 1963.

KIILOPÄÄN TIE

Kakslauttasesta Kiilopäälle raivattiin 6,4 km pitkä tielinja syksyllä 1963.

KIISTALA

Kittilä-Pokka välillä tehtiin tienparannustöitä Kiistalan kohdalla. Jorma Valkama Geologian tutkimuskeskuksesta oli paikalla ja löysi 18.3.1986 tietyömaan kallioleikkauksen kultataskusta puolentoista sentin kultasykerön.

KIOSKI KUTTURANTIELLÄ

Ensimmäinen postilaatikko ilmestyi Kutturantien ja Sotajoentien risteykseen vuoden 1981 paikkeilla. Valtausten kylttejä alkoi ilmestyä paikkaan 1986–88.

Anneli Muikku aloitti käsitöiden ja vaskoolien myynnin katoksesta vuonna 1993.

Toni Järvelä piti parina kesänä (1992–93) myyntitoimintaa kioskivaunusta Kutturantien ja Sotajoentien risteyksessä.

Anneli osti Tonilta kioskivaunun ja aloitti toimintansa keväällä 1994.

Vuonna 1995 paikalle tuotiin kokonaisuutena kelohonkainen kioskirakennus ja sai nimeksi Kioski Kultakaivos. Myynti tapahtui luukusta.

Kioskin paikkaa ihmettelevät monet turistit, matkaa on lähimpiin asutuksiin Laanilaan ja Kakslauttaseen linnuntietä 17 km ja Kutturaan 22 km.

Vuonna 2000 rakennusta laajennettiin, jolloin jatkoksi tuli 25 asiakkaan pirttipuoli. Laajennuksen myötä nimeksi tuli Kioski Kultakaivos Kahvila. Kioski oli avoinna kesäisin.

Kioskista tuli monelle kullankaivajalle tärkeä paikka, sai täydentää ruokavarastoja ja muita jokapäiväisiä tarvikkeita, jutella tuttujen kanssa, juoda kahvit juuri leivotun pullan kanssa ja vaikkapa lainata kirjoja.

Kioskin sähköntarve tuotettiin aurinkopaneeleilla. Käyttövesi piti tuoda muualta.

Pihapiirissä vartio Eetu (myöhemmin sai lisänimen Konjakki-Eetu), saattoi joskus haukahtaa pikkusen vieraille. Eetu oppi tuntemaan autojen äänet ja usein nosti vähän päätään tutun auton tullessa kioskille ja jatkoi lepäämistä. Lue lisää Eetusta seuraavasta osoitteesta: mahti.pp.fi/voitto1.htm

Lauluillat alkoivat vuonna 2003 ja aina löytyi joku kullankaivaja jolla oli musiikkivehje mukana antamassa rytmiä porukalle.

Kioski vaihtoi omistajaa keväällä 2005. Uusiksi yrittäjiksi tulivat Marko Tiainen ja Lyyli Huhtamalla. Myös nimi vaihtui Kutturin Kioskiksi.

Sähkö alettiin tuottaa aggregaatilla.

Kioskilla alettiin myydä erilaisia keittoja ja pihapiirissä alkoivat kullanhuuhtontakilpailut.

Tiina Koivisto osti kioskin syksyllä 2016 ja avattiin keväällä 2017. Kioskin sisätiloja oli muutettu talven aikana. Kioski on nyt nimeltään Kafea Gufihtar (Gufihtar = Maahinen). Tiinalla on myös erilaisia lämpimiä keittoja valikoimassa ja erityinen Poroburker.

Ostoksia ei pysty aina maksamaan pankkikortilla, kannattaa varata käteistä mukaan.

Kirahvi ry

<> KULLANHUUHDONTALUPA:

HL2014:0050 "Kirahvin kaula", Kuivakurunoja, Tolosjoelta 180 m, lapiokaivu, 2016–20. Jatkolupa 2020–30.

HL2014:0051 "Kirahvin perä 2", Rönkönoja, nelostien itäpuolella, Lato-ojanvaaran itäreunassa, lapiokaivu, 2016–19. Jatkolupa 2020–30 ja uusi nimi "Kirahvinperä 3".

KITINEN

Hienoa kultaa löytynyt 1870-luvulla.

Fetisovin ja Gustaf Mobergin valtaus 1870-luvulla.

Vanhojen venereittien lähtöpaikka kultamaille:

Vaulonjoki > Vaulonlampi > vetoväli > Kivijoki > Ivalojoki tai Tankajoki > vetoväli > Sotajoki (myös Tolosjoki) > Ivalojoki, myös kuljettiin Pokka > Takahaara > vetoväli > Naskamahaara > Ivalojoki.

KITISENRANTA

Rovasen talosta (nykyisin Porttipahdan tekojärven alla) polku Appisjokisuulle.

KITTILÄ

Jerisjärven, Koiranojan, Keimiönojan ja Sirkan kylän Koivarossa useita valtauksia vuonna 1903. Valtaajina olivat mm. A. Manninen, Adolf Anttila, Kaarlo Forström, J. Möller ja Hj. Törnroth.

Kuivasalmen kylässä Perkosen ja Pitseloman kurussa etsivät kultaa vuonna 1903 Aappo Harju ja Emil Kokko.

Porkosen Pahtavaaralla (Silmänpaistama) norjalaisen J. Normannin valtaus vuosina 1908–1911. Hän rakensi suuria neliönmuotoisia kiviladelmia ja näin hän oli vallatulla alueella suorittanut puolustustöitä (* puolustustyö).

KIVEKKÄÄN PATO (* Palsioja)

KIVELIÖ

Pohjois-Suomessa ja Lapissa asumaton suuri saloseutu, sydänmaa.

KIVI

Kova aines, josta maapallon kalliokuori on muodostunut, koostuu kiteistä ja mineraaleista, jotka esiintyvät hyvin vaihtelevissa suhteissa.

KIVIJOKI

Laskee etelästä Ivalojokeen Kutturin kylästä 3 km ylävirtaan. Vanha venereitti kultapaikoille (* Kitinen).

KIVIKKOPURO (L)

Laskee Miessijokeen Martiniiskonpalon suunnasta (* Miessijoki).

Ensimmäinen kultalöytö tapahtui vuonna 1949.

Veikko Nevalaisella oli valtaus vuonna 1949 ja 1970-luvulla. Rakensi etelärannalle turvekammin, saunan ja varaston (n. 700 m Miessijoelta).

Niilo Ranttila kaivoi (vuonna 1949?).

Aulis Kajannon valtaus vuosina 1949–52 ja rakensi korsun. Töissä oli Kalervo Moilanen vuonna 1950. Myöhemmin Eino Rossi asui korsussa ja raivasi viljelyspalstan.

Pentti Nivalan ja Veikko Kolehmainen kaksi valtausta vuosina 1949–52. Töissä mukana Urho Kolehmainen, Åke Bäckman ja Antti Tujula vuonna 1950. Kolehmainen löysi 23,57 g:n hipun.

Latvaosalla kaivoi Sven Karukorven ja Julinin porukka heikosti kultaa, rakensivat turvekämpän, kämpässä asui myöhemmin mm. kirjailija Rautapalo-Rapp (kirjoitti Hippu-kirjan, * Jäkälä-äytsi).

Kullervo Korhosen kaivokone kaivoi vuonna 1952 viemärin, joka yhdisti Kaarreojan (kuljettajana Tauno Vesala).

Ville Keurulaisen valtaus vuonna 1953 ja löysi 41,72 ja 34,31 grammaiset hiput.

Löytyi 86 g:n hippu.

V. Nevalaisen valtauksella kaivoi Heikki Kokko vuonna 1979.

Alaosalta löysi Esa Pylväs isomuksen 128,15 g ("Tapio") vuonna 2003.

Keskiosalla on kaivanut Niilo Ranttila 1980-luvulla.

Matti Kärkkäinen on kaivanut 1990-luvulla.

KIVIMYLLY (* korundimylly)

KIVIOJA (L)

Laskee Maddib Ravadasiin Jäkälä-äytsin ja Hukkaajan välissä, ojan puolivälissä pieni lampi.

Hienoa kultaa lammen yläpuolella.

KIVIPÄÄ (* Pietarlauttanen)

Kartoissa Kivipää on nimetty väärin Pietarlauttaseksi (494 m).

KOEMONTTU

Kultapaikan etsinnässä kaivetaan ensin koekuoppia eli pruuvimonttuja (* pruuviukuoppa, riekonpesä ja saranamonttu).

KOIERIOJA

Alkaa Koierjärvestä ja laskee Tolosjokeen idän suunnalta.

KOKKO-OJA

Oja laskee Jaurujokeen ja sijaitsee Pieni Kokkopään ja Rajavaarojen välissä. Alkulähteet ovat Peuraseljängellä.

Kullanetsintäyhtiö Luttojoki Oy rakensi Kokko-ojan kämpän vuonna 1935. Saksalaiset olivat rahoittajina. Kämpä oli aivan itärajan tuntumassa ja saksalaiset pitivät sitä tukikohtana tehdessään vakoiluretkiä aina Muurmanskiin asti.

KOKON KANAVA

Kanava on Sotajoella Pahaojan Kultalan läheisyydessä. Jukka Pellinen, Heikki Kokko ja Jaakko Isola räjäyttivät vuonna 1947 Sotajoelle uuden uoman saksalaisilla miinoilla.

KOIRANUITTAMA (= Kellotapulinoja)

Sotajoen latvoilla (* Kellotapulinoja ja Vuijeminhaara).

KOKKOLAN KULLANETSINTÄYHTIÖ

<> VIRANOMAISTEN VALTAUSTIEDOT:

"Huuhtomo 6" Ruikka Kultalasta 6,5 km ylävirtaan (Ivalojoeki) 1872

KOLLUMIT

Ivalojoen Appissuvannosta 8 km länsi-pohjoiseen.

Unto Koivunen rakensi kammin erämaaretkiensä tukikohdaksi.

KOLMENMONTUNPANKKI (* Sotajoki)

On Sotajoen länsirannalla, Ivalojoesta 1,9–2,5 km, lännestä tulevasta nimettömästä ojasta ylävirtaan 150–650 m.

KOLMOSKOSKI (* Ivalojoeki)

Ivalojoessa, Kultalasta 1,2 km alavirtaan. Koski saanut nimen kivipyökistä n:o 3, joka on kosken rannalla.

KOLTTAKENTÄT

Suomujoen Kotajärvellä ja Luttojoen Oskarinjärven sekä Oskarinkosken rannalla olevat rakennukset (Suonikylä) toimivat kolttien talviasuntoina. Kolttakylät (=siidat) olivat käytössä vielä vuonna 1939, sodan jälkeen toiminta kylissä loppui (* saamelaiset).

KONEKAIVU

Ensimmäinen kaivukone tuotiin kullan kaivamista varten vuonna 1926 (* Kuivakuru).

* Hangasoja, Härkäselkä, Ivalojoeki Oy, Jäkälä-äytsi, Kaarreoja, Karhukuru, Lapin Kulta Oy, Lemmenjoen kansallispuisto, Liljeqvistin ruoppaaja, Matinkiviniemi, Miessijoki, Moberginoja, Pahaojan Kultala, Palsioja, Ruihtuäytsi ja Sotajoki.

Konekaivun haitoista keskustellaan paljon kullanhuuhtonnan yhteydessä, maastoa on myllätty ja joskus on lrahtanut sementunutta vettä jokeen. Tulvat myös samentavat jokivesiä ja kuljettavat maa-ainesta alavirtaan.

Jääkauden loppuvaiheessa olivat isot jäämassat, kivet ja maa-aines liikkeessä sekä sulamisvedet aiheuttivat suuria virtauksia. Jääkauden jälkeen maastossa ei ollut kasvillisuutta. Maa-ainesta kulkeutui jokiin ja samensi vesistöt.

Ja luonto on hoitanut hyvin jääkauden loppuvaiheen myllerryksen.

KOOLI (* = vaskooli)

KOPSUSJOKI

Saariselkä, Kopsusjärven laskujoki Lokkaan.

Saariselkä Oy (Leonid Holman) suoritti tutkimuksia vuonna 1936.

KOPSUSJÄRVI

Saariselkä

Viktor Koivula etsinyt kultaa.

Nykyään on kaivajia, löydetty platinahippuja.

KOPSUSOJA (= Kopsusvankajoki)

Saariselkä, laskee Kopsusjärveen.

Saariselkä Oy suoritti tutkimuksia vuonna 1936. Töitä valvoi Leonid Holman. Alueelta löytyi lukuisia aikaisemmin tehtyjä kaivantoja ennen Saariselkä Oy:n tutkimuksia. Alueelle kaivattiin neljä kaivantoa kahden metrin syvyyteen, 3 rannoille ja 1 avoimeen sorapenkereeseen. Upan joukosta löytyi pölykultaa, kahdesta montusta tavattiin myös pieniä hippuja.

Kymmenkunta monttua kaivettiin ojan alajuoksun vaiheille. Niiden syvyys vaihteli 0,75 metristä 2,5 metriin. Kultapitoisuus oli kuitenkin alhainen, vain 0,04–0,1 g/m³. Ojan pohjaan tehtiin keväällä 1936 jäähautoja. Otetut näytteet kuljetettiin poroilla Suomujoen tukikohtaan. Nimeltäänkin lupaavasta Kultaojasta saatiin eräiltä kohdin näytteistä kullan keskipitoisuudeksi 0,42 g/m³ (* jäähauta, Saariselkä Oy ja Vuokseniska Oy).

Arto Sotalinna löysi vuonna 1978 platinahipun joka painoi 4,05 g (* platina).

Rikhard Ilosella oli valtaus.

Jussi Lahdelmalla ja Kalle Lindroosilla oli valtaus. He kaivoivat samalla paikalla kuin Arto Sotalinna aikoinaan.

KORHOSENHARJUT

Pikku–Tankavaaran eteläpuolella (* Hevoskuru).

KORHOSENKOSKI (* Ivalojoeki)

Ivalojoessa, Kultalasta 1,5 km ylävirtaan.

KORHOSENOJA (* Ivalojoeki)

Laskee pohjoisesta Ivalojokeen, Kultalasta 1,4 km ylävirtaan.

Ojassa on ollut kolme patoa.

KORHOSENOJA (L)

Laskee idästä Miessijokeen, Morgamojan suunnasta.

Kullervo Korhosella oli kolme valtausta vuosina 1950–52.

Kari Merenluoto kaivoi koneella vuonna 1995

Tauno Leino on kaivanut koneella sopimuskaivajana omaan pussiinsa R. Mäläskän kaivospiirillä. Leino löysi 53,2 grammaisen hipun 20.9.2005.

T. Leino löysi 77,2 grammaisen 19.7.2007.

KORKIA–MAURA

Saari Inarinjärvessä (* jääkausi).

KORSAJÄRVI

Ivalojoen latvoilla, pituus 3,5 km ja leveys vain 100–150 m.

Vanha kultareitti Ounasjoelta (* Ounasjoki).

KORSALOMPOLO

Ivalojoen latvoilla. Autiotupa rakennettiin vuonna 1870 kultareitin varrelle.

KORSUOJA

Laskee lännestä Ivalojokeen Kutturin kylän alapuolelle.

Kaksi venäläistä sotilaskarkuria (tai sotavankia) tekivät korsun kuruun syksyllä 1944 noin kilometri Kutturasta. He kävivät varastamassa ruokaa Kutturin kylän kellareista. Karkurit luulivat olevansa piilossa mutta savun haju paljasti heidät. Heidät annettiin olla rauhassa ja he lähtivät omia aikojaan pois.

KORUKIVI

On kivi, jota voidaan hioa ja jotka saavat kovuutensa takia kauniin kiillon ja soveltuvat koruiksi (* epidootti, granaatti, jaspis korundi, kvartsi ja kvartsiryhmä).

Lapin kullanhuuhdonta-alueilta kerättiin jo 1950-luvun alussa hiontakelpoisia korukiviä. Herätteenä tähän olivat GTK:n johtajan Arne Laitakarin valistustyö ja Tauno Parosen aloittama kotimainen korukivenhionta.

KORUNDI

On korukivi, koostumukseltaan alumiinioksidia. Jäävät vaskauksen loppuvaiheeseen asti vaskooliin, läpimitta muutamasta millimetristä pariin senttimetriin (painavimmat jopa satoja grammoja).

Väri vaihtelee punaisesta violettiin, tummansinisiin ja ruskeisiin sekä lähes mustiin ja kovuudeltaan 9.

Muunnoksia:

rubiini; läpinäkyvä, tummanpunainen, värin antajana kromi

safiiri; läpinäkyvä, tavallisesti sininen, väri aiheutuu raudasta ja titaanista.

Lapin kullanhuuhdonta-alueilta on löytynyt muutamia läpinäkyviä rubiiniksi tai safiiriksi luokiteltavaa korundia. Yleensä korundeista tulee käyttää kaupanimenä korundia ja lisämääreinä esim. punainen korundi, sinertävä korundi tai tähtikorundi.

Lapin korukivet löysi vuonna 1958 amerikkalainen Rudolf Lakeside (* Miessijoki).

Alhosen mukaan Lapin parhaimmat korundien löytöpaikat ovat Lemmenjoen alueen Puskuoja ja Miessijoki.

Korundeja löytyy parhaiten vanhoista rännityskasoista. Rännitysuvassa esiintyy kohtalaisesti monatsiittia, joka on voimakkaasti radioaktiivisia. Siksi on etsinnässä käytetty geigermittaria tai skintillometrillä.

Niilo Raumala löysi kevättälvella 1960 lumen alta paljastuneen rännityskasan päältä 370,3 gramman korundin (mitoiltaan 94x65x41 mm).

Lemmenjoen alueelta löysi Kari Merenluoto vuonna 1993 siniharmaan korundin painoltaan 396 g.

Moberginojan latvoilta löytyi suuri korundikide. Se painoi 87,18 g (* Moberginoja).

Miessijoelta entiseltä Jaakko Isolan valtaukselta löysivät Minna Rossi ja Volker Wessels ison korundin. Kiteellä on painoa 65,25 g.

Vasant Mäkinen löysi vuonna 2003 kaksi isoa tummaa korundia (63,3 ja 43,5 g) Zellberginojalta (paikka voi olla myös Sotajoki, Lumiojan suusta ylöspäin, 3,2 km Ivalojoelta).

* Jalokorundi, Kotaoja, Lapin tähti, Miessijoki ja Puskuoja.

Olli-Matti Pasanen löysi vuonna 2006 Purnuojan latvaosalta Itkosenkurusta korundin, joka painoi 73,4 g.

KORUNDIMYLLY

Esim. puusta tehty siipiratasmylly ja se voidaan asentaa rännin päähän. Myllyyn laitetaan jalo- ja korukiviä, jotka hioutuvat toisiaan vasten veden pyörittäessä myllyä. Yleisimpiä korukiviä ovat epidootit, jaspikset, zirkonit, granaatit ja korundit.

KORUNDISEULA (*Isomushippuseula)

KOSKENOJA (L)

Laskee idästä Kaarrejoan, Miessijoelta 1,1 km (* Kaarreoja).

KOTAJÄRVI (Suomujoki, *kolttakentät)

KOTAOJA (L)

Laskee Morgamojaan pohjoisesta, Kaskoavin eteläpuolella.

Ranta–Antti Morottajan kaksi valtaus vuonna 1902 hyvällä paikalla (Morgamojalta 400 ja 800 m), mutta paljasti paikan vasta 40 vuoden kuluttua.

Oja sai nimen Ranttilan turvekodasta.

Keskijuoksulla oli Jukka Pellisen, Jaakko Isolan, Kullervo Korhosen ja Heikki Kokon valtaus vuosina 1950–51. J. Pellinen löysi sinisen korundin vuonna 1951 Kotaojasuusta noin 600 m ylävirtaan. Tiettävästi Suomen ensimmäinen korundi, jota voidaan kutsua safiiriksi?? (* korundi).

I. Paldaniuksen ja Y. Hummarkosken valtaus oli vuosina 1949–52, H. Halminen mukana kaivamassa.

F. Westerlundin valtaus vuosina 1950–51.

V. Mäkipuron valtaus vuonna 1952 –.

Suomen Malmi Oy kairasi magneettikiisuesiintymää kalliosta vuonna 1957, ei kultaa.

Aatos Flink siirtyi suosalta ylöspäin ja rakensi kammin ja saunan vuonna 1976, tuli Lemmenjoelle vuonna 1963.

Länsirannalle lähelle Morgamojaa on rakennettu uusi vartiotupa 1980-luvun lopulla.

Vilenius on kaivanut 1990 – luvulla Flinkin entisellä valtauksella.

KOTAOJA

Kotaoja löytyy Ivalojoen pohjoispuolelta Vaskistunturin ja Vaskispään välistä. Tämä oja laskee Nuovakkajokeen.

KOTIOJA

Laskee Kartano–ojaan Kultalan piha–alueen itäpuolella.

Ivalojoelta 250 m, Unto Koivusen vanha turvemaja kiven kyljessä.

KOTKAKURU

Iso–ojan kämpältä n. 1,4 km etelään, Tankavaaran kultakylästä noin 2,5 km koilliseen. Kotkakurun vedet virtaavat Iso–ojan kautta Tankajokeen.

Rinteessä oli Väinö Koskelan ja Lauri Lampun valtaus vuosina 1946–49.

Vilho Seppälä kaivoi vuosina 1946–47.

Kalervo Kauhasella oli valtaus 1977–81.

KOURU (= * ränni = ruuhi)

KRAAPPA

On metallinen, teräväkärkinen työväline, jolla puhdistetaan kallion koloja.

KRAVELI

On kulumatonta moreenia (* moreeni).

KS-Mining ay

<> KULLANHUUHDONTALUPA:

HL2021:0044 "Goldrush 2" Vuijeminhaaran valuma-alueella, Kutturantien eteläpuolella, konekaivu, 2022–26. Siirto 2025, saaja Ala-Pappila Juha.

HL2021:0045 "Goldrush 3" Vuijeminhaaran valuma-alueella, Kutturantien eteläpuolella, konekaivu, 2022–26. Siirto 2025, saaja Ala-Pappila Juha.

KUIKKALAMPI

Kutturin kylästä 2 km itään.

Veikko Rahikka on etsinyt 1990-luvun puolivälissä platinaa lammen ympäristöstä.

KUIVAHAARA (L)

Ruihtuäytsin yläosassa, Heikkilänojan suunnasta tuleva oja (* Ruihtuäytsi).

KUIVAKURU

Hangasojan ja Tolosjoen välillä (* Hangasoja ja Tolosjoki).

Suomalais-amerikkalaisella kaivosyhtiöllä oli kaivospiiri vuonna 1913.

T. Törmäsen valtaus vuosina 1910–13.

Norjalaisen Normannilla oli valtaus vuonna 1913.

Ryyne Kukkala on kaivanut.

Kosti Norrlundin vuonna 1924 piirtämässä kartassa on merkitty paikka, josta Suomen suurin nuketti löytyi (Evert Kiviniemi löysi isomuksen vasta vuonna 1935). Löytöpaikka on alemman Kuivakurun ja ylemmän (pohjoisemman) Kuivakurun risteyksen alapuolella. Aleks Kiviniemi löysi isomuksen 1910 tai 1915. Kimpaleesta on lohjennut pala ja sen paino on 384,57 g. Löytöpaikaksi on väitetty myös Hangasojaa (* Hangasoja).

Ivalojoki Oy:n konevaltaus vuonna 1925, 20 hv:n höyrykone käytti pumppuja, pesulaitos Tolosjoen rannalla, tärypöytä, paja, kippivaunuja ja 300 m pitkä rata, lammen (Kuivakurunlampi) kuivattamiseksi kaivettiin 300 m pitkä viemäri (* Ivalojoki Oy). Kultaa saatiin noin 2 kg.

Syksyllä 1925 saatiin kultaa 900 g kalliopintaa puhdistamalla aiemmin huuhdotun löydöksen kaukaisimmasta reunasta.

Yhtiö hankki vuonna 1926 höyryvoimalla toimivan 18 tonnin kaivukoneen, oli ensimmäinen kultamailla. Kauhan tilavuus oli 750 l.

Yhtiön palveluksessa mm. Frans Riestola, joka myöhemmin valmisti vaskooleita kullankaivajille. Tolosjoen rantatörmällä Niilo Raumalan ja Heikki Kokon rakentaman kämpän rauniot. Työmiesten kämpän haamu löytyy samasta paikasta.

On löytynyt 250 grammainen hippu vuonna 1930.

Kullervo Korhonen aloitti vuonna 1933 kullankaivuun Reino Etholenin kanssa.

Törmäsessä asuvat miehet kaivoivat Kuivakurussa kevättalvella 1934 menemällä 2 metrin sorapatjan alle kallioon. Kallion rihloista tuotiin ylös rakosoraa, sulatettiin lämmitetyllä vedellä ja vaskattiin. Kultaa oli karkeaa ja sitä oli runsaasti. Evert Kiviniemi oli mukana porukassa. Voi olla mahdollista, että E. Kiviniemi oli pimittänyt täältä Suomen suurimman hipun (* Hangasoja, kultahippu, Laanila, Laanioja, Lutto ja Moberginoja).

Kullervo Korhonen ja Jukka Pellinen kaivoivat vuosina 1946 –47 ja Jalmari Hepo-oja kaivoi vuonna 1947.

Kallio esitteli vuonna 1949 kullan kaivamista Sylvia Petronella ja K. Säynäsjärvelle.

Jaakko Mäkisellä oli valtauksia 1960–90 –luvuilla ja kämppä lammen itäpuolella.

Valtauksia 1990–2000 luvuilla.

KUIVAKURU (L)

Miessijoen latvakuru, pieni puro alkaa Jäkäläpään etelärinteeltä (* Miessijoki).

KUIVAKURUNLAMPI

Tolosjoen itäpuolella, Hangasojan pohjoispuolella (* Kuivakuru).

KUIVAOJA

Laskee lännestä Tolosjokeen ja on Kutturin tiestä 900 m pohjoiseen.

Paikassa on kaivettu jonkin verran 1980-luvulla.

KUIVANIVA

Ivalojoessa Nulkkamukasta noin 1,5 km ylävirran suuntaan.

KUKKAROSELÄT

Sodankylä, Porttipahdan tekojärven pohjoisosassa.

Alueella esiintyy huuhtontakultaa ja vettäkin on saatavilla tekojärvestä. Mäkärästä pääsee autolla lähelle kultapaikkaa.

KUKSA

Puinen pahkasta valmistettu kuppi. Koivupahka on paras materiaali, myös pajun juuresta tulee kaunis kuksa.

KULASJOKI

Luton sivuhaara.

A. Hedberg anoi valtausta vuonna 1934 (* Luttojoen Kulta Oy).

KULKUREITIT

* Jäljet, Kitinen, Prospektorin tie, Rovasen maantie (Postipolku) ja Ruijanpolku.

KULLAN ALKULÄHTEET

* Fluidit ja emäkallio

KULLANETSINTÄLUPA

Jakob Ervast ja Nils Lepistö saivat senaatin finanssitoimikunnalta 4.1.1869 luvan etsiä kultaa.

Sidoroff suoritti alustavia tutkimuksia ja sai neljä valtausta 28.7.1869 Kietsimä- ja Tenjoelle (Suomen 1. huuhtontakultavaltaukset).

Oulun läänin lääninkonttorin kuvernöörin myöntämä kullansintälupa annettiin 25.4.1870 "Ensimmäiselle Kullansintäyhtiölle" Oulusta. Yhtiössä olivat osakkaina J. W. Snellman G:son, Leon Candelin, F. Nylander, O. Wäyrynen, Nils Lepistö ja Jakob Ervast. Samana päivänä myönnettiin lupa G. Möllerille, M. A. Melanderille ja F. J. Björklundille.

Myöhemmin huhtikuussa myönnettiin 20 muuta lupaa: Iisalmen kullansintäyhtiölle, edustajana August Nylund.

Otto Korhoselle.

Torniolaiselle ryhmälle, johon kuuluivat Petter Heickell, Z. Wacklin, J. W. Bäckström, J. L. Lithner ym. ja edusmiehenä Petter Heickell nuorempi.

Torniolaisille S. Aspegrenille ja Petter Niskanderille.

Karl Goveniukselle Tornioista.

Johan Åström vanhemmalle ja nuoremmalle ym.

And. Sandbergille ja Karl Tegströmille ym.

Johan Candelinille ja Albert Pietelinille sekä kuudelle muulle merimiehelle.

Nenjukov, Makajev, Petter Fetisov ja Nikolai Benardigi.

Touko- ja kesäkuussa 1870 myönnettiin seuraavat luvat:

O. A. Annell ym.

F. O. V. Nordberg Tornioista

Erik Castrén, F. Castrén Alatorniosta ja E. Bergman Tornioista.

Thomas Ruikka ym. Kemin kunnasta.

Rob. Snellman Pyhäjoelta sekä John Candelin, A. Åkerman, J. Lindgren ja P. Bengtilä Raahesta.

Nikolai Lamsdorff Pietarista.

Nenjukovin retkikunta haki lupaa Vaskojoelle.

Olga Sidoroff edustajanaan Konrdid Sidoroff, Olga Rutgoff edustajanaan Peter Trutjakov, Aleksander Baumgarten edustajanaan Ivan Lontschkovski sekä Feodor Rodokonakin ryhmä hakivat lupaa Vaskojoelle.

Fetisovin laskuun haki Dimitri Sekestoperov lupaa Kitiselle ja Luttojoelle.

Tenojoelle hakivat lupaa Nenjukovin ja Suschtsehovin ryhmät.

Juutuan- ja Ivalojoelle saivat luvan N. Löfgren edustajanaan K. Korhonen.

Ounasjoelle haki lupaa Olga Rutzov.

Lääninkonttori oli 12.6.1870 mennessä myöntänyt 47 lupaa.

Vuonna 1871 myönnettiin lupia mm. Ivalojoelle.

Gustaf Mobergille

K. Goveniukselle ja F. Björklundille

P. Goveniukselle ja L. Knoblockille

P. Aurénille

Samana vuonna Luttojoelle saivat lupia.

A. Schneider, N. Lepistö ja J. Ervast.

"Tshjeskenjoelle" haki lupaa Robert Pren (* Norja, Caskenjokka).

KULLANHIMO

On kultakuumeen ankarampi muoto. Tiedetään aiheuttaneen väkivaltaista käytöstä (* kultakuume).

KULLAN HUUHDONTA (* huuhdonta ja ränninpesu)

KULLANVALTAUS

On tavallisesti jokivarressa sijaitseva paikka, jossa kultaa huuhdotaan. Nykyisin voi olla kauempanakin vesistöä jos käytössä on vesipumppu ja putkia.

KULLANKAIVAJA

On henkilö, joka harrasta kullan kaivamista joko harrastuksena tai ammatikseen ja toisinaan jopa juoksee kullan perässä.

Ammattikaivajat: saavat kullankaivusta toimeentulonsa tai ainakin osan siitä.

Elämäntapakaivajat: kullankaivu on verissä.

Harrastajakaivajat: kaivu on harrastus ja joillakin heistä on oma valtaus tai ainakin osuus siihen.

Kullankaivajan toteamus: kaivamisella elintaso ei välttämättä nouse mutta ainakin elämän laatu parani huomattavasti.

KULLANKAIVAJIEN HAUTAMUISTOMERKI

Ivalon hautausmaalla paljastettiin muistomerkki, jonka tarkoituksena on muistuttaa nykyajan ihmistä kullankaivajista, jotka ovat kaivaneet kultaa Lapissa ja palanneet sen jälkeen kotiseuduilleen. Kaiverrukset toteutti Pauli Lumentie ja pystytyksen suoritti Inari-seura.

KULLANKAIVAJIEN MUISTOMERKKI

Ivalon keskustassa paljastettiin vuonna 1997 kullankaivajien muistomerkki. Inari-seura ja sadat kullankaivajat osallistuivat talkoisiin. Muistomerkissä on kuusi kullankaivajaa. Patsaat suunnitteli Pauli Lumentie. Kultapuisto avattiin vuonna 1998.

KULLAN KUIVATUS

Märkä kulta- ja upeaseos kuivatetaan lämmittämällä se esim. auringossa tai hellan päällä metallisessa astiassa. Lopuksi kuiva aines kaadetaan mustan paperin päälle ja puhalletaan varovasti ylimääräinen tavara pois. Myös paperin alapuolelta voidaan magneetilla kerätä siihen kiinnittyvä turha aines pois. Tarkkuutta vaativa työvaihe (* kullan puhallus).

KULLAN LIIKKEET

Suomessa jääkauden loppuvaiheessa (tai aikaisemmin) on jokien sisäkaarteisiin vesirajan alle muodostunut maa-aineskerroksia, jotka sisältävät hiekkaa ja joskus myös kultaa. Joen ulkokaarteessa on pintavirtausta ja sisäkaarteessa pohjavirtausta. Liikkuva maa-aines on kiertänyt nopeasti virtaavan ulkokaarten kautta ja laskeutunut hitaammin virtaavaan sisäkaarteeseen.

Kultaa ei kannata välttämättä etsiä nykyisen joen sisäkaarteista, vaan pitää löytää vanhan joen kulkureitti.

Hyvin hieno hiekka on peräisin melko tuoreista tulvista, eikä sisällä kultaa. Vanhat, rikkaat kultaterassit olivat aina vanhan joen sisäkaarteissa, alkaen kapeana kiilana rannasta ylempänä ja leviten ylös- sekä alaspäin. Sisäkaarteissa saattaa olla useita terasseja eri korkeudella joen pinnasta mitattuna.

Kaarten muuttuessa ulkokaarteeksi, kultaesiintymä ylettyy rantaan ja vedessäkin löytyy kultaa. Missä joki kulkee suoraan, jatkuu kultaesiintymä samalla puolella kuin edellinen sisäkaarre, Ivalojoella jopa 1,5 km:n matkalla. Myös vanhan joen leventyminen hidasti veden nopeutta ja on vaikuttanut kullan rikastumiseen.

Kullan emäkalliota ei välttämättä ole olemassa, sillä kulta voi olla peräisin miljoonia vuosia sitten rapautuneesta kalliosta. Mannerjään mukana ovat voineet maa-ainekset kulkeutua hyvinkin pitkiä matkoja (* fluidit ja emäkallio).

Pienimmät hiput ovat voineet siirtyä vuolaassa joessa pitkiäkin matkoja. Missä virta on ollut voimakas, on näihin paikkoihin rikastunut karkeaa kultaa. Hieno hiekka viittaa aina hienoon kultaan ja siellä missä on kivistä soraa, voi olla karkeaa kultaa.

Isouksia ei kannata etsiä paksun sorakerroksen alta, ainoastaan sieltä missä sorapeite kallion päällä on ohut. Myös karkeaa kultaa voi löytyä jääkauden loppuvaiheessa paikalleen asettuneiden isojen kivien sekä kalliokielekkeiden alavirran puoleiselta alueelta.

Kultapitoinen maakerrostuma on usein selvästi erottuva, ryynimäinen, josta hieno ja kevyt aines ovat kulkeutuneet pois. Se on usein tummempi, jopa mustempi kuin viereiset kerrokset, johtuen rautaoksidaista ja emäksisistä kivistä. Se voi olla ruosteinen, johtuen sulfideista. Epidootit ja punainen maasälpä voi värjätä kerroksen kirjavaksi. Kerros pistää poikkileikkaukseltaan kiillamaisena tievan sisään ja paksunee kurun pohjaa kohden, välillä häviää ja ilmestyy taas ison kiven alta tai päältä.

KULLAN PUHALLUS

Kuivatusta upasta kulta erotetaan varovasti puhaltamalla. Jos kullan seassa rautaa, kulta laitetaan mustan paperin päälle ja magneetilla erotellaan rauta paperin alapäin (* kullan kuivatus, kullan puhdistus ja upa).

KULLAN PUHDISTUS

Kultaa käsitellään hapoilla ja kemikaaleilla (* amalgamointi ja syanidimenetelmä). Kulta voidaan ottaa talteen kumimatolta pinseteillä ja jos hienoa voidaan käyttää pipettiä vaskoolista ottamiseen (* kullan kuivatus ja kullan puhallus).

KULLAN ÄITI

Kvartsista käytetty lempinimi, koska kultamalmit yleisimmin ovat syntyneet kvartsien yhteyteen.

KULLATTU

On ohuesti kullalla päällystetty esine (* kultaduplee).

KULMAKURU

Kurusta virtaavat vedet Tolosjokeen lännestä päin ja se sijaitsee Harripään länsipuolella.

KULTA

AU (Aurum), tiheys 19,3–16,0 kg/l, kovuus 2,5–3,0, sulamispiste 1063 °C, kiehumispiste 2660 °C.

Kulta on keltainen, pehmeä ja kiiltävä jalometalli. Sitkeytensä vuoksi kultaa voidaan takoa ja valssata 1/12000 mm:n vahvuisiksi levyksi ns. lehtikulta. Grammasta kultaa voidaan vetää 2 km:n pituiseksi langaksi.

Kulta ei liukene väkeviinkään kivennäishappoihin, kuningasvettä ja seleenihappoa lukuun ottamatta, ei myös emäksiin (* kuningasvesi).

Metalleista kulta oli ensimmäisenä käytössä. Se on ollut tunnettu jo 5. (ehkä myös 6.) vuosituhannella eKr. Vanhimmat kultarahat lienevät egyptiläiset valmistaneet n. 1700 eKr. Kultarahoja lyötiin yleisesti n. 500 eKr.

Kulta voi syvällä maankuoressa esiintyä kuumissa mineraaliliuoksissa, ja kun liuokset halkeamia myöten nousevat lähemmäksi maan pintaa, ja lämpötila ja paine laskevat, voi kulta liuoksesta saostua kultahipuiksi.

Merkittäviä kultapitoisuuksia on löytynyt eräistä kvartsijuonimuodostumista (* kultajuoni) (usein kultapitoiset kivet ovat kvartsituneita tai ruhjeisia).

Kalliossa kultaa on usein tavattu arseeni-, rikki- ja kuparikiisun yhteydessä, emäkivilajin vaihdellessa.

Lapin valtauksista saatu kulta on lähtöisin kallioperän kultapitoisista juonista. Vuosimiljoonien kuluessa Lapin kallioperä rapautui syvälle ja juonissa oleva kulta irtautui. Erilaisten geologisten vaikuttajain ansiosta joutui kultapitoista soraa vähitellen syvien laaksojen pohjalle, missä kulta sitten rikastui tiettyihin kerroksiin. Jokiuomissa voimakas vesivirta vei hiekkaa pois, mutta painava kulta jäi. Näin kulta voi rikastua pankkeihin ja

terasseihin. Siellä missä vesivirta on pyyhkinyt pohjakallioon asti voi sopivista paikoista löytää hyvin rikasta pohjakultaa. Missä virta on kauan kuluttanut hiekkapankin pintaa, on siihen rikastunut pintakultaa. Välikerroksissa on taas kultaa huonosti. Koska pohjakulta on melkein aina rikkaampaa kuin pintakulta, on kaivaminen ulotettava aina pohjakallioon asti. Yleensä kulta näyttää siirtyneen suhteellisen lyhyen matkan alkuperäisiltä syntymäsijoiltaan.

Etsiskelyistä huolimatta ei toistaiseksi ole kalliosta tavattu yhtään sellaista esiintymää, jossa olisi karkeaa, paljain silmin näkyvää kultaa ja jota sijaintinsa puolesta voitaisiin pitää jonkin tunnetun huuhdontaesiintymän emäkalliona.

Voimat, jotka ovat kuljettaneet kultaa, ovat rapautuminen, maajää ja vesi. Rapautuminen on louhinut vuoren, maajää musertanut kiven soraksi ja kuljettanut sen niihin jokilaaksoihin, missä vesivirrat ovat toimittaneet rikastuttamistyön ja lisäksi kuljettaneet kullan jokia alas. Veden eniten kuluttamat alueet ovat parhaiten antavien valtauksien yläpuolella ja päinvastoin, että heikkojen valtauksien kohdalla näyttää eroosion vaikutus olleen vähäisempi. Mitä karkeampaa kultaa on ja kuta enemmän sitä on, sen lähempänä se on emäkalliotaan, ja kuta ylempänä laakson rinteellä se sijaitsee, sitä lyhyemmän matkan se on kulkeutunut.

Edellä mainittu soveltuu Ivalojoen lisäksi muihin jyrkkä- ja korkearantaisiin jokiin kuten Sotajokeen, Vuijemiin ja Palsiojaan. Poikkeavia ovat lähdepurot Hangas-, Laani- ja Hopioja, puhumattakaan Moberginojasta, jonka varrella eroosio on ollut varsin pieni, niin että kultaa on melkein kankaalla.

Sisäkaarteissa saattaa olla useampiakin terasseja päällekkäin, joita alin tai kaksi alinta on vain huuhdottu. Ivalojoen Kultalan rakennukset sijaitsevat kolmannella terassilla, jonka kultapitoisuus on niin pieni, ettei sitä ole hyödynnetty. Ruikan mutkassa, missä oli rikkaat terassit, huuhdottiin aina 19 m korkeuteen nykyisestä jokiveden tasosta, mutta n. 50 m leveä kaista rannasta ylös on jätetty kaivamatta, tämä todennäköisesti johtuu siitä, että joki on kuljettanut paksun kerroksen köyhää soraa kultapitoisen maan aineksen päälle.

* Aureoli, emäkallio, irtokulta, Ivalojoki, Ivalojoki Oy, jääkausi, karaatti, kultahippu, kultaesiintymät, kultajuonet, pankkikulta, placer, pohjakulta, rihlakulta ja terassikulta.

KULTADUPLEE

On ohuella kultalevyllä päällystetty yleensä epäjalo metalli.

KULTAESIINTYMÄT (* kaivokset)

KULTAHAMINA (= Morgamin hamina)

Morgamjärven rannalla, Lemmenjoen kulta-alueiden venesatama.

Haminasta raivattiin polku Morgamin Kultalaan vuonna 1950 ja hevospeljetuksia suoritti Nisse Waselius. Gösta Waselius suoritti venekuljetuksia vuosina 1950–52 haminasta Sikovuonoon. Tämän jälkeen liikennettä hoiti Yrjö Immonen. Kun tie valmistui vuonna 1959 Njurgulahteen, niin veneliikennettä alkoivat hoitaa Aslak ja Juhani Jomppanen.

Turistikämpä rakennettiin vuonna 1967, joka paloi 22.4.1978, uusi kämpä tehtiin vuonna 1980.

KULTAHIPPU

Suomen suurimman kultahipun löysi 25.9.1935 Evert Kiviniemi Luttojoen latvoilta. Löytöpaikaksi väitetään myös Hangasojan Kuivakuraa tai uusimpien tietojen mukaan Laaniojaa. Hippu painoi 392,9 g (* Hangasoja, Kuivakuru, Laanila, Laanioja, Lutto ja Moberginoja).

Koska tästä löytöpaikasta ei ole varmuutta, voi se olla salainen ja vain Evert Kiviniemen tiedossa. Huhuiltu on sellaista, että se olisi löytynyt jostain Harriojien kulmilta. Monia on vaivannut kysymys, onko tämä hippu todella Suomen suurin. Parhaina kultavuosinakaan, eikä välillä 1870–1906 ole löytynyt kuin 80 g:n hippu. Myös isomukset ovat voineet jäädä laittomiin eturihloihin, josta ne on kerätty talteen ennen kuin poliisiviranomaiset tulivat paikalle ja avasivat lukolliset rihlarännit (* kultamäärät). Työmiesten on ollut myös helppo pihistää isot hiput kallion koloista.

Ruikanmutkasta väitetään löytyneen 395, 384,5 ja 370 g:n isomukset. E. Kiviniemen hippu voi olla peräisin tältäkin ajalta ja se on voinut olla suvulla piilossa.

Rudolf Walden sai lahjaksi alkuperäisen isomuksen (392,9 g) 60–vuotis päivänään vuonna 1938. Hippu on yhä Waldenin suvun hallussa.

Hipusta tehtiin kopio vuonna 1959, joka painoi 529,8 g. Alkuperäisessä oli mukana myös kiveä. Jäljennös on puhdasta kultaa. Kopio on tarkoitettu henkilölle, joka ensimmäisesi löytää Lapista sellaisen alueen, johon voidaan perustaa kannattava kultakaivos teollisuusmittakaavassa.

Tuomo Korkalo palkittiin isomuksen kopiolla vuonna 1990 hänen keksittyään Kittilän Saattoporan kultaesiintymän (* kaivokset).

KULTAHIPUT

Nykyiset nimet	Vanhat nimet
Näytön	Basilli
Hengetön (alle 0,5 mm)	Hengetön
Saivare (0,6–0,9 mm)	Satiainen
Penikkatäi (1–2 mm)	Pikkutäi
Täi (2–4 mm)	Isotäi
Lutikka, lude (5–9 mm, 0,1 –1,0 grammaa)	Lutikka
	Klopo (väh. 5 g)
Russakka (10–14 mm, 1–20 grammaa)	Torakka
Isomus (yli 15 mm, yli 20 grammaa)	Isomus

Muodostuminen on ilmeisesti tapahtunut eri tavoin, osa lienee:

- A. on kiteytynyt saostumalla laimeista liuoksista kallioperän ja maaperän rapautuessa.
- B. on irronnut suoraan kalliosta metallisina hippuina rapautumisen yhteydessä.

Hipuissa on usein kiinni muita mineraaleja, jotka ovat lähtöisin joko samasta kivistä kuin kulta, tai ne ovat maaperästä tarttuneita epäpuhtauksia. Yleisimpiä ovat kvartsi ja rautamineraalit kuten magnetiitti, hematiitti ja ilmeniitti.

KULTAINEN TIE

Lapin tiepiiri avasi vuonna 1997 korjatun nelostien Vuotsosta Inariin ja se nimettiin Kultaiseksi tieksi.

KULTA- JA MINERAALIKLUBI RY

Yhdistys perustettiin vuonna 1988 ja sen tarkoituksena on toimia kullankaivajien sekä kullankaivusta ja mineraalitutkimuksesta kiinnostuneiden yhdyssiteenä.

<> VIRANOMAISTEN VALTAUSTIEDOT:

"Kannovere" Ivalojoki 1992–98,

"Kultaklubi" Sotajoen alaosa 1999–2003

"Kultaklubi II" Sotajoki, Pahaojan paikkeilla 2007–11

<>KULLANHUHDONTALUPA:

HL2011:0026 "Kultaklubi II" Kylälehdonoja, Kyläjoki, Kutturantien eteläpuolella, lapiokaivu, 2012–15. Jatkolupa 2017–20.

KULTAJUONET

Lapin juonien kultapitoisuus on yleensä varsin pieni. Keskimäärin ne sisältävät noin 0,2 g/t kultaa. Juonet ovat paikoitellen yksinkertaisia rakojuonia, mutta yleensä ne ovat haaroittuvia ja muodostavat juonisarjoja. Yksittäisten juonien paksuus vaihtelee 5 cm–4 m.

KULTAJUOTTI

Nauhamainen seurattavissa oleva kultapitoinen kerros (* Placer ja tasku).

KULTAJÄRVI

Ivalojoen latvoilla.

KULTAKAIVOS OY POHJOLA

* Kerkelän Kultakaivos Oy Pohjola

KULTAKANTA

Rahajärjestelmä, jossa rahayksikön arvo vastaa tietyn kultamäärän arvoa ja keskuspankin on lunastettava setelit vaadittaessa kullalla. Uuden rahalain mukaan Suomessa vuoden 1878 alusta marka vastasi 0,2903 grammaa kultaa. Useimmat maat luopuivat kultakannasta vuonna 1931 laman vaikutuksesta.

KULTAKERÄYS

Suomessa vuosina 1940 – 41 suoritettiin kultaesineiden keräys, joka tuotti n. 315000 kultasormusta, n. 2500 kultakelloa, n. 1100 rannerengasta, n. 8100 kultaketjua, n. 1500 rintaneulaa ja n. 5900 muuta kultaesineitä. Keräyksen alkuperäisenä tarkoituksena oli varojen hankkiminen lentokoneiden ja ilmatorjunta tykkien ostamiseksi. Sodan loppuessa kultaesineistä tehdyt harkot vietiin kaikessa hiljaisuudessa Ruotsiin. Saaduilla rahoilla ostettiin viljaa sodan runtelemaan maahan. Lahjoittajille annettiin 389000 rautaista vastikesormusta.

KULTAKURU (Avesuorkorsa)

On Ivalojoen molemmilla latvahaaroilla. Poromies Eino Ruotsala siirsi kämpän Kultakuruun 1950-luvulla. Kurussa oli vuonna 1962 hirsikämpä ja savusauna, jossa asuivat talvisin saamelaiset Armo ja Rauna Ruotsala perheineen vuoteen 1966 asti. Myöhemmin paikassa asusteli Klaus Backberg kesäisin ja joskus talvella vuosina 1978–2015.

Poikittaistien tutkimukset aloitettiin vuonna 1961 Enontekiön Nunnasesta Inarin Lismaan, tie olisi kulkenut Kultakurun kautta. Tutkimukset keskeytettiin yllättäen syksyllä 1962.

KULTAKUUME

On "heikkohermoisten ammattitauti" ja tarttuu usein miten Lapissa. Oireina ovat niin voimakas kullan löytämisen ja omistamisen halu, että se saa ruumiillista työtä vieroksu-vankin tarttumaan lapion varteen ja käyttämään vapaa-ajat kullan etsintään.

Tauti ei tapa, mutta voi aiheuttaa jälkitautina elinikäisen Lapin kuumeen. Termillä elinkautinen kuvataan kultakuumeen ja lapinhulluuden niin voimakasta yhteisvaikutusta, että tartunnan saaneen paluu etelään on mahdotonta tai yrittää sitä kaiken tavoin välttää (* kullanhimo ja Lapin kuume)

Kultakuumetta on esiintynyt seuraavissa paikoissa (kullan löytövuosi suluissa):
Kalifornian Sierra Nevada (vuonna 1848)
Kanadan läntinen osa (vuonna 1852) ja kuuluisa Klondikejoen ympäristö (vuonna 1896)
Alaskan Nomen lähistö (vuonna 1855)
Australian Viktoria (vuonna 1850), Australian Kalgoorlie
Siperia (vuonna 1829)
Etelä-Afrikka Witwatersrand (vuonna 1886)
Ivalojoki (vuonna 1868)
Lemmenjoki (vuonna 1948)

KULTALAMMINMAA

Vuotsosta länteen 9 km.

KULTALAMPI

Vuotsosta länteen 8 km.

KULTALAN ALUE (* Ivalojoki)

Ivalojoen pohjoisrannalla (* Ivalojoki, Kultalan Kruunun Station).

Paikassa on kämpän haamu väentuvan itäpuolella, rakennettu ennen Kultalan muita rakennuksia. Paikka on ollut paljon ennen kultaryntäystä jokea kulkevien levähdyspaikana.

KULTALANKOSKI (= Alakoski)

Ivalojoessa, Kultalan saunarannasta 100–500 m alavirtaan.

Unto Koivunen löysi 500 m Kultalan saunan alapuolelta suuren (n. 50 kg) platinakimppaleen (oletettavasti) vuonna 1947, luultavasti jäät nostaneet sen Ivalojoen rannalle, kimpale katosi paikalta.

KULTALAN KRUUNUN STATIONI (* Ivalojoki)

Ivalojoen keskuspaikka 1870 – luvulla (* Ivalojoki, Kultalan alue).

Suomen Kuvalehti 15.9.1875 nro 66

Kultala*

* Tämän kertomuksen ynnä siihen kuuluvan kuvan kanssa on eräs siellä käynyt vuorinsinöörimme hyväntahtoisesti antanut kuvalehteen.

Tosiaan! Nythemmin kaunista jokinotkelmaa kuin Ivalojoen lienee mahdoton löytää meidän kauniilla Suomenniemellä. Varsinkin on sen kauneus kaikkein jaloin tässä paikassa, Kultalan kruunun kartanon kohdalla. Tämä kartano, joka v. 1870 rakennettiin asunnoksi kullanhuuhtomistyön valvomiseksi tänne lähetettyjä kruunun virkamiehiä varten, seisoo korkealla penkereellä noin 75 jalkaa ylempänä jokea, ja joka suunnalta sen ympärillä, paitsi joen puolella, kohoo korkeita, jyrkkiä harvametsäisiä tuntureita 4-500 jalan korkeuteen.

Aurinko, vaikka se kesäyönä kuuteen viikkoon ei laske taivaan rannan alle, ei siis kartanoon voi nähdä sydänyöllä, vaan sen säteet kuitenkin majailevat vastapäistä vuorenrintettä kaiken yötä. Kartanon valtarakennuksessa on viisi huonetta ja keittiö; paitsi tätä löytyy täällä vielä jääkellari, aitta sekä pienempi tupa poliisiväkeä varten. Kuvamme on tehty mäenrinteeltä katsoen, joka on juuri tämän pienen tuvan yläpuolelta.

Vasemmalla puolella näemme virkamiesten asuinhuoneen, oikealla Ivalojoen, joka polvittelee korkeiden, jyrkkien äyräittensä välissä. Keskustassa kohoaa jokseenkin

korkea kukkula, noin 200 jalan korkeuteen joen yli; se on nimeltään Paavonkallio, muistoksi v. 1872–73 täällä olleesta tuomarista. Tällä Paavonkalliolla, samoin kuin myös kartanon likeisyydessä kohoavalla, vähän korkeammalle Lihrinkalliolla, on kivirauniossa tallella pullo, joka käsittää paperin niitä varten, jotka sinne ylös kiivettyään tahtovat kirjoittaa nimensä muistoon. Kiipeeminen maksaakin hyvin vaivansa, sillä näköala – joki, kartano sekä lähimmät työpaikat – on sangen kaunis.

Näin tutustuttua ympäristöön, sopii meidän käydä kruununtalon sisään. Ovella estää meitä kuitenkin kookas pyssyllä ja sapelilla varustettu mies, joka kieltää meitä sisään menemästä, ennen kuin olemme nimemme ja asiamme ilmoittaneet. Lupaa odotellessamme, huomaamme että oven yli on pantu Suomen vaakuna, ympäröity sanoilla "Kultalan kruununkartano" niin suomeksi kuin ruotsiksi. Meitä sanotaan nyt tervetulleiksi ja viedään saliin, missä koko rivi pyssyjä, sievästi asetettu ja yhtä seinää myöten tavaton uuni litteistä päällekkäin ladotuista paasista, puinen kynttiläkruunu laessa, suuri Lapinmaan kartta vasenpuolisella seinällä, kaksi ristikkäin asetettua lippua oikealla ynnä kaikenlaiset muut tämmöiset esineet vetävät huomiomme puoleensa. Huoneet ovat kaikki tapetteja vailla ja huonekalusto mitä vaillinaisin; yksi sänky, yksi pöytä, yksi nurkkakaappi sekä muutamia tuoleja kaiken yksinkertaisinta laatua.

Vaikka siis ei kartanon sisus juuri ensi katselemalta näyttänyt kovin hauskalta, tottui siihen sangen pian, ja kun paitsi sitä jokainen koetti joutohetkinä saattaa sekä kumppalein mielen kuin myös omansa niin iloiseksi kuin mahdollista, luulen jokaisen tämän kartanon asujista vielä tallettavan hyvin hauskoja muistoja kesäoloistansa tässä erämaassa. Varsinkin oli ilo kukkuroillaan, koska oman maan miehiä tai ulkomaalaisia tuli vieraiksi, sillä tämmöinen käynti keskeytti elämän tavallisen ikävän yksinkertaisuuden.

Silloin laitettiin eläviä kuvia, jotta, kun vaatevarat olivat niukanlaiset, usein saivat sangen eriskummallisen näön; taikka saatiin pieni näytelmäkin toimeen, jonka aineena oli joku kullanhuuhtopaikoista sattunut lysti tapaus; taikka pukivat muutamat kumppaneista itsensä hullunkurisemmalla tavalla ja rupesivat piccolohuilulla, metsätorvella sekä huuhtoastialla soittamaan korvia raatelevaista, Wagner'in tulevaisuusmusiikkia. Huvituksia ulkoilmassa ei myös puuttunut; välin ongittiin koskipaikoissa aika harjuksia tai nieriäisiä; välin sai joku vääräsääri parka tai muutamat riekot hengellään maksaa huvimme; välin kilpailtiin likeisellä keiliradalla. Mutta kaikkein hauskimmat olivat iltaretket puolen peninkulman päässä olevalle Pietarinlauttaoiville, 1100 jalkaa korkealle vuorelle, jonne tie tosin oli vähän vaivanloinen, mutta mistä myös oli erittäin avara näköala, niin että sinne, niin kuin yksi kumppaneista arveli, näkyi kuinka Venäjällä satoi.

Eikö niin, voihan tämmöisellä erämaaelämälläkin olla hauskuutensa? Entäs nuo kiusaa tekevät sääsket? Suokaa anteeksi, niitä ei ollut muuta kuin nimeksi, kruununkartanon seudulla. Huhu kyllä tiesi niitä löytyvän puolen luodin painavia, jotka olivat voineet lennellessään kantaa paistettua silakkaa suussansa, mutta todentodella ei niitä nähnyt muuta kuin joku ainoa ja aivan tavallista laatua.

Käynti kesäpäivänä Suomen Lapin kultanhuuhtopaikoissa, missä näin molellaiset huvitukset ovat tarjona ja mistä armas aurinko kuuteen viikkoon ei jätä jäähyväisiä, siis sinne on jokseenkin pitkä ja vaivanloinen, mutta eihän – sen suu napsa, jonka ei jalka kapsa – puhuen sananlaskun sanoilla.

KULTALANSUVANTO

On Ivalojoessa Alakosken ja nykyisen riippusillan välillä (Saunakosken).

KULTALANVAARA

On Ivalojoen Kultalan pohjoispuolinen vaara, Kehäpään eteläosassa.

KULTALAT

* Kultalan Kruunun Stationi (Ivalojoen Kultala), Moberginjoen Kultala, Morgamojan Kultala (Morgamin Kultala tai Pellisen kämppä), Pahaojan Kultala, Ritakosken Kultala ja Tolosjoen Kultala.

KULTALAMPI

Kultalammin maassa, Vuotsosta 8,2 km länteen, Tankajoelta 3 km.

KULTAMAA

On Ivalojoen latvoilla, Kultajärven pohjoispuolella.

KULTAMIESKOTI

Ville Keurulainen lahjoitti Inarissa olevan tonttinsa. Tontille rakennettiin rivitalo (4 huoneistoa), joka valmistui vuonna 1979. Asunnot ovat tarkoitettu vanhoille kullankaivajille. Rakennus on Kiekeröntiellä, joka on muutettu Petronellantieksi.

KULTAMUSEO (*Tankavaaran kultamuseo)

KULTAMUSEOYHDISTYS RY

On perustettu 10.3.1981. Yhdistys vastaa museon taloudesta ja valvoo myös museon toimintaa. Yhdistyksen tarkoituksena on suojella, koota ja tallentaa Lapin kullankaivuperinnettä, sen vaiheita valaisevaa esineistöä ja aineistoa, saattaa se palvelemaan alan opetusta ja tutkimusta sekä herättää harrastusta kullankaivuperinnettä kohtaan.

KULTAMUSEOSÄÄTIÖ

On perustettu vuonna 2008.

KULTAMELLA (* Tolosjoen kultamella)

KULTAMÄYRÄT ry

<> KULLANHUHDONTALUPA:

HL2015:0024, "Kultakuru II", Kuivakuru, osa Kuivakurunlammesta mukana (Tolosjoki), lapiokaivu, 2017–27. Luvan siirto 9.2020, aikaisempi haltija Tamminen Pertti. Luvan siirto 11.2022. luvan saaja Kultamäyrät ry.

KULTAMÄÄRÄT

Kultaa oli tilastojen mukaan vuonna 1910 mennessä ilmoitettu löytyneen yhteensä 464 kg. Varmasti tulos on ollut suurempi, koska kultaa salakuljetettiin Norjaan. Siellä saatiin kullasta parempi hinta kuin kruunulta ja kullasta ei tarvinnut maksaa veroa.

Kultakomitean mietinnön pohjalta senaatti 23.12.1869 ehdotti keisarille, että kullan sai myydä vain valtiolle ja kullan arvosta perittäisiin 3–12 % veroa riippuen tuotannon määrästä. Keisari hyväksyi komitean ehdotuksen 21.3.1870.

Edellä mainitun takia kultaa salakuljetettiin. Vuoden 1875 alusta voimaan tulleessa kullanetsintäjulistuksessa valtauksen omistaja sai myydä kullan vapaasti kenelle tahansa. Valtio kuitenkin peri 5 prosentin veron myydystä kullasta. Uusi sääntö tuli voimaan vuonna 1883 ja sen mukaan huuhtontakullasta ei tarvinnut enää maksaa valtiolle 5 prosenttia.

Salakuljetetun kullan määrä lienee ollut jopa 60–70 % löydetystä määrästä vuosina 1870–75. Salakuljetusreitti oli tarkoin valittu aukeita tunturimaita vältellen. Norjassa Karigasniemen paikkeilla oli vastaanottaja odottamassa kulturalastia. Kuljetusporukassa oli maaston tunteva opas, muonankantajia ja aseellinen vartiomies.

Jokaisella valtauksella rännien rihlaosan päälle asetettiin sinetillä varustettu laudoituslukko. Rihlat avattiin ja vaskattiin sotilaiden läsnä ollessa. Kullan pimittämiseksi käytettiin sinetöidyn osan yläpuolella väliaikaisia rihloja, johon jäi suurin osa kullasta.

Sotilaita asui Kultalassa ja Pataojan suulla, eli lähivaltauksilla valtion huijaaminen oli vaikeaa. Kullan pimittäminen oli helpointa Ruikanmutkassa ja siitä jokea ylöspäin sekä Sotajokisuussa.

Salakuljetus Norjaan kävi tarpeettomaksi vuonna 1875, jolloin kullan sai myydä kenelle halusi. Kullasta maksettava vero poistettiin vuoden 1884 alusta (* Salakuljetus).

Vuosi	Kultaa kg	Kultaa grammaa huuhdotussa sorakuutiossa	Työntekijöitä	Valtauksia käytössä
1870	19,137	5,89	335	18
1871	56,692	7,38	491	22
1872	55,074	5,51	421	21
1873	32,047	5,26	317	23
1874	22,594	6,74	226	16
1875	16,979	7,93	118	9
1876	9,911	7,05	90	8
1877	6,972	5,61	66	6
1878	5,759	3,11	59	4
1879	8,185	2,71	70	12
1880	17,609	2,80	130	21
1881	20,464	1,86	265	53
1882	19,131	1,19	170	66
1883	9,974	1,45	150	34
1884	6,403	0,85	130	25
1885	6,145	1,03	72	16
1886	4,761	1,19	67	16
1887	6,781	0,60	79	22
1888	13,524	0,53	151	43
1889	22,864	0,76	214	48
1890	17,840	0,59	268	53
1891	8,768	2,23	101	24
1892	4,807	1,66	45	18
1893	4,120	3,33	50	22
1894	6,471	0,90	51	22
1895	9,926	1,98	73	24
1896	7,115	1,78	71	22
1897	4,593	1,22	48	17
1898	4,619		63	16
1899	2,620		72	24
1900	2,174		40	15
1901	1,974		29	20
1902	3,256		55	10
1903	2,995		65	15
1904	1,950		34	14
1905	0,925		17	7
1906	2,867		49	12
1907	3,559		92	26
1908	2,502		35	9
1909	4,868		87	37
1910	5,114		93	22
1911	2,193			
1912	1,124		27	
1913	1,477		61	
1914	0,772		17	

Taulukossa eri valtauksista saadut kultamäärät grammoina vuosittain, suluissa olevat numerot viittaavat taulukon lopussa oleviin tarkennuksiin:

Valtauksen n:o ja paikka	1870	1871	1872	1873	1874	1875	1876	1877	1878	1879	1882
1.Saunakoski	5490	1000	3200	(ks. 3)	–	–	–	–	–	?	–
2.Sotajoenkoski ja Patakoski	1658	5700	3600	3800	2900	2600	2100	?	?	536	1106
3.Kolmoskoski, alapuoli	2692	4300	2300	10900 (1)	5500 (2)	6900 (2)	1600 (2)	?	2000	?	196
4.Saarikorva, Ruikanojan yläpuoli	450	6000	3000	400	–	–	–	–	–	–	–
5.Möllerinkoski, Mölleringoja	1383	1700	400	–	–	–	–	–	–	–	–
6.Ruikansuvanto, Surmaköngäs	48	100	100	–	–	–	–	–	–	–	–
7.Iisalmenoja, Vaskisuvanto	105	1100	6	–	–	–	–	–	–	–	109
8. Björlundinkoski	837	10400	9900 ks. 3	5300	1700	1400	?	1600	400	–	–
9.Alakoski	405 (3)	0	?	Ks. 3	Ks. 3	Ks.3	826 (4)	1290 (4)	350 (4)	400 (4)	–
10.Kyläjoki	31	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
11. Korhosenkoski, eteläranta	320 (5)	400 (5)	400 (5)	–	–	–	–	–	–	–	–
12.Väänäsenniva, Väänäsenoja	11	–	–	?	661	–	–	–	–	?	–
13.Annelin korvat	152	300	–	–	–	–	–	–	–	–	–
14.Timanttiköngäs ja –oja	152	300	–	–	–	–	–	–	–	–	–
15.Rovaniemenkoski	2308	5600	3700	2300	900 (6)	–	–	–	–	–	1284
16.Nulkkamukka	4	–	–	0	4	–	–	–	–	–	–
17.Grönholmankoski ja –oja	2022	8000	7200	3400	3000	3000	1200	?	–	–	1446
18.Kolmoskoski, yläosa	202	200 (7)	(7)	–	–	–	–	–	–	–	–
19.Väänäsenniva, Timanttioja	–	1600	2900	2300	677	–	–	–	–	–	–
20.Ruikanmutka, Penttilänkoski	–	5000	6400	31	–	–	–	–	–	–	–
21.Luttojoki	–	329	–	–	–	–	–	–	–	–	32
22.Grönholman-suvanto	–	200	300	–	–	–	–	–	–	–	886
23.Appisköngäs ja –suvanto	–	400	1700	1100	–	–	–	–	–	–	552
24.Saarnaköngäs	–	1000	–	–	–	–	–	–	–	–	72
25.Ritakoski, yläosa	–	11	–	–	–	–	–	–	–	–	–
26.Ritakoski, alaosa	–	–	1100	–	–	–	–	–	–	–	243
27.Palsioja	–	100	2300	3400	?	?	–	–	–	–	–
28.Alakoski	Ks. 9	0	5000	–	–	–	–	–	–	–	–
29.Korhosenkoski , pohjoisranta	Ks.11	Ks.11	Ks.11	–	–	–	–	–	–	–	–
30.Kyläjokisuun yläpuoli	–	–	170	–	–	–	–	–	–	–	1077
31.Palsioja	–	–	–	2100	1400	300	–	–	–	–	–
32.Palsioja	–	–	–	600	–	–	–	–	–	–	–
33.Palsioja	–	–	–	500	–	1300	2300	1900	1700	700	872

34.Louhioja 35.	–	–	–	(8)	78 (8)	–	–	–	–	–	817
36.Zellberginoja	–	–	–	464	100	–	–	–	–	143	287
37.Appissuvanto	–	–	–	276	–	–	–	–	–	–	552
38.Harrijoki, Tolosjoki	–	–	–	(9)	176 (9)	–	–	–	–	–	–
39.Sotajoki, alaosa	–	–	–	–	1400	1000	–	–	–	–	–
40.Sotajoki, Moberginojansuu	–	–	–	–	–	–	–	–	–	325	889
Palopirtinoja	–	–	–	138	–	–	–	–	–	–	–
Yhteensä kg	19,14	56,69	55,07	32,05	22,59	16,98	9,91	6,97	5,76	8,19	19,13

(1) valtaukset 1, 3, 8, 9 ja 13 yhteensä (vuonna 1873)

(2) valtaukset 3 ja 9 yhteensä

(3) kaivettu vain kaksi viikkoa, valtaus 28 mukana

(4) valtaus siirtyi valtiolle

(5) valtaukset 11 ja 29 kuuluvat yhteen

(6) valtaukset 15 ja 19 yhteensä

(7) kultaa vuonna 1871 ja –72 yhteensä

(8) kultaa vuonna 1873 ja –74 yhteensä

(9) kultaa vuonna 1873 ja –74 yhteensä

Valtaus käytössä (?), mutta kultamäärät puuttuvat.

Vuonna 1882 oli valtaus 8 Patakosken ja 9 Sotajoenkosken kohdalla.

KULTAOJA (* Kopsusojja)

KULTAOJA (* Tolosjoki)

KULTAPERINNE RY

Yhdistys on rekisteröity vuonna 1992 ja sen tarkoituksena on vaalia kullanhuuhtonnan parhaita perinteitä ja tehdä tunnetuksi kotimaisia kultahippuja, jalo – ja korukiviä sekä kullankaivaja veteraanien asumis – ja elinolojen parantaminen.

<> KULLANHUUHDONTALUPA:

HL2011:0041 "Midas" Kyläjoki, Kummituskoivikon luoteispuolella, lapiokaivu, 2012–15. Jatkolupa 2017–20. Luvan siirto 12.2020, siirron saaja: Kultaperinne ry, aikaisempi haltija: Turun seudun TST ry.

KULTAPITOISUUS

Huuhdotun maan kultapitoisuus/ kaivettua maakuutiometriä kohti.

Vuodet	Grammaa/kuutiometri
1870–1875	6,22
1876–1880	3,60
1881–1885	1,30
1886–1890	0,65
1891–1895	1,70
1896–1900	1,37
1901–1905	1,14
1906–1910	1,54

Hienojakoinen huuhdottu kulta sisältää yleensä 93,8–94,5 % kultaa ja 4,2–5,6 % hopeaa. Kultahiekan muu osa, tavallisesti 0,4–1,5 %, on pääasiallisesti epäjaloja metalleja, lähinnä kuparia ja rautaa. Kultahiekassa on melko usein platinajyväsiä, paikoin myös pieniä jyviä puhdasta hopeaa (* kultamäärät).

Alkuaineiden pitoisuudet ilmoitetaan analyysituloksissa yleensä prosentteina (%) eli sadasosina. Kullan pitoisuudet ilmoitetaan miljoonasosina (ppm = parts per miljon). Ppm tarkoittaa aivan samaa kuin grammaa tonnissa (= g/t). Vieläkin pienemmissä pitoisuuksissa käytetään ppb eli parts per biljon.

Geologisen tutkimuskeskuksen ilmoittamat kultapitoisuuksien laatuluokat ovat: arvoton Au-pitoisuus alle 1 ppm, köyhä 1–4 ppm, kohtalainen 4–6 ppm ja rikas yli 6 ppm.

Edellä olevien yksikköjen suhteet ovat seuraavat:

%	Ppm	Ppb
10	100000	100000000
1	10000	10000000
0,1	1000	1000000
0,01	100	100000
0,001	10	10000
0,0001	1	1000

4 ppm tarkoittaa 4 g/tonnissa. Merivedessä on kultaa keskimäärin 0,02 ppb eli tonnissa on 0,02 mg kultaa (* karaatti ja mitat).

KULTA PROSPEKTOR OY

<> Viranomaisten valtaustiedot:

"Nipan Kaivokset" Ruihtuäytsi (Lemmenjoki) kaivospiiri 1993–

<> KULLANHUHDONTALUPA:

HL2020:0033 "Ruitunmutka" (& Viranto Hannu, Kulta Prospektor Oy, Merenluoto Kari) Ruihtuäytsin yläosalla, lapiokaivu, 2021–31.

KULTARÄNNI (= pesuränni = luomaränni, * ränni)

KULTATIETOA

Utsjoella Äimijokisuulla on ollut vanha saamelaisten kauppapaikka (* Coalgasbore). **Luultavasti paikasta kultaa löytynyt jo 1500-luvun alkupuolella.** Mahdollisesti kaukaisen sijainnin ja kullan vähäisen määrän takia paikka unohdettiin 200 vuodeksi.

Tietoa Lapin kullasta löytyy Olaus Magnuksen vuonna 1539 laatimasta kartasta ns. Carta Marinasta. Siinä on 8-sakarainen tähti Pohjolassa Luulajan länsipuolella ja teksti Minera auri (kultamalmia).

Vuonna 1546 ilmestyneessä Georgius Agricolan kirjassa De Veteribus et Novis Metallis, määritetään kullan löytöpaikaksi Norjan Finnmarken. Kirja on ensimmäinen kullanhuuhdonnan käsikirja.

Suomen ensimmäinen malminetsijä oli David Hansson Borg, jonka kuningas Kaarle IX lähetti maahamme vuonna 1609.

Äimijoen kultapaikka löydettiin luultavasti uudestaan 1700-luvulla.

Vuonna 1735 John Randulf kirjoitti Tanskan kuninkaalle, että Tenon suulta Gullholmenista oli löytynyt merkillisen punaista hiekkaa. Kultaa ei kuitenkaan löydetty, sillä otettu kulta oli rikkikiisua.

Vuonna 1752 luonnontieteilijä Erich Pontopiddan mainitsi kirjassaan tietoja kullan löytymisestä Pohjois-Norjasta ("Det förste Försög paa Norges Naturlige Historia").

Carl Bremerin julkaisi vuonna 1825 kirjan "Anvisningar på malm- och bergarter uti Stor-funstendömet Finland". Kirjassa mainitaan kultamalmin esiintymisestä Kalkkimaan Kasavaarassa ja kultahiekasta Kemijokisuulla.

Vuonna 1836 Kemin mlk:n Laurilan talon mailta löysi Johan Boucht kiven, jossa oli näkyvää metallista kultaa (piti sitä ensin rikkikiisuna). J. Boucht kertoi vuonna 1837 löydöstä Karl Elfvingille ja E. Sarénille. Nämä ottivat kivistä muutamia nokareita ja sulattivat ne. Totesivat kiven sisältävän kultaa.

Nils Nordenskiöld suoritti koehuuhdontaa vuonna 1837 kiven löytöpaikan läheisyydessä, mutta kultaa ei löytynyt. Hän kävi myös Kalkkimaalla, huuhteli vanhojen kalkkiuunien pohjalle kertyneitä jäänteitä ja löysi yhden pienen hipun. Fredrik Tengström ja Lars Lauraeus olivat mukana tutkimassa aluetta.

F. H. Müllerin vuonna 1837 julkaisemassa kirjassa "Der Ugrische Volkstam" kerrotaan Vojatsun kaivoksesta. Se sijaitsee Itä-Karjalassa Vikujärven pohjoisrannalla (Kajaanin korkeudella ja 200 km itään). Kaivoksesta oli vuosina 1742–83 rikastettu kuparia ja sivutuotteena 74 kg kultaa.

Weitz suoritti tarkempia tutkimuksia vuonna 1838 Kalkkimaalla, mutta kultaa ei enää löytynyt. Apulaisena oli L. Laureaus.

Gustav Albrecht suoritti vuonna 1839 Kemijoen alajuoksulla koehuuhdontaa ja hänen onnistui löytää viisi aivan pientä kultajyvää. Etsintämatka ulottui jopa Kittilään Sirkan kylässä sijaitsevan Kätkätunturin ympäristöön. Täältä ei löytynyt kultaa. Albrecht teki myös tutkimuksia Kuusamossa, mutta heikoin tuloksin.

G. Albrecht kävi myös vuonna 1840 paikalla ja koehuuhtoi Laurilan lähellä Kemijoessa. Löytyi vain yksi pieni kultajyvänen.

Vuonna 1844 retken johtajana oli Ernst Hoffman. Retken tarkoitus oli selvittää kullan esiintyminen Kemijoessa aina Rovaniemelle asti, Kaakamojoessa (Kemin ja Tornion välillä) sekä Kalkkimaan alueella olevissa virroissa. Kullasta ei näkynyt merkkiäkään.

Nordenskiöld ja Albrecht matkustivat vuonna 1844 Kuusamoon. He tapasivat Konrad Plantingin ja Johan Käkelän, jotka molemmat olivat innokkaita malmien ja kullan etsijöitä. Poussun kylässä K. Plantingin talossa tehtiin ensimmäiset suunnitelmat Kuusamon geologista tutkimusta ja kullan etsintää varten.

Vuonna 1847 Henrik Holmberg johti retkeä Kuusamoon. Työnjohtajina olivat J. Käkelä ja C. Gardberg, kartanpiirtäjänä Lars Igelström sekä työmiehiä 30. Tutkimuksia suoritettiin Kuusamon kirkonkylän ympäristössä. Välijoesta, joka laskee Kuusamojärveen, löytyi suhteellisen karkeaa kultaa. Osa porukasta suoritti Käkelän johdolla etsintöjä pohjoisempana Kuusinkijoella ja Vuotunkijärvellä (rannalla Käkelän kotitila). Vuotunkijärveen laskevista uomista löytyi hyvin pieniä hippuja. Myös Melapurosta löytyi vähän kultaa.

Vuonna 1848 Kuusamon alueen tutkimuksia jatkettiin edelleen H. Holmbergin johdolla. Apulaisina olivat Fredrik Frankenhäuser ja L. Igelström. Työnjohtajina olivat samat miehet kuin edellisenä vuonna ja työmiehiä oli 30–60. Retkikunnan toinen osa onnistui löytämään hienoa kultaa Siikapurosta ja Koseropurosta Saapunkijärven ja Hiienvaaran välissä. Toinen porukka lähti Venäjän rajalle päin mukana mm. K. Planting ja he löysivät hienoa kultaa Pukarijokeen laskevasta Myllypurosta ja Pukarijärveen laskevasta Lauttaojasta. Etsinnät ulotettiin aina Paanajärven seudulle asti ja Mäntyjoesta löytyi vähän kultaa.

Vuonna 1849 Kuusamossa ei ehditty suorittaa tutkimuksia.

Vuonna 1850 tutkimusten johdossa oli Anders Thoreldin ja hänen apulaisena Enoch Furuhjelm. Työnjohtajina olivat Käkelä ja Gardberg. Retkikunta tutki joitakin samoja paikkoja kuin edellisillä retkillä. Lisäksi tutkittiin Posiojärven ympäristöä ja Kitkajärven eteläosaa. Eniten kultaa löytyi Hakovaaranpurosta ja Akanperseenpurosta, jotka laskevat Vasaraperälähteen.

Tutkimustöiden loppuraportin jättämisen jälkeen katsottiin, ettei kultaetsintöjä enää kannattanut jatkaa Kuusamossa.

Henrik Holmberg julkaisi vuonna 1858 kirjan "Materialier till Finlands geognosi". Kirjassa kuvataan silloin tunnetut malmi- ja mineraalilöydöt.

Palsi-erakko on huuhtonut Palsiojalla 1860-luvun vaihteessa. Palsiojalla joitakin kaivajia 1860-luvun puolivälissä (* Palsioja).

K. Planting kuuli vuonna 1864 matkallaan Pohjois-Lapissa vanhan suullisen perimätiedon, jonka mukaan kultaa joskus kauan sitten olisi löydetty Tenojoen suulta. Tarkastusmatkoillaan K. Planting suoritti joskus koehuuhtontaa ja hän tutki vuonna 1865 Luttojoen yläosalla kultapitoisuutta sorasta. Plantingin sai selvät merkit kullasta, mutta ei sillä kertaa jäänyt esiintymää tarkemmin tutkimaan.

Tätä Plantingin vaatimatonta löytöä voidaan pitää ensimmäisenä kultalöytönä Lapin tunturialueella.

Vuonna 1866 Tellef Dahll aloitti tutkimukset Tenon suulta ja kulki ylävirtaan. Apulaisena oli T. Hiortdahl. Tenon varrelta kultaa ei löytynyt, mutta poikettuaan Karasjoella hän löysi kultaa pienestä Nutusjokka purosta (Nytusjok).

Vuonna 1867 Tellef Dahll tutki Inarijokea ja Mokkaarsjarj-nimiseltä mukulakivirannalta löytyi kultaa kohtalaisesti. Retkikunta lähti pohjoiseen Tenojokea alavirtaan. Utsjoen kirkonkylän Äimijoen uudisrakennuksesta 300 m Tenojokea ylävirtaan löytyi suhteellisen runsaasti kultaa. Kultaa löytyi myös Utsjoen suulta itään Norjan puolelta.

Anders Thoreld lähetti lokakuussa 1867 kirjeen Kittilään Konrad Plantingille. Kirjeessä pyydettiin tietoja, miten vuoden 1868 tutkimusretki parhaiten voitaisiin toteuttaa. K. Planting ehdotti rajajokien Teno-, Inari- ja Kietsimäjoen lisäksi, että myös Vasko-, Lemmen-, Menes-, Ivalo-, Repo- ja Luttojokea tutkittaisiin. Mikäli nämä joet ja niiden sivujoet tulisivat antamaan myöntävän tuloksen, myös tunturiselän eteläpuoleiset vesistöt pitäisi tutkia.

Lihrin retkikunta huuhtoi vuonna 1868 kuukauden verran Utsjoen Äimijokisuulla Tenojoen rannalla (* Äimijoki). T. Dahll kokeili samana vuonna Utsjokisuun alapuolelta Norjan puoleisen rannan huuhtomista ja löysi vähän kultaa.

Vuonna 1868 Ivalojoen Ritakoskelta ja Nulkkamukasta löytyi vähän kultaa (* Lihrin retkikunta).

Vuonna 1869 Ivalojoen Alakoskelta löytyi suurempi määrä kultaa (* Alakoski).

Vuonna 1869 Michael Sidoroff:lle myönnettiin (26.7.1869) Suomen ensimmäiset kultavaltaukset 28.7.1869 Kietsimäjoelle ja Tenojoelle (* Kietsimäjoki).

Vuonna 1870 alkoi kultaryntäys Ivalojoelle ja Kultalan Kruunun Stationi rakennettiin.

Vuonna 1871 tehtiin Palsiojalle ja Luttojoelle ensimmäiset valtauukset.

Vuonna 1870–72 Henrik Tallgren sai luvan etsiä kultaa Lemmenjoelta, löytyi hienoa kultaa.

Vuosina 1888–89 H. Stjernvallin retkikunta löysi Lätäsenon Iso–kurkion alapuolelta 30 pientä ja 4 vähän isompaa hippua (* Lätäseno).

Vuonna 1902 kaivoivat yhtiöt ensimmäiset kuilut kalliokullan etsimiseksi.

Vuonna 1902 tehtiin ensimmäiset valtauksset Lemmenjokivarteen, kullankaivu oli vähäistä.

Vuonna 1902 Lemmenjoella Kotaojassa kaivettiin salassa tuottoisaa kultapaikkaa (* Kotaoja).

Vuonna 1919 Ville Kangasniemi ja Hannu Mattus löysivät Lemmenjoen alueelta hienoa kultaa ja 2 g:n hipun (* Lemmenjoki).

Vuonna 1925 tuotiin kultamaille ensimmäinen kaivukone (* Ivalojoeki Oy ja Kuivakuru).

Vuonna 1934 Tankavaaran ensimmäinen kultalöytö (* Purnuoja).

Vuonna 1945 löytyivät Lemmenjoen kultapaikat kunnolla.

Vuonna 1947 alkoi kultaryntäys Lemmenjoelle.

Vuonna 1950 Kolmoskoskella etsi ensimmäinen sukellusporukka kultaa (* Kolmoskoski).

Vuonna 1951 tuotiin ensimmäinen kaivukone Lemmenjoen alueelle (* Jäkälä–äytsi).

Vuonna 1953 uivalla ruoppaajalla on yritetty kaivaa Vaskisuvannossa (* Liljeqvistin ruoppaaja).

Vuonna 1955 toimitetuissa tutkimuksissa löytyi läheltä Kemin maaseurakunnan kirkkoa kallio, josta Laurilan mailta vuonna 1836 löytynyt kultapitoinen kivi oli lähtöisin.

Vuonna 1973 alkoi kultahistorian tallentaminen Tankavaaraan (* Tankavaaran Kultakylä).

KULTAVARANTO

Keskuspankin kultakassa, joka ulkomaan rahan määräisten saatavien kanssa tasapainottaa maksutasetta, ylläpitää maksuvalmiutta ja rahan ulkomaista arvoa.

KUMMITUSKÄMPPÄ (* Karvaselkä)

KUMMITUSOJA (= Rulloja)

Laskee Kyläjokeen lounaasta.

Yläosalla 1980–luvulla ja alaosalla 1990–luvulla on ollut valtaus.

KUMPUMOREENI

Jään reunan läheisyyteen syntyneitä jään päällä ja sisällä olleesta moreenista koostuvia hyvin monimuotoisia kumpuja ja selänteitä.

KUNINGASVESI

On väkevän suolahapon (HCL) ja typpihapon (HNO₃) seos. Liuottaa kultaa. Seossuhteena käytetään 3HCL+HNO₃.

KUNTTA

Turve- tai humuskerros joka poistetaan ensimmäiseksi montun avauksen yhteydessä.

KUNTTAKÄMPPÄ

Yleensä lautarakenteinen kämppä joka on vuorattu ulkopuolelta turvepaakuilla.

KUOLPUNAT (= tasaiset hiekkakankaat)

KUOPITUS

On valtauksen tutkimista. Kaivetaan useita koekuoppia lähekkäin laajemmalta alueelta (* koemonttu).

KUPARIKIISU

Metallinkiilto, messinginkeltainen, sisältää usein pieniä määriä kultaa ja platinaa.

KURONAVDSH

Laskee Äimijokeen (* Äimijoki).

KURTHIN MÖKKI (* Ivalojoeki)

Ivalojoen rannalla vastapäätä Sotajokisuuta on sortunut kämppä.

KURUOJA

Kuruoja laskee Iso-ojaan ja edelleen Tankajokeen. Ojan latvalla on Kotkakuru (* Kotkakuru).

KUSTAANOJA (= * Lato-oja)

KUTTURA (Guhtur)

On entinen erämaakylä Ivalojoen rannalla.

Saamelaisperhe Guttorm Magga asettui asumaan talvella 1898–99, muutti Norjasta (* Sallivaara). Kylä sai nimen Guttorm nimestä ja asukkaat alkoivat käyttää vain Maggaan sukunimenä.

Ensimmäinen isompi hirsirakennus nousi Kutturaan kesällä 1899 (*Ivalojoeki, Appisjoki). Uusi talo rakennettiin vuonna 1902 jokitörmälle.

Niila Magga korjasi aikoinaan lahonneita perunakuopan puuosia ja kokeili vaskata kuopan pohjasoraa. Niila löysi muutaman hipun, mutta löydös ei kuitenkaan houkutellut pilaamaan hyvää perunasäilöä.

Kylästä lähti ennen hyvä polku Purnumukkaan ja länteen Repojoelle.

Sähköt Kuttura sai vuonna 1989. Kylässä on seitsemän ympärivuotisesti asuttua taloa.

KUTTURAN TIE

Jo 1940-luvulla rakennettiin Kakslauttasesta Köysivaaraan autolla ajettava tie puutavaran kuljetusta varten (* Sotajoen silta).

Metsähallitus paransi ja rakensi Kutturantietä kesällä 1955 Sotajoelle asti.

Kutturaan tie saatiin vuonna 1959 presidentti Kekkonen vuonna 1956 Kutturin kautta tekemän syysretken tuloksena.

Kutturin tien läheisyydessä on ollut useita metsäsavotoita 1950- ja 1960-luvuilla. Lukuisat sahajauhokasat ja puiden pintakerrokset tien varrella muistuttavat noista ajoista. Traktori teki tuloaan ja näille savotoille se ilmestyi vuonna 1955. (*metsätalous).

Melkein kaikki tien läheisyydessä olevat joet ja ojat ovat olleet vallattuna 1–2 km:n etäisyydeltä tiestä, koska tavaroiden kuljetus on helppoa valtauksille.

Ivalojoen yli on rakennettu 127 m pitkä silta. Silta oli aikaisemmin käytössä Sodankylässä Moskuvaaran tiessä Matarakosken kohdalla. Silta on otettu käyttöön marraskuussa 1996. (* Hammastunturin erämaa-alue).

KUTUSTAJANHARJUT

Hiekka- ja soraharjut Pikku-Kutustajanojan latvalla. Harjujen päällä on hienoa kultaa.

KUTUSTAJAN PAVILJONKI

Pikku-Kutustajanojan länsirannan törmällä noin 1 km pohjoiseen Kutturantien tieltä. Savotta-aikainen mökki on rakennettu 1960. Mökki on siirretty Tolosjoelta Hirvasvuopion pihalta vuonna noin vuonna 1966 nykyiselle paikalle.

Ahoset valtasivat alueen ja ottivat mökin käyttöön vuonna 1989. Eija ja Tapio Ahonen ym. uusivat alkukesällä 1992 kämpän katon kierrätyspellistä (Saariselän kaatopaikalta). Myös ovi ja ikkuna uusittiin. Sisäseiniin laitettiin levyä ja lattiaan korkkimatto. Lisäksi tehtiin pieni pöytä ja penkit.

KUTUSTAJANOJA (Läntinen Kutustajanoja)

Alkaa Vuijemiselän itäreunalta ja laskee Kutturantien lähellä Vuijeminhaaraan. Oja kulkee suoalueella.

Vuijemiin laskevan ojan latvoilla valtauksia 1990 –luvulla (Vuijemiselän koillispuolella).

KUUKIVI

On läpinäkyvää tai –kuultavaa, väritöntä mutta sinertävästi valoa heijastavaa maasälpää. Erheellisesti kuukiveksi luullaan samannäköistä kvartssia.

KUUSAMO

Kullanetsintää vuosina 1847–50 seuraavissa paikoissa: Siikapuro, Koseropuro, Saapunkijärvi–Hiienvaara, Pukarijoki, Myllypuro, Lauttaoja, Posion ympäristö, Kitkajärven eteläosa ja Akanperseepuro; joistakin paikoista löytyi hienoa kultaa.

Suomen Malmi Oy suoritti vuonna 1958 tutkimuksia Vasaraperän kylän ympäristössä. Ylikitkajärven Apajalahden rannasta Kouervaaran juurelta löytyi paikallisia kiisuja, joissa oli useita grammoja kultaa tonnia kohti. Apajalahden esiintymään porattiin vuonna 1960 timanttikairalla. Jo ensimmäisestä reiästä löytyi rikasta kultamalmia. Malmi oli kuitenkin melko syvällä Kitkajärven rantaveden alla (* kultatietoa).

KUUSIKKO-OJA

Laskee pohjoisesta Kyläjokeen, alkulähteet Björklundinvaaran eteläpuolella.

KUUSIMETSÄRAJA

Kuusimetsien pohjoisraja kulkee Hammastunturin erämaa-alueen läpi lännestä itään Heikinaavan, Lauttaselän, Ivalon Matin, Karvaselän, Meneslatvan, Kynsileikkaamapään, Appistunturin eteläpuolelta, Hammasjärven eteläpään, Sota- ja Tolosjoen suun kautta. Kuusi nousee tuntureilla paikoin yli mäntyrajan, 390–470 m:n korkeuteen (* havupuuvyöhyke).

KUUSIOJA

Laskee idän suunnalta Tolosjokeen Kulmakurun ja Pikku-Harriojan välille.

KUUSIOJA (= Siliänselänoja)

Laskee Kuusipäänojan kautta Palsiojaan.

KUUSIPÄÄNOJA (=Kuusiperänoja)

Laskee Palsiojaan idästä.

KUVIOMAAT

Kylmissä oloissa, kuten Lapissa, syntyy roudan vaikutuksesta ns. kuviomaita. Toistuva maan jäätyminen ja sulaminen muuttaa tällöin maanpinnan rakenteen aiheuttaen erityyppisiä routailmiöitä. Painanteisiin syntyy lohkarakuoppia, tasamaille kivirenkaita tai maamättäikköjä ja rinteeseen vuotomaahyllyjä tai kivijuovia.

KVARTSIJUONET

Kullanetsinnän kannalta mielenkiintoisia ovat granuliittia leikkaavat kvartsijuonet, jollainen on esimerkiksi Hangasojalla (granuliitti ja Hangasoja).

KVARTSI JA KVARTSIRYHMÄ

Kvartsia on maapallon kuoren melkein kaikissa kivilajeissa. Kallioperän epätavallinen kvartsiutumisen voi viitata kultaan (*harma ja kullan äiti).

KYLMÄNKALTION HOTELLI

Tankavaaran etelärinteessä oli kirkasvetinen lähde nykyiseltä nelostieltä 400 m itään ja Koilliskairan luontokeskuksen kaakkoispuolella 460 m.

Lähde pysyi sulana talvellakin. Siitä muodostui kulkijoiden kahvittelupaikka ennen pohjoisempana olevien Laanilan ja Tankapirtin majataloa.

KYLÄAAPA

Postipolku 1870-luvulla Appisjoelle, vanhat pitkospuut on uusittu.

KYLÄJOENJÄNKÄ (= Paskajänkä)

Kyläjoen ja Kekkosenojan välillä.

KYLÄJOKI (* Ivalojoeki) (= Sidsuoja)

Laskee Ivalojokeen idästä.

Kyläjoen sivuoja: Kummitusaja, Köysivaaranoja (latva Kutturantien eteläpuolella lähellä Köysilampia), Kuusikko-oja (laskee pohjoisesta) ja Kylälehdonoja (latva Kutturantien eteläpuolella).

Kyläjokisuussa on ollut Hammastunturin erämaa-alueen ainoa rekisteröity palvontapaikka. Eräs kullankaivaja oli kertonut vuosisadan alussa nähneensä kallion lähellä poronsarvien jäännöksiä ison kasan.

Johan Åströmin ryhmällä oli valtaus (puolikas huuhtomo n:o 10) Kyläjoessa suosalta noin 800 m ylävirtaan vuonna 1870. Kolmen viikon aikana kaivettiin maata 90 m³ ja kultaa löytyi vain 31,2 grammaa.

Latvoilla Kutturantien tien molemmin puolin valtauksia 1980-luvulla.

Ivalojoelta 1–2,5 km ylöspäin on ollut valtauksia 1990-luvulla.

KYLÄLEHDONOJA

Laskee Kyläjokeen, oja alkaa Kutturantien eteläpuolelta läheltä Köysihaaraa.

KYNTTILÄKUUSI

Lapin kapea kuusi, ei kerää lunta oksistolleen niin paljon kuin leveäöksäinen kuusi.

KYRÖN KYLÄ (= *Ivalo)

KÄRSIMYSKOIVU

On sama kuin tunturikoivu (Betula tortuosa)

KÖNGÄS

Paikka on Kitisen rannalla Peurasuvannon ja Porttipahdan tekojärven puolivälissä. Prospector Oy rakensi ensimmäisen karrutien vuosina 1901 – 1902 Könkäältä Laanilaan. Maantie valmistui 1910 – luvulla.

KÖYSIHAARA

Laskee Vuijeminhaaraan Kutturin tien eteläpuolelle.

Yläosassa (Köysi–Kuusikko selän pohjoispuolella) on ollut Tikkasen konetyömaa ja alaosassa valtauksia 1990–luvulla.

Köysikulta Oy

<> KULLANHUUHDONTALUPA:

HL2021:0056 "Köysikulta" Köysihaara, konekaivu, 2022–26.

KÖYSIVAARA

Kutturin kylästä noin 10 km itään. Korkein kohta 359 m.

Metsähallitus rakensi tien 1940–luvulla metsähakkuita varten (* Kutturin tie)

KÖYSIVAARANOJA

Laskee Kyläjokeen Kummitusojan ja Kylälehdon puolivälin paikkeilla. Latvat ovat Kutturin tien eteläpuolella lähellä Köysilampia.

L

A B C D E F G H I J K L

LAANILA

Laaniojan törmällä, nelostien länsipuolella.

Laani oli lähde, jossa säilöttiin lihaa tai kalaa. Lihat sidottiin vitsaksin kimpuksi, joka upotettiin lähteen pohjalle.

M. Waenerberg teki kymmeniä valtauksia vuonna 1901, myi ne Prospektor Oy:lle vuonna 1902.

Prospektor Oy rakensi vuonna 1902 päämajan Laanilaan.

Kaivoskuilut: *Hartikainen, Sarlin, Lutto, Eversti, Kaarle Kustaa, Wille, Ramsay, Palsi ja Ruikka.

Tukikohdat: Laanioja, Tolosjoki ja Lutto.

Kaivoskuilu Hartikainen on Laaniojan itärannalla, Kaunispääojan yhtymäkohdasta 700 m ylävirtaan. Prospektor Oy:n koekaivos vuonna 1902, syvyys noin 24 m. Ympäristössä useita 1–2 m syviä koekuoppia (* Prospektor Oy). Kaivosaukko on aidattu Lapin Kultala Säätiön toimesta.

Kaivoskuilu Sarlin on Laaniojan itärannalla Kaunispääojan yhtymäkohdasta 600 m ylävirtaan. Prospektor Oy:n koekaivos vuonna 1903, kuilun syvyys 26 m. Kallioalueella useita kymmeniä pieniä 1–2 m syviä koelouhoksia. Näytteet sisälsivät kultaa 1–3 g/t. Kaivosaukko on aidattu Lapin Kultalan Säätiön toimesta.

Suomen Malmi Oy otti vuonna 1953 näytteitä kivikasoista, kultaa ei löytynyt.

Kärkytie Sodankylän Könkäältä Laanilaan raivattiin vuonna 1902 Prospektor Oy:n toimesta.

Maantie rakennettiin 1910 – luvulla (* Köngäs).

Prospektor päämaja palveli vuodesta 1912 lähtien kestikievarina (majatalo), saksalaiset polttivat rakennuksen syksyllä 1944, nykyisin paikalla metsäntutkimuslaitos (* Lapin sota).

Asianajaja Jarl Ugglä toimi välikätenä ja hankki saksalaiselle Werner Thiedelle valtauksen vuonna 1934. Thieden kullanetsintä oli varsin vähäistä.

Evert Kiviniemi siirtyi Moberginojalta Laanilaan ja asusteli jonkun päivän vuonna 1935 majatalossa. Evert kulki omien sanojensa mukaan tutkimassa kultapuroja Luttojoen latvoilla ja muuatta toista puroa. Päivänä muutamana Evert tuli puolilta päivin (25.9.1935) salamyhkäisenä majataloon. Hän pyysi saada käyttää vaakaa, kysyi vielä varoiksi, onko tarpeeksi punnuksia. Evert otti kääröstä ison kultakimpaleen. Punnituksessa se painoi 392,9 g. Paikalla olivat todistamassa Max Peronius ja Tauno Virtanen. Isomusta haettiin katsomaan Laaniojan rannalta Kullervo Korhonen, Jukka Pellinen, Aukust Tomperi ja Aaro Raumala (* Hangasoja, Kuivakuru, kultahippu, Laanila, Laanioja, Luttojoki ja Moberginoja).

Kaksikerroksinen tullirakennus (vähän pohjoiseen metsäntutkimuslaitoksen rakennuksesta) valmistui vuonna 1937, saksalaiset räjäyttivät rakennuksen syksyllä 1944 (* jäämerentie, Kakslauttanen ja Lapin sota).

Ympäristössä on saksalaisten polttamien rakennusten raunioilla ammuslaatikoiden tukirautoja, suksien siteitä, satulareppujen runkoja ym. metallitavaraa.

Partisaanit hyökkäsivät majataloon 4.7.1943. Kullankaivaja Väinö Mäki kuoli venäläisten ampumiin luoteihin (* Piispanoja).

Laanilan tullin eteläpuolella oli 20.8.1943 aamuyöstä hyökännyt vihollispartio suomalaisen linjankorjaus-auton ja kahden saksalaisen varmistusauton kimppuun kasapanoksia käyttäen. Yksi auto oli tuhoutunut ja 10 saksalaista oli haavoittunut.

Seuraava hyökkäys tapahtui 6.7.1944. Tienkorjausmiehet vastasivat tuleen asein ja vihollinen pakeni paikalta aiheuttamatta vahinkoa.

Antti Myllymäki vuonna 1953 piti Lapin ensimmäistä turistivaltausta. Linja-auto poikkosi pari kertaa viikossa Laanilassa ja turistit saivat seurata vaskausta. Turistien mielenkiinnon lisäämiseksi Myllymäki suolasi kaivukuoppansa ja vaskooliin jäi enemmän kultaa. Suomen Malmi Oy kairasi kalliota vuonna 1957 Prospektor Oy:n tutkimista juonista, kultaa ei löytynyt.

LAANILAMMENOJA

Oja laskee Tolosjokeen Laaniojan ja Kuusiojan puolivälin paikkeilla. Laanilampi on ojan keskivaiheilla.

LAANILANTULLI (* Kakslauttanen)

LAANILAN SAVOTTA OY

HL2019:0018 "Savotta" (& Laanilan savotta Oy, Rissanen Harri), Jäkälä-oja, (Palmrootin oja), Jäkälä-äytsin latva, lapiokaivu, 2020–30 (entisen kaivospiirin alueella). Luvan siirto 10.2020, siirron saaja Eskola Pauli.

LAANILAUTTANEN (= * Laanioja)

LAANIOJA (= Laanilauttanen)

Laskee Tolosjokeen idästä, yläosan nimi Piispanoja (* Piispanoja ja myös Piispankivi).

Juho Kangasniemen kaksi valtausta vuonna 1887 suuosalla lähellä Tolosjokea.

Samuli Pekkalan eli Kyrön valtaus vuonna 1887 (Sarlinin kaivoksen kohdalla).

Juho Pekkalan (= * Juho Niilonpoika Kyrö) valtaus vuonna 1889–91, nelostieltä 700 m länteen. Juhon kämpän jäännökset ovat nykyään rauhoitettu.

Mauritz Waenerbergillä useita valtauksia vuonna 1901.

Yrjö Kangasniemellä oli valtaus vuonna 1902.

Prospektor Oy:n koekaivos Sarlin vuonna 1902 ja kaivostupa (yhtiö käytti S. Pekkalan kämppää tukikohtana (* Sarlin).

Pekka ja Aatami Kyröllä oli valtaus.

Ivalojoki Oy:n valtaus vuonna 1925 (* Ivalojoki Oy).

Eenokki Kangasniemi kaivoi vuonna 1928.

Max Peroniuksen valtaus vuonna 1930.

Kultahistorian suurimman hipun (löytyi vuonna 1935) löytöpaikaksi Evert Kiviniemen veli vuonna 1992 mainitsi Laaniojan. E. Kiviniemen ei muisteta kaivaneen koskaan Laaniojalla. Isomuksen löytöpaikaksi on myös väitetty Hangasojan Kuivakuraa ja Moberginojaa. Kuivakurusta löytyi 1910-luvulla isomukset, jotka muistuttivat muodoltaan tätä suurinta hippua (* Hangasoja, kultahippu, Kuivakuru, Laanioja, Luttojoki ja Moberginoja).

A. Kajanto kaivoi vuonna 1934.

Aaro Raumala aloitti kaivamisen Eljas Mäen kanssa vuonna 1936.

Heikki Kokko, Aaro Raumala ja Aukust Seppänen kaivoivat vuonna 1936.
Kullervo Korhonen, Jukka Pellinen ja Aukust Tomperi kaivoivat vuonna 1935.
Ville Keurulainen aloitti kullankaivuun vuonna 1936.
Nestori Pehkonen on kaivanut.
Erkki Kaikkosella oli valtaus vuonna 1968.
Paul Merenluoto on kaivanut.

Laaniojan mutkassa Metsäntutkimuslaitoksen läheisyydessä kämpän rauniot, pajan ja laboratorion haamut.
Tolosjoen penkalla Laaniojan etelärannalla ison kämpän ja kahden pienemmän kämpän haamut.
Lapin Kullankaivajain Liiton valtaus Laaniojan, Piispanojan ja Pikku–Piispanojan risteyksessä. Liiton valtaukselta löysivät Antti Kurppa ja Leo Rautalin vuonna 1996 ison hipun, painoltaan 10,51g ("Laanilan heila").

Paavo Holmisto löysi 14,65 grammaisen 2004.

Alue on vallattu 1990–luvulla suuosasta nelostielle asti.

LADNJOAIVI (L)

Tunturi Vaskojoen ja Jäkäläpään välillä, korkeus 592,5 m.
Eenok Karppisen (Humu) valtaus 1950–luvulla, löytyi hienoa kultaa.
Ladnjaovin itäpuolelta Maddib Ravadasiin laskevat purot vallattu 1980–luvulla.

LAHOKALLIO (*rapakallio)

LAISKA PESU

Liian vähän vettä rännissä, jolloin hiekka ja kivet eivät kulje pois rihlojen ylitse. Myös liian pieni kaltevuus eli falli aiheuttaa laiskan pesun (* lentopesu ja ränni).

LAMMASPÄÄ (–vaara) (L)

Njurkulahdesta 2 km kaakkoon, korkeus 353,4 m, lähellä huippua pieni lampi.
Kullervo Korhosen Kulta–Jussi talvehti vuosina 1952–53. Kone hajotettiin osiin keväällä ja vedettiin hevosilla Menesjärven rantaan. Tästä eteenpäin Mörö veti koneen Inariin maantien varteen. Kaivukone vietiin Ouluun, missä kaivoi rakennusmonttuja (* Mörö).

LAMPIKURU (* Jäkälä–äytsi)

Jäkälä–äytsin latvaosja, lähellä Morgamojan yläosaa.

LANKOJÄRVI

Kiilopäältä n. 13 km itään Suomujoessa. Turvekammassa asui 1950 – luvulla erakko nimeltään Meänteis (Reijo Savinainen).

LANNANVAARA

Ruotsissa, Kaaresuvannon ja Kiirunan puolella välissä.
Kullanhuuhdontaa Ahvenjoella.

LANSSI

Väliaikainen varastopaikka. Kullankaivajille on järjestetty Njurgulahteen ja Härkäselkään Kutturantien varteen lanssit.

LAPIN KULLANKAIVAJA

Ukko Median kustantama lehti alkoi ilmestyä vuonna 1999 neljä kertaa vuodessa. Viimeinen numero ilmestyi loppuvuodesta 2012.

LAPINKULLAN YSTÄVÄT RY

Yhdistys on perustettu vuonna 1986. Yhdistyksen tarkoituksena on vaalia Lapinkullan ja kullanhuuhtontaperinteen arvostusta. Yhdistys tukee mahdollisuuksien mukaan Lapinkullan ja kullanhuuhtontaperinteen tunnetuksi tekemistä ja säilyttämistä.

Yhdistys hankki vaskaajapatsaan Kultamuseon piha-alueelle. Patsas paljastettiin vuonna 1993. Yhdistys osti Iso-ojalla sijaitsevan vanhan metsäkämpän vuonna 2003 ja kunnosti talkootyönä sitä pikku hiljaa.

<>VIRANOMAISTEN VALTAUSTIEDOT:

"Kultavalli" Lauttaoja (Tankavaara) 1998–2002

LAPIN KULLANKAIVAJAIN LIITTO ry (LKL)

Perustettiin 18.9.1949 Morgamojan Kultalassa, kokouksessa oli 27 kullankaivajaa.

Ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin Kullervo Korhonen ja johtokunnan jäseniksi Veikko Kangasniemi, Eenokki Karppinen, Niilo Raumala, Jouko Loppukaarre, Volmari Kangasniemi ja Yrjö Hummarkoski.

Liitto on osallistunut Tankavaaran kultamuseon perustamiseen (* Tankavaaran Kultakylä).

Liitolla on useita valtauksia ja ne ovat jäsenten käytettävissä.

Lapin Kullankaivajain Liiton toimesta on julkaistu Mieskalenteri 2013, Naiskalenteri 2016 ja Kultaa Lapista vuodesta 1868 – Lapin kullankaivun 150 – vuotisjuhlakalenteri 2018.

LKL:n nimikkopuukko oli myynnissä 2011. Koe-erä myytiin hetkessä loppuun ja Lapin Puukko ei pystynyt enää toimittamaan puukkoja.

Uuden toimittajan puukkoa testattiin liiton pikkujoulussa 2015. Puukko tilaukset alkoivat vuoden 2016 tammikuussa.

<>VIRANOMAISTEN VALTAUSTIEDOT:

"Isolan kartano" Miessijoki 1982–90,

"Kulta-Laani" Laanioja 1983–90,

"Kulta-Laani II" Laanioja 1991–98,

"Isolan kartano 2" Miessijoki 1991–96 (kaivospiiri 1995–),

"Liiton laani" Lato-oja (Tolosjoki) 1994–2001,

"Kiekerä" Lappalaisenoja (Ivalojoiki) 1993–98,

"Palsin Paras" Palsiojan keskiosa 1994–2004,

"Isolan kaivos" Kaarreoja ja Miessijoki 1996 –(kaivospiiri),

"Kulta-Laani III" Laanioja 1999–2007,

"Yhteinen" Palsioja 1999–2009,

"Piispanoja I" Piispanoja 2000–04,

"Palsinsuo" Palsioja 2005–09,

"Karuoja" Karuoja (Maddib Ravadas) 2002–11,

"Nelikko Aureus" Lato-oja (Tolosjoki) 2002–09,

"Nurkanvaltaus" Kotaoja (Morgamoja) 2004–13,

"Sopu Kulta" Elsaaja, Palsioja 2004–13,

"Piispanpysäkki 43" Piispanoja (Tolosjoki) 2005–14,

"Bizebaze Palsi" Palsioja 2005–14

<>KULLANHUUHDONTALUPA:

HL2011:0028 "Auh Aureus" Lato-oja ja Tullinkuru, hiekkamontun paikkeilla (Tolosjoki), lapiokaivu, 2012–15. Jatkohakemus on peruttu joulukuussa 2016.

HL2011:0029 "Karuojan kakkonen" Karuoja, Jäkäläpään itärinteessä (Maddib Ravadas), lapiokaivu, 2012–15. Jatkolupa 2017–27.

HL2011:0049 "Rönkön Neloset" Rönkönoja (nelostien länsipuolella). Luvan siirto Lapin Kullankaivajain Liitolle, lapiokaivu, 2012–15. Jatkolupa 2016–27.

HL2013:0052 "Nurkanvaltaus II" Kotaojan yläosa, Morgamojalta 900 m, lapiokaivu, 2014–17. Jatkolupa 2018–28.

HL2013:0053 "Gollediggi" Elsaaja ja Palsioja, lapiokaivu, 2014–17. Jatkolupa 2018–28.

HL2014:0048 "Bizebaze Palsi" Palsioja, Elsaajan suulta alavirtaan Pulkkisenojan suulle, lapiokaivu, 2016–19. Jatkolupa 2019–22. Jatkolupa 2022–32.

HL2015:0002 "Piispanpysäkki 43.3", Piispanoja, nelostien länsipuolella, lapiokaivu, 2016–20. Jatkolupa 2021–31.

HL2015:0006 "Buhtesaja Pulkkinen" Pulkkisenojan alaosalla, (Palsioja), lapiokaivu, 2017–21. Jatkolupa 2021–31.

HL2015:0029 "Petronellan pysäkki" Lauttaoja, nelostien länsipuolella, (Tankavaara, Iso-oja), lapiokaivu, 2017–26.

KaivNro 4849/1 "Pihlajamäki-Klondyke" (& Itkonen Pekka, Salonen Pekka, Salosen kuolinpesä) Miessijoki (Pihlajamäki) kaivospiiri 1997-. Kaivosoikeuden siirto tammikuu 2020, uudet haltijat: Lapin Kullankaivajain Liitto ry, Pekka Itkonen. Kaivospiirin lakkautus 9.2024.

HL2019:0014 "Paavinpalikka" Laaniojan ja Piispanojan risteysalueella, lapiokaivu, 2020–24. Jatkolupa 2024–34.

HL2012:0055 "Kultalampi" Kaarle Kustaan lampi, Kutturantien pohjoispuolella, (Tolosjoki), lapiokaivu, 2013–16. Jatkolupa 2017–20. Kullanhuhdontaluvan siirto 2020, aikaisempi haltija Kaikkonen Tapani. Jatkolupa 2021–31 ja uusi nimi: "C. G. Standertskjöldin makeavesi". Siirto, siirron saajat: Junttila Ahti, Räisänen Ari, 2022–31.

HL2019:0055 "Pihlajamäki" (& Lapin Kullankaivajain Liitto ry, Itkonen Pekka) Miessijoki, lapiokaivu, 2020–30.

HL2020:0003 "Isolan kaivos" Kaarreoja ja Miessijoki, lapiokaivu, 2020–30.

HL2017:0038 "Rivoli" Rönkönoja, nelostien itäpuolella (Tolosjoki), lapiokaivu, 2018–22. Aikaisempi haltija: Pohjanheimo Pasi. Luvan siirto, saaja: Lapin Kullankaivajain Liitto ry, 2021–22. Jatkolupa 2022–32.

HL2021:0022 "Aslakan sauva" Lauttaoja, nelostien länsipuolella, lapiokaivu, 2022–26.

HL2020:0024 "Kubernöörin viraston takamettä" Miessijoki, Pihlajamäen paikkeilla, lapiokaivu, 2022–26.

HL2019:0060 "Kultasafiiri" Puskuoja, Tivolin paikkeilla, lapiokaivu, 2020–30 (Alhonen Aarne). Siirto 2025, siirron saaja Lapin Kullankaivajain Liitto ry.

LAPIN KULTALA SÄÄTIÖ

Perustettiin vuonna 1971. Päämääränä säätiöllä oli Ivalojoen Kultalan ja sen läheisyydessä olevien rakennusten entisöiminen ja kunnossapito. Entisöintitöitä on suoritettu Kultalassa, Ritakoskella, Pahaojalla ja Moberginojalla.

LAPIN KULTA OY

Oli toiminnassa vuosina 1924–27. Alullepanija oli Georg Nordgren, esimiehenä Toivo Koivisto ja työnjohtajana Heikki Kivekäs.

Mukana yhtiössä mm. Harald Jensen, Rafael Haarla, L. Sara, A. Wiljanen, E. Liljeroos, A. Donner, M. Enqvist ja W. Dahlström.

H. Kivekäs pystytti valtauspaalut 4.7.1924 Pahaojan suulle. Valtausalue Sotajokea alaspäin 2670 m ja ylöspäin 1780 m, leveydeltään 72 m.

Päätukikohta Härkäselässä, pystytettiin useita rakennuksia, rakennettiin maantie. Kaivoksia Karhukurussa, Hangasojalla ja Härkäselässä.

Härkäselän valtaukselle vesi pumpattiin höyrykoneella kaivosta ja vesi johdettiin 2 km pitkää ränniä pitkin.

Töissä mm. Niilo Hirvasvuopio, Anselmi Yliriesto ("Pikku-Selmi"), Eenok Kangasniemi (vuonna 1926), Aleks Hirvonen, Wiljami Kyrö, Fredrik Akujärvi ja Bernhard Pehkonen (vuonna 1926).

Pahaojan Kultalaan rakennettiin useita rakennuksia ja kärrytie. Suuri työmaa Sotajoen Pahaojan suulla, paikalle tuotiin talvella höyrykaivukone ja Pahaojalta rakennettiin vesijohtoränni (* Pahaojan Kultala ja Sotajoki). Koneen höyrypannu oli rakennettu

vuonna 1903 ja höyrypaineen nostaminen oli tarpeen, jotta se pystyisi nostamaan edes tyhjän kauhan. Höyrykattila oli Prospektor Oy:n Kaarle Kustaan kaivoksen nostokoneesta.

Papinhaminaan (Sotajoen rantaan, nykyisen Kutturantien pohjoispuolelle) rakennettiin välivarasto ja Tolosjoen nykyisen sillan viereen varastonhoitajan asuin- ja muita rakennuksia.

Kivekäs rakennutti Ritakosken Kultalaan useita rakennuksia (* Ivalojoen ja Ritakosken Kultala).

Kauppaneuvos Rafael Haarla kävi vuonna 1925 kultamailla. H. Kivekäs oli käsenyt Niilo Hirvasvuopion vaskaamaan näytteen kauppaneuvokselle. Paikka oli ennalta suolattu sopivilla kultahipuilla.

Yhtiön koko kultasaalis oli kolmen vuoden ajalta vain 17,75 g ja soraa huuhdottiin 71 m³.

Nikolai Peronius ja Hedberg otettiin kevättälvella 1927 töihin ja toukokuussa Max Peronius varastonhoitajaksi ja kirjuriksi.

* Harriaapa, Härkäselkä, Pahaoja ja Tolosjoki.

Kirjanpitäjä Max Peronius valtuutettiin yhtiön puolesta vuokraamaan kaikki rakennukset Härkäselässä, Sotajoella ja Tolosjoella Eemeli Virtaselle 1.8.1927.

H. Kivekäs suunnitteli parantolan rakentamista (* Lutto)

Tornion Olut Oy hankki käyttöoikeuden nimeen vuonna 1969.

<>VIRANOMAISTEN VALTAUSTIEDOT:

"Härkäselän Kultakuru 1–6" Kultakuru Härkäselkä, Uusihaara 1925 (6 kpl),

"Pahaoja 1–3" Pahaoja (Sotajoki) 1925 (3 kpl),

"Vitikka 1–2" Vitikka (Sotajoki) 1925 (2 kpl),

"Harrijoki 1–7" Harrijoki (Sotajoki) 1925–26 (7 kpl),

"Tolosjoki 1 Kaarle Kustaan kaivos (Tolosjoki) 1925–26,

"Tolosjoki 2" Ramsayn kaivos (Tolosjoki) 1925–26,

"Tolosjoki 3–24" Tolosjoki 1925–26 (22 kpl),

"Vuujemi 3" Vuujemi (Sotajoki) 1925,

"Vuujemi 4" Vuujemi (Sotajoki) 1926

LAPINKUUME

On erittäin tarttuva tauti, joka iskee moniin Lapissa käyneisiin. Tautiin sairastuneen on vaikea elää etelässä. Ainoa tunnettu parannuskeino on paluu Lappiin. Toisinaan tauti kehittyy voimakkaaksi lapinhulluudeksi, jolloin etelässä asuminen on suorastaan mahdotonta. Voi puhjeta kultakuumeen jälkitautina (* kullanhimo ja kultakuume).

LAPINMAA

Nimeä käytetty ennen nimitysten Lappi, Pohjanperä ja Erämaa ohella.

LAPIN MINERAALI OY

Puuha- ja kaivosmiehenä O. V. Itkonen. Perustettiin vuonna 1944, toimitusjohtajana Gustav Fellman.

Kesäkuussa 1944 alettiin rakentaa taloa (iso tupa, pari kammaria ja keittiö) parakkeja, talli yhdeksälle hevoselle, navetta, sauna, leikkimökki, patoja ja rännejä Purnuojalle ja Hopiaojalle. Kaivaminen jäi vähäiseksi sotatilan takia, sillä työmiehiä ei tahtonut saada.

Saksalaiset alkoivat kesäkuussa 1944 rakentaa puolustuslinjaa Tankavaaraan. Werner Thiede tuli Norjasta asiantuntijaksi linnoitustöihin. Thieden käskystä Itkosen valtaus Hopiaojalla miinoitettiin perusteellisesti ja metsä kaadettiin murrokseksi.

Itkonen toimi kesän 1945 Purnuojan latvoilla. Hopiaojalla ei voinut työskennellä miinavaaran takia. Töitä tehtiin kolme kuukautta ja kultaa oli 0,2–3 g/m³.

Yhtiö anoi kaivospiiritoimitusta vuonna 1945 Tankavaara 1–5 valtauksille.

Yhtiö kävi kiistaa Tankavaaran valtausoikeuksista vuonna 1946.

Purnuojalla oli kaivospiirit Tankavaara 1–4 vuonna 1946. Työmaalla oli kymmenkunta miestä ja kokki töissä vuonna 1947.

Töissä parhaimmillaan oli 26 miestä ja kaksi kokkia.

Töitä vaikeuttivat niukka vedensaanti ja kullan epätasainen esiintyminen. Koska kulta esiintyi melko karkeina jyväsinä, olivat yli 5 g:n hiput melko tavallisia ja siksi työmiesten oli helppo varastaa hippuja. Itkonen palkkasi vanhahkon Mittler-nimisen miehen pitämään silmällä kaivajia.

Yhtiö ei ollut toiminnassa enää vuonna 1948.

* Lapin sota ja Purnuoja.

<>VIRANOMAISTEN VALTAUSTIEDOT:

"Tankavaara 1–5" Hopiaoja (Tankajoki) 1944–46 (5 kpl),

"Hopiaoja 1–2" Hopioja = Ruosteoja = Purnuoja (Tankajoki) 1944–46 (2 kpl),

"Tankavaara 1–4" Purnuojan sivuojat (Tankajoki) 1946–48 (5 kpl kaivospiiriä),

"Sodankylä upa" Hopiaoja (Tankajoki) 1944,

"Vuotso upa" Tankajoki 1945

LAPIN MINERAALIPÖRSSI OY

On perustettu keväällä 1993 hoitamaan Lapin kullan jatkojalostusta. Yhtiön omistajia ovat mm. kullankaivajat, korujen valmistajat ja korukauppiat.

LAPIN SOTA

Suomen sodan (jatkosota) loppuvaiheesta käytetty nimitys, joka alkoi 15.9.1944 Suomen ja Saksan välillä. Aseveljeyden ollessa päättymäisillään toisen maailmansodan loppuvaiheessa saksalaiset joukot alkoivat varautua muuttuvaan tilanteeseen. Lapissa toiminut saksalaisten 20. vuoristoarmeija sai tehtäväkseen pääasiassa Petsamon nikkelikaivosten suojelemisen sekä tieyhteyden ylläpitämisen Norjaan.

Linnoitustyöt aloitettiin keväällä 1944. Syyskuun puolenvälin aikoihin Tankavaarassa oli töissä 3100 miestä (1090 sotilasta, 738 vapaaehtoista ja 1348 pääasiassa neuvostoliitolaista sotavankia).

Sodan alkaessa saksalaisilla oli Pohjois-Suomessa n. 220000 miestä ja runsaasti sotakalustoa mm. 300 lentokonetta. Vetäytyessään saksalaiset tuhosivat 41306 rakennusta, 516 maantie- ja 218 rautatiesiltaa sekä kaikki puhelin- ja sähkölinjat. Saksalaisten suuret hakkuut aiheuttivat pysyviä vaurioita Lapissa varsinkin mäntyrajan paikkeilla.

Tankavaaran kohdalle sekä myös etelä- ja pohjoispuolelle saksalaiset rakensivat kenttälinnoituksen (Ivalon suoja-aseman, Schutzwall, * Tankavaara). Pääpuolustuslinja alkoi Tankajoen länsipuolelta kulkien Liika- ja Purnuvaaran eteläpuolelta Hopiaojalle ja tästä edelleen Pikku-Tankavaaran, Purnunokan, Mukkavaaran, Paulaselän kautta Nattasten ja Sompiojärven välistä. Linja jatkui Ellivaaran, Lupukaisen, Suku Nattasen kautta ylittäen Nattushaaran. Kopsusjoen molemmin puolin Kattukaisojan kohdalla oli parin kilometrin matkalla asemia. Nämä olivat itäisimmät asemat. Pääpuolustuslinjan jatke länteen päin alkoi Tankajoelta Siikahaaran yli Kiviaapan keskelle. Kiviaapan pohjoispuolella oli kaksi varmistusasemaa Kivihaaran ja Siikahaaran latvoilla.

Ensimmäinen puolustuslinja etelästä päin oli Lohijoen pohjoispuolella 3 km (Lohisarriot-Lohivaara). Se ulottui 2 km länteen ja 4 km itään.

Idästä päin eli Mutenian suunnalta tulevaa hyökkäystä varten oli linja Riesto– ja Tuulivaaran eteläpuolella jatkuen Nalka–aapan eteläpuolelta Sompiojärven länsipuolelle ja yhdistyi pääpuolustuslinjaan.

Pohjoisin linja alkoi Tankajoen itäpuolelta, Purnumukan kylän kohdalta kulkien nykyistä tietä nelostielle ja edelleen Tankavaaran länsireunaan.

Puolustuslinjojen taakse saksalaiset rakensivat kymmeniä kilometrejä huolto– ja perääntymisteitä. Nattasten suuntaan meni useita tieuria ja Vuomaselästä lähti Sota–aapan yli Kivihaaran latvoille.

SODAN KULKU:

1.10.1944 suomalaiset nousivat maihin Tornioon. Suomalaiset valtasivat Rovaniemen 16.10.1944, jonka saksalaiset olivat polttaneet.

Sodankylä saavutettiin 20.10.1944 ja samana päivänä päästiin myös Sattaseen. Tie ja sen reunukset olivat kylvetty täyteen miinoja.

Lohijoella (Vuotson eteläpuolella) suomalaiset ajoivat polkupyörillä 23.10.1944 väijytykseen.

Tankavaaran paikkeilla käytiin taisteluja 26.10 ja 30.10.1944. Saksalaisilla oli aluksi yhdeksän ja myöhemmin kuusi pataljoonaa kenttälinnoitetuissa asemissa suomalaisten neljää pataljoonaa vastaan.

Kaunispään rinteillä taisteltiin 1.–2.11.1944.

Illalla 2.11.1944 saksalaiset olivat perääntyneet Urupään pohjoispuolelle. Alajärven eteläpuolella Alalompolon kohdalla 3.11.1944 taisteluja.

Ivalosta saksalaiset lähtivät 4.11.1944.

Inarissa taisteltiin 7.–13.11.1944.

Karigasniemeltä saksalaiset siirtyivät 18.11.1944 Norjaan.

Utsjoelta saksalaiset poistuivat 20.11.1944 ja Kilpisjärveltä 25.4.1945.

Sodan aikana raivattiin alueelta n. 300000 miinaa ja sen jälkeen 130000 miinaa, yli 4000 lentopommia ja 634000 kranaattia. Miinoitukset aiheuttivat yli 2000 hengen kuoleman. Suomalaisten tappiot olivat taisteluissa 774 kaatunutta, 2904 haavoittunutta ja 262 kadonnutta. Saksalaisten tappiot olivat 1814 kaatunutta.

Saksalaiset käyttivät miinoituksiin pommimiinoja (hyppy–Heikkejä), betoniputkimiinoja, laatikkomiinoja (nilkkamiinoja), panssarimiinoja, lentopommeja, tykkien ja heittimien ammuksia sekä tavallisia räjähdyspanoksia.

Kesällä 1945 syttyi useita metsäpaloja Rovaniemen ja Kaamasen välillä saksalaisten jättämistä räjähteistä, varsinkin fosforiraketit syttyivät helposti auringon lämmöstä. Sammutustöihin ei voinut mennä raivaamattomien miinojen takia.

Vuoteen 1973 mennessä Lapista laskettiin raivatun räjähteitä 1142000 kappaletta. Viimeisiä ammuksia nostettiin Ivalojoesta kylän keskustasta maantiesillan alta kesällä 1976. Samoihin aikoihin tiekarhu kolahti miinaan Tankavaarassa avatessaan nelostieltä etelästä tieuraa kultakylään.

Olavi Lahti osallistui Lapin miinoitusten raivaamiseen vuosina 1965–90. UKK–puistossa suoritettiin kesällä 1987 kranaattien raivausta miinaharavoilla ja piikittämällä. Alueelta löytyi satoja kranaatteja.

* Hangasoja (rakennusten poltto), Haukkapesäpää (vankileiri), Hopiaoja (miinoitus), Huukkajanpäänpaistama (huoltotie ja silta), Inari (taistelut), Isonojanpalo (tykkiasemia), Ivalo (vankileiri), Kaamanen (lentokenttä), Kaita–Kotsamo (huoltotie ja silta), Kaunispää

(taistelut), Laanila (rakennusten poltto), Lapin Mineraali Oy (miinoitus), Lohijoki (väijytys), Mahlatti (vankileiri), Mukkarova (tykkiasemia), Mustola (vankileiri), Mörö (kulkuneuvo), Nangujärvi (vankileiri), Nattaset (valvonta-asema), Pikku-Tankavaara (tykkiasemia), Paloharju (vankileiri), Purnumukka (poltto ja puolustuslinja), Purnunokka (puolustusasemia), Purnuoja (miinoitus), Purnuvaara (puolustusasemia ja vankileiri), Solojärvi (vankileiri), Sompion luonnonpuisto (huoltotie), Suomujoki (kenttävartio), Tankapirtti (miinoitus), Tankapää (puolustusasemia), Tankavaara (väijytys), Törmänen (miinoitus), Urupää (koukkaus), Vuotso (tukikohta ja keskitys), Ylisenoja (miinoitus) ja Ylisenvaara (huoltotie ja tuliasemia).

LAPIN TÄHTI

Arvokkain korundimuunnos ja sen tunnistaa yleensä kastellun pinnan valohohteesta. Tähtikorundeissa 6–sakarainen tähti–ilmiö aiheutuu korundissa sulkeumina olevista asematason suuntaisista kuiduista tai onteloista, joista valo heijastuu.

LAPPALAISENOJA (I)

Laskee Ritaojan kautta Ritakosken paikkeille.

Vähäistä kaivutoimintaa alaosalla, yläosalla on kaivettu moottorilapiolla (*Ritaoja)

LAPPALAISET

Mm. Pohjanmaalla Lappajärvellä, Kuortaneella ja Ilmajoella asui lappalaisia 1700–luvulla, jotka kalastivat ja hoitivat poroja (*saamelaiset).

LAPPI

Nimi Lappi esiintyy kirjallisuudessa jo 1100–luvun lopulla. Tällöin Saxo Grammaticus puhuu "utraque Lappia`sta" (molemmista Lapista).

Lappi–alkuisia paikannimiä esiintyy ympäri Suomea, erikoisen paljon Pohjanmaan rannikkopitäjissä.

LAPPOIMUROINTI

Lapossa käytetään putkea nesteen juoksuttamiseen yläpuolisesta alapuoliseen astiaan. Lappoimuroinnissa käytetään halkaisijaltaan 75 – 100 millistä putkea. Veden mukana kulkeutuu hiekkaa ja kiviä pari metriä alempana olevaan ränniin (* imurointi ja suihkupumppu). Hannu ja Vesa Mustonen ovat kokeilleet lapon käyttöä Tolosjoen Harrijoen eteläisessä haarassa.

LASKEUMA-ALTAAT

Keväällä 1986 saatiin suositukset laskeuma-altaiden rakentamisesta. Altaiden tarkoituksena oli lietteen kerääminen altaan pohjalle. Altaat olivat aluksi alimitoitettuja ja kevättulvat sekä runsaat sateet aiheuttivat ongelmia.

Kaivusuunnitelman yhteydessä viranomaiset määräisivät allaskoot vuonna 1987. Konekaivajat käyttivät kiertovettä huuhdonnassa.

LATO–OJA (= Kustaanoja) (aikaisempi nimi oli Nirppi-Henrikinoja tai Nirppi-Heikinoja)

Laskee idästä Tolosjokeen, Tolosjoen sillasta 600 m etelään.

Heikki Kyrö kaivoi vuonna 1888.

Valtauksia 1990–luvulla.

Lapin Kullankaivajain Liitolla on valtaus Kutturin tieltä 600 m pohjoiseen. Valtaus on 5,5 ha ja on voimassa 31.12.1998 asti.

LATVAHAARA (L)

Ruihtuäytsin yläosa, alkaa Puskuojan suunnasta(* Ruihtuäytsi).

LATVAKURU

Hangasojan yläosassa.
Valtaus 1980-luvulla.

LAURIVAARAT

Kietsimäjoen ja Vaskojärven välillä, korkein kohta 455 m.
J. C. Lihrin retkikunta löysi vuonna 1868 Laurijoesta 3–4 milligramman painoista hippua joka vaskoollisesta (* Lihrin retkikunta).

LAUTALAAVUNNIEMI

Sotajoen Vuijeminhaarassa Kutturin tiestä 2,2 km pohjoiseen, nimen on saanut paikalla olleesta laavusta (* Vuijeminhaara).
Kivenlohkareita ja kulta on karkeampaa.

LAUTTANEN (* Kakslauttanen)

LAUTTAOJA (= Purnuoja = Lauttakotaoja)

Laskee Tankavaaran Kultakylästä pohjoiseen (* Purnuoja ja Tankavaara).
Niila Hirvasvuopion valtaus vuosina 1935–43.
Useita valtauksia on tänä päivänäkin.

LAUTTAOJAN KULTA OY

<> KULLANHUUHDONTALUPA:

HL2019:0064 "Lauttaoja 3-norra", Lauttaoja, Tankavaara, lapiio- ja konekaivu, 2020–30.

Luvan siirto, saajat: Karhu Juhani, Järvensivu Jorma, Nerg Pauli, von Wuthenau Kasper, Timonen Olavi, Mauno Seppo, Lauttaojan Kulta Oy, 2021–30.

HL2019:0065 "Lauttaoja 2-mitte", Lauttaoja, Tankavaara, lapiio- ja konekaivu, 2020–30.

Luvan siirto, saajat: Karhu Juhani, Järvensivu Jorma, Nerg Pauli, von Wuthenau Kasper, Timonen Olavi, Mauno Seppo, Lauttaojan Kulta Oy, 2021–30.

HL2019:0066 "Lauttaoja 1-puisto", Lauttaoja, Tankavaara, lapiokaivu, 2020–30.

Luvan siirto, saajat: Karhu Juhani, Järvensivu Jorma, Nerg Pauli, von Wuthenau Kasper, Timonen Olavi, Mauno Seppo, Lauttaojan Kulta Oy, 2021–30.

LAUTTASELKÄ

Pokka–Menesjärvi tien varrella, Ivalojoelta etelään 8 km.
Uusi autiotupa.

LEJEERINKI

On kahden tai useamman metallin muodostama seos. "Luonnon lejeeringeissä" eli mineraaleissa jalo kulta on tavattu yhtyneenä säätynsä mukaisesti platinametallien ja hopean kanssa sekä "epäsäätisesti" antimoinin, kuparin, telluurin, vismutin jne. maanläheisten metallien kera joko yksin tai yhdessä.

LEMMENJOEN KANSALLISPUISTO

Inarin ja Kittilän kunnissa, on perustettu vuonna 1956, pinta-ala 1720 km², erotettu alue kullin

kaivamista varten 125 ha, laajennettu vuonna 1971 ja vuonna 1981. Nykyisin alueen pinta-ala 2855 km².

Järjestyssääntö vahvistettiin joulukuussa 1989. Konekaivua voidaan säännöllä rajoittaa tai kieltää.

Kansallispuiston alueelta on löydetty n. 700 pyyntikuoppaa, joiden avulla saalistettiin villipeuroja 1800-luvulle saakka (* peura).

LEMMENJOENSUU

Kullervo Korhosen kaivukone tuotiin vuonna 1951 jäätietä pitkin Lemmenjoensuulle. Matka jatkui Mörön vetämässä reessä Jäkälä-äytsiin (* Jäkälä-äytsi, Lammaspää ja Mörö).

LEMMENJOKI

Pohjoinen venereitti Lemmenjoelle:

Sikavuono (Siggavuono)
Mutusjärvi (Muddusjávri)
Kettujoki (Keäptuvej)
Matkajoki (Maddakoatjuuha)
Paatari (jatko sama kuin alapuolella)

Itäinen venereitti Lemmenjoelle, nimet alhaalta ylävirtaan:

Inari (Anar)
Juuttuanjoki (Juvduujuuha)
Solojärvi (Solojávri)
Matkajoki
Paatari (Páádár)
Lemmenjoensuu (Nilppi, Jomppasten talo)
Äivihjärvi (Aivvekjávri)(Aslak Aikio eli Kaapin Aslak)
Taivaljärvi (Muotkadjavri)
Njurkulahti (Njurguluokta) (Jomppasten talo)
Sotkajärvi (Kaapin Jouni)
Härkäjärvi (Heärgejavri)
Härkäkoski
Ravadasköngäs
Ravadasjärvi
Morgamjärvi, Kultahamina
Kapsuoja
Morgamniva
Morgamoja (Suohpasavdsi)
Vaijoki
Nurmikuru
Ruihtuäytsi (Ruihtoavdši)
Puskuoja (Puškojavrresaš)
Karhukuru (Karhuoja)
Puskujoki (Puškojohka)
Naukusuoja (Navgosjohka)
Lemmekäsjärvi (Leämmeqasjavri)

LEMMENJOKI

Ensimmäinen, joka teki valtauksen Lemmenjoelle vuonna 1867, oli raahelainen John Candelin. Kaivoiko hän koskaan alueella tai löysikö hän mitään, ei ole tiedossa. Fredrik Grönholm kävi tutkimassa jokea vuonna 1872.

Henrik Tallgren sai luvan etsiä kultaa vuosina 1870–72, hänenkään löydöistä ei ole mitään tietoa.

Kalle Gumerus ("Kumse–Kalle") kertoi löytäneensä kultaa vuonna 1901 Puskuojan yläpuolelta pääjoesta. Hänen huhuttiin löytäneen jopa 3 kg kultaa. Gumerus sai myytyä kultapaikan Frans Kangasniemelle. Hän palkkasi viisi tottunutta huuhtojaa ja lähti Lemmenjoelle. Paikalla todettiin koehuuhtonnan jälkeen, että kaikki montut olivat "suolattuja" (* suolaus). Gumerus oli häipynyt maisemista ennen huijauksen paljastumista.

J. Sederholm Prospektor Oy:stä tutki vuonna 1902 ruosteista kiisu- ja grafiittipitoista kiveä.

Vuosina 1902–03 valtauksia 18 kpl, Vaijokisuulta Lemmenjokea ylävirtaan 6 km Karhuojan ja Puskujoen puolivälille asti.

Lemmenjoella ja sen sivupuroissa oli kaikkiaan 65 valtausta (* Kapsuoja, Kotaoja, Morgamoja, Pajuhuippu, Puskujoki, Puskuoja, Ravadasjoki, Ruihtuäytsi ja Vaijoki).

Valtauksen olivat tehneet vuonna 1902 mm: Juho Kangasniemi, Johan Valle, J. A. Friman, J. K. Enblom, Ville Kangasniemi ja Ranta–Antti Morottaja (* Kotaoja ja Vaijoki).

Kesällä 1903 tehtiin koehuuhdontaa, mutta varsin pinnallisesti, koska kultaa ei löydetty sitten myöhemmin varsin rikkaiksi osoittautuneilta valtauksiltakaan. Kultaa löytyi jonkin verran Ruihtuäytsiltä ja kohtalaisesti Kotaojalta. Yleensä uskottiin, ettei Lemmenjokeen pohjoisesta laskevista puroista löydy kultaa.

Ville Kangasniemi ja Hannu Mattus löysivät hienoa kultaa ja 2 g:n hipun vuonna 1919. He palasivat sumussa leirille, eivätkä enää löytäneet kultapaikkaa (luultavasti Miessijoen latvoilla). Keväällä 1920 miehet kuolivat espanjantautiin (* Espanjantauti). Liittyisiköhän tämä löytö jotenkin J. Loppukaarten Miessijolta löytämään kivimuriin 1950-luvulla (* Miessijoki)?

Ruotsalainen Boliden-yhtiö tutki jokea vuonna 1935 ja insinööri Berggren johti tutkimuksia. Etsintätöissä kymmenen miestä mukana ja oppaana Eenokki Kangasniemi. Tutkimuksissa todettiin alue kannattomaksi koneelliseen kullan kaivamiseen.

Pesonen löysi karkeita kultajyväsia vuoden 1935 paikkeilla Lemmenjoen ja Vaskojoen väliltä (luultavasti Miessijolta). Mies lupasi palata keväällä jatkamaan kaivamista, mutta hän kuoli talvella.

Uula, Niilo ja Veikko Ranttila löysivät Morgamojasta kultaa 12.9.1945. Kultaryntäys alkoi varsinaisesti vuonna 1947.

A. Raumalan kaksi valtausta vuosina 1949–52.

K. Karen valtaus vuosina 1950–52.

M. Massalan valtaus vuosina 1951–52.

T. Unto etsinyt kultaa vuonna 1951.

Vuonna 1948 kaivajia oli 60 ja vuonna 1950 noin 120.

Lemmenjoen kultapitoisuuden on arveltu olevan 0,4–0,9 g/m³.

LENTOKENTÄNOJA (L)

Laskee Jäkälä-äytsiin Muurivaaran eteläpuolelle.

G. Laation valtaus vuosina 1950–53.

Valtauksia 1980-luvulla.

LENTOKENTÄNVAARA

Ivalojoen ja Taimenjoen välissä, Kutturin kylästä 2,5 km.

Vaaran länsipuolelle on raivattu vuonna 1954 kiitorata (pituus 600 m). Sitä käytettiin Matinpalon ja Litmourvaaran paloalueitten lentokonekylvöön (850–900 ha). Männynsiemenet itivät erittäin huonosti.

LENTOPESU (= kova pesu)

Liian paljon vettä rännissä tai ränni liian jyrkässä asennossa, jolloin kultaa ei ehdi tarttua rihlojen koloihin (* laiska pesu ja ränni).

LIEVEUOMA

Jääkauden lopulla jäätiköltä tulleet sulamisvedet ovat virranneet jään reunan ja paljastuneen rinteiden välissä. Virtaus on kuluttanut tällaiseen kohtaan matalan uoman,

lieveuoman. Jään reunan aletessa virtauskohtakin siirtyi alemmaksi. Tuntureilla näkee lieveuomia usein alenevina sarjoina, ja niiden perusteella saa havainnollisen kuvan jäätikön ohenemisesta jääkauden lopulla. Lieveuomia on muuallakin kuin paljailla tuntureilla, mutta kasvipeitteen vuoksi ne eivät erotu maisemasta yhtä selvästi. Palsiojan ja Moberginojan latvoilla Multatunturin lounaisrinteessä on useita lieveuomia. Niitä on myös mm. Louhiojan, Koiranuittaman, Zellberginojan ja Louhiojan latvoilla sekä Vaulon länsipuolella (Kivijärven latvoilla) ja Vaskistunturin koillisrinteessä (*reunauoma ja vakoutumat).

LIHRIN KALLIO

On Ivalojoen eteläpuolella Kultalan kohdalla.
Huipulla kivikasa on muistuttamassa vanhoista ajoista.

LIHRIN MUISTOMERKKI (* Ivalojoen)

Ivalojoen etelärannalla Nulkkamukassa Louhiojan suulta 500 m ylävirtaan.

LIHRIN RETKIKUNTA

Johtajana Konrad Lihri, mukana mm. maanmittausapulainen Josef Aurèn, geologi Anders Jernström sekä 8 työmiestä (työnjohtajina Johan Käkelä ja Fredrik Grönholm).

Matka alkoi veneillä Rovaniemeltä 26.6.1868 Ounasjokea pitkin.

Peltovuoman kylä saavutettiin 7.7.1868.

Matka jatkui Käkälänjoki → Kurkikoski (10.7.1868) → vetotaivalta yli 3 km (Aaltojärven padonnut Peltovuomasta kotoisin oleva mies) → Aaltojärvi (nykyisin Naltijärvi) → Hielmaoja → Hielmajärvi (nykyisin Fjelmasjärvi) → vetotaival → Allijärvi (nykyinen Haukijärvi) → vetotaival → Hietajärvi (nykyisin Ahvenjärvi, lähellä Norjan rajaa) → vetotaival → Nuolasjärvi (nykyisin Njuolasjärvi, 15.7.1868) → Nuolasjoki (nykyisin Njuolajäkka) → Kietsimäjoki.

Njuolajäkkan suulta 3,5 km ja 5,5 km alavirtaan löytyi vähäisiä kullan merkkejä.

Laurioesta löytyi 3–4 pientä hippua.

Inarijoki, Porttikoski (Angelista 6 km ylävirtaan) ei löytynyt kultaa.

Angeliin saavuttiin 19.7.1868.

Peskokoski (Angelista 4,5 km alavirtaan), kullasta selviä merkkejä.

Iskurasjäkka saavutettiin 24.7.1868.

Nuppirjoki (nykyisin Pystyoja) alapuolelta löytyi isoja granaatteja (Mustakoski).

Piesjoki–Outakoski hienoa kultaa.

Tenojoelta löytyi vain vähäisiä kullan merkkejä.

Äimijoki 1.8.1868, porukka kokeili rännejä, kultaa vain yhteensä 34 g.

Utsjokea noustiin ylöspäin 2.9.1868, vähäisiä kullan merkkejä.

Vastusjärvi–Muddusjärvi–Inari 8.9.1868.

Vaskojoella Tirron kylästä 9 km ylävirtaan koehuuhtontaa, vähän kultaa.

Ivalo 13.9.1868.

Luultavasti Lihri oli kuullut huhuja Palsilta löydetyistä kullasta, vaikka talvi oli tulossa, niin retkikunta vain jatkoi Ivalojoelle nousemista.

Tolokosken alapuolelta vastapäätä Tolossaarta löytyi 1–2 hippua joka vadillisesta ja myös Kuppisojan suulta sekä Härkäsaarien yläpuolella Härkänivassa (Ansajoki suun yläpuolella).

Hammasjokisuun vastarannalta löytyi kultaa 3–4 hippua joka vadillisesta.

Nulkkamukka 16.9.1868, kultaa löytyi 200 mg/ 19 vaskoollisesta ja suurin hippu 60 mg (* Nulkkamukka).

Ritakoskelta löytyi kultaa 10–12 mg/ vaskooli.

Paluu tapahtui Törmäseen 18.9.1868.

Tankajoki 19.9.1868.

Pitkin matkaa huuhdottiin ja tavattiin vähäisiä kullan merkkejä esim. Tankajoki Siikahaa-
ra Ukkolan talon yläpuoli, Köngäskoski, Utsamokoski, Oravakoski ja Ulajukoski sekä
myös Kemijoen Seitakorva, Juukoski ja Pirttikoski.

Rovaniemelle retkikunta saapui 2.10.1868.

LIIPISAVOTTA (= Ratapölkkyhakkuu) * Metsätalous

LIIRINOJA

Laskee idästä Ivalojokeen Saarikorvan ja Penttilänkosken välille. Nimi tuli karttaan
2010-luvulla.

LILJEQVISTIN KÄMPPIÄ

Rakennettu vuonna 1948 ja kämpässä on vaatimaton kamiina sekä tilaa kahdelle
hengelle (* Sotajoki).

Liljeqvistillä oli muitakin kämppiä mm. Appisjoella, Ivalojoella Palsiojasuun paikkeilla,
Luulammella ja Tankavaaran alueella.

LILJEQVISTIN RUOPPAAJA (* Ivalojoki)

Nykyisin kauharuoppaaja on Ivalojoen etelärannalla Ritakosken yläpuolella Vaskissu-
vannon alapäässä (* Ritakoski ja Vaskissuvanto).

LIMPPUOJA

Palsiojan pieni sivuoja, Nenosenojasuulta 300 m ylävirtaan päin.

LINJA-AUTO-OJA

Laskee lännestä päin Sotajokeen, Kutturin tiestä noin 200 m etelään.

Viljo Mutenian valtaus 1990-luvulla, löysi 28,5 grammaa painavan hipun vuonna 1994.

LINKO (* Sentrifugi)

LISMAJOKI

Sodankylässä Roivaisen läheisyydessä, laskee Lokan tekojärveen.

Ensimmäisiä kullanhuuhtontavaltauksia haettu vuonna 2010 ja ensimmäinen valtaus
tuli voimaan vuonna 2014.

Pro-Arctic Miinala Oy sai luvan koneelliseen kullan kaivamiseen keväällä 2012.
Luvasta on valitettu ja kaivutoiminta ei ole alkanut.

LITMOURVAARA

Pokka-Menesjärvi tiestä 5,5 km itään, Kutturasta 12 km luoteeseen. Vaaran korkeus
on 455 m ja sen päällä palovartiotorni.

Vaaran ympäristössä oli vuonna 1948 metsäpalo (* metsäpalot).

Vaaran päälle on rakennettu tie vuonna 1991 ja tutka-asema vuonna 1994 (ilmavoimi-
en kaukovalvontatutka). Tie on suljettu yksityiseltä liikenteeltä.

LIUOKSET (* Fluidit)

LOHIJOKI

Vuotsosta 16 km etelään, Porttipahdan tekojärven peitossa nelostien kohdalla. Saksalaisten eteentyönnetty puolustusasema ns. Kotkanpesäasema sijaitsi Lohijoelta noin 3 km pohjoiseen. Saksalaiset odottivat suomalaisia 23.10.1944 puoliympyrän muotoon ryhmittyneenä. Suomalaiset ajoivat polkupyörillä piilossa olevien asemien ohi ja saksalaiset aloittivat heille sopivalla hetkellä tulituksen. Suomalaiset yrittivät koukata tien länsipuolelta vaikeakulkuisen suon kautta, mutta saksalaiset olivat poistuneet asemistaan.

LOHIRISTONOJA

Laskee etelästä Ivalojokeen Ritakosken yläosan kohdalle.

LOHISARRIOT

Ovat Porttipahdan tekojärven itäpuolella, nelostieltä pari kilometriä länteen. Lohisarrioiden ja Porttipahdan tekojärven välisellä alueella esiintyy huuhtontakultaa.

LOIJAKKOKURU

On Tankavaaran Kultakylästä pohjoiseen Iso-ojan eteläpuolella, nelostien itäpuolella. O. V. Itkonen suoritti tutkimuksia vuosina 1948–49.

L. Lamppu on kaivanut.

Matti Mähönen on kaivanut alueella.

Arvo Simola, Hannu Aaltio, Kari Laine, Lasse Peltonen, Ari Huhtala, Jussi Autio ja Petri Tuure omistavat valtauksen alueella. Valtauksen edellinen omistaja oli Juha Kauhanen.

LOIVISTONOJA (tai Lovistonoja?)

Tolosjoen ympäristössä?

Ivalojoen Oy:n valtaus oli vuonna 1925.

LOKAN KYLÄ

Venäläiset partisaanit hyökkäsivät 14.7.1944 kylään, lokkalaisia tapettiin 21. Yksi lapsi joutui panttivangiksi, joka palasi Suomeen vuonna 1946.

Muistomerkki on pystytetty vuonna 1971.

LOKKA

Säännöstely on aloitettu vuonna 1967. Yläraja 245 m ja alaraja 240 m.

Pinta-ala ylärajalla 417 km² ja alarajalla 216 km². Säännöstelytilavuus 1440 milj. m³.

Sompion kylät, Korvanen, Riesto, Kurujärvi ja suurin osa Muteniasta jäivät veden alle sekä seuraavat tilat: Kopsusjoella, Silmävaara ja Marjavaara; Luirojoella, Aho, Pikku-Ponku ja Ponku; Pihtijoella Lusma.

Tekojärven alle jäivät seuraavat suuret suot, Posoaapa, Vuollosaapa, Kaita-aapa ja osaksi Vaaranaapa. Riestojoki on kokonaisuudessaan tekojärven alla ja Sompionjärven vesipinta vaihtelee säännöstelyn takia.

Korvasen Kotirovan eteläpuolella Korvasjoen rannalta osti Aleksanteri Hihnavaara ("Mosku") tilan nimeltään Ala-Ponku. Mosku oli Lapin kuuluisa eränkävijä ja poromies. Mosku osallistui Kurt Walleniuksen johtamille sotaretkille Lapissa ja Petsamossa vuosina 1918–20.

Lomakylä Kakslauttanen Oy

<> KULLANHUUHDONTALUPA:

HL2012:0019 "Järvinen" Kultaojan sivukuru (Tolosjoki), lapiokaivu, 2013–17.

HL2014:0004 "Unssi" Kultaojan sivuoja, Kakslauttasenjängältä tuleva oja, Tolosenhaara, lapiokaivu, 2016–20.

HL2014:005 "Kultakolikko" Kultaoja ja Kakslauttasenjängältä tuleva oja, Tolosenhaara, lapiokaivu, 2016–20.

LOUHI (=LOUHU)

Luonnon tekemä kiviroykkiö.

LOUHIOJA (* Ivalojoeksi)

Laskee Ivalojokeen etelästä Nulkkamukan paikkeille.

Louhiojaa mentäessä ylävirtaan 400–500 m ja 800–850 m itärannalla sekä 650–750 m länsirannalla on pieniä kaivantoja.

Alaosalla Mathias ja Olof Ruikan valtauksset (numerot 34 ja 35) vuosina 1873–74, kultaa 78 g kahtena kesänä.

Sakari Hellanmaa oli järjestysmiehenä kultamailla ja asui Ivalojoeksi Oy:n rakentamassa kämpässä vuonna 1927 aina 1930-luvulle saakka ojan länsirannalle (Ivalojoelta 230 m).

Sakari Hellanmaa oli järjestysmiehenä kultamailla ja asui Ivalojoeksi Oy:n rakentamassa kämpässä vuonna 1927 aina 1930-luvulle saakka ojan länsirannalle (Ivalojoelta 230 m). Kämpä kunnostettu 1980-luvulla ja toimii autiotupana. Kämpässä tilaa 6 hengelle ja varustettu kamiinalla.

Pehkosen veljekset kaivoivat 1930-luvulla.

Oja on vallattu kokonaan 1980-luvulla.

Hiput lankamaisia, kultaa ei ole voinut kulkeutua kaukaa, ruosteen värjäymiä.

LOUHOKSET (* kaivokset)

LUIROJOKI

Laskee Lokan tekojärven itäpuolelle.

Paulus Ponku löysi joesta vuonna 1929 arvokkaan helmen raakusta. Hän myi helmen Englantiin.

Talvella 1935–36 Saariselkä Oy (Leonid Holman) tutki jokea. Alue todettiin käytännöllisesti katsoen kullattomaksi (* Saariselkä Oy ja Vuoksenniska Oy).

Latvaosalta löytyi vuonna 1949 toista senttimetrinen helmi. Löytöjä avasi yli 30 raakua ennen kuin helmi löytyi (* helmet).

LULLA (= kehto = pesulaatikko)

On käytetty kullanhuuhtontaan siellä missä vettä on niukasti. Lullan seulalaatikkoon nostetaan huuhtottavaa maata. Tämän jälkeen kaadetaan maan päälle vettä tasaisesti ja samalla keinutetaan lullaa kehdon tapaan. Seulalaatikkoon jäävä karkea aines kaadetaan pois ja otetaan uutta maata.

Seulalaatikon alla on rihlat, johon jää hieno maa-aines ja kultaa. Lopullinen kullan erottaminen tapahtuu vaskaamalla (* huuhtonta, ränni ja vaskaus).

LUMIOJA (= Patatunturinoja)

Laskee Sotajokeen lännestä, Ivalojoelta 3,2 km.

Valtauksia 1980 ja –90 luvulla.

LUMIRAJA

On se keskimääräinen korkeus, jonka yläpuolella lumi säilyy kesän sulamatta. Suomen Lapissa tuntureitten korkeus olisi oltava noin 1100–1900 m, jotta lumi säilyisi kesän ajan.

LUONNONSUOJELULAKI

LUTON TIE (Kuutuantie)

Tie rakennettiin vuonna 1939.

LUTTO, tukikohta ja kaivoskuilu

Prospektor Oy:n (vuosina 1902–04) tukikohta Lutto sijaitsi Luton itäisen latvahaaran varrella Välimaan länsipuolella, nelostieltä 2,1 km länteen (* Prospektor Oy).

Wilhelm ("Wille") Hall tutki Luton itäisen latvahaaran ja läntisen latvahaaran juonia (Annan juoni: Anna Sederholmin mukaan, lähellä yhtiön tukikohtaa, Johanneksen juoni: Johannes Sederholmin mukaan, lähellä kaivoskuilua). Annan ja Willen juonia louhittiin parin metrin syvyyteen. Kummastakaan ei löytynyt kultaa.

Kaivoskuilu on läntisen haaran latvoilla, Välimaan lounaispuolella, nelostieltä 1,3 km. Vuoden 1902 lopulla kuilun syvyys oli 24 m ja loppukesällä 1903 kuilun syvyys oli 51,5 m. Muutaman gramman kultapitoisuuksia tavattiin 10–24 m:n syvyydessä. Paras kultapitoisuus oli 5 g/t.

Paikalla oli kaksi höyrykonetta (20 ja 12 hv), nostolaite ja kaksi kaivospumppua saatiin asennetuksi huhtikuussa 1903. Koneet siirrettiin loppukesästä Kaarle Kustaan kaivokseen.

Valio Pohjola osti Luttojoen itäisellä haaralla olevat Prospektor yhtiön rakennukset ja siirsi ne Rovaniemelle.

Suomen Malmi Oy:n valtaus vuonna 1953– ja otti näytteitä vuonna 1953 Luton kaivoksen kivikasoista, kultaa ei löytynyt.

Kaivoskuilu on aidattu Lapin Kultalan Säätiön toimesta.

Kaivoskuilun päälle on rakennettu vuonna 2001 kämpä. Sisällä voi katseluluukuista katsella kaivoskuiluun ja kuunnella kaivosmiesten ääniä.

LUTTOJOEN KULTA OY

On perustettu vuonna 1935, osake–enemmistö Boliden yhtiöllä.

Felix Tegengren oli asiantuntijana. Mukana tutkimustyössä Väinö Tanner, Ernst Kranck ja Oleg Schubakoff (varastonhoitaja).

Tutkimustöitä tehtiin mm. Suomujoella, Ritakoskella, Luton latvoilla, Kulasjoella, Lemmenjoella sekä Hukkasen ja Törmäsen kylien rantaniityillä.

Kultaa löydettiin 15 km matkalta Luton latvoilta. Luton alajuoksulta, Luttoon laskevista Kulas– ja Suomujoilta kultaa ei löydetty. Hukkasen ja Törmäsen alueelta ei myöskään tavattu kultaa.

* Boliden yhtiö, Kokko-oja (Jaurujoki), Ritakoski ja Suomujoki.

<> VIRANOMAISTEN VALTAUSTIEDOT:

"Luttojoki 1-134" Lutto Kaunispäältä valtakunnan rajalle 1935–36 (134 kpl),

"Luttojoki 1-57" Kulasjoki 1935–36 (57 kpl),

"Luttojoki 1-75" Suomujoki 1935–36 (75 kpl),

"Luttojoki 1-17" Muoravaarakajoki 1935–36

LUTTOJOKI (Lotto)

Latvat Kaunispään eteläpuolella ja laskee Nuortijärveen Venäjän puolelle.

Konrad Planting koehuuhtoi vuonna 1865 ja sai selvät merkit kullasta. Tämä on Lapin tunturialueen ensimmäinen kultalöytö.

Ensimmäinen valtaus Ivalojoen ulkopuolella Joh. Piponiuksella vuonna 1871, kultaa 329 g (nykyisen Saariselän tunturihotellin lähellä). Valtauksen työväki vuonna 1871: Matts Riipi, Gustaf Kumpula, Erik Halonen, Anders Kelontekemä, Matts Kärki, Pahl Hyvärilä, Henrik Heikkilä, Anders Olin, Pahl Paskoja, Herman Laitila, Johan Rytty,

Henrik Niemelä, August Komu, Matts Wiitanen, Johan Kärki, Thomas Klemettilä, Johan Klemettilä, Ulrik Ollila, K. A. Helisten, Henrik Oinas ja Fredrik Planting.

Jakob Ervast, Nils Lepistö (* Alakoski) ja Anton Schneider saivat luvan etsiä kultaa vuonna 1871.

Lutolla oli voimassa seitsemän valtausta vuonna 1871, mutta useimmat olivat käytössä vain muutamia viikkoja.

Juho Kangasniemen valtaus vuonna 1882, töissä kolme miestä, (sama valtaus kuin Piponiuksen), kultaa 32 g.

Erkki Mikkola on kaivanut.

Kalle Gumerus teki löytöilmoituksen 7.9.1902 Luttojoelle Kaunispään alapuolelle. Hän sai 12 valtausta kaksi kuukautta myöhemmin (* Lemmenjoki). Gumerus sai valtauksen 19.10.1905 Luttojoen yläosalle Vanhanjängänselän kohdalle. Valtaus muutettiin vuonna 1907 kaivospiiriksi ja hän työskenteli paikalla ainakin vielä vuonna 1913.

H. Kivekäs suunnitteli Tammijärven (Kaunispäältä 15 km Luttoa alavirtaan, Aittajärven koillispuolelle) parantolan rakentamista, ehti vain rakentaa saunan, aitan ja 10 km pituisen tien sekä vedätti suuren määrän tukkeja (400 kpl).

Mikko Niemelä on kaivanut vähän aikaa alueella. Ryyne Kukkala kaivoi.

Ivalojoki Oy:n oli valtaus vuonna 1925.

Eenokki Kangasniemi kaivoi vuonna 1928. Max Peroniuksen valtaus vuonna 1930.

Vuosina 1935–36 Luton latvoilla yli 60 kaivajaa.

Evert Kiviniemi löysi vuonna 1935 isomuksen 392,9 g (epäillään kuitenkin löytyneen Hangasojan Kuivakurusta ja viimeisten tietojen mukaan Laaniojasta) (* Hangasoja, kultahippu, Kuivakuru, Laanila, Laanioja ja Moberginoja).

Boliden-yhtiöllä valtaus vuonna 1935.

Pellervo Kankainen kaivoi ennen sotia.

Heikki Kokko aloitti kullankaivuun Aukust Seppäsen opastuksella vuonna 1936. Aaro Raumala kaivoi samaan aikaan.

Väinö Mäki kaivoi vuosina 1936, -37 ja -38.

Viktor Koivula kaivanut kultaa.

Aulis Kajanto oli helmenpyynnissä vuosina 1935–37 ja kaivoi kultaa samalla paikalla kuin J. Piponius vuonna 1871.

Toivo Mäki kaivoi Kaunispäältä laskevan puron varressa ja itäpuolella olevan lammen kohdalla, kurvin alapuolella hänellä oli pitkä kaivanto. Kultaa oli 50–60 sm syvällä pohjakallion päällä.

Ville Keurulainen kaivoi vuonna 1948.

Erkki Kaikkosen valtaus vuodesta 1968 samalla paikalla kuin Kajanto kaivoi.

LUULAMPI

Kiilopäältä 2,5 km koilliseen.

Toivo Liljeqvist kaivoi ja rakensi kodan 1940-luvulla.

LÄHDE (= kaltio = laani)

Kalmankaltion eli kylmän lähteen lämpötila on vain +2–+3°C.

LUUPPI

Luuppi on 6–12 kertaa suurentava pienikokoinen suurennuslasi, jolla on hyvä tarkkailla mm. pieniä kultahippuja.

LÄSKIKURU (= * Marastoäytsi)

LÄSKIMALMI

On hyvin runsaasti tai yksinomaan malmimineraaleja sisältävä malmimineraalिकासаuma esim. läskiarseeni- tai läskirikkiäisy.

LÄTÄSENO

Lätäsenon koski Iso-Kurkio, Enontekiössä.

Hugo J. Stjernvallin retkikunta tutki vuosina 1888–89 kosken alapuolella länsirantaa, löytyi 30 pientä ja 4 isompaa hippua.

Saksalaisten kerrotaan löytäneen kultaa.

Väinö Pääkkönen tutki jokea.

LÖFGRENINOJA

Laskee Sotajokeen Halvarinniemen eteläpuolella (* Sotajoki, Halvarinniemi).

Vuoden 1974 topografisessa kartassa 1:50000 ko. on nimetty väärin Annabellanojaksi (=Annaberginoja). Vuoden 1998 kartassa oja on nimetty oikein.

LÖFGRENINPANKKI (* Sotajoki)

LÖYTYOJA (I) (= * Zellberginoja)

Laskee Palsiojaan.

A B C D E F G H I J K L

Tämä aineisto on julkaistu www.kultahippu.fi -sivustolla.